

KHANSAHEB

AND

SHETH

HINTS

ON THE

STUDY OF GUJARATI.

PRICE RE. ONE.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કાંપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાક ૪૩૮૩

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૧૨૦૨૨૧ ઓન ગુજરાતી

વિષય મીર : ૬૪૩ : ગી -

Sanctioned for use in High Schools by the Director
of Public Instruction, Bombay.

HINTS ON THE STUDY OF GUJARATI

BY
ISHWARLAL P. KHANSAHEB, B. A.
AND
TRIBHUVAN J. SHETH, B.A., LL. B.

"A competent grammatical knowledge of our own language is the true foundation upon which all literature, properly so called, ought to be raised."—BISHOP LOWTH.

Registered under Act XXV of 1867 and all Rights Reserved.

FOURTH EDITION—2,000 COPIES.

SURAT:

PRINTED BY MATURHAI BHAIIDAS AT THE "SURAT JAIN PRINTING PRESS."
—KHAPATIA CHAKLA

1913.

Price Rupee One.

Published by

C. N. BROTHERS :

Booksellers and Publishers—*Bhaga Talao, SURAT.*

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ડૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

૪૩૮૩
૨

DEDICATED

(BY PERMISSION)

TO

DIWAN BAHADUR

AMBALAL SAKARLAL DESAI, M. A , LL. B.

Ex-Chief Justice—

BARODA STATE,

In respectful remembrance and fervent appreciation of his brilliant literary attainments, and the unflagging zeal he evinces for the promotion and cultivation of his mother-tongue, and in grateful recognition of his exemplary affability of disposition and kind courtesies to

THE AUTHORS.

PREFACE TO THE FOURTH EDITION.

This new edition is a reprint of the third. The authors are glad to note that their book has been recently prescribed as a text book by the Vidyadhikari of the Baroda State for use in all secondary schools in the territory of His Highness the Gaikwar.

Surat, }
1st January 1913. }

I. P. KHANSAHEB.
T. J. SHETH.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

There is no denying the fact that many forces are at work at the present day, towards the development and cultivation of Indian Vernaculars. What with our significant contact with Western thought and civilization, what with the happy revival of our ancient Sanskrit Literature, and what with the stimulus imparted to the Literature of our Language by several first rate publications and ably conducted periodicals, the Gujarati Literature is slowly but steadily advancing; and to keep pace with the progress thus made by the literature of a language, its *Grammar* also ought to advance.

As early as 1867 Sir T. C. Hope, in the preface to his handy *Manual of Gujarati Grammar*, deplored the want of "a comprehensive grammatical treatise embracing the history, idioms, dialects, and the entire structure of the language," and expressed a desire that "the want may some day be supplied by a Native of Gujarat." A very long time has since elapsed, and it grieves the authors to note that no attempt of the kind has yet been made.

The authors of the following pages would be sorry to stand suspected of having any proud pretensions to push forward this little work as a fulfilment of the above-mentioned desire. Far from this, their aim is rather to furnish a handy volume comprising within itself all the information necessary for a decent acquaintance with the language. The details of various matters connected with the subject, which at present appear to be scattered over a number of books, are here brought together within a moderate compass, to supply what they believe to be an efficient course of study for High School students and Europeans desirous of gaining an insight into the language.

It will thus appear that these pages are meant to supplement and not to supersede the several works extant on the subject. The reader, therefore will be looking in a wrong direction for originality, if he were to expect it in the following chapters. Originality, in the strict sense of the term, is not the province of a Grammarian. "No grammarian," as one writer remarks, "can of his own authority alter any mode of expression, or assign to a word a signification different from that which has been allotted to it by established usage. He is properly the compiler and systematizer of laws already existing, and not the promulgator of new laws of his own framing. He uses means to facilitate the study of the language to strangers, renders natives more perfect in the knowledge of it, and, at least, gives greater stability, if not a permanency, to custom."

Some of the features peculiar to this compilation are as under:—

(a) In chapter I, a very brief outline of the origin and history of the language has been given.

(b) In the general treatment of the subject of grammar, the latest method, found in recent publications on English Grammar, has been adopted, particularly in discussing separately the three divisions of Etymology, viz., Classification, Inflection, and Derivation.

(c) In the chapter on Idioms, following the system of Messrs. Rowe and Webb, the authors have tried to show the various idiomatic and figurative uses of certain words and phrases as specimens.

(d) The subject of Analysis is more fully explained than has yet been done in Gujarati.

(e) On the one hand, the controversial points of grammar, such as the dative suffix ઁ, or the vexed question of Gujarati Orthoepy, have been left untouched; while on the other, an opinion has been ventured here and there, as for instance on the Prayogas, the final acceptance or rejection of which rests with the public.

(f) As is now usual in such books, a variety of type has been used, the larger, for the more general and principal rules, the smaller, for anomalous points and minute distinctions, necessary to elucidate the leading rules.

* * * * *

I. P. Khansaheb.

Surat, 20-9-1900.

T. J. Sheth.

CONTENTS.

CHAPTERS	PAGES
I Historical Sketch	1-10
II Introduction	11-12
III Orthography	13-27
IV Etymology	21-59
V Etymology (<i>continued</i>)	60-134
VI Etymology (<i>continued</i>)	135-156
VII Syntax	157-179
VIII Parsing	180-186
IX Punctuation	187-192
X Prosody	193-206
XI Figures of Speech	207-223
XII Proverbs	224-238
XIII Idioms... ..	239-267
XIV Synonyms, Antonyms, Homonyms, Hybrids.	268-290
XV Originals in Sanskrit, Persian, Arabic and English	291-301

HINTS

ON

THE STUDY OF GUJARATI.

CHAPTER I.

HISTORICAL SKETCH.

“ગુજરાતી,—આર્યકુલની,—સંસ્કૃતની દિકરી—ધણી ઉત્કૃષ્ટ ભાષા—
ઓની સગી ! તેને કાણુ કદી અધમ કહે ?” — *The Rev. J. Taylor.*

1. No theory has yet been established as to the origin of language. Some say that it is of *divine origin*, while others regard it as a *production of slow growth*, just like many other social institutions. The latter view, which is the one put forth by the Historical School, seems more reasonable, and will probably maintain its ground.

2. Whatever be the origin of language, this at least seems highly probable that man must have used *one language* by common consent at the early commencement of his social form of life, and this one language of primitive ages must have been the *parent tongue*, from which the various languages of the world, now extant, must have been derived.*

---

* A comparison of a few words in different languages will clearly establish the fact. For example,

<i>Sansk.</i>	<i>Pers.</i>	<i>Greek.</i>	<i>Latin.</i>	<i>Eng.</i>	<i>Guj.</i>
પિતૃ	pader	pater	pater	father	પિતા or બાપ
માતૃ	mader	meter	mater	mother	માતા or મા.
ભ્રાતૃ	brathar	phratria	frater	brother	ભાઈ
નામન્	nama	onoma	nomen	name	નામ
દ્વિ	do	duo	duo	two	બે
સપ્તન્	haft	hepta	septem	seven	સાત
ઉપરિ	bar	huper	super	above	ઉપર

3. It has also been concluded on comparison of several important languages that there must have been *three principal groups* of languages, derived from the parent tongue. These are (1) The **Turanian**, (2) The **Semitic**, and (3) The **Aryan**. The first includes Chinese, Dravidian, &c. The second comprises Hebrew, Arabic, &c. While the third—known either as the **Indo-European** or the **Aryan Family of Languages**—includes most of the tongues of India and Europe.

4. The Aryans (*i. e.*, the noble) are the first known civilised people in history. They lived some 5,000 or 6,000 years back in central Asia, near the sources of the Jaxartes and the Oxus,* and spoke the Sanskrit Language. Thence they came down to India, and settled on the banks of the Indus. Their tribes multiplying, they proceeded in various directions, conquering the aborigines, driving them further away in many cases, and at times settling among them. The aboriginal tribes dropped their rude tongue to some extent, and took up a large number of words in a corrupt form from the language spoken by the conquering Aryans. The latter also, in order to keep up their social intercourse with the conquered races, spoke their pure language with corruptions, and thus grew up in various parts of the country, the languages known as **ॠत—Prakrit** (*i. e.* derived from ॠत, the original language—**Sanskrit**).

5. Vararuchi, the oldest *Prakrit* Grammarian, has, in his grammar, given prominence to four languages, *viz.*, (1) the Maharashtri, (2) the Sauraseni, (3) the Magadhi, and (4) the Paishachi. †These **Prakrit** languages also, in

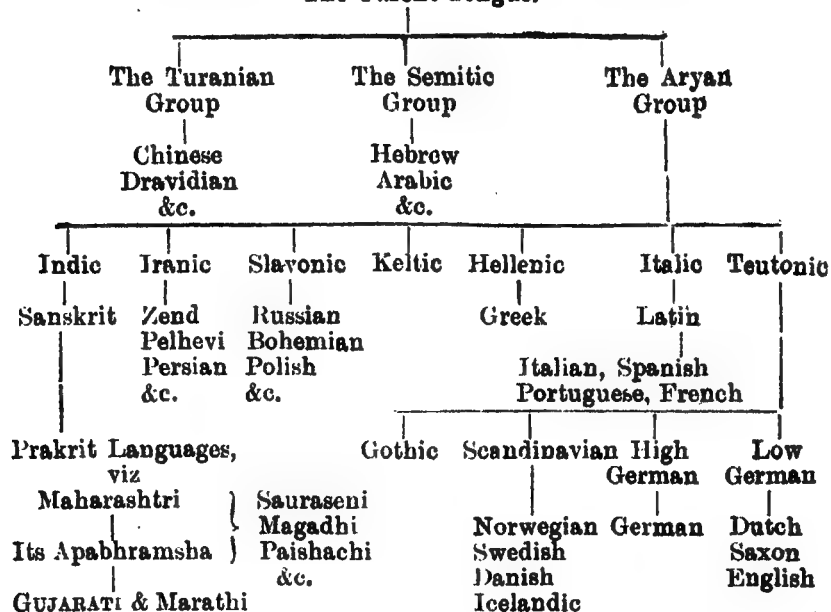
* *Hints on the Study of English* by Messrs. Rowe and Webb, P. 2.

† ॠत—युवराजि भाषा, ॠत ॠत.

their turn, underwent a number of changes and modifications according to time and circumstances during the course of several centuries following, and about 800 years back came to be known as the *Apabhramsha*-*अपभ्रंश*, or the corrupt languages. The present vernaculars of India are formed from the combination of the Prakrit and the Apabhramsha. **Thus Gujarati is derived from Sanskrit, through the Prakrit Maharashtri, and its Apabhramsha.***

6. The following is the **Tabular Analysis** of modern languages with their proper sources:—

The Parent Tongue.

*Mr. Beames derives Gujarati from Sauraseni, and Mr. H. H. Dhruva, in his paper on "The Neo—Vernaculars of Western India" read before the VIII International Congress of Orientalists, held at Stockholm and Christiana in 1889, remarks that "Gujarati belongs rather to the Sauraseni than to the Gaudian or the Maharashtri one, because the earliest settlers had more to do with the Sauraseni and neighbouring districts than with the Eastern or South—Eastern."

7. If we look to the language of the 11th or 12th century of the *Samrat Era*, we can hardly understand the language, so different it is from the one in present use. An illustration will not be out of place.

ચન્દન સરિખા સીયલા, જઈસી નરણી કેલી;
પરદુષકે જે દુખિયા, સહિ તે રજજન મેલી.
પડિવજાઈ દદુર બલા, પરિવળં પાલંતિ;
મેધ મરંતઈ તે મરઈ, જીવંતઈ જીવંતિ.
દોઢ દુસુંબો કૃપણધન, એ તીણિ એક રવભાવ;
તોં રસ મૂઠઈ અપ્પણો, જે ગલ દીઠઈ પાવ.
અઠોતર કુણ્દડી, રાવણુ તણુઈ કપાલિ;
એકે જુજિ ન સાંપડી, લંકા બંજણુ દાદિ.—નમૃતિ૧૫.*

8. This language assumed a different form after the Mahommadan conquest, and underwent a great many changes in the course of three or four centuries following. For instance, in a book of the 16th century, we read the following:—

દમદમ વાજઈ દોલ અસંખ, બોલઈ મંગળ વાજઈ સંખ;
રેણુ સરણાઈ વાજઈ તૂર, મિલિયા કુભટ ગહગહિયા સૂર.
ઘોડા સરસા ઘોડા બિરઈ, પાયક પાયક સરિસો ભિડઈ;
રથ સેતિ રથ જુડઈ અપાર, હથિયારે લાગિં હથિયાર.
ખાંડા રલઈ વીજલી જસા, સુહડાતણા મન તવ હથસા;
તેજુ વુરી ન સાલા રહઈ, પરદળ દંખી તે ગહગહઈ.
રધિર પૂરિં રથ તાણ્યા જઈ, સિર વુટઈ ધડ ધસમસ ધાંઈ;
દોઈ પહર હુયો સંઆમ, પાપજુજિ રાય હાયો તામ.—નમૃતિ૧૫.†

*શાસ્ત્રી મનસાલકૃત 'ગુજરાતી ભાષાના નિબંધ' માંથી.

†મનસિંહ રાજનો રાર:—(પ્રત ૧૫૫૬ની.)

It is also worth noticing that Narsirh Mehta, the father of Gujarati poetry, also lived during this period—being generally supposed to have flourished in the beginning of the 16th century: still his language is quite different, being more delicate and refined; and it is impossible to find his poems in the old language.

9. Then came the period of renaissance, and the language was admirably wielded during the 17th and 18th centuries by poets of renown like Bhalan, Nakar, Udaya Ratna, Ratno, Vallabh, Akho, Samal and Premanand. By the writings of the last-named master of Gujarati poetry—the Shakespeare of Gujarat—the language acquired a status of its own in points of charm and delicacy, which it preserves up to the present date.

Further on in the 19th century, it extended its range in the treatment of the Vedanta by Pritam and Dhiro, of episodes by Kalidas, and of *Shringar* and *Bhakti* by Dayaram.

THE ELEMENTS OF THE GUJARATI LANGUAGE.*

10. Considering the vocabulary of the Gujarati Language, it has been roughly estimated that out of every 100 words of the language, there are 23 pure Sanskrit words, 66 Apabhramsha, and 11 derived from foreign languages † Thus nearly *nine-tenths* of words are Sanskrit in *origin*, beings either pure or corrupt in there *form*.

As to the words of foreign languages, they are principally from *three* sources, *viz.*, *Persian*, *Arabic*, and *English*.

* The Gujarati-speaking population has been estimated by Mr. Beames at about 6 millions: while the Rev. G. P. Taylor from his more recent information, puts it down at about 10 or 11 millions.

The extent of the Gujarati-speaking district is given by Mr. H. H. Dhruva in his paper before alluded to, in the following words:—

“It shakes hands on the south with Marathi, on the east and the north with Hindi, and on the west and the north-west with Sindhi and Panjaubi.”

† નિર્મલકાવ્ય, પાત્ર ૪.

11. Words from Persian and Arabic were, as a matter of fact, introduced into Gujarati during the period of the Mahommadan and Mughal rules over Gujarat. In this connection we are told* that the Hindu religious preceptors had taken the utmost possible care to avoid these innovations, and social punishments were inflicted on those who spoke the mixed language. But the influence of contact with the rulers could not be avoided, and not-withstanding such strict measures, numerous words are now extant in Gujarati, which are either Persian or Arabic in their origin. The following is a short list of such words :—

PERSIAN.

અજમાયશ	આસમાન	દુરખીન	દોરતદાર	આખાદ
અકુસોસ	સ્વાર	દુરરત	નજક	આમદાની
અવાજ	દિવાન	દુશ્મન	આબકારી	આરામ
અસ્તર	દિવાલ	દહેશત	આબર	નમુનો
નરતર	નિમકહલાલ	પસંદ	બખતર	ન ખુશ
નિમકહરમ	પાદશાહ	બગીચો	નાદાર	નિશાન
પેદાશ	બબર	નાબુક	નોકર	કારીબર
ખરીદ	નાપાક	નશીબ	કુમક	ખાનગી
નાખુદ	કમાન	કુરતી	ખાનદાન	નાલાયક
કાગળ	ખબનો	ખુબસુરત	નારતો	કાગદી
ખખૂતર	ખૂખી	દંતરો	કારકીર્દી	પોશાક
ખુમચો	ઈંદો	કારકૂન	ફરિયાદ	બંદર
ઉમેદ	કારખાનું	ફાનસ	બંદિખાનું	ઉસ્તાદ
કારબાર	અક્ષીસ	બંદોખરત	બદખારત	ખુશબો
બાજ	ખુજરગ	ખરતરફ	ખુશામત	બાબુ
ખુનિયાત	ખરફ	ખુશી	બાબત	બેશક
ખરશી	ખુન	ખારીક	ચાદ	ખરાખર
ખોરાક	ખિમારી	ચાળ	બહાદુરી	ગરદન

* શાસ્ત્રી પ્રજલાલદેવ 'ગુજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ.'

મિજબાની	રંગરેજ	બાગ	ગુજરાન	મેવો
રવેશ	મજુર	ગુમાસ્તો	મેહેરબાની	રસ્તો
મફત	ગુલાબ	જમીન	રાજનામું	મહિનો
ઘેહેરો	જલદી	જામો	માંદગી	જખમ
ભગીર	જાંદગી	મુખત્યાર	જંગ	ભડું
તકિયો	મેજ	જમાદાર	જામદાની	તવંજર
રમાલ	ચકર	શરખત	દરદી	રખર
ચાદર	શરમ	દરબાર	રેશમ	ચાખુક
શાખાશ	દરમ્યાન	રોજગાર	તૈયાર	શાલ
દરવાન	રોશની	દગો	શિકાર	દરિયો
લંગર	દફતર	સેતરંજ	હીલગીરી	લરકર
શમસેર	શેતરંજ	દરતાવેજ	શેહેર	સરકાર
સાદું	સીનો	સોદાગર	હોશિયાર	સંગીન
સરદાર	સાફ	રુકન	હજર	સળ
શરનામું	સામાન	સુરમો	હમેશ	સિતાર
સરપાવ	સિપાઈ	સુરત	હવાઈ	સફેદ
સરહદ	સિફારસ	સોગન	હુતર	

Arabic.

અફલ	ઈનસાફ	કિસમત	તદખીર	કુરબો
મારફત	અકસીર	ઇબારત	કુદરત	તફાવત
કુરસદ	માશુક	અખત્યાર	ઇમારત	કેદ
તબિયત	ફ્રાજ	મિજલસ	અખબાર	ઉમદા
ફેફ	તમામ	ખાતલ	મિલકત	અતર
એખ	કૌવત	તરજુમો	ખીલકુલ	મુકરર
અદાલત	ઓરત	ખખર	તરેહ	ખેલાશક
મુકાબલો	અદાવત	ઓલાદ	ખલેલ	તવારિખ
ખાખાર	મુકામ	અનામત	કલ્ઓ	ખાસીયત
તસવીર	મકાન	મુદત	અતલશ	કતલ
ખિતાબ	તાખૂત	મગદૂર	મુદો	અમલ
કદમ	ખેરાત	તાખેદાર	મજકુર	મુનસફ
અફવા	કદર	અજબ	તારીખ	મજખૂત
મુનીમ	અમીર	કબલો	મફલત	દલીલ
મંજુર	મુખારક	અલાહેદું	કમર	અરજ

દવા	મદદ	મુરબ્બી	અવેજ	કબૂલ
ગરીબ	દોલત	મનરૂબો	મુલતવી	અશાફ
કરજ	ગુલામ	નકલ	મિનારો	મુલાજાત
અસલ	કરામત	જકાત	નકશો	મરજી
મુશ્કેલ	અસીલ	કરાર	જરૂર	નગદ
મરામત	મુસાફર	આકીન	કવાયત	જવાહીર
નામોશી	મશરૂ	મેહેનત	આખર	કસમ
નમીન	નુકસાન	મશાલ	મેહેલ	આદત
કસરત	નહેર	તૂર	મશ્કરી	મેહેસુલ
આફત	કસુર	જુલમ	ફકીર	મસીદ
મોકુફ	આશક	કાનુન	તકદીર	ફજેતી
મસલત	મોજુદ	ઈન્ન	કાફલો	તકરાર
ફતેહ	મસાલો	મોત	ઇતબાર	કાબેલ
તકસીર	ફાજલ	માફી	રિવાજ	ઇતરાજી
કાયદો	તજવીજ	ફિકર	મામલત	રૈયત
લવાજમ	વજર	વારસ	સલાહ	હકીમ
હરીફાઈ	હુકમ	લવાદ	વતન	શરત
સવાલ	હુકમત	હવા	હુકો	લેહેજત
વસિલો	શરઆત	રોખત	હબમ	હેવાલ
હેવાન	વખીલ	વસુલ	સખાવત	સોમલ
હજીર	હિકમત	આજીજી	વખત	વાજબી
સફર	હક	હરકત	કિંમત	ઇલકાબ
વજન	વાયદો	સખબ	હકીમત	હરાજી
હિસાબ	એકરાર			

12. After the establishment of the English rule, several words are taken up in the language, either in their pure form or by slight corruptions. Here are a few instances of both the kinds.—

Pure.

અપીલ	પેન	બારીસ્ટર	મીલ	બેન્ક
રેલવે	આફીસ	કાપી	બેઝીફ	સેક્રેટરી
પેન્સીલ	રેટેશન	ઇન્ડિયા	કોચ	મિનિટ
કંપની	પોલીસ	એન્જીન	કુટ	ટેબલ

સેકન્ડ	કલેક્ટર	માસ્તર	ગાર્ડ	સ્વેટ
નંબર	કોટ	ગારનર	શી	ખૂટ
Corrupted.				
ઈન્નેર	કીટલી	બાટલી	કમાટ	રાજેસ
કપતાન	ઈસ્પરાલ	કોબીજ	રસીદ	પાટલુન
લાનકલાક	કારી	કલાક	ગેણી	વાસકુટ
ફલાદીન	રપોટ	ટીકિટ	કામેટી	તીનેરી
સટ	ગીલીટ	ફારમ	ફાસીન	કારતુસ
બટાટા	બુટામ	પેટીસ	મનવાર	કુલીસ્કેપ

13. Besides these, there are words, though few in number, from the languages of many other nations, being introduced into Gujarati during the period of their short stay in India, or on account of commercial intercourse. For example,

Portuguese:—અરમાર, તુરંગ, બંબો, પાદરી.

Dutch:—પાઉં, પીપ, બ્રાંડી.

French:—પલટણ, ફીરંગી.

Chinese:—નાનકીન.

Turkish:—એલચી (an ambassador).

N. B.—On account of similar relations, words from other vernaculars of India are also found in Gujarati. As—

Hindustani:—અખાટો, અચાનક, અડબંગ, અનાડી, અંધાધુંદી, અલગ, આટો, કચેરી, કંચની, કટારી, કટોરો, કવિત, ખોજ, જોર, ચાવણ, દંગો, દામ, બરછી, બિછાનું, બિસ્તરો, રસી (a rope), લફડ, લાવણી, હલ્લડ.

Marathi:—ચિઠ્ઠિસ, દગડ, મોજણી, પાંચીપત્રક, રહેણું, ધડો, ચંણ, કણક, લાપશી, લખાડી, બાત, ભાજ, ચટણી, પેટી.

14. There are a few words in the language, which are called **देश्य**—*Deshya*,* and are supposed to be of *indigenous* growth, being derived from the languages spoken

---

*Some use the term देश, but the original and proper one seems to be देश्य.

by the conquered aborigines. These are the words beginning generally, with a *lingual letter*, *and several *reduplicated* and *onomatopoetic* words. For example,

રોડું, ઝાંખરું, પોચકું, ટાંકું, ટીખા, ઠીકરું, ડાખળું, ઢેકું, ટચુટચુ, ધાલ-મેલ, ઠચુપચુ, રડારોળ, ઠમઠમ, ખદડુક ખદડુક, ભચોભચ.

15. With the introduction of later sciences from the western world, and the progress of civilization in this part of the country, the language has made a novel progress, and a variety of words has been introduced, chiefly from Sanskrit, to express various objects and ideas. E. g.,

સૂક્ષ્મદર્શકયંત્ર	(Microscope)	ભૂસ્તરવિદ્યા	(Geology)
ઉષ્ણતામાપકયંત્ર	(Thermometer)	પ્રાણીવિદ્યા	(Zoology)
રસાયનશાસ્ત્ર	(Chemistry)	અર્થશાસ્ત્ર	(Economy)
કપોલશાસ્ત્ર	(Phrenology)	કૃષિશાસ્ત્ર	(Agriculture)
ગુરૂત્વાકર્ષણ	(Force of gravity)	કરપદલેખી	(Dactylogy)
ગુરૂત્વમન્થબિંદુ	(Centre of gravity)	હસ્તલિખિતગ્રંથ	(Manuscript)

16. Thus the Gujarati Language owes its present strength to various sources, for a thorough knowledge of which, some acquaintance with the derivatives, prefixes, and suffixes is quite necessary; their treatment is taken up later on, for which the reader is referred to Chapter VI.

CHAPTER II.

INTRODUCTION.

17. Man is endowed with the faculty of speech by which he is able to communicate his thoughts to others. The *medium* employed to do this is called **ભાષા—Language**.

18. ભાષા is either *spoken* or *written* according as these thoughts and ideas are expressed *orally* by means of articulate sounds, or in *writing* by means of letters or characters.

19. *Letters or characters—અક્ષર—*are *symbols used in writing* to represent the various articulate sounds produced by our different *organs of speech—સ્થાન*.

20. These સ્થાન are *five, viz., કંઠ (throat), તાલુ (palate), મૂર્ધા (cerebrum), દંત (teeth), and ઓઠ (lips)*.

Letters—અક્ષર—are also denominated **વર્ણ** (from Sansk. वर्ण to colour or paint), because they give colour or shape to sounds.

In any language, it is quite necessary that there ought to be a recognized system of rules and principles, by which the language may be moulded and systematically used, and we may be able to communicate our thoughts to others, and understand theirs very accurately. Thus,

21. That *recognized system* of rules and principles which teaches us how to speak or write a language with correctness, forms the **Science of Grammer—ગ્રામરશાસ્ત્ર**.

22. *Grammar* is of *three kinds—સાધારણ (Universal), સાંવ્ય (Comparative), and અસાધારણ (Particular)*.

The *first* treats all those points, and gives all those principles, which are *common and applicable to all languages in general*.

The *second* reviews the *similitudes and dissimilitudes* that are found to exist in *different languages*, originating from one common stock.

The *third* gives the rules and principles generally observed in *one particular language*.

Thus, *the grammar of the Gujarati language is A Particular Grammar.*

23. *Language* is made up of *sentences* (વાક્ય), sentences of *words* (શબ્દ), and words of *letters* (અક્ષર).

Grammar, being concerned with the treatment of these *three elements* in particular, is therefore divided into:

- (1) *Orthography*—અક્ષર વિન્યાસ;
- (2) *Etymology*—શબ્દવિન્યાસ; and
- (3) *Syntax*—વાક્યવિન્યાસ.

Some grammarians add a *fourth* division of *Prosody*—પદ્યબંધ, or વિન્યાસ; and some others further put in a *fifth* division of *Punctuation*—વિરામચિહ્ન.

24. *Orthography* treats of the *number, form and sound* of letters, and their *classification*.

Etymology treats of the *classification, inflection, and derivation of words*.

Syntax deals with the *proper arrangement* of words in a sentence.

Prosody treats of the *accent and quantity* of syllables, and the *laws* of versification.

Punctuation explains the method of inserting *various marks* in a written composition in accordance with the sense.

CHAPTER III.

ORTHOGRAPHY—અક્ષર લેખન.

25. *Orthography* treats of the *number, form and sound* of letters, and their *classification*.

26. *Letters* are either *elementary* (મૂળાક્ષર) or *conjunct* (જોડાક્ષર).

27. All the letters used in a language, arranged in their customary order, make up the *Alphabet*—મૂળાક્ષર—of that language.

28. The Gujarati alphabet contains *forty-five* letters unlike its original—the Sanskrit Alphabet—which contains *forty-six*.

29. The Gujarati alphabet is written in *two* very different characters—*લિપિ-viz.* બાળબોધ (*teachable to children*) or દેવનાગરી (*belonging to the city of gods*), and ગુજરાતી or દેશી (*country-formed*).

30. The letters of the alphabet are classified into *સ્વર—vowels*, and *વ્યંજન—consonants*.

A *vowel* is a letter which can be pronounced by itself fully and perfectly without the aid of any other letters, and without changing the position of the organ of speech. They are *eleven* in Gujarati.

A *consonant* is a letter which cannot be distinctly and properly pronounced without the aid of a vowel.

Hence, the *vowels* are termed by some ancient grammarians, *અવાક્ષર* in order to distinguish them from *consonants* which are by them called *શરીરાક્ષર*.

There are *thirty-four* consonants in Gujarati.

31. The letters of the Gujarati alphabet are written thus:—

૨૧૨—VOWELS.*

Balbodha—अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ए, ऐ, ओ, औ.

Gujarati—અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, એ, ઐ, ઓ.

૨૧૩—CONSONANTS.*

Balbodha—क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, श, ष, स, ह, ळ.

Gujarati—ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ, ળ.

In the Sanskrit alphabet there are *thirteen* vowels in all, of which ऋ, ॠ are omitted in Gujarati as being never used. अं and अः are not distinct vowels, but mere combinations of अ with अनुस्वार and विसर्ग respectively.

In the same alphabet the number of consonants is *thirty-three*. ण is met with only in the Vedas, and is not at all to be found in later Sanskrit. But it is used in Gujarati. क्ष and ज्ञ are conjunct letters being compounded of क and ष, and ज and झ respectively.

Of the consonants ङ and ञ are very rarely used in Gujarati, while ॡ and ॢ never stand as initials.

*Almost all the grammars, that we have referred to, speak of vowels as being *sixteen* (putting in ऋ, ॠ, ॡ, ॢ and अः along with the above list), and of consonants as being *thirty-six* (adding क्ष and ज्ञ to the above list), and thus, in fact, verifying the well-known line of Akho,

આવનનો સઘળો વિસ્તાર (૧૬ ૨૧૨+ ૩૬ વ્યંજન).

We also, bowing to convention, had spoken in the same strain in the first edition: but since the second edition we have thought it desirable to waive the convention, and put the subject properly and accurately.

32. The letters of the alphabet are classified according to their *organs of speech* as follows:—

Gutturals (કંઠસ્થાની)—અ, આ, ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ઙઃ (વિસર્ગ)

Palatals (તાલુસ્થાની)—ઈ, ઈ, એ, ઇ, જ, ઝ, ઞ, ય, રા.

Linguals (મૂર્દાસ્થાની)—જ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ટુ, ર, ધ, ળ.

Dentals (દંતસ્થાની)—ત, થ, દ, ધ, ન, ણ, સ.

Labials (ઓષ્ઠસ્થાની)—ભ, બ, પ, ફ, બ, બ, મ.

Gutturo-palatals (કંઠતાલુચ્ચ)—એ, ઐ.

Gutturo-labials (કંઠોષ્ઠ)—ઓ, ઔ.

Dento-labial (દંતોષ્ઠ)—વ.

33. They are further classified into several divisions in many other ways:—

Vowels are, *firstly*, *short* (હ્રસ્વ or લઘુ) or *long* (દીર્ઘ or ગુરુ), according to the time required in pronouncing them. A short vowel has *one* માત્રા assigned to it, while a long one has *two*. અ, ઇ, ઉ, and ઋ are *short* vowels, while આ, ઈ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઔ are *long*.

When a vowel is *prolonged* as in *crying, singing, hallooing*, etc. it is called *plu*, and has *three* માત્રા assigned to it.

They are, *secondly*, either *primary* (મૂલસ્વર) or *derived* (સંધિસ્વર). અ, ઇ, ઉ, and ઋ are the only *primary* vowels. All the rest are *derived* from these. એ, ઐ, ઓ and ઔ are called *diphthongs*.

They are, *thirdly*, either *similar* or *homogeneous* (સમાન or સંવર્ણ or સમતીય) or *dissimilar* or *heterogeneous* (અસમાન or અસંવર્ણ or વિભતીય). Those that are produced by the *same* organ of speech are *homogeneous*, while those produced by *different* organs of speech are *heterogeneous*. અ and આ are *similar*; while અ and ઇ are *dissimilar*.

Fourthly, they are ઉદાત્ત* (*acute*), અગ્રદાત્ત (*grave*) or સ્વરિત (*circumflex*,) according to the nature of the *accent* laid on them. The high or sharp tone is called ઉદાત્ત, the grave (not elevated or raised) tone is called અગ્રદાત્ત, while the mixed tone lying between high and low is called સ્વરિત. (This is a *vedic* use).

34. Consonants also, like vowels, are variously classified.

Firstly, they are either *mutes* (સ્પર્શ), *semi-vowels* (અર્ધસ્વર), or *sibilants* (હ્રસ્વ).

The *first* 25 consonants from ક to મ are called સ્પર્શક્ષર,—*mutes* (lit. that cannot be sounded at all without the aid of a vowel). These *mutes* are further divided into *five* classes of *five* each in order, and each class is named after its *first* letter: thus the classes are ક્વર્ગ, ચ્વર્ગ, ટ્વર્ગ, ત્વર્ગ and પ્વર્ગ.

The *semi-vowels* are ય, ર, લ, વ and ળ. They are also called *semi-consonants* (અર્ધઅંશ) or *medials* (અંતઃસ્થ).

The *sibilants* are the remaining four letters—શ, ષ, સ and હ. They are so called for their producing a *hissing sound* when pronounced.

Secondly, they are divided into *soft* (મૃદુ), or *sonant* (ધ્રુવ), or *flat* (સંવાર), and *hard* (કઠોર), or *surd* (અધ્રુવ), or *sharp* (વિવાર). The *first* class is so called because it requires a little pressure on the chest in pronouncing, while the *second* does not. The *first* class includes the last *three letters* of each of the *five* classes of the *mutes*, the *semi-vowels* and હ. The *second* class includes the *remaining* letters of each of the *five* classes, and the *remaining sibilants*.

---

* Cf. ઉદ્ઘટ્ટાદાત્તઃ, નીચૈરુદાત્તઃ, સમાહારઃ સ્વરિતઃ ।

N. B.—All the vowels belong to the *first* class.

Thirdly, they are either *aspirates* (મહાપ્રાણી) or *unaspirates* (અપ્રાણી).

The *aspirates* are those that require a *longer* breath to pronounce them. They are the *second* and the *fourth* letters of each of the *five* classes, and the *sibilants*.

The *unaspirates* are those that require a *shorter* breath. They are the *first*, the *third* and the *fifth* letters of each of the *five* classes, and the *semi-vowels*.

N. B.—The *fifth* letters ક, ખ, ગ, ન and મ are also called *nasals* (અનુનાસિક), because they are produced by the *mouth* and the *nose* *simultaneously*.

Fourthly, like vowels, they are also *homogeneous* (as ય, જ) or *heterogeneous* (as ગ, ળ).

35. The accompanying table (on the other side) gives all the above mentioned details of divisions and classifications very concisely.

SYLLABLES.

VOWEL-SIGNS. (અક્ષરચિહ્ન).

36. When no vowel combines with a consonant it is usual to place a slanting stroke (\ ) called હલચિહ્ન underneath that consonant. But as it cannot be pronounced without a vowel, generally the vowel અ is combined with it and then this અ is called અનુપ્રાણી—*adherent* or *inherent*.

Thus in Gujarati every vowel, with or without a consonant, forms a *syllable* by itself: for example, તાપી is a word of *two* syllables, and મુરતિ is a word of *three* syllables.

This being the case, *no rules and restrictions* are to be observed in Gujarati in breaking up a word into syllables. In fact, laws of syllabification, so rigid in English, are here altogether foreign. દયારામ for instance, might be written either દયારા-મ or દયા-રામ or દ-યારામ.

CLASSIFICATION OF LETTERS.

Consonants (व्यंजन)		Vowels (स्वर)	
Mutes (स्पर्श)		Non-mutes (अस्पर्श)	
Hard (अश्लिष)	Soft (श्लिष)	Hard (अश्लिष)	Soft (श्लिष)
Organs of Speech (स्थान)		Soft (श्लिष)	
Unaspirate (अल्पप्राण)	Aspirate (भक्षप्राण)	Unaspirate (अल्पप्राण)	Aspirate (भक्षप्राण)
Nasals (Unaspirate) (अनुनासिक)		Aspirate (भक्षप्राण) Sibilants (श्वाक्षर)	
Unaspirate (अल्पप्राण)		Unaspirate (अल्पप्राण) Medials (अंतःस्थ)	
Short (लघु)		Long (गुरु)	
Diphthongs (संधिस्वर)			
Gutturals (कंठस्थानी)	Palatals (तालुस्थानी)	Linguals (मूर्द्धस्थानी)	Dentals (दंतस्थानी)
Labials (ओष्ठस्थानी)			
क	ख	ग	घ
च	छ	ज	झ
ट	ठ	ड	ढ
त	थ	द	ध
प	फ	ब	भ
		श	ष
		स	ह
		य, र, ल	व
अ	आ	इ	ई
उ	ऊ	ऋ	ॠ
ए	ऐ	ओ	औ
Gutturo-labials.			

It must also be noted that unlike in Sanskrit, in Gujarati the final consonant, if not conjunct, has its inherent vowel silent: we pronounce કલમ for instance, not *kalama*, but *kalam*.

37. When vowels are combined with consonants, they are never written *in full*, but they assume *peculiar forms*, which are shown below :—

Vowel	Forms.	Names of these signs.	Illustrations.
અ	None	Simply the હ્રસ્વચિન્હ is removed	પ્ર + અ = પ
આ	।	કાનો (perpendicular stroke)	પ્ર + આ = પા
ઃ ઇ	┌	હસ્ત અગ્રા or પાછ કુંડાળી	પ્ર + ઇ = પિ
ઈ	ૃ	દીર્ઘ અગ્રા	પ્ર + ઈ = પી
ઉ	ૃ	હસ્ત વરકુ	પ્ર + ઉ = પુ
ઊ	ૃ	દીર્ઘ વરકુ	પ્ર + ઊ = પૂ
ઋ	ૃ	ઋકાર	પ્ર + ઋ = પૃ
એ	ૃ	એક માત્રા	પ્ર + એ = પે
ઐ	ૃ	ઐ માત્રા	પ્ર + ઐ = પૈ
ઓ	ૃ	કાનો માત્રા	પ્ર + ઓ = પો
ઔ	ૃ	કાનો ઐ માત્રા	પ્ર + ઔ = પૌ

38. The consonants with the vowel-signs added on to them form what is called બારાક્ષરી (*twelve lettered row*) or બારાખંડ. With અનુસ્વાર and વિસર્ગ, and no ઋ, the old style counted *twelve* vowels, and hence the name. The new style contains only *eleven* vowels, so it ought now to be called અગિયારાક્ષરી.

Old style :—અ, આ, િ, મી, મુ, મૂ, મે, મૈ, મો, મૌ, મં, મઃ

New style :—અ, આ, િ, મી, મુ, મૂ, મૃ, મે, મૈ, મો, મૌ,

The combinations of ઋ with ઈ, ઉ, ઊ and ઋ, and of ૠ with ઈ, ઉ, ઊ and ઋ, are *peculiar*. They are respectively ઋ, ઋ, ઋ, ઋ and ઋ, and not ઋ, ઋ, ઋ, ઋ, and ઋ.

In the case of ઋ, even when ઈ is to be added on, very rarely it is written ઋ. *Generally* it is ઋ.

CONSONANT-SIGNS. (વ્યંજન ચિન્હ).

39. When the *inherent* અ of a syllable is dropped, the હલચિન્હ (◡) is written below the letter, as, ભગવદ્ગીતા, ઉદ્ગાથા, ઉત્પાત.

This હલચિન્હ is also called વ્યંજનચિન્હ or વિરામચિન્હ.

40. The five *nasals* are *generally* not written in full but a *dot* is placed over the preceding letter to express them : as, તંત્રી, અનંત, ઉત્કંઠા. This dot is called અનુસ્વાર (from Sansk. અનુ after and સ્વાર sound).

This અનુસ્વાર, as a representative of a nasal, belongs to the સ્થાન of that nasal, which is influenced by the consonant following: e. g.,

અગ is અઙ્ગ and અઙ્ગ is અઙ્ગ—Guttural.

પંચ is પંચ and પંચ is પંચ—Palatal.

કંઠક is કંઠક and કંઠ is કંઠ—Lingual.

દંત is દંત and દંત is દંત—Dental.

કંપની is કંપની and કંપ is કંપ—Labial.

Exception:—An અગ્રજીવ, followed by a non-mute, i. e., a semi-vowel or a sibilant, does not stand for a corresponding nasal: e. g. દેશી is not દેશી and સંસાર is not સંસાર.

When coming on the last letter of a word, it does not represent any particular રચના. It then gives merely a *flowing nasal sound*: as, સારં, ભૂં.

41. The two dots (:) placed after a syllable denote an *aspirated interjected sound*, produced by a discharge of breath. This sign is called વિસર્ગ (from Sansk. वि and सृज् to abandon): as દુઃખ, અંતઃકરણ.

Conjunct Consonants (બેડાક્ષર).

42. Two or more consonants, coming together without any intermediate vowel, are combined together, and with any vowel at the end, form a *conjunct consonant*—(બેડાક્ષર from Sanskrit युक्ताक्षर). As, in ઉત્તર, ઇન્દ્ર, રૂપ, ક્રિયા.

These conjunct syllables occur generally in pure Sanskrit words; the Prakrit languages, it appears, avoided them as far as possible: thus we have

Gujarati	સાપ	from Sanskrit	सर्प
	રાણી	„	રાણી
	આહ	„	अष्ट

43. There are various ways to write these conjuncts:—

(a) When a letter has a perpendicular stroke, it is *dropped* in combination with the following letter which keeps its own vowel: as, રત, રૂ, રા, રૂ, રા, રૂ.

(b) When it has not this perpendicular stroke, as in the case of ક, છ, જ, ઝ, ઢ, ડ, ઢ, ઢ, ર and હ, the combining consonants are placed *very close side by side*: as, કા, જા, રૂ, રૂ. Sometimes the હાથિ-હ is used, or

the second is written *below* the first : as, ઉદ્ભવ or ઉદ્ભવ, ર્ષ or ર્ષ.

(c) ય when combined with ચ, ન, ર, લ, વ, is usually written ્ : as, પમિય, પ્રય, આવય, સ્વાધા, ઈશ્વર.

(d) ર when it forms the *first* member of a conjunct syllable, is written as ્ (a રેફ) above the *following* consonant : as, પૂર્વ, કૂર્મ, હર્મ, સર્પ, અર્ચા.

When it is combined with a consonant that has a perpendicular stroke, it assumes the form of an *oblique stroke*, and is written under the *preceding* consonant : as, પ્રાણી, પુત્ર, બ્રાહ્મણ, આપ.

When combined with a letter having no perpendicular stroke, the sign ^ is generally used : as, ઇ, દ, દેહ. Sometimes the oblique stroke is used : as, દરિદ્ર, કેડ, વજ.

(e) Some conjuncts are written in two ways : as, ક્ષ or ક્ષ, ક્ષ, ક્ષ or ક્ષ, લ or લ, ર્ણ or ર્ણ.

(f) Some are written in Balabodha characters even in Gujarati : as, બ્રાહ્મણ, અસહ્ય, આશ્ચર્ય, પદ.

N. B.—In ક્ષ and જ્ઞ all traces of the original combining consonants are lost.

ગુણ and વૃદ્ધિ.

44. While introducing a change in the meaning of a word, the vowel of the word undergoes some *modification*, which is *two-fold*.

The *change* of ઇ or ઈ to એ, of ડ or ઢ to ઓ, and of જ્ઞ to અર્જ is called ગુણ.

The *change* of અ to આ, of ઇ or ઈ to ઐ, of ઉ or ઊ to ઔ, and of જ્ઞ to આર્જ is called વૃદ્ધિ.

: For example, વસ—વાસ ; વિશ્—વેદ and વૈશ્વ ; શુચ્—શૌક and શૌચ ; મૃ—મર and માર.

Euphony (સંધિ).

45. સંધિ (from Sanskrit सम् together and धा to place) means the coalescence of two letters coming in immediate contact, into one.

46. In Gujarati, as in Sanskrit, *three** kinds of euphony have to be treated :—

- (a) The Euphony of Vowels—સ્વરસંધિ.
- (b) The Euphony of Consonants—વ્યંજનસંધિ.
- (c) The *Visarga* Combination—વિસર્ગ સંધિ.

The Euphony of Vowels. (સ્વરસંધિ.)

47. The combination of the *final* vowel of a word with the *initial* vowel of the following word forms સ્વરસંધિ.

This rule does not apply to all the words in the Gujarati language. We cannot combine દાન + આપણું into દાનાપણું, or કવિ + આગ્યા into કવ્યાગ્યા. But because in Sanskrit, two vowels can never stand together without combining, the rule is to be carefully observed in the case of words of Sanskrit origin.

48. The rules to be observed are :—

(a) If a simple vowel, short or long, be followed by a similar vowel, short or long, the substitute for both of them is a long vowel. As.—

દેવ + આસન = દેવાસન.	રામ + અવતાર = રામાવતાર.
વિદ્યા + અભ્યાસ = વિદ્યાભ્યાસ.	વિદ્યા + આશ્રમ = વિદ્યાશ્રમ.
હરિ + ઈચ્છા = હરીચ્છા.	કવિ + ઇન્દ્ર = કવીન્દ્ર.
ગુરુ + ઉપદેશ = ગુરુપદેશ.	ભાનુ + ઉદય = ભાનુદય.
માતૃ + ઋણ = માતૃણ.	

---

* Here also we have waived the convention, which we had followed in the first edition, of adding a fourth variety called the અનુસાર સંધિ: (Vide Sec. 51 post.)

(b) When અ or આ is followed by ઇ, ઈ, ઉ, ઊ or જ, the *guna* letter of the latter takes the place of both : as,

ગજ + ઈન્દ્ર = ગજેન્દ્ર.

રાજ + ઈન્દ્ર = રાજેન્દ્ર.

મૂર્ખ + ઉપદેશ = મૂર્ખોપદેશ.

શાળા + ઉપયોગી = શાળોપયોગી.

દેવ + જપિ = દેવર્ષિ.

મહા + જપિ = મહર્ષિ.

(c) When અ or આ is followed by એ or ઔ, and ઓ or ઐ, એ and ઐ are respectively substituted for both : as—

કૃષ્ણ + એકતા = કૃષ્ણેકતા.

દેવ + ઐશ્વર્ય = દેવૈશ્વર્ય.

આત્મા + એકતા = આત્મેકતા.

મહા + ઐશ્વર્ય = મહેશ્વર્ય.

દન્ત + ઓષ = દન્તૌષ (also, દન્તોષ) જિહ્વા + ઓષ = જિહ્વૌષ (જિહ્વોષ)

બાણ + ઓષ = બાણૌષ.

કુધા + ઓષધિ = કુધૌષધિ.

પરમ + ઔદાર્ય = પરમૌદાર્ય.

મહા + ઔષધિ = મહૌષધિ.

(d) When ઇ, ઉ and જ, short or long, are followed by a dissimilar or heterogeneous vowel, they are respectively changed to ય, વ, and ર. As,

સ્વરિત + અચન = સ્વરત્યચન.

પ્રતિ + ઉત્તર = પ્રત્યુત્તર.

સુ + અચ્છ = સ્વચ્છ.

નદી + ઓષ = નદ્યોષ.

હેતુ + આભાસ = હેત્વાભાસ.

ગુર + ઇશ્વર = ગુર્વીશ્વર.

માતૃ + આચાર = માત્રાચાર.

માતૃ + એકતા = માત્રેકતા.

(e) એ, ઐ, ઓ, and ઔ followed by any vowel, are changed into અય્, આય્, અવ્ and આવ્ respectively. As—

ને + અન = નયન.

ગો + ઉદર = ગવુદર.

ગૈ + અન = ગાયન.

નો + ઇક = નાવિક.

The Euphony of Consonants. (વ્યંજનસંધિ.)

49. When the *final* consonant of a word combines with the *initial* consonant of the following word, the coalescence is called વ્યંજનસંધિ.

50. The rules to be observed are:—

(a) If the two consonants coming together are *both hard* or *both soft*, they are joined together without any change: as,

वाङ् + पति = वाङ्पति

सत् + कर्म = सकर्म.

भागवत् + पुराण = भागवत्पुराण.

भगवद् + गीता = भगवद्गीता.

जगद् + अरण्य = जगद्अरण्य.

(b) If a *hard* consonant be followed by any *soft* consonant or a *vowel*, the *third* letter of the class is substituted for the former: as—

वाङ् + दान = वाङ्दान.

सत् + उपदेश = सङ्पदेश

सत् + आचार = सदाचार.

जगत् + धरा = जगद्दीरा

भागवत् + गीता = भगवद्गीता.

सत् + गुण = सद्गुण.

(c) If a *dental* be followed by a *palatal*, a *lingual*, or *l*, the dental is assimilated to the following consonant: as:—

सत् + चित् = सच्चित्

सत् + चरित्र = सच्चरित्र.

तत् + ज्ञय = तज्ज्ञय.

तत् + टीका = तट्टीका.

तत् + क्षीन = तक्षीन.

भगवत् + क्षीला = भगवत्क्षीला.

(d) When a *final dental* is followed by an *initial* श, the dental is changed to य, and श to छ: as,

इत् + शृङ्गल = इच्छृङ्गल.

सत् + शास्त्र = सच्छास्त्र

यध् + शेर = यच्छेर.

(e) If a *final mute* be followed by a *nasal*, the mute is changed to the nasal of its own class: as,

वाङ् + मात्र = वाङ्मात्र

षद् + मास = षष्मास.

जगत् + नाथ = जगन्नाथ.

सत् + मन = सन्मन.

This rule is *optional*. The above combinations might also be वाङ्मात्र, षष्मास, जगद्नाथ, सद्मन (*Vide Rule (b) above*).

(f) & coming after any of the *first four letters* of a class is *optionally* changed to the *soft aspirate* (*fourth letter*) of that class: as,

वाङ् + हरि = वाङ्हरि or वाङ्हरि.

पद् + दृष्ट = पद्दृष्ट or पद्दृष्ट.

51. In Sanskrit म् at the end of a word or a particle, followed by a consonant in general, is changed to अनुस्वार *optionally*, and *necessarily* when it is followed by श, ष, स, र or ङ.

Similarly, in Gujarati,

(a) Such a म् followed by a *vowel* remains unchanged: as,

सम् + आचार = सभाचार.

सम् + उच्यते = समुच्यते.

सम् + मृद्धि = समृद्धि

सम् + आधान = समाधान.

सम् + आरंभ = सभारंभ.

(b) When it is followed by a *mute*, it is *either* changed to the nasal of the class of the mute or to अनुस्वार: e. g.,

सम् + गम = सङ्गम, संगम.

सम् + ज्वन = सज्ज्वन, संज्वन.

सम् + ताप = संताप, सताप.

सम् + लव = सलव, संलव.

N. B.—On account of the great difficulty of writing the nasals in full in all places, we find the above generally written as संगम, संज्वन, संताप and संलव.

(c) If it is followed by a semi-vowel or a sibilant, it is necessarily changed to अनुस्वार: e. g.,

सम् + रक्षत् = संरक्षत्.

सम् + शय = संशय.

Similarly, संयुक्त, संसार, संवाद, संहार, संलभ (Vide Art. 40).

The Visarga Combination. (विसर्गसंधि).

52. The combination of विसर्ग with the following letter is called विसर्गसंधि.

53. The rules to be observed are;—

(a) *Visarga*, followed by क, ખ, પ, ફ, ટ or ડ is changed to ષ: as—

नि: + कपट = निष्कपट.

नि: + ખિન = નિષ્ખિન.

नि: + पाप = निष्पाप.

नि: + ફળ = નિષ્ફળ.

नि: + टेक = निष्टेक.

N. B.—

नम: + कार = नमस्कार, not नमकार; and

तिर: + कार = तिरस्कार, not तिरकार.

(b) *Visarga*, followed by ચ or છ is changed to શ: as,

नि: + ચલ = નિશ્ચલ.

नि: + છલ = નિશ્છલ.

(c) *Visarga*, followed by ત or થ is changed to સ્: as,

नि: + तेज = निस्तेज.

(d) *Visarga*, followed by શ or સ is *optionally* changed to શ or સ્: as,

नि: + श'क = नि:श'क or निरश'क.

हु: + शासन = हु:श'सन or हुस्शासन.

नि: + स'शय = नि:स'शय or निस्स'शय.

(e) *Visarga*, preceded by અ, and followed by a soft consonant, is changed to હ, which with the preceding અ becomes ઐ: as,

भन: + रथ = भनोरथ.

अध: + प्रति = अधोप्रति.

रज: + गुण्य = रजोगुण्य.

(f) *Visarga*, preceded by any vowel except અ or આ, and followed by a vowel or a soft consonant, is changed to ર: as, हु: + आत्मा = हुरात्मा.

नि: + उत्तर = निरुत्तर.

नि: + द्रोप = निर्द्रોપ

नि: + जल = निर्जल.

ज्योति: + छन्द = ज्योतिरिन्द्र

N. B.—When this ર is followed by ર it is generally *dropped*, and the *preceding vowel lengthened*: as,

नि: + रस = निरुरस = नीरस.

CHAPTER IV.

ETYMOLOGY—શબ્દવિન્યાસ.

54. *Etymology* treats of words—શબ્દ, i. e., of the *classification, inflection, and derivation* of words.

55. *Classification* is the arrangement of words into various different *classes* according to their properties or their importance in the construction of a sentence.

Inflection treats of the alterations the words undergo in order to express various relations and meanings.

Derivation treats of the formation of words, the origin and primary signification of each.

Classification of શબ્દ.

56. A *word*—શબ્દ—is (a letter or) a combination of letters that is capable of expressing some idea: as, ગા, ગાય, ગાયન, ગાયનશાળા.

A combination of letters that has no meaning is not a શબ્દ: as, નચગા or ગાનચગાશા.

Words—શબ્દ—are variously classified in Gujarati.

57. The *first* important division of words is into *eight classes* called the *Parts of Speech*. They are:—

1. નામ	5. ક્રિયાવિશેષણ.
2. સર્વનામ	6. શબ્દયોગી or નામયોગી
3. વિશેષણ	7. વાક્યયોગી
4. ક્રિયાપદ	8. કેવળપ્રયોગી

Of these *eight* parts of speech, the *first four* are called **પ્રધાનશબ્દ**, as they are of primary importance in the construction of a sentence: while the *last four* are called **મધ્યમશબ્દ**, these being of a secondary importance in a

sentence. Thus નામ, સર્વનામ, વિશેષણ and ક્રિયાપદ are પ્રધાન-શબ્દ, while ક્રિયાવિશેષણ નામયોગી, વાક્યયોગી, and કેવળપ્રયોગી are મધ્યમશબ્દ.*

Again, પ્રધાનશબ્દ or the *principal* parts are divided into વિષયપદ and ક્રિયાપદ according as they denote, in every complete expression of a thought, either the વિષય or *the thing or object of predication*, or the ક્રિયા or *action or state predicated about the વિષય*. Thus નામ, સર્વનામ and વિશેષણ are included in વિષયપદ as distinguished from ક્રિયાપદ.

58. Another division of words is useful in distinguishing આખ્યેય from અચ્ય. આખ્યેય are those parts of speech that admit of *Inflectional variations*, while અચ્ય are the *Indeclinables* or those that are, as a rule, not inflected. નામ, સર્વનામ, વિશેષણ, and ક્રિયાપદ are આખ્યેય, while ક્રિયાવિશેષણ, નામયોગી, વાક્યયોગી and કેવળપ્રયોગી are, as a rule, અચ્ય.

58 A. One very simple principle divides words into:—

એકાક્ષરી—Monosyllabic, as—મા, પા, બા.

દ્વયક્ષરી—Dissyllabic, as—માપ, નવ, જમ.

અનેકાક્ષરી—Polysyllabic, as—માપણી, માપણીદાર.

59. The next *important division* of words points out whether they are સિદ્ધ or સાધિત.

સિદ્ધશબ્દ—*Primitive words*—are those which are in their simplest forms and cannot be traced to a form more simple in the language. These are, in every language, *few* in comparison to the total amount of its vocabulary. As, પડ, બેઠ, આવ.

---

*These may be well called ગૌણશબ્દ.

સાધિતશબ્દ—*Derived words*—are those that are formed by a change in or addition to a સિદ્ધશબ્દ; as પડતલ, બોધનાર, આવકાર.

સિદ્ધશબ્દ are again sub-divided into—

ઉપસંગી—particles or affixes;

આશ્રયદાયક—stems.

ઉપસંગી સિદ્ધશબ્દ are not used independently, but simply as *particles* joined either *before or after* the roots or elementary forms to vary their signification: as—

ઉપ + કાર = gratitude

અપ + કાર = ingratitude

પ્ર + કાર = manner

આ + કાર = shape

અધિ + કાર = authority

વિ + કાર = change of form.

In these examples ઉપ, અપ, પ્ર, આ, અધિ and વિ are all ઉપસંગી, while the root કાર to which they are affixed, is called આશ્રયદાયક.

સાધિતશબ્દ are similarly subdivided into—

યૌગિક or પ્રાત્યયિક—derivatives proper ;

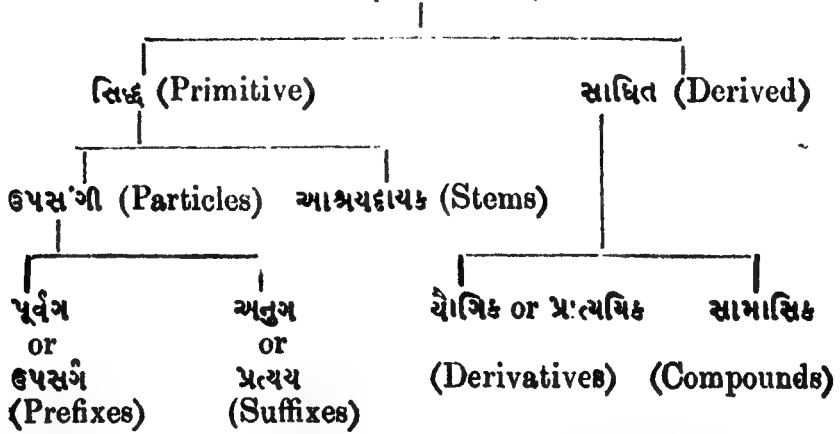
સામાસિક—compounds.

યૌગિકસાધિતશબ્દ are those formed by the addition of particles to stems : as કરનાર, આવનાર, પ્રકરણ, અધિકાર.

સામાસિકસાધિતશબ્દ are those formed by the union of two or more primitive words : as, ગજ + ઇન્દ્ર = ગજેન્દ્ર, વાક્ + દાન = વાક્દાન. (*Vide* Secs. 256-269).

60. The following Table shows the divisions and subdivisions of words according to their formation :—

શબ્દ (WORDS).

N. B.—પૂર્વગ or ઉપસર્ગ is a particle *placed before* a root to modify its meaning, while અનુગ or પ્રત્યય is a particle *placed after* a root for a similar purpose.

Thus it is clear that in the formation of words, the prefixes and suffixes play an important part. But as they belong rather to the third head of Etymology, *viz. Derivation*, for a list of these prefixes &c., the reader is referred to Chapter VI.

We shall now take up the Parts of Speech severally, first giving their classification only, then treating of their inflection in a separate chapter.

PARTS OF SPEECH.

The Noun (નામ).

61. નામ—A *noun*—is the *name* of anything we can perceive by means of our senses or understanding: as પરમેશ્વર, માણસ, ઝાડ, દોળાવ, વહાન, સહનસારી.

62. Nouns are divided into *three* principal classes:—
 (1) વિશેષનામ—*Proper nouns*, (2) સામાન્યનામ—*Common Nouns*, and (3) ભાવનાયકનામ—*Abstract Nouns*.

વિશેષનામ is the name peculiar to *one* person or thing as distinguished from all others: as, સુરત, તાપી, નર્મદરાજર, હુગલ, દશેરા.

સામાન્યનામ is the name given to *all* persons or things of the same class; as શેહેર, નદી, કવિ, ગામ, તહેવાર.

સામાન્યનામ includes **સમુદાયવાચકનામ**—*a collective noun* and **વસ્તુવાચકનામ**—*a material noun*.

સમુદાયવાચકનામ is the name of several objects *taken as a single object*: as, ભરકર, સંઘ, કાફલો, ટોળું.

વસ્તુવાચકનામ is the name of any *material or substance*: as, સુનું, પિત્તળ, પાણી, દૂધ, જીવાર, રેશમ.

ભાવવાચકનામ is the name of an *attribute or quality* of an object conceived as existing *separately* from the object itself: as, કાજારા, હોશિયારી, સુંદરતા, રતારા.

વિશેષનામ becomes a **સામાન્યનામ**—

(a) When it is used for *more* individuals than one: as, આ ફળિયામાં ચાર મગનલાલ રહે છે.

(b) When it denotes a species or character *common* to several: as, ધણા માણસો એમ ખમે છે ત્યારે તેમાંથી એક કોલમખસ નીકળે છે.

સામાન્યનામ becomes **વિશેષનામ** when it is used to denote *single* individual: as, રાજનું રાજ્ય, ખંભાતનો નવાખ.

સમુદાયવાચકનામ becomes **સામાન્યનામ** when *several* collections of the same class are spoken of: as, બે ભરકરો, જૂદી જૂદી ન્યાતો.

ભાવવાચકનામ—**Abstract Nouns**—chiefly denote

(a) ગુણ—*quality*, as, ખટારા, ગળપણ, રતારા.

(b) સ્થિતિ—*state or condition*, as, જનમ, મરણ.

(c) વ્યાપાર or ક્રિયા—*action*, as, ચલણ, હોડાહોડ, રમત.

(d) ન્યૂનાધિકતા—*quantity or degree*, as, ખોટ, ઘટ, વૃદ્ધિ.

(e) મનોભાવ—*feelings and powers of mind*, as, ખુદ્દિ, દયા, બહીક.

The names denoting *diseases, numbers, weights, measures, time, distance* are all સામાન્યનામ: as, તાવ, સૈકો, લાખ, શેર, તોલો, ગજ, વર્ષ, ધડી, કોશ, ગાક.

Names of the *week-days, months and holidays* are વિશેષનામ: as, સોમવાર, શુક્રવર્ષ, આવણ, દિવાળી.

The Adjective (વિશેષણ).

63. વિશેષણ is a word used to *limit or define the application* of a noun: as, રાતો ઘોડો, અડધો શેર, સહેજ રતાશ.

The *noun* to which the વિશેષણ is prefixed, or which is qualified by the વિશેષણ, is called the વિશેષ્ય. Thus in the examples - રાતો ઘોડો and સમય બળવાન છે — રાતો and બળવાન are વિશેષણ, while ઘોડો and સમય are વિશેષ્ય of રાતો and બળવાન respectively.

An *adjective* may be used as a *common noun*: as,

મોટા એટલા દર્શને જોટા.

મોટા નાના વધુ મોટામાં, તો નાના શા જોટા.

It may also be used as an *abstract noun*: as, ભૂંડું ઈચ્છું, બહુ કર, ધણું કરે તે થોડાને સાર.

64. *Adjectives* are divided into વિકારી and અવિકારી according as they *are, or are not, declinable* for gender, number, and case. (Vide Art. 152).

65. According to their meaning, they are divided into *three principal classes*:—

- (a) ગુણવાચક—*Qualitative or Descriptive*,
- (b) સમુચ્ચયવાચક or અબ્હુદયાર્થ—*Quantitative*,
- (c) સંખ્યાવાચક—*Numeral*.

ગુણવાચકવિશેષણ.

66. ગુણવાચક વિશેષણ—*Qualitative Adjectives*—denote *quality or attribute*; as, રાતો, ડાહ્યો, દયાળુ, ધનવાન.

Adjectives formed from *proper nouns*, such as ચીનાઈ વાસણ, અમદાવાદી ધાતિયાં, રાંદેરી ઊર, બરૂચી ભાઇ, and કદંત વિશેષણ—*Participial adjectives*, such as હસતો ચેહેરો, ફરવાનો વખત, પીધેલું પાણી, are included in the class of ગુણવાચક વિશેષણ.

સમુચ્ચયવાચક—અહુદપાર્થ વિશેષણ.

67. સમુચ્ચયવાચક—*Quantitative*—adjectives denote *how much* of the thing is meant; as, થોડું, બહુ, ઘણું, સંધું, સઘળું, અલ્પ, જરા, ઓછું.

N. B.—These quantitative adjectives are mostly used before abstract nouns and material nouns, as, થોડું પાણી, સઘળું રૂપું, અલ્પ બુદ્ધિ, ઘણું દૂધ, જરા જૂઠાણું.

It may also be borne in mind that it is these quantitative adjectives that are most frequently used as nouns as—થોડું બોલ, ઘણું બલ, જરા લે, સઘળું ગયું.

સંખ્યાવાચક વિશેષણ.

68. સંખ્યાવાચક વિશેષણ are either અમુક સંખ્યાવાચક—*Definite numerals* or અનિશ્ચિત સંખ્યાવાચક—*Indefinite numerals*.

અનિશ્ચિત સંખ્યાવાચક વિશેષણ show number *indefinitely*: as થોડાક, ઘણા, કેટલાક.

These વિશેષણ (*Indefinite numerals*) are સંખ્યાવાચક when they answer to the question *how many*, and they are અહુદપાર્થ, when they answer to the question *how much*.

69. અમુક સંખ્યાવાચક—*Definite numeral*—adjectives are of five kinds:—

- (a) સંખ્યાર્થ or અમુકસંખ્યાર્થ—*Cardinals*.
- (b) ક્રમવાચક or સંખ્યાપૂરક—*Ordinals*.
- (c) અંશસંખ્યાર્થ—*Fractionals*.
- (d) સંખ્યાસંધાર્થ—*Collectives*.
- (e) આવૃત્તિવાચક—*Multiplicatives*.

(a) સંખ્યાર્થ OR અમુકસંખ્યાર્થ—Cardinals.

70. સંખ્યાર્થ નિશ્ચયણ denote an *exact number*; as—એક, ચાર, દશ, હજાર, લાખ.

Two cardinals coming together *without any connective*, express *indefiniteness*; as, દશીઆર છોકરા means *about 10 or 12*, not $10+12=22$, boys; આ મકાન પાછળ લાખ બેલાખ થયા હશે. Similarly એક at the end of a cardinal makes it *indefinite*: as, પંદરેક (*about fifteen*); પાએક ઘડી હું એકલો બેઠો.

The suffix એ gives a number the force of *completeness or collectivity*: as, પાંચે (*all the five*); હોડીમાં પાંચ માણસો હતા તે પાંચે બૂટી ગયા.

હિંમ, મરચું ને આમલી, સોપારી ને તેલ,
તે કંઠનો ખપ કરેતો પાંચે વસ્તુ મેલ.

N. B.—The forms for *two* in this case are બેએ, બેક, બન્ને, બેકબે, બન્નેએ.

Sometimes the number is *repeated*, the first taking the suffix એ: as, વીસેવીસ ધર બગીચાં.

Distributive numerals in Gujarati are formed either by *preparing દર* or *દર* to the Cardinals, or by reduplicating them: as

દરેક—every one.

દરરોજ—every day.

દરદમ—every moment.

બબે—two each, two at a time.

આડઆડ—eight each, eight at a time.

કેટલાએક એકબેક દોરડે ચાળીશચાળીશ ગકરાં બાંધ્યાં હતાં

(b) ક્રમવાચક OR સંખ્યાપૂરક OR સંખ્યાનુક્રમ્યાર્થ—
Ordinals.

71. *Ordinals* denote the *serial order* of the objects: as, પાંચમો, બારમો, ચારશેષમો.

As in English the ordinals are formed from cardinals by adding *th* (numbers 1, 2, 3 being exceptions), so in

Gujarati the ordinals are formed by adding **મે, મી, મું** to the cardinals (numbers 1, 2, 3, 4, and 6 being exceptions).

The *exceptional* ordinals are **પહેલો, બીજો, ત્રીજો, ચોથો** and **છઠ્ઠો** respectively.

N. B.—The exceptional numbers 1, 2, 3, 4, 6, may take **મે-મી-મું** when they are the last digits of higher numbers: as, **બસે' ને છમે દાખલો કર; નવસે' એકમે છોકરો મનામ લખ ગયો.**

(c) અંશસંખ્યાર્થ—Fractionals.

72. અંશસંખ્યાર્થવિશેષણ denote *parts of unity* or a whole number. They are **પા, અડધો-ધી-ધું, પોણો-ણી-ણું, સવા, દોઢ, અ'ડી, સા'ડા, સા'ડી.**

These fractions are expressed by certain signs in Gujarati: as—

પા	meaning	$\frac{1}{4}$	is written	૦૧
અડધો	... ..	$\frac{1}{2}$	... ..	૦૧૧
પોણો	... ..	$\frac{3}{4}$	... ..	૦૧૧૧
સવા	... ..	$1\frac{1}{4}$	... ..	૧૧
દો'ડ	... ..	$1\frac{1}{2}$	... ..	૧૧૧
અ'ડી	... ..	$2\frac{1}{4}$	... ..	૨૧૧
સા'ડા-ડી	... ..	$\frac{1}{2}$	... ..	૧૧

પા, અડધો (અર્ધો), પોણો imply respectively a *fourth part*, a *half*, and *three-quarters* of the quantity or thing indicated by the following noun:—as,

પાસેર, પાભાગ, પાતોલો, અર્ધોપિયો, અર્ધોગાડી, અડધુંદૂધ, પોણોગાડ, પોણીખાંડી, પોણોમણ.

પોણો before a cardinal means *one fourth less* than that number: as, **પોણાચાર** = $4 - \frac{1}{4} = 3\frac{3}{4}$. It is used with numbers 2 to 18, while with 19 to 99, **પોણી** is substituted. As—**પોણાપંદર** (14 $\frac{3}{4}$), **પોણીવીસ** (19 $\frac{3}{4}$).

N. B.—પોણીસો means one quarter of a hundred less than 100, i. e. 75; while

પોણીસો one quarter less than 100, i. e. 99 $\frac{3}{4}$.

સવા prefixed to numbers adds a fourth part of unity to them; as, સવાચાર = $4 + \frac{1}{4} = 4\frac{1}{4}$. સા'ડા and સા'ડી add a half to the number, સા'ડા being used with numbers 3 to 18, and સા'ડી with 19 to 100: as,

સા'ડાસાત, સા'ડાઝરાડ, સા'ડીમત્રીય, સા'ડીપંચાશી.

(d) સંખ્યાસંધાર્થ—Collectives, and

(e) આવૃત્તિવાચક—Multiplicatives.

73. સંખ્યાસંધાર્થ denote a number *collectively*. These are બેઠું, બેડ, ચોક, છકડું, દશકો, કુંડી, સૈકા.

74. આવૃત્તિવાચક denote *how many times* a number is taken. They are formed by adding ગણું to the cardinals. Numbers 1 to 4 have got various multiplicative forms.

એક has એકગણું—એકવડું.

બે has બેગણું—બેવડું—બમણું.

ત્રણ has ત્રણગણું—ત્રમણું—ત્રગણું—ત્રેવડું.

ચાર has ચારગણું—ચોગણું—ચોવડું.

From 5 upwards, the multiplicatives are *regularly* formed by ગણું: દશગણું, પચાસગણું, સોગણું.

The Pronoun (સર્વનામ).

75. સર્વનામ is a word used either *instead of a noun*, or *in relation to a noun*; as, હું, તું, તમે, પેલો, કોઈ, જે, કણ.

સર્વનામ are divided into:—

- (I) પુરૂષવાચક—Personal,
- (II) સ્વવાચક or સ્વાર્થવાચક—Reflexive,
- (III) દર્શક—Demonstrative,
- (IV) તત્પદાપેક્ષક or સંબંધી—Relative,

(V) પ્રશ્નઃય—*Interrogative*,

(VI) અનિશ્ચિત—*Indefinite*.

Of these classes, the first two—પુરૂષવાચક and સ્વવાચક—are called **વિશેષ્ય સર્વનામ**—*Substantive Pronouns*, because these are used *substantively*; while the remaining four are **વિશેષણ સર્વનામ**, as these can be used *adjectively*.

I. પુરૂષવાચક સર્વનામ.

76. *Personal Pronouns* are of three kinds:—

(a) પ્રથમપુરૂષ સર્વનામ—First Personal Pronoun, denoting the *person speaking*.

(b) દ્વિતીયપુરૂષ સર્વનામ—Second Personal Pronoun, denoting the *person spoken to*.

(c) તૃતીયપુરૂષ સર્વનામ—Third Personal Pronoun, denoting the *person spoken of*.

These are:— Sing. Plur.

1st Per. હું અમે, અમે, આપણું, આપણું.

2nd Per. તું તમે, તમા, આપ.

3rd Per. તે તેઓ.

Of the above, આપણું is called પ્રથમદ્વિતીયસંવાચ્ય સર્વનામ when it is used for the *person speaking together with the person spoken to*: as

વનરાજ યોગરાજને કહે, આજ આપણે સોનીવાડે જઈએ.

સુરી (વાલ્મીયાને) કહે, વાડ ચિંતા નહીં, અ.વો છો? આપણે વનુસાને ખોળવા જઈએ.

It may also be called પ્રથમ પુરૂષ સર્વનામ when it denotes *first person singular*, as it often does in ordinary colloquial speech: as.

આપણાથી (=મહારાથી) તો અ: સહન ન થાય.

“હવે બચાં છે આપણે હવે શું કરવાના હતા” કરી પ્રમાદ્યન હડયો.

હું

77. પ્રથમપુરૂષ સર્વનામ હું expresses *only the person speaking*: as—જનસમુદાય વિરાજ સિંહુ તેમાં શુદ્ધ હું.

અમે, અમા.

78. અમે is used—

(1) to denote the *person speaking or writing, including those who are associated with him*: as,

કુટુંબીઓએ કહાવ્યું કે એમ કુળને લાજ લગાડશે તો અમે કાંઈ લગ્નમાં આવીશું નહીં.

(2) to denote the *speaker or writer together with those whom he represents*; as,

ગુર્જર કવિ શંકર ખારોટ રાજભૂવડને કહ્યું—“અમે ગુજરાતના પુત્રો હયાત હોઈશું ત્યાં સુધી અમારી ગુર્જરી માતાનું અપમાન કાંઈ કરી શકવાનું નથી. અમારી જન્મભૂમિનું, અમારા સ્વદેશનું અમે રક્ષણ કરીશું.”

(3) by *persons of high authority* as kings, chiefs, &c.

રાણો મ્હોટે સાદે દસી પડ્યો અને બોલ્યો “.....અમે તો એક વટવાળા.”

વિષ્ણુદાસ બોલ્યા, “નવીનચંદ્ર! અમે જેમ રક્ત નથી, તેમ વિરક્ત પણ નથી. અમે તો માત્ર અરક્ત છીએ.”

(4) by *editors of newspapers and journals*: as,

એ અરજ ઉપર નામદાર મુંબઈ સરકાર ધ્યાન આપી દુઃખી પ્રજાને ધટતો ન્યાય આપશે એવી અમે આશા રાખીશું.

આપણે.

79. આપણે is used—

(1) for the *speaker or writer together with the person or persons spoken to*; as—

વનરાજ યોગરાજને કહે, આજે આપણે સોનીવાડે જઈએ.

(2) colloquially for *હું*: as—

વિદ્યાવતુરભાઈ તો વિદ્વાન છે. આપણે જૂઠું શા સ્વ લખ્યા છીએ.

તું.

80. તું is used--

(a) in addressing persons of *inferior rank*: as,
તું કોનો નોકર છે ?

(b) in addressing persons with *familiarity* or *contempt*: as—ભાટ, તારા બેલથી હું બચ પામવાનો નથી. તારા જેવા મેં ઘણા જોયા છે.

(c) in addressing certain *relatives* with *great love* or *affection*: as, બાપુ હજી તું બાળક છે. મહા હેતવાળી દયાળીજી મા તું.

(d) in addressing *God*: as,

અખિલ બ્રહ્માંડના હર દિન નીશ તું ઉરવિષે આ સ્તુતિ ધર અમારી.

N. B.- તમે is also frequently used in this case; as—હરિ તમે મન અપરાધ ન લાવો, હરિ તમે અનાય બંધુ કહાવો, હરિ હું તારિ સેવા શ્રદ્ધા (પ્રેમાનંદ).

(e) In referring to something *personified*: as,

પૂછ્યું ઉંચા દ્રમને તારી ગગને ગમ ડાળ,
તરપતિ જે મહારી વતી, કહીં દીસે ભૂપાળ.

In Gujarati the most usual form in use for the second person singular is **તમે** and *not* **તું**, which is used only in cases mentioned above—**તમે** taking the place of **તું** even where no considerations of respect or superiority intervene.

આપ.

81. આપ is used as an *honoric* term for તમે. It is equivalent to the English *your Honour*; and as it shows *respect*, it is called **માનવાચક** or **માનાર્થ સર્વનામ**: as—

શેઠ, આપ તો મોટા માણસ છો.

હે તાત! તે સુખવાતણી અ રા કરી આપે મ્હને.

આપ is sometimes used in the sense of પોતે: as—

બીજા સર્વ બેટા પછી આપ બેસે. (આપ=પોતે=તે).

આપ સાફ રહી અવરને સઘ સળવે સાફ,
નહિતો નિર્મળ મનુષ્યનો મહા ગુનો નહિ માફ.

તે AND તેઓ.

82. The third personal pronoun *તે* is used to mark the person or thing of which we are speaking. It is more demonstrative than *personal*, as its use is similar to that of the demonstrative pronouns *તે, એ, &c.*

તેઓ, besides being the third personal plural, is sometimes used for third person *singular* for the sake of courtesy: as, તમારા મિત્ર મળ્યા, તેઓ બહુ મજતાવડા છે.

II. સ્વવાચક or સ્વાર્થવાચક સર્વનામ.

83. A *Reflexive Pronoun* is a pronoun denoting *self*.

It implies that the agent turns back the action upon himself. These, in Gujarati, are—

પોતે—દરેક માણસ પોતાને ડાહ્યા ગણે છે.

જાતે—આ નિબંધ તે જાતે લખ્યો ?

પહેલું સુખ તે જાતે નર્વા.

પ'ડે—પ'ડે રોજ નિશાળે મોડા આવે.

સાલંકીરાજ પ'ડે મીરની મદદે દોડી આવ્યો.

મેળે—તમારી મેળે દાખલા કરતા શીખો.

આપ—આપ સમાન બળ નહીં.

આપ મુઆ વિના સ્વર્ગે ન જવાય.

આપોઆપ—જીવ્યોતુંજે આપોઆપ, તેતો પોપટનોજ પ્રભાવ.

નિજ—નિજ તાતની આજ્ઞાથીજ નિજ માત મસ્તક છેદિયું.

The reflexive *પોતે*, besides being a simple reflexive, is used—

(a) as an *emphatic* pronoun: as *તું પોતે જય તો કામ થાય.*

(b) as a *distributive* reflexive when it is doubled: as

લીલકાઓ પોતપોતાને ઘેર ગઈઓ.

તળાવમાંથી સૌ પોતપોતાનાં ખેતરમાં પાણી લે છે.

(c) at times for second person plural તમે, and less frequently for third person singular તે in colloquial or ironical language : as,

પોતે ક્યારે પધારશે ? (પોતે=તમે).

પોતે હવણાં ઘેર મળશે કે ? (પોતે=તે).

N. B.—જતે and પડે are the Instrumental forms of જત and પડ, which are still used as nouns: as,

જતપર ભાત ને કામળપર ખીણું.

પટપહેરે નહીં પંડપર, જમિન મલિનમાં જાય,

જે તેને મચ્છર જૂવા, ખાંતે ખાતરી ખાય.

Mark also the peculiar use of મેજે with its genitive antecedent in sentences where it is rather *explicative* and implies modesty: as—

“ત્યારે તમે અહિંયા મેઠાં મેઠાં શું કરશે ?”

“હું ખેસીશ મ્હારી મેજે—ગાઘશ જરા સારંગી લઇને.”

... .. “તમારા જેવું તો કાઇ દીકું નહીં !”

“વાર, જહેન, વાર. તુંજ—જે ત્હારી મેજે.”

III. દર્શક સર્વનામ.

84. દર્શક સર્વનામ.—*Demonstrative Pronouns*—point out the *object to which they refer*. In Gujarati, they are આ, એ, તે, (આદ્યાં) પેલો and ફલાણું.

When reference is intended to several objects, આ and એ point out the objects *nearer* the speaker, while તે, પેલો refer to objects comparatively *distant*. આ and એ mean the *latter*, while તે and પેલો mean the *former*.

ફલાણું is equivalent to *such and such*, and is used to denote some *indefinite* person or thing: as—

ઘણી ચોપડીઓ જોવામાં આવી, પણ તેમા ફલાણી ફલાણી નહતી.

ફલાણાએ એ માલ ખરીદ કર્યો, એ હિસાબમાંથી નીકળશે.

These દર્શક સર્વનામ are frequently used as *adjectives* when they are followed by the nouns they qualify: as, આ ચોપડી, પેલો દસ્તાવેજ, ફલાણું દિવસ, આદ્યું ખેતર.

IV. તત્પદાપેક્ષક OR સંબંધીસર્વનામ.

85. A *Relative Pronoun* is a word which refers to some noun, pronoun, or phrase mentioned before or after : the noun or phrase, for which the relative pronoun is used, is called **પૂર્વાપરશબ્દ—વાક્ય.**

The single તત્પદાપેક્ષક in Gujarati is જે, which is always followed by the demonstrative તે. This તે is therefore called the *co-relative* તે : as—

જીવ્યો જન તે તો જાણવો, જેની આશ સહુ કો કરે;
સામળ કહે જીવ્યો તેહ જન, જે સંકટ પરનાં હરે.
જે જન્યું તે જાય, નથી રહેવાનું ખેસી.
જે ઉદ્દોગ કરે તે ભૂખે ન મરે.

એક જોનાર્ધનું ઝાડ ખીજ જોનાર્ધમાં સાઈં થતું નથી. જે જોનાર્ધમાં તે હોય છે તે જોનાર્ધમાં જેજે ઋતુઓમાં તેની જેજે અવસ્થા થવાની તેતે ઋતુઓમાં તેતે અવસ્થા થાય છે.

The relative જે or the correlative તે may often be understood as :—

મોટા કેડે છિદ્ર કાઢશે તે દંડારો. (જે અધ્યાહાર)
કરે ચોરી જે ચોર, એક દિન શીશ કટાવે. (તે અધ્યાહાર)
કળ વિકળ જાણે નહીં, દીવથી હોય દાતાર. (જે, તે અધ્યાહાર)

જે is used *adjectively* when it is followed by its antecedent : as,
જે નર ચોરી જઈ કરે, સમજ તેમાં સુખ.

The relative જે, and the demonstrative એ, તે often become જેહ, એહ, તેહ in poetry : as.

પદ્માવતી કહે પ્રેમશું, સાંભળ સહિઅર એહ,
વખાણુ વું કરે જેહનું મુજને દાખવ તેહ.

V. પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ.

86. પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ—*Interrogative Pronouns*—are words used in asking questions. They are કોણ, કયાં, કય, કયું, શેા, શી, શું.

Of these કોણ is used chiefly for *persons* ; કયા-ઈ-યું for *persons* as well as *things* ; and શું for *things* only : as—

કોણ પ્રશ્નથી પ્રાદ, કોણ અણથી પણ નાનો ;

કોણ પવનથી પહોત, કોણ દેવોથી દાનો ?

તું કોણ—ત્હારો બાપ કોણ—ત્હારી ભત કોણ ? (સ. ચં.)

કયા છોકરો મોટા આવ્યો ?

કયા પતંગ ઉડાવશે ?

શું ખાધું ? શું ખોલ્યો ? શું રમ્યા ? નામ શું ?

શા સાર માતા મહામહા દુઃખ વેડે છે ?

કોણ and કયા differ in their uses as પ્રશ્નાર્થસર્વનામ in as much as કોણ *simply enquires* the name, character or description *indefinitely*, as, એ કોણ ? તમે મને કોણ ધાર્યો ? કલિદાસ કોણ હતો ? while કયા is used to *further distinguish* a certain individual or object from others : as—

કોણ પાસ ચંચા ? મણિલાલ. કયા મણિલાલ ? મણિલાલ દેસાઈ.

Just similar is the difference between શું and કયું : as—

શું બંધુ ? દેવલ. કયું દેવલ ? ખિસ્તી દેવલ.

કોણ is used in poetry—

(a) Like શું or કયું : as કહે રામા તું કોણ છે, કોણ તમારી ભત ?

(b) As an adjective : as કોણ કારણ અર્થ કામઠું ?

હરિ મહારં કોણ જનમનાં કરતુ.

હરો કોણ કરમના ભોગ, કુંવરજી કાલારે.

(c) With a distributive force, when it has the sense of *either* or : as,

હરે પંખી આકાશ, જુઓ તેનું પણ બેઠું ;

કોણ હંચ કે નીચ, ગધાડું કે કાં ઘોડું. (સામળ)

મસાણની રાખમાં રોળાઈ ગયા કંઈક, કોણ રંકને કોણ રાણોરે. (ભાભે)

શું enters into a variety of constructions:

(a) It is used as an *Interjection* : as

શું ! અમણપુરુષનું અને ભણેલાનું ચિત્ત સરખુંજ !

(b) It has often got a *negative force* : as,

કેવો થેલો છે ! એ મહારં દુઃખ શું ટાળશે ?

દુઃખી માણસને નિદ્રા ન આવે એમાં શું આશ્ચર્ય ! ?

(c) With a *negative force* it often implies *contempt* : as,

તારાથી શું નિપજે એમ છે ?

(d) It has the force of an *adverb* meaning *why* : as,

એમ શું કરો છો ? એવા જોલ શું બોલો છો ?

ખબુ ! આમ ચુંટી શું ખચણો છો ?

(e) It has got a *distributive force*, meaning *either—or* : as,

શું મોટા શું નાના

ઘણતણા મુખથી નવ છુટે જો પેસે પાતાળ,

જ્યમ આવે ત્યમ ચાલ્યો જાય. શું બૂદો શું બાળ. (મનોહરદાસ)

(f) It frequently occurs, in colloquial speech, as a *particle of interrogation* at the end of a sentence : as, કેમ જાય છે શું ?

VI. અનિશ્ચિતસર્વનામ.

87. અનિશ્ચિતસર્વનામ refer to persons or things in an *indefinite or vague manner*. They are—

કોઈ—કોઈએક, કોઈ, હરકોઈ.

કંઈ—કંઈએક, કંઈક, હરકંઈ.

કાંઈ—કાંઈએક, કાંઈક, હરકાંઈ.

અન્ય, અવર, અમુક, ફલાણો, કેટલાક.

કોઈ and its derivatives are used generally for *persons*; while કંઈ, કાંઈ, and their derivatives are used for *things*: as—

કોઈ કહે આવ્યો તાવ, કોઈ કહે થયું કોગળિયું;

કોઈ કહે દરડ્યો નાગ, કોઈ કહે વાસી વળિયું.

હું કાંઈ માગતો નથી—એમાં એનું કાંઈ વળે એમ નથી.

હરકોઈ is a *distributive pronoun* when it means *every one*, but is an *indefinite pronoun* when it means *any one* : as—

પવિત્ર પુરોહીની સેવા કરતી એ હરકોઈની ફરજ છે. (Distributive).

આ કામ હરકોઈ કરી સકે એવું છે. (Indefinite).

કંઈક and કંઈક meaning *a little or somewhat* are frequently used as *quantitative adjectives or adverbs* : as,

પ્રાણદાન ને આપીશ મુજને તો કંઈક કરીશ ઉપકાર.

એનું બોલતું કંઈક ખરું લાગે છે.

કેઈ as an *adjective* may refer to *things*: as,

કેઈ કાળે, કેઈ દિન, કેઈ પણ રીત

The Verb—ક્રિયાપદ.

88. ક્રિયાપદ, from Sansk. कृ to do, या a suffix, and પદ a word, means literally a word that is used to denote some action : but as some verbs like હો, થા, રહેવું, ઉઘવું, do not denote any action, but rather existence or state, a verb is generally defined as *a word used to express some action or state.*

89. The original simplest form of a verb in Gujarati, is called its મૂળ or *verbal stem*; as, કર, પડ, ચાલ, ખા, લે.

In Gujarati most of the verbal stems are themselves derived from Sanskrit roots (धातु): as કર from कृ, પડ from पठ, ચાલ from चल्. But a verb need not be traced to its ધાતુ or Sanskrit root, to find out the મૂળ Gujarati stem, as *the simplest form used in Gujarati is regarded as the મૂળ or stem of the verb.*

90. These *original* verbal stems are called સિદ્ધ ક્રિયાપદ, while verbs *formed* from સિદ્ધ are called સાધિત ક્રિયાપદ: as, કરે, કરતો, કરવાનો, કરાવતો, from કર; પાડ, પડાવ, પડાવતો, પડવાનો from પડ.

91. ક્રિયાપદ, as is mentioned above, denotes *action*: the word which stands for the *agent* or *doer of the action* indicated by the verb, is called its કર્તા-subject.

92. The word standing for the *object towards which the action* expressed by the verb is *directed*, is called its કર્મ-object.

93. Verbs are divided into two general classes, viz: **સકર્મક** (*transitive*) and **અકર્મક** (*intransitive*).

સકર્મક ક્રિયાપદ is that which denotes that the *action* or *feeling* expressed by the verb is *directed towards*, or *passes over to*, some *object*: as, તેણે મને માર્યું. ઊકરો ગુજરાતી ભણે છે.

અકર્મક ક્રિયાપદ is that which shows that the *action* or *state terminates* with the agent or કર્તા and *does not pass* over to any object: as, હજુ તે ભણે છે; ચાર ચોર બેઠા હતા.

ઉભયવર્ણી ક્રિયાપદ are those which are capable of entering into *both* transitive and intransitive constructions: as, બાળક બોલે છે (અકર્મક); તેઓ ફારસી બોલે છે (સકર્મક).

N. B.—A transitive verb used intransitively, expresses the action rather generally: as હવે આ બહેરો સાંભળે છે. Here the verb means *the act of hearing in general*.

A verb may at times appear intransitive in a sentence, though it is *really* transitive in sense, the object being understood: as, બીણડીઓ તો કુમારનું સુંદર સ્વરૂપ જોઈ મોડ પામી હાથમાં લઈ લઈને બચીઓ કરે ને રમાડે. Here, the object *તેને*, that is *કુમારને*, is understood.

94. Some intransitive verbs denoting *existence* or *સત્તા*, as well as *transition* or *સ્થિતિવિહાર*, do *not*, by themselves, give a complete idea with respect to the કર્તા: these are said to be *verbs of Incomplete Predication*—**અપૂર્ણક્રિયાપદ**: as, હોવું, બનવું, થવું, નીવડવું.

Thus, in the sentence તે વક્રીલ થયો, without વક્રીલ the sentence તે થયો does not convey a complete sense. Hence the word વક્રીલ, which is used after the verb થવું, completes the sense of the verb થયો. Thus—

The word or words, used to make the predication of the verb complete, are called **ક્રિયાપૂર્ણિ**—*complement of the verb*. (*Vide Art. 284*).

Note—The complement of a verb of incomplete predication may be—

- (a) a noun—તે નવાખ થયો.
- (b) a pronoun—તું કોણુ છે? હું તે નથી.
- (c) an adjective—સફેદ વસ્ત્ર શ્યામ થાય શ્યામ રંગ સંગમાં.
સેનાધિપતિ શૂરવીર નીવડયો.
- (d) a participle—તું મરવાનો થયો છે. કળ સડેલું નીકળ્યું.
આગ વધતી દેખાય છે.
- (e) a phrase—એના એકના એક છાતરાનું મૃત્યુ એ બાપડાને
હાઝ્યાપર હામ જેવું થયું.
- (f) a clause—તેનું પરિણામ એ થયું કે તે માંદો પડ્યો.
- (g) an adverb—મનમોહન નીચે હતો.
- (h) a noun in the 6th case—અહીં જેવે ચોરનું હતું અને
મઠ શકુના હતા.

95. Transitive verbs are, *in one sense*, verbs of incomplete predication. The word which is used to complete the sense of a transitive verb, is called the *object* or **કર્મ**. There are some verbs, which though they take one object, *still* require some other word to complete the predication. These verbs taking *two objects* are called **દ્વિકર્મી**. They are either **કારક** or **પ્રદાયક**.

96. કારક verbs are those that generally denote the action of *making* either by word, thought or deed. They are equivalent to the English *factive* verbs. They are બનાવવું, કહેવું, માનવું, નીમવું, લેખવું, ગણવું, ધારવું, ડરવું, &c.

પ્રદાયક verbs generally denote the idea of *giving*, *offering*, *serving*, &c. They are આપવું, ખીસવું, અર્પવું &c.

97. Of the two objects taken by some verbs as mentioned above, that object which is *directly* affected by the action of the verb, is called the ઉપસ્થકર્મ—*direct or near* object: while that which is *remotely* affected by the action of the verb, is called the અનુપસ્થકર્મ—*indirect, remote or personal* object. In such cases, અનુપસ્થકર્મ generally represents some *person*: as—અસહના શબ્દો વિદ્વાન બ્રાહ્મણને વર્ણસન આપતા. તે હિંદુને હમે પારસી ધાર્યો.

In the above instances વર્ણસન and પારસી are ઉપસ્થકર્મ, and બ્રાહ્મણને and હિંદુ are અનુપસ્થકર્મ.

98. When in a sentence, the source of the action denoted by the verb is *not known*, or the verb has *no nominative* as its agent, and the place of the nominative can be supplied by the *notion* or ભાવ inherent in the verb, the verb is called ભાવકર્તૃક: as એને ધરમાં કેઇ સાથે બનતું નથી મને મુંઝામું ગમે છે. આજે ઘણું ધામે છે. મને આ ક્ષમે ફાવતું નથી.

N. B.—Those generally used as ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ are:—

બનવું, ફાવવું, ધામવું, વર્ષવું, ફાવવું, ગોઠવું, રચવું, ભાવવું, ગમવું, હળવું, ચાલવું &c.

These ભાવકર્તૃક verbs are, like the English *impersonal* verbs, always in the *third person, singular number, and neuter gender*.

99. અપૂર્ણ ક્રિયાપદ or *defective* verbs are those that have *not* got the full complement of forms to fill up all the moods and tenses. These are, in Gujarati, only *two*—હો and બેઠાં.

100. અનિયમિત ક્રિયાપદ or *irregular* verbs are those that do not form their past tense according to the ordinary

rule, *namely*, by adding યો-ચી-યું to the verbal stems: as, ખાધું from ખા, and બેઠો from બેસ.

These *irregular* verbs in Gujarati are:—

ખીધું	જવું	લેવું	બેસવું	નહાવું	સુવું	હોવું
ખાધું	જેવું	પીવું	પેસવું	મરવું	કરવું	દેખવું

Of the above કરવું, મરવું and દેખવું form their past tense in *two* ways, as ફીધું or ફયું, મર્યો or મુઓ, દેખ્યું or દીઠું.

The past tense forms of these irregular verbs are respectively ખીધો, ખાધો, જયો, દીધો, લીધો, પીધો, બેઠો, પેઠો, નાઠો, મુઓ, સુતો, કીધો હતો, દીઠો.

101. સહાયકારક ક્રિયાપદ* or *auxiliary* verbs are so called because they *help to form the tenses*, or to *modify the sense* of some other verb. The verb so *helped* by the auxiliary verb, is then called મૂળ ક્રિયાપદ or the *principal* verb.

The *only* auxiliary verb used in *forming the tenses* is હો and it is hence called કાળદર્શક સહાયકારક ક્રિયાપદ.

Other auxiliary verbs in Gujarati are શકવું, નેધએ, જવું, રહેવું, પડવું, લેવું, મૂકવું, &c., which are chiefly instrumental in the formation of સંયુક્ત ક્રિયાપદ, where these, as વિકારક, variously *modify the sense* of the principal verbs, called વિકૃત ક્રિયાપદ.

102. When *two single verbal forms*, each being a significant word by itself, are so *joined together* that the *second element loses its independent meaning* and *simply modifies the sense of the first element*, the resulting compound is a સંયુક્ત ક્રિયાપદ. As, the root જવું by itself

---

*The proper term to use in this case is સાહાયકારક. But the above term is retained as it is adopted in Gujarati.

means *to go*; when it is joined to the સંબંધકભૂતકૃદ (connective past participle) મળી (from મળવું *to meet*), the resulting compound is a સંયુક્તક્રિયાપદ if મળીજવું means *to meet completely, or to blend or fuse entirely*, as in the sentence મેઘપ્રત્યમાં રંગો ધણા સરસ મળી જાય છે. (The colours in a rainbow *blend* beautifully).

Note—These સંયુક્ત ક્રિયાપદ should not be confounded with what are called *quasi-compounds* or *compound verbal phrases* in which the first element invariably is a noun or an adjective; as, વિચાર કરવો, પેદા થવું, ગાયન કરવું, પસ્તાવો કરવો, જૂઠું પડવું, &c.

The verbs કરવું and થવું enter mostly into the formation of such compound verbal phrases, and these with nouns or adjectives as their first elements, are sometimes called વિષયપદથી સાધિત ક્રિયાપદ, because a વિષયપદ (*Vide* Art. 57) joins with a verb to form the compound.

N. B.—For a fuller treatment of these *defective, irregular, auxiliary* and *compound* verbs, the reader is referred to the following Chapter on *Inflection*.

The Adverb (ક્રિયાવિશેષણ)

103. An *adverb* is a word used to modify a *verb*, an *adjective* or another *adverb*: as રાત્રે અગાસીમાં બેસીને એક ઘણું સરસ ગાયન તે બહુજ બેઘડક ગાતો હતો.

A verb usually denotes some action; this action may be performed in a variety of ways; words are, therefore, needed to express the ways, the limits, the conditions of the action denoted by the verb, and these words are called *Adverbs*. An *adverb*, therefore, *primarily adds to the meaning, or limits the conditions of a verb*. It may, however, be used to modify an *adjective* or another *adverb*; as, ફક્ત ચાર ઓકરા હતા. એક ખરાબ નથી, વધારે દુર જવાની જરૂર નથી. કેવળ નમારું બાસે છે.

It is also said that adverbs sometimes modify *prepositions*: as, મેજની સ્થેજ ઉપર ટાંગ. તેના ધરની છેક પાસે આમ લાગી. A little reflection will, however, show that these are mostly adverbs only of one class, viz. **ન્યૂનાધિક દર્શક**.

In Gujarati parsing it is not customary to say that an adverb modifies a particular part of speech or word, but it is enough to point out its signification. Hence—

104. Adverbs may be arranged according to their signification as follows:—

(a) **કાળવાચક** (showing *time*):—

અત્યારે, અગાઉ, પ્રથમ, પૂર્વે, પહેલાં, પછીથી, વચગાળે, હવે, હાલ, હમણાં, હજી, હમેશાં, અહોનિરા, સર્વદા, નિરંતર, હોણ, ત્યારે, તત્કાળ, તાત્કાળ, તુરત, સદા, રોજ, નિત્યે, એકાંતરે, જન્યુ, કોઇવાર, વારંવાર, વારેધડી, ધડીધડી, રોજરોજ.

(b) **સ્થળવાચક** (showing *place*):—

આમ, એમ, તેમ, ત્યાં, તહીં, અહીં, આણીતરફ, અધવચ, અંદર, અંતરીક્ષ, યડમાં, પાસે, લગોલગ, દૂર, આધે, છેડે, પાછળ, વાંસે, ઉચે, નીચે, હેઠે, મધ્યે, ઠેક.

(c) **રીતિવાચક** (showing *manner*):—

અચ્છું, અમથો, ઓચિંતો, અવશ્ય, જરૂર, ખચિત, ખરે, ખરેખાત, નક્કી, બેશક, ખસુસ, ધીમે, ધીરે, આસ્તે, ઠીક, ખોટું, ખરું, બૂઝું, બહુ, સાદું, ફક્ત, ફોગટ, અમસ્તો, ગમેતેમ, બેજસેજ.

(d) **સ્થિતિવાચક** or **ન્યૂનાધિક દર્શક** (showing *degree*):

(I) Those denoting **ન્યૂનતા** or *deficiency*, are—

જરા, જરાક, સ્થેજ લેશ, અલ્પ, એછું, થોડું, જૂજ, લગીર, રજ, કિંચિત્.

(II) Those denoting **અધિકતા** or *excess*, are—

અધિક, અધકું, અતિ, અતિશે, બહુ, ઘણું, વધારે, પુષ્કળ.

(III) Those denoting તુષિ or પૂર્ણતા—sufficiency or completeness, are—

એટલું, બસ, બહુ, છેક, જરેજર, પૂરેપૂરું, સંપૂર્ણ.

(e) સંખ્યાવાચક or અનુક્રમદર્શક (showing number or order):—

એકવાર, બેવાર, થોડીવાર, એકવડું, બેવડું, પહેલો, છેલ્લો.

(f) સ્વીકારવાચક (showing affirmation):—

હોવે, હા, બલે, હીક, સાફ.

(g) નકારવાચક or નિષેધાર્થ (showing negation):—

ના, નહીં, નો, નવ, મા.

(h) સંશયાર્થદર્શક (showing doubt):—

કદાચ, કદાપિ, કદી, રખે, સોવસા, કાણુનણુ.

(i) પ્રશ્નવાચક (used in interrogation):—

કેમ, શામાટે, ક્યારે, ક્યાં, કેટલું, શીઠ, કપરીતે.

(j) અનુકરણવાચક (onomatopoeic):—

ધમધમ, ચમચમ, ધબધબ, ધડાધડ, દડદડ, ભડભડ, ખડખડ.

105. In Gujarati, many adverbs are formed from the several parts of speech by inflection or composition.

(a) Some are formed from nouns by the third, fifth, sixth, and seventh cases: as—

મ્હોડે, ઉતાવળથી, ઝડપથી, ખુશીથી, રાતનો, પહેલાનું, સાંજે, કાલે.

(b) Some are formed from pronouns: as—

જેથી, તેથી, શાથી, આથી, જેમ, તેમ, કેમ, હાં, ત્યાં, ક્યાં.

(c) Some are formed from adjectives: as—

ધીરે, ધીમે, નકામો, બલે, બહુ, સાફ, મોડું.

(d) Some are formed from verbs or participles: as—

ફરીફરીને, રહેતેરહેને, ચાલતાંચાલતાં, નળીનળીને, તાણીતાણીને.

(c) A few combinations of words are used as *adverbial phrases* : as—

રાતદહાડે, આડું અવળું, ઈધરતિધર, મુખ્યત્વે કરીને, યથાશક્તિ, વચ્ચે અપરાધે, વણુલાગે, ગુસ્સાભેર, મનદહને, અગડમખગડમ, ધમાધમ, ધણું કરીને, કહેતાં વારને, ગુપચુપ, જુસ્સાભેર, ચપદધને, સૂઝે તેમ.

The Post-Position (નામયોગી or શબ્દયોગી અવ્યય).

106. A *preposition*, or properly speaking a *post-position* in Gujarati, is a word *placed after a noun* or a *noun-equivalent* to show in what *relation* it stands to some other words in a sentence: as, સાંજ સુધી પક્ષી ઝાડ ઉપર બેઠું હતું.

107. According to the relations expressed by the *post-positions*, they may be classified into:—

(a) **સ્થળવાચક** (denoting *place*): as,

આગે, અગાડી, અંદર, આસપાસ, ઉપર, કને, જોડે, નીચે, નજીક, તળે, પડખે, પાછળ, પ્રત્યેક, બહાર, પાસે, પૂડે, મધ્યે, માંહે, વચમાં, લગી, વાંસે, સન્મુખ, સમીપ, સહિત, ભેગા, સાથે,* સુધી, સોડે, સાક્ષાત, હારે, હેડે.

(b) **કાળવાચક** (denoting *time*): as,

અગાઉ, આગળ, કેડે, પછી, પર્યંત, પહેલાં, બાદ, સુધી.

(c) **સાધન or સાહિત્યદર્શક** (denoting *agent* or *instrument*): as,

થકી, મારફતે, રૂએ (રૂઈએ), હસ્તક, વતે, વતી, વડે.

*સુ (સુ', સુ')—a corruption in Gujarati from Sansk. सह (with—સાથે)—is sometimes used in poetry to express the sense of સાથે, જોડે or માં (loc. suffix): as,

હરસું ગ્રહી તરાર, જોર ઝાગું દાખવતો.

પ્રભુ રક્ષ હમને પ્રેમસુ એ પ્રાર્થના છે અમતભૂ

વહે આંસુ વેગે સુહૃદ ઉરસું જીર મગતાં.

(d) કારણવાચક (denoting cause): as,
કરીને, કારણે, લીધે.

(e) નિમિત્તદર્શક (denoting purpose): as,
અર્થે, કાળે, ખાતર, માટે, વાસ્તે, સાડ.

(f) દિશાવાચક (denoting direction): as,
ગમ, તરફ, બણી, મેર, કોર, પાર, આરપાર.

(g) વ્યતિરેકદર્શક (denoting exclusion): as,
ઉપરાંત, કમ, પાખે, રહિત, વગર, વિના, સિવાય.

(h) સંબંધસૂચક (denoting reference): as,
બાબત, વિષે, સંબંધી, હકમાં.

(i) રીતિદર્શક (denoting manner): as,
ગોઠે, જેવો, તરીકે, તુલ્ય, દાખલ, પેરે, પેઠે, પ્રમાણે, માફક, મુજબ.

(j) વિનિમયદર્શક (denoting substitution): as,
બદલે, સ્થળે, ઠેકાણે.

108. In English, the preposition has been developed from the adverb, while in Gujarati, the *post-positions* were in their origin nouns of different genders. These, therefore, govern nouns in the *sixth* case, and require the governed nouns to take either ના, ની or ને.

Those that require ના are—

પર, ઉપર, કરતાં, જેવો, થકી, પાખી, પૈકી, પ્રમાણે, બરાબર, બણી, લગણુ, વગર, વિના, વિષે, સંબંધી, સમાન, સરખો, મુદ્દાં, હકમાં, સિવાય, ભેગો.

The following require ની—

અગાઉ, અગાડી, અંદર, આગળ, આરપાર, આસપાસ, કને, જોડે, ગમ, તરફ, તળે, નજીક, નીચે, પછવાડે, પેરે, પાસે, પૂઠે, પહેલાં, પેઠે, બહાર, બાબત, મધ્યે (મધ્યે), માફક, મારફત, મુજબ, વચ્ચે, વાંસે, સંધાતે, સન્મુખ, સમીપ, સામાં, હારે, હસ્તક, હેઠે, સાથે, ભેગો.

The following require **ને**, and these with a few exceptions, such as, **સાર, ત્યાં, અહીં, લખતો, કરતો**, generally end in **એ**: **સ, માટે, વાસ્તે, લીધે, કાળે, બદલે, કારણે, ડેકાણે, પડખે, થોગે, લેખે.**

It may, however, be noted that according to the usage of different districts, one and the same post-position may take either **ના** or **ની** as,

તેનીલેગો જમૂં તો વટલાઉં. છગનના લેગો આવજો.
ટેબલના ઉપર ચોપડી મૂકો. ઠાકોરની ઉપર મારી જગ્યા છે.

These genitive suffixes are often *understood*, and sometimes *dropped* altogether : as,

ભોજન પછી હમે બહાર જઈશું. જોર વિના કામ ન થાય.
નાના બાળક પેટે રહે છે શું ? કુંભ ઉપર અક્ષર લખિયાજ,
ધ્રુવને અવિચળ હોજો રાજ.

109. A few exceptional post-positions like **કરીને** and **વતી**, when used *after* nouns, while **વણુ, વિના** and **વગર**, when used *before* nouns, require the governed nouns to take the *instrumental* (*third*) case : as,

* કળેકરીને કામ કહાડી લીધું. આ કલમેવતી લખાતું નથી.
પણુઅપરાધે. વિનાકારણે. વગરલેવેદેવે.

The Conjunction (ઉલયા-વચી OR વાક્યયોગી અવ્યય).

110. *Conjunctions* are words used to *join together sentences* : they are sometimes used to connect *parts of sentences*, or even *singlę words*. As,

ગજનીતિમાં બે લાગ છે—કાયદા આંધવા અને કાયદા બજનવવા.
અંબાડીવગરનો હાથી અને પાઘડીવગરનું માથું, તેની શેઠવગરની દુકાન.
ખજારામાં ને તલાતમાં ક્યાં ભેદ છે.
બારી અને બારણાં તૈયાર થયાં છે, અને જડવાનું કામ કાત્રે રાખ્યું છે.
હરીદાસની ને તેમની વચ્ચે ત્રણચાર ગુંમાસ્તા બેઠા હતા.

While a *post-position* shows the *relation of one notion to another*, a *conjunction* shows principally the *relation between two propositions*: hence it, for the most part, connects *sentences*.

111. As *Conjunctions* show the relations existing between the united sentences, they may be classed according to the various relations indicated by them, into—

(a) *Copulative*—સંગસૂચક: as, ને, અને, તથા.

(b) *Cumulative*—વર્ધક: as, કે, જો, વળી, હવે, ખીલું, પછી, પાછું.

(c) *Alternative*—વિકલ્પસૂચક: as, અથવા, વા, અગર, કે, કિંવા, યાતો, કાંતો.

(d) *Adversative*—વિક્ષાધર્શક: as, પણ, પરંતુ, તોપણ, તથાપિ, સામું, ઉલટું, છતાં, તેછતાં, એમછતાં.

(e) *Causative*—કારણ્યદર્શક: as, કેમકે, કેમજો, કારણકે, કાંકે, એટલામાટે કે, માટે, વાસ્તે, તેથી.

(f) *Illative*—પરિણામદર્શક: as, એથી, તેથી, એટલામાટે, માટે, તેમાટે, તેથીકરીને.

(g) *Temporal*—કાળવાચક: as, જ્યારે, ત્યારે.

(h) *Hypothetical or Conditional*—સંકેતબોધક: as, જો—તો, જોકે—તોપણ, અગરજો—તોપણ, અથવા—તોએ.

Of the above the કાળવાચક and the સંકેતબોધક conjunctions are called *पूर्वापरवाक्ययोगी* or *correlative*, i. e. such as are used in pairs: as, જો કંઈનો ખપ કરે તો પાંચે વરતુ મેલ અગરજો હતા તો દસબાર, તોપણ બધાએ ના કહી.

They need not always be used in pairs: in a sentence, *one* must be expressed, the *other* may remain *understood*: as, હું એને મળવા ગયા ત્યારે એ ઘરમાં નહોતો. તમારી મરજી હોય તો હું આ ચોપડી લઉં. તમે રાહા છે તોપણ આટલું તો તમને કહેડું પડશે. જ્યારે ફરવા નીરુડું.....બહુ નિર્ધન નજરે પડે.

One and the same word may be used as a *conjunction*, an *adverb*, and a *post-position* : as,

પાંચ રૂપિયા તો આપ્યા, પછી ૧૨૯૧ આપું?—*Conj.*

સુરત પછી રુચીન આવે છે—*Post-pos.*

હમણાં નહિ; પછી આવજો—*Adv.*

The Interjection (કેવળપ્રયોગી અવ્યય.).

112. An *interjection* is an *exclamatory sound, word or phrase*, prompted by a sudden emotion or feeling of the mind : as, અરરર, અધધધ, ભલે, વાહ, ઓહો, શોગળબ, બાપરે.

An *interjection* has no inflection, and as it is not grammatically connected with words or sentences, it is properly speaking *not a part of speech*.

113. *Interjections* are as *varied* as the different emotions of the human mind, and accordingly they may be roughly classified into:—

(a) Those expressing *joy*: આહા, અહા, હાસ, હાહાહાસ.

(b) Those expressing *grief* or *sorrow*: રે, ઓરે, અરે, હાય, હાયહાય, બાપરે, અરરર, ઓય રે, અરે રામ, શિવશિવ, કિસમત, કમબખી.

(c) Those expressing *aversion, disgust or contempt*: હત, હટ, હડ, છટ, ફટ, ન ન, અઃ, છીઃ, છો, મેર, છોરછું, યુ, યુપ, બેસબેસ, વારવાર.

(d) Those expressing *approbation or praise*: ધન્ય-ધન્ય, ધન્ય, વાહ, વાહવાહ, શાબાશ, બસ, બરાબર, વાર, ભલે.

(e) Those expressing *wonder*; અહાહા, હોહો, અધધધ, હેં, ઓહો, ખરે, વાર, જો, નક્કી, શી વાત.

(f) Those expressing *caution or warning*: ખબડદાર, જોજો, હોં, નહુયું, સમાલ.

(g) Those used in *calling* or *calling attention* :
એઈ, હે, રે, અલ્યા, અલ્યાઓ, પોઇસ, બાન્તુ.

(h) Those expressing a *curse* : અડ્યું, ભોમ, મોકાણુ.

(i) Those used in *saluting* : રામરામ, નમસ્કાર, આવજો, બાઈસાહેબ.

One and the same interjection may be used to express *different* emotions : as,

(1) આપરે ! શું એનું શરીર ! and

(2) આપરે ! આ દુઃખ કેમ ખમાય ?

Here, in (1) આપરે shows *surprise*, in (2) *grief*.

An interjection may sometimes be used as a *noun* : as, તેની ઘણી વાહવાહ થઈ. ખમાખમાના પોકાર થયા.

એમને જરૂર મહારા નમસ્કાર કહેજો.

મલિન શરીર નરકે રમતાં મૈદ ઉરે કહ્યું નહિ ' હાથ ' !

CHAPTER V.

ETYMOLOGY—શબ્દવિન્યાસ (*continued*)**INFLECTION.**

114. *Inflection*, as has been shown in Art. 55, is that part of Etymology which treats of the *alterations* the words undergo, in order to express various *relations* and *meanings*.

The Parts of Speech that admit of *Inflectional changes* are નામ, સર્વનામ, વિશેષણ and ક્રિયાપદ.

N. B.—A limited number of ક્રિયાવિશેષણ also undergoes inflectional changes. See Art. 242.

Inflection of Nouns.

115. *Nouns* are inflected for જાતિ (*gender*), વચન (*number*), and વિભક્તિ (*case*).

Gender (જાતિ).

116. All things in nature are either *animate* or *inanimate*. Animate or living beings are either of the *male* sex or of the *female* sex, inanimate objects being of *neither* sex. Thus in *nature*, things are divided into *three* classes, according as they are of the *male* sex (as, રામ, ઘોડો), or of the *female* sex (as, રાણી, ઘેડી), or of *neither* sex (as, ઝાડ, ધર). In *grammar*, these three classes are called *genders*, and are named respectively નરજાતિ (*the masculine gender*), નારીજાતિ (*the feminine gender*), and નાન્યતર જાતિ (*the neuter gender*).

117. જાતિ, in Gujarati, means *sex* as well as *gender*, but the two meanings should not be confounded together. *Sex* is a *natural distinction*, and applies to *living beings*, while *gender* is a *grammatical distinction*, and applies to

words. Thus we have only *two sexes*—male and female, while *three genders*—masculine, feminine and neuter.

A *fourth* gender, called **સામાન્યજાતિ** (the *common gender*), is sometimes added, when the word can possibly belong to *more than one* of the three genders, or when the gender is *not clearly ascertainable*: as, ઢોકો, માણસો, દોર.

In Gujarati, as in many other Sanskritic languages, the gender system has been very artificial on account of lifeless objects also having been considered as either males or females. With regard to *animate* objects that have sexual distinction, the rule is simple enough.

118. Names of *males* are of **નરજાતિ**, names of *females* are of **નારીજાતિ**.

But with regard to nouns denoting *inanimate* objects, it is difficult to lay down any rules by which their gender might be ascertained. As a general rule, however,

Words ending in *non-radical* ઓ, ઈ or ઉ are respectively masculine, feminine or neuter: as, બારો (બાર + ઓ), ટાપી (ટાપ + ઈ), લૂગડું (લૂગડ + ઉ).

But the *exceptions* to this general rule are so many that the gender of many nouns can be determined only by conventional usage and constant practice. Hence

119. There are *two kinds* of જાતિ:—

(a) પ્રાકૃતિક જાતિ:—Gender based on sexual distinction, or *natural gender*.

(b) સાંકેતિક જાતિ:—Gender by mere convention, *conventional* or *grammatical gender*.

Thus, ઢોકરો is masculine, બકરી is feminine; this is પ્રાકૃતિકજાતિ: while વેપાર is masculine, વાત is feminine, and ધર is neuter; this is સાંકેતિકજાતિ.

120. Some nouns take on the suffixes of all the three genders, and are called **ત્રિજાતિનામ :** as,

બકરો—બકરી—બકરું.

પાડો—પાડી—પાડું.

છોકરો—છોકરી—છોકરું.

ધોડો—ધોડી—ધોડું.

કૂતરો—કૂતરી—કૂતરું.

When the *neuter* form of animals is used, it refers rather to the object as belonging to the *animal kingdom* than distinguishing any particular sex of it.

121. Some nouns take on the suffixes of two genders only, and are called **દ્વિજાતિનામ :** as,

દાદો—દાદી

મામો—મામી

ઓરડો—ઓરડી

કાકો—કાકી

દીકરો—દીકરી

પાટલો—પાટલી

122. Some nouns belong exclusively to one gender, and do not admit of others: as,

Masc.—દરવાજો, રસ્તો, ખડિયો, કાચખો,† નોળીઓ.†

Fem.—રાઈ, મલાઈ, માખી,† દાઈ, અપ્સરા, વેશ્યા.

Neut.—પાંદડું, માથું, નામું, મગતરું,† ખજુતરું,† ખાતું.

123. Again all nouns ending in ઓ are not always masculine, nor those in ઈ always feminine, nor those in ઉ always neuter, as will be seen from the groups given below. But nouns ending in ઊ are invariably neuter. ધઉ is the only exception, being masculine.

(a) Nouns ending in અ :—

Masc.—અવતાર, સંસાર, વિચર, વેપાર, આનંદ.

---

† These nouns (marked †), although the animals have their males as well as females, have lost all distinction of natural genders, and are used only in one grammatical gender, whatever be the sex referred to.

Fem.—રાત, વાત, વાડ, સાંજ, આશ.

Neut.—મન, સુખ, દુઃખ, ધર, ગાયન.

(b) Nouns ending in આ :—

Masc.—રાત્ન, મહિમા, આત્મા, પિતા, શ્રેતા.

Fem.—આશા, દિશા, માયા. ઇચ્છા, કૃપા.

Neut.—કચ્છતા, આત્રા, પાદરા, વાંસદા, વ્યારા (towns).

(c) Nouns ending in ઇ :—

Masc.—હાથી, કવિ, ઘોખી, માળી, વાધરી.

Fem.—દોરી, ટેકરી, વાડી, નદી, ગલી.

Neut.—ધી, દહીં, પાણી, ખી, મરી, મોતી, દોહી.

(d) Nouns ending in ઉ :—

Masc.—શત્રુ, દાર, હેતુ, વાયુ, ગુરુ.

Fem.—વસ્તુ, સાસુ, વહુ, લૂ, ભૂ.

Neut.—મ્હેડું, માથું, લીંબુ, આંસુ, ખર.

(e) Nouns ending in એ :—

Masc.—ભે (ભય), મ્હે (મેધ).

Fem.—હરે, ગે, વલે, ખે (ધૂળ).

Neut.—તાલે (નશીબ).

(f) Nouns ending in ઐ :—

Masc.—ઘોડો, જોડો, વાડો, ખાડો, ખડિયો.

Fem.—છો, ઘો, જો, ખો, જખો.

Neut.—મ્હે.

124. In Gujarati, feminine nouns are formed from the masculine by either using *different words for each gender*, or adding *formative suffixes* એણ, અણ, આણી, ની, જી, ઇ, ઇ.

(a) Nouns having *distinct words* for the masculine and the feminine :—

<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>	<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>
ખજદ	ગાય	પુરુષ	સ્ત્રી
પાડો	ભેંસ	મરદ	ઝોરત
મોર	ટેલ	માદીડો	ઝેરી

બાપ	મા	ભાઈડો	બાઈડી
ભાઈ	બહેન	નર	માદા, નારી.
કુઓ	ફાઈ	વર	ડન્યા
પિતા	માતા	ઋષિ	ઋષિપત્ની
સસરા	સાસુ	પતિ	પત્ની
મિત્ર	સખી	ભૂત	ડાકણ
રાજ	રાણી	સાહેબ	ચંડમ
અવૈયા	ગાનારી	કિતો-કતો	દલમ
સાળો, સા'ડું	સાળી	ભાઈ	ભા.ભી. ભોભધ

(b) Nouns formed by suffixes from the masculine :—

Mas.	Fem.	Masc	Fem.
કોળી	કોળણ, કોળણ	ભાગિયા	ભાગિયણ
વાહી	વાદેણ	વાણીઓ	વાણિયેણ-ચણ-યાણી
પટેલ	પટેલેણ-લણ-લાણી	પારસી	પારસેણ-સણ
વાધ	વાધેણ, વાધણ	સોની	સોનારેણ-રણ
જોષી	જોષેણ, જોષણ	કણ્ણી	કણ્ણેણ બાણ
મેચી	મેચેણ-ચણ	દેસાઈ	દેસાણ, દેસણ
ધણી	ધણીઆણી	ગોર	ગોરાણી
રોઠ	રોઠાણી	ઠાકોર	ઠકરાણી (also ઠકરાણી)
ઇન્દ્ર	ઇન્દ્રાણી	રૂદ્ર	રૂદ્રાણી
મેહેતર	મેહેતરાણી	હાથી	હાથણી
રાગ	રાગણી	ચાકર	ચાકરડી
હનમ	હનમડી	દેવ	દેવી
ગોપ	ગોપી	બ્રાહ્મણ	બ્રાહ્મણી
મુસલમાન	મુસલમાની	વૈષ્ણવ	વૈષ્ણવી
રાક્ષસ	રાક્ષસી	પુત્ર	પુત્રી
મેહેતો	મેહેતી	દિયર	દેરાણી

Feminines in આ are purely Sanskrit in their origin: as, મુત-મુતા, નાયક-નાયિકા, પંડિત-પંડિતા.

N. B.—Some feminine nouns have their masculines formed from them: as, નણ્ણ-નણ્ણદોષ, રાંડ-રંડવો.

125. There are several words in Gujarati, which *change their gender with the change in meaning*:—

કેલ m. (a wall of a fort)	f. (neck)
ગુણ m. (obligation)	f. (a sack)
ચાલ m. (a custom)	f. (conduct, gate)
તડ f. (a crack)	n. (a faction)
દર m. (rate)	n. (a hole)
ધાતુ m. (a root in grammar)	f. (a metal)
ખાલ m. (a hawk)	f. (a leaf-plate)
વાર m. (a yard)	f. (time)
વાસ m. (a place of residence)	f. (smell)
હાર m. (a garland)	f. (a line, defeat)

N. B.—For further illustrations, *Vide Homonyms*, Chapter XIII.

Also note the following:—

ભાત m. (cooked rice)	જીવન m. (life)
f. (variety)	f. (marriage procession)
n. (raw rice)	n. (loss)

126. The arbitrariness of genders is also clear from the fact that *one and the same* word in English can be expressed by words of *three different genders* in Gujarati. For example,

Account—હેવાલ m., કથા—હકીકત f., વૃત્તાંત—ખ્યાન n.

Affection—પ્રેમ m., મમતા f., હેત n.

Ancestry—વંશ m., પેઢી f., કુળ n.

Battle—સંગ્રામ m., લડાઈ f., યુદ્ધ n.

Beginning—આરંભ m., શરૂઆત f., મંડાણ n.

Body—દેહ m., કાયા f., શરીર n.

Book—ગ્રંથ m., ચોપડી f., પુસ્તક n.

End—Conclusion—અંત—હેડો m., સમાપ્તિ f., છેવટ n.

Fame—વંશ m., આબરૂ—કીર્તિ f., નામ n.

Fear—ધાક *m.*, ઝડીક *f.*, ભય *n.*

Injury—બગાર *m.*, હાનિ *f.*, તુકસાન *n.*

Street—મહોદ્દો *m.*, શેરી *f.*, ફળીઈ *n.*

127. The confusion is still made worse by *one and the same word* being used in *different genders* by different writers, and in different parts of the Gujarati-speaking district, even when it retains the *same meaning* throughout. These are the *words of variable gender*, as they are called in grammar. For example,

Masc. or Fem.—ધાક, કાખ, તંબાકુ, તપાસ, શોષ,¹ વિધિ, વિલંબ, ટેક,² જંભળ,³ વખત, ચાલ,⁴ ભલીવાર, ઋતુ, ધાત,.....

Masc. or Neut.—પ્રશ્ન, ઉત્તર, મત, પત્ર, ચત્ર, ખરચ, નાટક, ફારસ, પ્રભાત,⁵ મવ, પ્રજ્ઞામ,⁶ પ્રચલન,⁷ વૃત્તાંત, લક્ષ, ઉંટ,.....

1. તેણે પિતાની શોષ માંડી, પૂછે સહુને વાત—દયારામ.
બંને ભાઈએ વનમાં શોષ કર્યો પણ સીતા જડી નહોં—નર્મગદ્ય.
2. એથીજ એણે ક્ષત્રિનો ટેક રાખ્યો છે—નર્મગદ્ય.
ટેક પોતાની તે અંતરથી ન મૂકીએ જો—દયારામ.
3. ભણું થયું ભાંગ્યો જંભળ—દયારામ.
ભણું થયું ભાંગી જંભળ—પ્રેમાનંદ.
4. મંડળી મળવાનો ચાલ પ્રાચીન કાળથી ચાલતો આવેલો નથી—નર્મગદ્ય.
કચ્છ તરફનાં બેરાંઓમાં ઉભા રહી ફટવાની ચાલ નથી—નર્મગદ્ય.
5. વિંધ્યાચળનાં શિખરપર પ્રભાત થયો—હિન્દ અને ગ્રિટાનિયા.
રાત ગઈ, પ્રભાત થયું—ચરત્યન્દ્ર.
6. કરિ પૂજન કીધું પરજ્ઞામ, કરજોડી ઉભો તે ઠામ—દયારામ.
પછી પ્રેમશું કીધો પરજ્ઞામ—દયારામ.
7. કેટલાક રાત્રીઓએ ધનુષ ઉપાડવાનો પ્રચલન કર્યો—નર્મગદ્ય.
ધણું પ્રચલન કર્યું પણ તે ઋષિ તેહ થકી નવ પડિયો—દયારામ.

Fem. or Neut.—અધરણી, વાણ, રોપારી, ધડીઆળ, વય, મગદૂર, 8
સાલ, સહવાર, રડારડ, શીમરામ, ઓળખાણ. કાવ્ય⁹, જનોઈ, કલકલ.

Masc. or Fem. or Neut.—ચપુ, દરબાર,¹⁰ જખમ,¹¹ આવરદા,
ફરાળ.

128. As for the *Words of Foreign Languages* introduced into Gujarati, no fixed principles exist to regulate their genders. Generally, however, they are used in the gender to which other synonymous words in the language belong :as,

Masc.—વખત (કાળ), મિનજ (સ્વભાવ), મિત્ર (દોસ્તદાર).

Fem.—જમીન (ભૂમિ), નિમાજ (પ્રાર્થના), રેલવે (સડક), આગબોટ
(હોડી), સ્લેટ (પાટી).

Neut.—સ્ટેશન (ઠેકાણું), ગ્લાસ (પ્યાણું), જેકેટ (બદન), કપાટ
(મંડારિયું).

Note similarly—પાટલૂન (લેંઘો), ઓર્ડર, (હુકમ), કાર્ડ (કાગળ),
ફલાદીન (બનાત), સ્ટીલ (કલમ), કીટલી (ચઢાદાની), રકુલ (નિશાળ),
કંપની (મંડળી), ખમીષ (પહેરાણું), કવર (પરખીડિયું).

8 કોની મગદૂર છે કે વિનોદીનીને પકડી રાખી રાકે—વિરાજમોહન.

એ વર્ષામાં છત્ર વહે સિર, કાણ તણું મગદૂર—સુભાષિતલહરી.

9. કવિતા એટલે ભાટાઈ.....તે એની કાવ્યમાં નથી—પ્રાચીનકાવ્યમાળા, 1

રૂપિએ પોતાનું કરેલું રામાયણ કાવ્ય તેઓને પાઠે દરાવ્યું—નર્મમંથ.

10. સાંજના સાતથી આઠ સુધી દરબાર ભરાતો—રુલાર દેન.

દિવાનખાનામાં દરબાર ભરી હતી—શિવાજી.

બાદશાહ પુરુષનું દરબાર ને બેગમ સ્ત્રીઓનું દરબાર ભરતી—નર્મમંથ.

11. માયામાં એક જખમ એવો લાગ્યો કે મૂર્છા ખાઈ તે નીચે પડ્યો.

જખમ તો નહીં નહની સુનીરે—નર્મ કવિતા.

હારી જખમ એવું તો લાગેલું કે રહી રહીને ગટક ભરીજ આવે—નર્મકવિતા.

129. In analogy with the principle of male and female sexes of animate objects, should an inanimate object have a name ending in એ, and an object of the same nature a name ending in ઇ, the *former* is generally the *larger, stronger, coarser* of the two, while the *latter* the *smaller, weaker, finer*: as,

ટેકરી *m.* a hill

ટેકરી *f.* a small hill.

રેડલો *m.* rough and
thick bread.

રેડલી *f.* fine thin bread.

ખીચડો *m.* of very in-
ferior quality.

ખીચડી *f.* a delicious food
of rice and pulse.

Note, however—

વાડો *m.* a yard.

વાડી *f.* a garden.

ખાડો *m.* a pit

ખાડી *f.* a creek

દોરો *m.* thread

દોરી *f.* string or cord.

ટેટો *m.* a berry.

ટેટી *f.* a melon.

Number (વચન).

130. વચન or *number* is a *difference in form* which shows whether we are speaking of *one* thing or of *more than one*.

There are *two* numbers in Gujarati: the *Singular* or એકવચન, and the *Plural* or બહુવચન.

When *one* thing is spoken of, the noun is *Singular*.

When *two or more* things are spoken of, the noun is *Plural*.

The original form of the noun itself is used in the singular, while the plural is formed from the singular by the addition of the suffix એ.

131. The following are the rules to be generally observed in forming the Plural:—

Rule I—Masculine nouns ending in એ, change એ into આ, and neuter nouns ending in ઉ, change ઉ into આં before taking the plural suffix એ; as—

ડોસો—ડોસા + એ=ડોસાએ.

મીડું—મીડાં + એ=મીડાંએ.

Rule II—Nouns ending in અ, આ; ઇ and ઉ take the plural suffix એ without any change, but this એ does not enter into sandhi-combination with the preceding vowel; as—

ચાકર—ચાકરો

હાથી—હાથીએ

રાત્રી—રાત્રીએ

ગુરૂ—ગુરૂએ

Mark how the quiescent અ in nouns ending in અ, is first omitted when taking on the plural suffix. The Plural form is ચાકર + એ = ચાકરો, and not ચાકર + એ = ચાકરો. Similarly the plural of રાત્રી is રાત્રીએ, and not રાત્રી.

Mark also that in the above cases the plural suffix is often dispensed with, whenever the idea of plurality is evident from the sense: as, નવા ચાકર, દસ માણસ, બાર ફાનસ, ધણી છોકરા, એકડા વિનાનાં મીડાં. But masculine nouns ending in non-radical એ, and neuter nouns in ઉ are again exceptions; as, એક છોકરો but બે છોકરા, and not બે છોકરો; એક મીડું but બે મીડાં, and not બે મીડું.

Rule III—Non-masculine nouns ending in એ, and nouns of any gender ending in એ or ઐ, as a rule, do not take the suffix એ : as—

Sing.

જળો

મહો

Plur.

જળો (not જળોએ)

મહો (not મહોએ)

ગે	ગે (not ગેઓ)
હરે	હરે (not હરેઓ)
પૈ	પૈ (also પૈઓ)

132. Strictly speaking only common nouns and collective nouns admit of plurality. But proper nouns, material nouns, and even abstract nouns are put in plural, when they are used as common nouns : as, ઇન્ડિયની ગાદી પર આઠ હેનરી થઈ ગયા, પેટીમાં ઘણી જાતનાં અક્ષર હતાં, તેનાં જૂઝાણાં આખરે પ્રગટ થયાં.

133. A proper noun, as well as a common noun, singular in form and sense, may take a verb or an adjective in the plural number, for the sake of respect: as, વ્યાસમુનિ બોલ્યા, તે તમારાં માસી થાય.

134. Nouns of foreign origin form their plural by the suffix ઓ : as—

ટ્રિફ્ટો, ઇન્જનેરો, ઓગ્નરો, કબરો, પત્રાવળીઓ.

135. The following nouns are usually met with in plural only:—અબોક્તા, ઓગણા, કાકાવાલા, કેસરિયાં, ખારીઆં, ગદ્યઅદિયાં, ચાળા, જુહાર, જેમોપાળ, જે શ્રીકૃષ્ણ, જોગીઆ, તડાકા, તરફડિયાં, દાંતિયા, નમસ્કાર, પજાડા, પારણાં, ફાંફાં, બળીઆ, ભોગ, રામરામ, વધામણાં, વલખાં, વેવલા, સમાચાર, સૈયડ, હાંજાં, હોશકોશ.

136. સામસિક or compound nouns form their plural by inflecting the second (i. e. the last) element : as, દેવાલયો, ગ્રંથકારો, નાટકશાળાઓ, સ્વદેશહિતેચ્છુઓ (Vide Art. 260).

Case (વિભક્તિ).

137. વિભક્તિ—Case is the form or state of a noun or pronoun to express the relation it bears to other words in a sentence.

138. There are seven cases in Gujarati, with the following terminations:—

1. પ્રથમા—*Nominative*—no suffix.
2. દ્વિતીયા—*Accusative*—no suffix (sometimes ને).
3. તૃતીયા—*Instrumental*—એ.
4. ચતુર્થી—*Dative*—ને.
5. પંચમી—*Ablative*—થી, થકી.
6. ષષ્ઠી—*Genitive*—નો, ની, તું, ના, નાં.
7. સપ્તમી—*Locative*—માં, એ.

One more, સંબોધન વિભક્તિ or the *Vocative case*, is a particular use of the nominative, and hence called સંબોધનાર્થે પ્રથમા. It is used in calling or addressing a person: as, રામેશ્વર, તું કાલે આવજે. છાકરા, દોડતો જ.

139. કારક shows the relation of a noun (or a pronoun) with the verb: hence those cases which express the different relations of the noun with the verb are called કારક વિભક્તિ. Of the seven cases mentioned above, all except the sixth are કારક. The sixth or the genitive, chiefly showing possession or ownership, is equivalent to વિશેષણ, and therefore called વિશેષણ વિભક્તિ. The following are the relations denoted by the કારક વિભક્તિ:—

પ્રથમા or the *Nominative* shows the relation of કર્તા—*Subject*.

દ્વિતીયા or the *Accusative*.....કર્મ—*Object*.

તૃતીયા or the *Instrumental*...કરણ—*Instrumentality*.

ચતુર્થી or the *Dative*...સંપ્રદાન—*Donation* or giving.

પંચમી or the *Ablative*...અપાદાન—*Ablation* or taking away.

સપ્તમી or the *Locative*.....અધિકરણ—*Location* or place.

Declension (૩૫).

140. *Declension* shows the various forms a noun (or a pronoun) assumes by means of the case endings.

141. Some nouns undergo a change before taking the case-terminations: e.g. the word છેકરો is changed into છેકરા before taking the termination ને or થી. This change in the form of a noun, previous to its taking the case-endings, is called **વિભક્તિ કાર્ય**.

These nouns that take વિભક્તિ કાર્ય are called **વિકારી નામ**, the rest being called **અવિકારી નામ**, by some grammarians; while others divide nouns into પહેલા પ્રકારનાં નામ, and બીજા પ્રકારનાં નામ, according as they do or do not take વિભક્તિ કાર્ય.

142. The following વિભક્તિ કાર્ય must be carefully noticed:—

(a) Masculine nouns ending in એ and neuter nouns ending in ઉ, change એ and ઉ to આ: as,

ઘોડો—ઘોડા + ને = ઘોડાને   પૈડું—પૈડા + ને = પૈડાને.

N. B.—In the case of તૃતીયા or the Instrumental, the final એ and ઉ are sometimes dropped before એ is added: as,

ઘોડો—ઘોડ + એ = ઘોડે.   છાપડું—છાપડ + એ = છાપડે.

(b) Nouns ending in અ, drop the final અ before taking the Instrumental suffix એ: as,

માણસ—માણસ + એ = માણસે (not માણસએ)

ચાકર—ચાકર + એ = ચાકરે (not ચાકરએ)

(c) Nouns other than masculine nouns ending in એ and neuter nouns ending in ઉ, do not undergo any change: as, લાડુ + થી = લાડુથી, ઘો + એ = ઘોએ, મહેલ + ને = મહેલને, વરતુ + માં = વરતુમાં.

(d). The Vocative has no case-ending of its own; the nominative commonly does duty for the vocative, but in case of masculine nouns ending in એ, and neuter nouns ending in ઉ, the stem or the crude form must be used to express the vocative : as, છોકરા, આમ આવ. અરે છાતરા! તેં તે મારી નાંખ્યા.

143. The following are the illustrative declensions of nouns of all genders :—

અકારાંત		આકારાંત	
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. વિચાર	વિચારે	આત્મા	આત્માઓ
2. વિચાર	વિચારે	આત્મા	આત્માઓ
3. વિચારે	વિચારેએ	આત્માએ	આત્માઓએ
4. વિચારને	વિચારેને	આત્માને	આત્માઓને
5. વિચારથી	વિચારેથી	આત્માથી	આત્માઓથી
6. વિચારનો	વિચારેનો	આત્માનો	આત્માઓનો
7. વિચારેમાં	વિચારેમાં	આત્મામાં	આત્માઓમાં
8. વિચાર	વિચારે	આત્મા	આત્માઓ

N. B.—*Fem.* and *Neut.* nouns are similarly declined.

N. B.—*Fem.* nouns are similarly declined. *Neut.* nouns form their *Abl.* and *Loc. sing.* by changing the final આ to એ before taking on the case-suffix. The *Loc.* suffix is also dropped. As, કલકલેથી, વડોદરેથી, આગ્રે, બ્યારે.

ઇકારાંત		ઉકારાંત	
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. હાથી	હાથીઓ	ગુરૂ	ગુરૂઓ
2. હાથી	હાથીઓ	ગુરૂ	* ગુરૂઓ
3. હાથીએ	હાથીઓએ	ગુરૂએ	ગુરૂઓએ
4. હાથીને	હાથીઓને	ગુરૂને	ગુરૂઓને
5. હાથીથી	હાથીઓથી	ગુરૂથી	ગુરૂઓથી

6. હાથીનો	હાથીઓનો	ગુરુનો	ગુરુઓનો
7. હાથીમાં	હાથીઓમાં	ગુરુમાં	ગુરુઓમાં
8. હાથી	હાથીઓ	ગુરુ	ગુરુઓ

N. B.—Fem. and Neut.

N. B.—Fem. and Neut.

nouns are similarly declined.

nouns are similarly declined.

ઉકારાંત

ઓકારાંત

1. માથું	માથાં, માથાંઓ	છાકરો	છાકરા, છાકરાઓ
2. માથું	માથાં, માથાંઓ	છાકરો	છાકરા, છાકરાઓ
3. માથાંએ, માથે માથાંએ, માથાંઓએ		છાકરો-રાએ	છાકરાએ, છાકરાઓએ
4. માથાને	માથાંએને, માથાંને	છાકરાને	છાકરાને-રાઓને
5. માથાથી	માથાંથી, માથાંઓથી	છાકરાથી	છાકરાથી-રાઓથી
6. માથાનો	માથાંનો, માથાંઓનો	છાકરાનો	છાકરાનો-રાઓનો
7. માથામાં	માથાંમાં, માથાંઓમાં	છાકરામાં	છાકરામાં-રાઓમાં
8 માથા	માથાં, માથાંઓ	છાકરા	છાકરા, છાકરાઓ

N. B.—Fem. and Neut. nouns take the case-suffixes regularly.

Nouns ending in એ and ઐ are also regularly declined by adding case-terminations.

Explanatory Notes on Case-Suffixes.

144.—

I. The *Nominative* or પ્રથમા shows the person or thing about which we are speaking. The several varieties of this case, viz., સંજોગનાર્યે પ્રથમા (the *nominative of address*), ઉદ્ગારાર્યે પ્રથમા (the *nom. exclamatory*), વિચિત્રાયક પ્રથમા (the *nom. after the verb*), the કૃદંતર્તા (the *nom. absolut.*) are explained further on. (Vide Art. 145.)

II. The *Accusative*, really speaking, has no suffix of its own. In nouns, the first two cases have often the same form. They are both without case-endings, and must be distinguished by their position and use in a sentence. Only a few words denoting animate objects, and pronouns

express the *accusative* by the dative suffix ને. As, રામાને સાપ કરડયો; શેઠે આકરને બોલાવ્યા; તેણે મને માર્યું; કોણે તમને ઝહીડ્યાં ?

When a transitive verb takes two objects, the અનુપરચકર્મ or the *Indirect object* stands in the *dative* case, while the ઉપરચકર્મ or the *Direct object* is in the *objective* case : as, સાહેબે છગનને ઇનામ આપ્યું. Here છગનને is in the dative case, while ઇનામ in the objective case.

III. મહારાધરો છાપરે; ગઈકાલને કામે ચકવી નાંખ્યા; મકનદાસને કાકે તમને શું કહ્યું ? In these instances, the suffix ને is not the dative suffix, but the *genitive* suffix changed to ને on account of the સંબંધીનામ being in the instrumental or the locative case.

IV. The instrumental suffix એ should not be confounded with the *adverb* એ (=પણ or સુદ્ધાં): as, આજે હું રમવા ગયો ત્યારે મગને ત્યાં હતો. Here મગને = મગન પણ. Again the *instr.* suffix એ shows *instrumentality*, when the *loc.* suffix એ has the sense of the post-positions કપર, પાસે, આગળ, તરફ, નીચે.

હુંગરે (હુંગર પણ) નહોતો કે તેની છાયાએ (છાયા નીચે) બેસે.

V. In poetry, the *genitive* is sometimes denoted by તણે-ણી-થું or કેરો-રી-રં : as,

શાકુન્તલ નાટક તણું પુસ્તક લઈ નિજ હાથ.

ધણી વેળ વિચરં ખેલવા આ વ્યોમકેરી વાડીએ.

VI. The *loc.* suffixes are માં (or the old suffix આં) and એ. Of these, માં has the force of the English preposition *in* or *into*, while એ has the sense of *at* or *towards*. As, દુકાને બંધો તો જોને કે દુકાનમાં કોઈ છે કે નહીં.

VII. The *loc.* is often expressed by મોઝાર in poetry : as,

આ કારાગૃહની મોઝાર યુવતી રૂપવતી આ ઠાર.

વૃક્ષકેતે તણુ બાણ મેલ્યાં બેઠ્યાં હંદે મોઝાર.

Other forms of માં like માહિ, માંહે are also often used : as,

સંગ્રામ હવે રણમાંહે. અર્જુન વિમારો મનમાંહે.

VIII. One word may take *two or more* case-suffixes at a time : as,
 શેહેરમાંનાથી બહાર જવાય નહિ; માધવની હાથે હા કહેનારાઓમાંના
 કોઈ આજ એને ઘેર ફરક્યાજ નહિ.

IX. Any of the case-suffixes may be omitted in poetry : as,

તાવ ઓસડ ઉપવાસ, ગુમડે ડામજ દેવા (=તાવનું ઓસડ).

અન્તર બળતા અગ્નિથી (=અન્તરમાં બળતા).

શાન્ત વાઈ સનીર આ દિશા જંત વહે રવ એ ફરી (=દિશામાં).

મનમોહ પામ્યો મહિપતિ (=મનમાં).

તારે સ્થાનકે આવી ચડડ્યો (=સ્થાનકે).

Significations of Cases.

145.— The Nominative Case.

(a) The agent or કર્તા is placed in this case when the *Prayog* is કર્તરિ (Art. 233) : as,

લલાલજી જતા રહ્યા, જઈશું આપણુ કાલ.

આ પૃથ્વી પતિની રાજ્યછાયામાં ધેનુ વસોને સુખે ધરાવતી, માતા
 બાળને સુખે લગાવતી, પતિ પ્રમદાને સુખે પ્રમોદતો, પિતા પુત્રને
 સુખે શીખવતા, તેમ વ્યાપારી વણજ, અને ખેડુત ખેતી સાધતા હતા.

(b) The nominative after the verb or the વિધિવાચક
 કર્તા, otherwise called the ક્રિયાપૂર્ણી, is put in the પ્રથમા: as,

એ મહાપુરૂષ થશે. હું આપના પગની રજ છું.

તે સ્નેહમાં લક્ષ્મીજી હતી, સુરૂપમાં રતિ હતી, ડહાપણમાં
 અરૂંધતી હતી, અને જ્ઞાનમાં ગાર્ગી હતી.

(c) The object of a verb in passive constructions
 takes the પ્રથમા : as,

આખો લાડવો સામટો ન ખવાય.

પોરલા અંધાયા, કલમો લહોવાઈ, ચરમા ડાબલામાં ઘસાયાં.

(d) Words denoting *space, time, measure and degree*, are placed in the પ્રથમા : as,

તમાકુનો રોપો દોઢ ગજ ઉંચો થાય છે, તેનાં પાંદડાં હાથહાથ લાંબાં તથા આઠ દશ આંગળ પહોળાં થાય છે.

આખી રાત જાગ્યો ત્યારે આટલું કામ થયું.

પાંચેક ઘડી હું એકલો આરામ લેવા બેઠો.

(e) A word in the nominative absolute case stands in the પ્રથમા. The case may be termed *કૃદંત કર્તા* or *સતી-પ્રથમા* in Gujarati : as,

પહેલો ફાટતાં લગાઇ શરૂ થઇ.

ચોથે દિવસે વહાણું વાતાં અમે શહેર છોડીને ગયા.

સર્વે કૃત્રિમ વૈભવ નષ્ટ થતાં છતાં ઇશ્વરે આપેલી સુંદરતા ગઈ નહતી.

(f) A noun in the vocative case stands in the પ્રથમા : as,

સમજ સમજ મન માનવી, મોતતણું ભય રાખ.

ઓ આશા ! તું કેવી ધુતારી છે !

(g) A noun in *હૃગાસર્વે પ્રથમા* (*Nominative Exclamatory*) is also put in this case : as,

ઓ પ્રભુ ! આવું દુઃખ તો દુશ્મનને પણ ન જોઈએ.

ગરીબ બિયરી લલિતા ! એને માથે દુઃખનાં ઝાડ ઉગ્યાં.

146 — The Accusative Case.

(a) The object or કર્મ of a transitive verb takes the દ્વિતીયા, when the *Pratyoga* is કર્તરિ (Art. 233) : as,

લોભ શું ન કરાવે ? લોભ ચોરી કરાવે, લોભ દુગ્ધ દેવડાવે, લોભ વિદ્યાસ ભગાવે, લોભ ખુન કરાવે.

પણ દોરડા, બાધા ને આખડીઓને તો ન મનસ.

બાળને મારતી, ધણિને ધમકાવતી, પુઆડ રંડા કરે કલેશ રહી.

(b) When a transitive verb takes two objects, the *ઉપર્ય* or *direct* object stands in the *દ્વિતીયા*: as,

અસહના રાજ્યો વિદ્વાન બ્રાહ્મણને વર્ષાસન આપતા.

147.— The Instrumental Case.

(a) The agent or કર્તા is put in the third case when the *Prayoga* is કર્મણિ (Art. 234): as,

લોભે પુત્રે પિતાનો, માતાએ પુત્રનો, સ્ત્રીએ પતિનો અને સસરાએ જમાઈનો ઘાત કર્યો છે.

ખાલો ભરી ખીઉં જેટલે, પોપટડે પાડ્યો તેટલે.

આ બારીનો કાચ કોણે ભાંગ્યો ?

(b) Words denoting *instrumentality* are placed in the *તૃતીયા*: as,

એક હાથે તાળી ન પડે. બળે ન થાય તે કળે થાય.

કુવા ઉપરના કંઠણુ જે પાકા કાળા પેહાણુ, દારૂડીએ છેદાય છે...

સો ગરણુ ગાળીએ ત્યારે એક વાત કરીએ.

(c) The *તૃતીયા* often denotes *cause*: as,

ચીંતાએ સુકાઈને સાલ જેવો બની ગયો છે.

એક કાહેલી માછલીએ આખો ટોપલો ગંધાય.

વાહ શેઠ! આજ આપ પધાર્યે શી દુકાન શોભે છે.

(d) It sometimes denotes *price* or *proportion*: as, હાલમાં ખાંડ ચાર રૂપીએ મળુ મળે છે. દૂધ ખે આને શેર વેચાય છે.

ટકે શેર ભાજી ટકે શેર ખાજાં.

(e) Words denoting *attendant circumstances* are placed in this case: as,

વગર વજીરે વાણિયે ખોઈ રાવણે લંકા તાતે ધાએ બધું થાય.

બશે નહોતું કર્યું તે હવે કવશે કર્યું. એમ કહીને રૂવે રૂઢેફારતે.

(a) The અનુપસ્ય કર્મ or the *indirect* object of a transitive verb takes the dative: as,

રાબ્બાએ બ્રાહ્મણને દાન આપતા, તે વિદ્વાનને માન આપતા.
રામ કુંવરને, કૃષ્ણ કુંવરને આપ્યા ઉત્તમ ધાટણ,
ધેણ વહુને છીંટજ આપી, ન્હાની વહુને નાટણ.

(b) It is also the case of a noun or pronoun used with impersonal verbs, and with the verbal forms of હો when the સામાન્ય કૃદંત stands as કર્તા: as,

લીલો રંગ આંખને ગમતો નથી. મહારે આજ ગામ જવું હતું.
મહુને મુંબઈમાં ગમે છે. તમને જે યોગ્ય લાગે તે કરો.
છોકરાને રમવું હતું પણ શિક્ષકે ના કહી.

(c) The dative is used to denote *possession* with the forms of the verb હો: as,

એક ડાસાને પાંચ દીકરા હતા.
કુતરાને ચાર પગ અને અંશ'ડ આંગળાં હોય છે.

(d) It denotes *purpose* with the infinitive forms of verbs: as,

તેઓ લ'ડવાને આવ્યા હતા.
કુંવરને વનમાં મારી નાંખવાને લઈ ગયા.

(a) The કર્તા or agent takes this case when the verb is in the passive voice: as,

જેનાથી કથું સંલગ્નાતું નથી તેને બહેરો કહે છે.
પરમેશ્વરની નજર કોઈથી ચૂકાવાતી નથી.
આ કામ માણસથી બને એવું નથી.

(h) It denotes *cause*: as,

પોપટ પણ અભ્યાસથી શીખે બોલતાં બોલ.
ત્હારા એવા શબ્દોથી હું જરા પણ ડરવાનો નથી.

(c) It denotes *instrumentality*: as,

ઈંગ્રેજ કોપી કલમથી લખવી નહીં.
તમારા નવા ચપ્પુ વડે આ કલમ સારી ધડાશે.
હાથ વતી વણવાનું કામ બહુ અઘરું છે.

(d) It shows *motion* or *distance from*: as,

પંચાસરથી મુલતાની મહારાજે પોતાનો મુકામ ઉઠાવ્યો.
સુરતથી વડોદરા એંશી માઇલ છે.
ધરિ યાદ અમદાવાદથી એકાદ વસ્તુ લાવજો.

(e) It points out the *commencement of time*: as,

કાલથી રોજ સહવારમાં ફરવા જમ્મશું.
આજથી એ નોકરીએ રહ્યો. સહવારથી વરસાદ પડે છે.

(f) It is used to express *comparison*: as,

ચંદ્રથી નિર્મળ ક્ષમા, ક્રોધ અગ્નિથી તાતો,
દુધથી ઉજવળ સુજશ, અમલ મહિરાયા માતો.

150— The Genitive Case.

(a) The genitive case denotes *origin, source* or *cause*:

as, દીવાનું અજવાળું, સૂર્યનો તડકો, ચંદ્રનો પ્રકાશ.

(b) It denotes *ownership* or *possession*: as,

રાખનો મહેલ. પ્રજાના હક. ચોરનારની ચાર ને જોનારની બે.

(c) It denotes the *material* of which a thing is made;

as, સુખડની પેટી, તુળશીની માળા, સોનાનું કડું, રૂપાનો કંદોરો.

છગન મગન તો સોનાનાં ને પારકાં છોકરાં ગારાનાં.

*It is suggested that these are in the *Instrumental* case.

(d) It shows *partition* or *membership*: as,
પગની આંગળી, ફૂલની પાંખડી, બોરનો ઠળીઓ.

(e) It is used as the subjective *genitive*: as,
ભુટારાનો ત્રાસ, દુકાળનું સંકટ, મરડીનો ભય, દ્રવ્યનો મોહ.

(f) It marks *apposition*: as, [પથર.
ચીનનો મૂલક, સહરાનું રણ, સોપારણનું લાકડું, આરસનો

(g) It shows *contents*: as, [વખાર.
મુરખ્યાની બરણી, શાહીની સીરી, ઘાસની ગંજ, લાકડાંની

(h) It shows *instrumentality*: as,
દૂધનો દાઝેલો છાશ પૂંકીને પીએ, હાથનાં કર્યા હૈયે વાગે.

(i) It shows *point of time*: as,
ક્યારનો રાહ જોઉં છું. સહવારનો ભૂખ્યો છે.

(j) It shows *duration of time*: as,
તે રાતનો જાગે છે ને દિવસનો ઉઘે છે.

(k) It shows the *quality* or *peculiarity* of a limb or part of the body: as,

કાનનો કાચો, જીવનો ઉદાર, મગજનો કડક, હૃદયનો ઝૂટેલો.

(l) It shows *relationship*: as, [સૈની લાભી.
તું કેનો છોકરો? ચોરનો ભાઈ ધંટી ચોર. ગરીબની વહુ

(m) It denotes *caste* or *race*: as,
તે જાતનો આહાણ છે, અને ન્યાતનો નાગર ગૃહસ્થ છે.

(n) It denotes *residence*: as, [વર.
મુરતનો વતની, મુંબઈના શેડીઆ, લંકાની લાડી ને ઘોઘાના

(o) It denotes *plenty* or a *large collection* or *number*: as, વહાણનાં વહાણ કુખી ગયાં. ગામનાં ગામ તારાજ થઈ ગયાં. દુકડીની દુકડી ગુમ થઈ ગઈ. શાકના કંડીઆના કંડીઆ રોજ મુંબઈ જાય છે.

(p) It denotes a *change* from one state to another: as,
વાતનું વતેસર, રજનું ગજ, જળનાં સ્થળ ને સ્થળનાં જળ.

151.— The Locative Case.

(a) It principally shows *place* : as,

એક મ્યાનમાં એ તરવાર ન સમાય, ભૂતનો વાસો પીપળે.
ગલોલ હતી તેના હાથમાં, નાંખી ગોળી સહિયર સાથમાં.
તે વડોદરે ગયો. હું મુંબઈ જઈ છું (=મુંબઈમાં).

(b) It may show *time* : as, [વિપરીત બુદ્ધિ.]

દુકાળમાં અધિક માસ, એક ઘડીમાં લાવું નિર, વિનાશકાળે

(c) It shows *price or value* : as,

મેહેનત મફતમાં ગઈ. આવું સાઈં ઘર મૂલે થોડામાં મળી ગયું.
હાલમાં એ વસ્તુ પાણીને મૂલ્યે વેચાય છે. આવે તે ભાવે જાય.

(d) It denotes *comparison* : as,

માણસ માણસમાં ફેર છે. ધનમાં ધન વિદ્યા ધન, ચોર ચપ્પાર
ન હરિ શકે જેને.

(e) It makes *a reference* : as, [ચોપડી કઈ ?]

સગપણમાં સા'ડું ને જમણમાં લાડું. ઇતિહાસમાં સૌથી સરસ

(f) It shows some *bodily defect* : as,

વર્ણુ ગૌર અને શરીરે પાતળો. આંખે આંધળો અને કાને બહેરો.

Inflection of Adjectives.

With respect to the inflection of વિશેષણ, we have to treat, *firstly*, of વિકારી વિશેષણ—the class of adjectives which undergoes inflectional changes to agree with the gender, number and case of the વિશેષ્ય—the noun qualified, by the adjective ; and *secondly*, of તુલના—the comparison of adjectives.

વિકારી વિશેષણ.

152. Gujarati adjectives are divided into two classes—વિકારી (*declinable*) and અવિકારી (*indeclinable*).

અવિકારી વિશેષણ are those which are indeclinable for gender, number and case: as,

લાલ રંગ (*m.*), લાલ રેતી (*f.*) લાલટું (*n.*).

આળસુ છોકરો (*sing.*), આળસુ છોકરાઓ (*plur.*).

દુષ્ટ રાક્ષસ (*nom.*), દુષ્ટ રાક્ષસે (*instr.*), દુષ્ટ રાક્ષસનો (*gen.*).

Some of these અવિકારી વિશેષણ are :—

લાલ, રવચ્છ, શુદ્ધ, દુષ્ટ, સારૂ, ...

ઘોલી, પાપી, કપટી, સુખી, દુઃખી.....

એક, બે, ત્રણ.....દોઢ, અઢી.....

આળસુ, વિશ્વાસુ, જ્ઞાસુ.....

દોષતવાન, બળવાન, ધનવાન, બુદ્ધિમાન, કોપાયમાન, ચરાવંત, કીર્તિવંત, અકલમન્દ,.....

વિકારી વિશેષણ are those adjectives that are declinable for gender, number and case; as,

સારો છોકરો (*m.*), સારી છોકરી (*f.*), સારું છોકરું (*n.*).

નહારો માણસ (*sing.*), નહારા માણસો (*plur.*).

પેસો ઘોડો (*nom.*), પેસે ઘોડે (*instr.*), પેસા ઘોડાનો (*gen.*).

N. B.—વિકારી વિશેષણ are those that have as their general termination એ *m.*, ઈ *f.*, and ઉં *n.*: all adjectives other than those having the above general endings, are અવિકારી.

153. These વિકારી વિશેષણ, like the વિકારી નામ, change the *m.* એ and *neut.* ઉં to આ in *singular*, and the *neut.* ઉં to આં in *plural*, before the plural suffix or case-terminations are added on to them: as,

સારો છોકરો *m.*

Sing.

Plur.

1. સારો છોકરો

સારા છોકરા-આ

2. સારો છોકરો (સારા છોકરાને) સારા છોકરા-આ (સારા છોકરાને-આને)

3. સારા છોકરાએ, સારે છોકરે સારા છોકરાએ-આએ

4. સારા છોકરાને સારા છોકરાને-આને

5. સારા છોકરાથી	સારા છોકરાથી-ઓથી
6. સારા છોકરાનો	સારા છોકરાનો-ઓનો
7. સારા છોકરામાં	સારા છોકરામાં-ઓમાં

કાળું ઘેટું n.

Sing.

Plur.

1. કાળું ઘેટું	કાળાં ઘેટાં-ઓ
2. કાળું ઘેટું (કાળા ઘેટાને)	કાળાં ઘેટાં-ઓ (કાળાં ઘેટાંને-ઓને)
3. કાળા ઘેટાએ, કાળે ઘેટે	કાળાં ઘેટાંએ-ઓએ
4. કાળા ઘેટાને	કાળાં ઘેટાંને-ઓને
5. કાળા ઘેટાથી	કાળાં ઘેટાંથી-ઓથી
6. કાળા ઘેટાનો	કાળાં ઘેટાંનો-ઓનો
7. કાળા ઘેટામાં	કાળાં ઘેટાંમાં-ઓમાં

154. In Gujarati, when the adjective is followed by its *વિશેષ્ય* or *qualified noun*, the plural and case suffixes are attached *only* to the *વિશેષ્ય*, and not to the *વિશેષણ*: as,

સારા છોકરાને and not સારાને છોકરાને.

રાતા ઘોડાઓ and not રાતાઓ ઘોડાઓ.

But in the case of the *instr.* and the *loc.* with *એ* the *વિકારી વિશેષણ* is sometimes attracted into *એ*: as, સારે છોકરે, ઉઘાડે માથે, ધ્રુજતે હાથે, હુદે ફાટતે. કુંભાર કદી સાને હાંદલે નહીં ખાય.

155. But if the adjective is used *as a noun*, it is inflected exactly *as a noun*: as,

નહારાની માનો ન શિક્ષા નહરી. આંધળાને આરસી, બેહોરાને શંખ. ભાષ, ચ્હડતાનું નશીબ ચ્હડતું ને ઉતરતાનું ઉતરતું.

N. B.—Sometimes in poetry, when the adjective, instead of preceding the *વિશેષ્ય*, *follows* it, the case suffix is added to the adjective instead of to the noun: as, ગમે ન ગાંઠ એક બે રહે રસી સહંગમાં (=સહંગ રસીમાં).

Comparison of Adjectives (તુલના).

156. *તુલના* or *comparison* marks the different

degrees of quality, quantity or number denoted by the adjective.

157. There are *two* degrees of comparison, viz., **અન્યસાપેક્ષક તુલના** or the *Comparative* degree, and **સર્વસાપેક્ષક તુલના** or the *Superlative* degree.

Gujarati adjectives do not undergo any change of form to indicate degrees. The following are the principal ways in which the two degrees are expressed: —

અન્યસાપેક્ષક તુલના.

158. The *Comparative* degree is expressed by putting the noun with which comparison is made, in the *ablative* or 5th case: as, માથાથી મોટી પાઘડી. મોતથી બૂંડું માગવું. માગવાનું પણ દામ નહીં તેથી ભીખારીથી પણ ભીખારી.

Sometimes the નામયોગી કરતાં is substituted in place of the suffix થી, when the noun may *optionally* take the *genitive* in ના (or રા in case of personal pronouns): as, ગામ કરતાં પહેલો—ગામના કરતાં પહેલો, તમારા કરતાં ઉંચો, તે લોકની હાલત આ દેશના મજૂરો કરતાં પણ માહી છે.

Sometimes adverbs such as વધારે, વિશેષ, ઘણું, જરા, ઓછું are placed before the adjective: as,

દુશ્મન કરતાં તેઓ વધારે બળવાન હતા. મારાથી તું ઘણું આગળ છે.

સર્વસાપેક્ષક તુલના.

159. The *Superlative* degree is expressed by words like, સૌ, સર્વ, બધા, સઘળા with થી-માં-કરતાં, and the adjective following them: as, સૌથી સરસ ઉપાય એ છે કે—સૌથી ઉંચી મખમલ ઘટાલીના રેશમની થાય છે. એ કામ સૌ કરતાં સહેલું છે. જૂઓ લઘ આ મોટાં ઝાડ, તેમાં સૌથી ઉંચો તાડ.

જેમ નદીમાં ભાગીરથી, તેમ શામામાં સર્વથી.

Besides the above, there are *two idiomatic ways* of expressing the superlative degree:—

The first is to *double the adjective*, placing the first in the locative with માં : as, ઉંચામાં ઉંચું ઝાડ અમેરિકામાં થાય છે. આ ક્લાસમાં સારામાં સારો છોકરો મગનલાલ છે.

The second is to *reduplicate the standard of comparison*, the first taking the Loc. suffix માં : as,

સુખમાં સુખ કુળવન્તી નાર, ધનમાં ધન પેટે પરિવાર.

સૌ દુઃખમાં દુઃખ સંસારમાં શોક્યસમાન કશું નથી.

Several Sanskrit com. and super. forms are commonly used in Gujarati: as, કૃત્તમ, પ્રિયતમ, શ્રેષ્ઠ, કનિષ્ઠ.

Inflection of Pronouns

160. The declension of pronouns in Gujarati is very irregular. Though most of them are inflected for *case*, some only are declinable for *number*, while only a few exceptional ones have got variety of form to mark the distinction of *gender*.

With the exception of a few pronoun ending in *masc.* ઓ, such as Interrogative કયો and શો, Demonstrative પેલો, ઓહયો and ફલાણો, and the recent use by some of એણી and તેણી, as the *Fem.* forms of એ and તે, pronouns in Gujarati have *no distinction of gender*.

161. *Personal* pronouns have two numbers, and three persons in each number. They are indeclinable for gender, and their gender, therefore, in each case is ascertained from the sex of the person for whom it stands.

All the pronouns have as a rule *no vocative case*.

162. The declensions of a few pronouns of frequent occurrence in the language are given below :—

degrees of quality, quantity or number denoted by the adjective.

157. There are two degrees of comparison, viz., **અન્યસાપેક્ષક તુલના** or the *Comparative* degree, and **સર્વસાપેક્ષક તુલના** or the *Superlative* degree.

Gujarati adjectives do not undergo any change of form to indicate degrees. The following are the principal ways in which the two degrees are expressed: —

અન્યસાપેક્ષક તુલના.

158. The *Comparative* degree is expressed by putting the noun with which comparison is made, in the *ablative* or 5th case: as, **માથાથી મોટી પાઘડી. મોતથી બૂઝું માગવું. માગવાનું પણ કામ નહીં તેથી ભીખારીથી પણ ભીખારી.**

Sometimes the નામયોગી કરતાં is substituted in place of the suffix થી, when the noun may *optionally* take the *genitive* in ના (or રા in case of personal pronouns): as, **ગામ કરતાં પહેલો—ગામના કરતાં પહેલો, તમારા કરતાં ઉંચો, તે લોકની હાલત આ દેશના મજૂરો કરતાં પણ માઠી છે.**

Sometimes adverbs such as વધારે, વિશેષ, ઘણું, જરા, ઓછું are placed before the adjective: as,

દુશ્મન કરતાં તેઓ વધારે બળવાન હતા. મારાથી તું ઘણો આગળ છે.

સર્વસાપેક્ષક તુલના.

159. The *Superlative* degree is expressed by words like, સૌ, સર્વ, બધા, સઘળા with થી-માં-કરતાં, and the adjective following them: as, **સૌથી સરસ ઉપાય એ છે કે—સૌથી ઉંચી મખમલ ઇટાલીના રેશમની થાય છે. એ કામ સૌ કરતાં સહેલું છે. નૂઓ લઈ આ મોટાં ઝાડ, તેમાં સૌથી ઉંચો તાડ.**

જેમ નદીમાં ભાગીરથી, તેમ શામામાં સર્વથી.

Besides the above, there are *two idiomatic ways* of expressing the superlative degree:—

The first is to *double the adjective*, placing the first in the locative with માં : as, ઉંચામાં ઉંચું ઝાડ અમેરિકામાં થાય છે. આ ક્લાસમાં સારામાં સારો છોકરો મગનલાલ છે.

The second is to *reduplicate the standard of comparison*, the first taking the Loc. suffix માં : as,

સુખમાં સુખ કુળવન્તી નાર, ધનમાં ધન પેટે પરિવાર.

સૌ દુઃખમાં દુઃખ સંસારમાં શોક્યસમાન કશું નથી.

Several Sanskrit com. and super. forms are commonly used in Gujarati: as, કૃત્તમ, પ્રિયતમ, શ્રેષ્ઠ, કનિષ્ઠ.

Inflection of Pronouns

160. The declension of pronouns in Gujarati is very irregular. Though most of them are inflected for *case*, some only are declinable for *number*, while only a few exceptional ones have got variety of form to mark the distinction of *gender*.

With the exception of a few pronoun ending in *masc. એ*, such as Interrogative કયો and શો, Demonstrative પેલો, એવો and ફલાણો, and the recent use by some of એણી and તેણી, as the *Fem.* forms of એ and તે, pronouns in Gujarati have *no distinction of gender*.

161. *Personal* pronouns have two numbers, and three persons in each number. They are indeclinable for gender, and their gender, therefore, in each case is ascertained from the sex of the person for whom it stands.

All the pronouns have as a rule *no vocative case*.

162. The declensions of a few pronouns of frequent occurrence in the language are given below :—

હું (1st Person, Masc. or Fem.)

Sing.

Plur.

1. હું	અમે, અમે
2. મને, મુને, મજને, મુજને, હુંને, મારે	અમને, અમોને, અમારે
3. મેં, મારે	અમે, અમોએ, અમારે
4. મને, મુને, મજને, મુજને, મારે	અમને, અમોને, અમારે
5. મજથી, મુજથી, હુંથી, મારાથી	અમથી, અમોથી, અમારાથી
6. મારો, મુજ	અમારો
7. મજમાં, મુજમાં, હુંમાં, મારામાં	અમમાં, અમોમાં, અમારામાં

તું (2nd Person, Masc. or Fem.)

Sing.

Plur.

1. તું	તમે, તમે
2. તને, તુંને, તજને, તુજને, તારે	તમને, તમોને, તમારે
3. તેં, તારે	તમે, તમોએ, તમારે
4. તને, તુને, તજને, તુજને, તારે	તમને, તમોને, તમારે
5. તજથી, તુજથી, તુંથી, તારાથી	તમથી, તમોથી, તમારાથી
6. તારો, તુજ	તમારો
7. તજમાં, તુજમાં, તુંમાં, તારામાં	તમમાં, તમોમાં, તમારામાં

તે (3rd Person, Masc. or Fem. or Neut.)

Sing.

Plur.

1. તે	તેઓ
2. તેને	તેઓને, તેમને
3. તેણે	તેઓએ, તેમણે
4. તેને	તેઓને, તેમને
5. તેથી, તેનાથી-થકી	તેઓથી, તેઓનાથી, તેમનાથી-થકી
6. તેનો	તેઓનો, તેમનો
7. તેમાં, તેનામાં	તેઓમાં, તેઓનામાં, તેમનામાં

આપણે—આપ—પોતે (Masc., Fem. or Neut.)

આપણે Plur.

આપ Plur.

પોતે Sing.-Plur.

1. આપણે	આપ	પોતે
2. આપણને	આપને	પોતાને
3. આપણે	આપે	પોતે

4. આપણને	આપને	પોતાને
5. આપણાથી-યકી	આપથી, આપનાથી	પોતાથી-યકી
6. આપણે	આપનો	પોતાનો
7. આપણામાં	આપનામાં	પોતામાં
પોતપોતે.		કોણ.

(masc., fem., neut.)

(masc., fem., neut.)

Plural.

Sing.-Plur.

1. પોતપોતે	કોણ
2. પોતપોતાને	કોને, કેને, કોણને
3. પોતપોતે	કોણે, કેણે
4. પોતપોતાને	કોને, કેને, કોણને
5. પોતપોતાથી-યકી	કેનાથી, કેનાથી, કોણથી
6. પોતપોતાનો	કોનો, કેનો, કોણનો
7. પોતપોતામાં	કોનામાં, કેનામાં, કોણમાં

	Masc.	Fem.	Neut.
Sing.	શે	શી	શું
Plur.	શા	શી	શાં
શે (masc.)			કોઇ (m., f., n.)
Sing.		Plur.	Sing.-Plur.

1. શે	શા	કોઇ
2. શે	શા	કોઇને
3. શાણે, શેણે	શાણે, શેણે	કોઇએ
4. શાને, શેને	શાને, શેને	કોઇને
5. શાથી, શેથી	શાથી, શેથી	કોઇથી-યકી
6. શાનો, શેનો	શાનો, શેનો	કોઇને
7. શામાં, શેમાં, શે	શામાં, શેમાં, શે	કોઇમાં

જે (m., f., n.)

Sing.

Plur.

1. જે	જેઓ, જે
2. જેને	જેઓને, જેમને
3. જેણે	જેઓએ, જેમણે
4. જેને	જેઓને, જેમને

5. જેથી-યહી, જેનાથી	જેઓથી, જેમનાથી, જેઓનાથી
6. જેનો	જેઓનો, જેમનો
7. જેમાં, જેનામાં	જેઓમાં, જેઓનામાં, જેમનામાં

આ (m., f., n.)

એ (m., f., n.)

<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. આ	આ	એ	એ, એઓ, એક
2. આને	આમને	એને	એઓને, એમને, એકને
3. આણે	આમણે	એણે	એઓએ, એમણે, એકએ
4. આને	આમને	એને	એઓને, એમને, એકને
5. આથી, આનાથી	આમનાથી	એથી	એઓથી, એમનાથી,
		એનાથી	એકથી, એકનાથી
6. આનો	આમનો	એનો	એઓનો, એમનો, એકનો
7. આમાં, આનામાં	આમનામાં	એમાં,	એઓમાં, એમનામાં,
		એનામાં	એકમાં, એમનામાં

INFLECTION OF VERBS.

163. In Gujarati, verbs are inflected for લેદ (*voice*), અર્થ (*mood*), કાળ (*tense*), જાતિ (*gender*), વચન (*number*), and પુરુષ (*person*). We shall treat of these and other incidental modifications of verbs in the following order:—

1. લેદ—*Voice or Form*
2. અર્થ—*Mood*
3. કૃદંત—*Participial*
4. કાળ—*Tense (simple and compound)*
5. અપૂર્ણ ક્રિયાપદ—*Defective Verbs*
6. નિષેધાર્થ—*Negation*
7. સંયુક્તરૂપ—*Compound Verbal Forms*
8. પ્રયોગ—*Verbal Constructions*

Voice (લેદ).

164. *Voice* simply indicates a variation in the form of a verb.

Strictly speaking we have *only two* ભેદ or *Voices*, viz. મૂળભેદ or the *Active Voice*, and the સહ્યભેદ or શક્યભેદ or the *Passive Voice*. But according to the phraseology of Gujarati grammarians, પ્રેરકરૂપ or the *causal form* of a verb and the કર્મકરૂપ or the *transitive form* of a verb are also called પ્રેરકભેદ and કર્મકભેદ respectively. Hence roughly speaking

165. The ભેદ in Gujarati ordinarily enumerated are *four*, viz. (1) મૂળભેદ, (2) કર્મકભેદ, (3) પ્રેરકભેદ and (4) સહ્યભેદ.

The *original form* of a verb itself is said to be in મૂળભેદ: as પડ, ઠર, બળ.

કર્મકભેદ is the name given to the *transitive form* formed from an original intransitive verb: as, પાડ, ઠાર, બાળ.

પ્રેરકભેદ is the name given to the *causal form* of an original transitive or intransitive verb: as, દોડાવ from દોડ, ખવાડ from ખા, રમાડ from રમ.

સહ્યભેદ is the name given to that form of a verb which shows that *the subject of a verb does not act, but is acted upon*: as, પડાતું from પડ, ખવાતું from ખા, રમાતું from રમ.

166. In Gujarati, સહ્યભેદ is possible even in the case of an intransitive verb, but it has then generally got the sense of *ability or potentiality*. Hence the passive form of an intransitive verb expressing potentiality is said to be in શક્યભેદ: as, મારાથી ચલાતું નથી (=ચાલી શકાતું).

Transitive verbs in the passive voice *may* sometimes express potentiality: as, તમારાથી દૂધ પીવાય એટલું પીઓ (=પી શકાય). નબળા માણસથી ભારે ખોરાક જેરવાતો નથી.

An intransitive verb admits of all the *three* forms, viz. કર્મક, પ્રેરક and સહ : as,

	મૂળભેદ	કર્મકભેદ	પ્રેરકભેદ	સહભેદ
1.	તરણું	તારણું	તરાવણું	તરાણું
2.	મરણું	મારણું	મરાવણું	મરાણું
3.	પડણું	પાડણું	પડાવણું	પડાણું

While a transitive verb admits of *two* forms only : as,

	મૂળભેદ	પ્રેરકભેદ	સહભેદ
1.	નેણું	નેવાડણું	નેવાણું
2.	રમણું	રમાડણું	રમાણું
3.	લેણું	લેવાડણું	લેવાણું

A transitive verb takes no કર્મક ભેદ for the evident reason that the કર્મક form is only another name for the transitive form formed from an intransitive verb : as, મર-માર, તર-તાર.

FORMATION.

કર્મકભેદ.

167. કર્મક ભેદ is formed by changing the penultimate અ to આ or sometimes to એ, and ઉ to ઓ : as,

મૂળભેદ	કર્મકભેદ	મૂળભેદ	કર્મકભેદ	મૂળભેદ	કર્મકભેદ
ચર	ચાર	દખ	દાખ	ઉકળ	ઉકાળ
ઝર	ઝાર	પડ	પાડ	ઉછર	ઉછાર
ઠર	ઠાર	બળ	બાળ	ભળ	ભેળ
તર	તાર	વળ	વાળ	તૂટ	તોડ

N. B.—Verbal stems ending in ટ, change ટ to ડ : as તૂટ-તોડ, છૂટ-છોડ, ફૂટ-ફોડ.

Many intransitive verbs have no કર્મકભેદ : as ઉંધ, ચાલ, યા, આવ, ન, બેસ, નાસ, ઉડ, રહે.

પ્રેરકભેદ.

168. પ્રેરકભેદ is formed by adding આવ or આડ to the verbal stem; as, પડ-પડાવ, તર-તરાવ, રમ-રમાડ, જમ-જમાડ.

N. B.—When the medial or penultimate vowel is અ, it is first shortened to અ, and then આવ or આડ is added : as, જગ-જગ + આડ = જગાડ, બાળ-બળ + આવ = બળાવ, માર-મરાવ.

The peculiarity of the suffix આડ is that the verbal stems ending in vowels other than અ, take વ before adding આડ for the sake of euphony : as, જો-જો + વ + આડ = જોવાડ, પી-પી + વ + આડ = પીવાડ, દે-દે + વ + આડ = દેવાડ, સુ-સુ + વ + આડ = સુવાડ, ખા-ખ + વ + આડ = ખવાડ.

This intervening વ is called આગમ વ.

Some verbs take અવ instead of આવ, and the medial vowel અ is changed to એ : as, ફર-ફેરવ, ઠર-ઠેરવ, મળ-મેળવ, હળ-હેળવ.

Note that ભેરવ is not the causal form of ભર, but has the મૂળભેદ, its causal form being ભેરવાવ.

Some verbs have double પ્રેરક forms or દ્વિત્વ પ્રેરક રૂપ : these are formed by first adding આડ and then આવ to the verbal roots : as, ખા—ખવાડ—ખવાડાવ.

Some verbs have no પ્રેરક forms : as, જા, આવ, યા, હો.

A verb may be apparently causal in form, but not in sense : as, લગ્ન પ્રસંગે તેણે મેહેતાજીને પાધડી બંધાવી (= આપી).

સહભે .

169 સહભેદ or the passive voice is formed by adding આ to the roots : as, કર—કરા, લખ—લખા.

Before આ is added, the ultimate or penultimate અ is shortened to અ, and વ is inserted in case of roots ending in આ, ઈ, ઉ, એ, ઓ : as—

મૂળભેદ—કાપ, આપ, દાખ, વાંચ, ખા, પી, સુ, લે, જો.

સહભેદ—કરા, અપા, દખા, વાંચા, ખવા, પીવા, સુવા, લેવા, જોવા.

Besides this there are two idiomatic ways used in Gujarati to express the passive voice : -

(a) One is to use the past participle of the verb with the tense forms of **જા** : as, **લખ્યા જાય = લખાય, લખ્યો ન ગયો = ન લખાયો, લખ્યો ન જાયો = ન લખાયો.**

N. B.—This form is found chiefly in poetry : it is generally used in the case of transitive verbs, and with negative or interrogative construction ; as,

માન તજ મહિપત રહ્યો કોણે મજજી વીધ્યો નવ જાયરે.
કૃષ્ણ તણી જેને વિદાય, કેમ એ થકી હોયો જાય.
મારું માંસ શિયાળ ન ખાયરે, કુંવરી રાવતણી,
ગોરી હમે રહ્યું કેમ જાયરે, કુંવરી રાવતણી.

(b) The other method is to use the infinitive form of the verb in the loc. suffix **માં** followed by the tense form of **આવ** : as
કહેવામાં આવે છે = કહેવાય છે, ગાવામાં આવ્યું = ગવાયું, ઇનામ વહેંચવામાં આવશે = વહેંચાશે.

Mood (અર્થ).

170. *Mood* is a variation of form in a verb to indicate the *manner* of expressing the action of the verb; as,
હું આવું છું, તું આવજે, તે આવે કે ન આવે, તમે આવશો ?

171. The principal moods in Gujarati are *three* :—

- (a) નિશ્ચયાર્થ or સ્વાર્થ —Indicative,
- (b) આજ્ઞાર્થ—Imperative,
- (c) સંશયાર્થ or સંકેતાર્થ—Subjunctive.

In the line—

ઝીલે તો ઝીલજે જ્ઞાનગંગાવિષે વિષય વૈતરણીમાં શીદ ઝીલે?
the first ઝીલે is સંશયાર્થ, ઝીલજે is આજ્ઞાર્થ, while the last word ઝીલે is નિશ્ચયાર્થ.

(a) નિશ્ચયાર્થ.

172. નિશ્ચયાર્થ or *Indicative Mood* simply states or indicates the action or asks a question ; as,

જીલમી રાજની જડ ઉખડી, નાદિરસરખા પામ્યા નાશ;
ભારે ભીલ તણો ભય ક્યાં છે? ક્યાં છે કહ્યા ને કંડાસ?

The mood is called *નિશ્ચયાર્થ*, as the speaker, in using it, makes the statement as it is, and at the same time shows that the state of things treated by him is independent of his thought about it.

(b) આજ્ઞાર્થ.

173. આજ્ઞાર્થ or *Imperative Mood* principally denotes a command : as,

ઉમર ઓળંગી ધરમાં આવ, એ એ જણને ધરમાં લાવ.

As a command can ordinarily be addressed to an individual, the Imperative always takes the *second person singular or plural* (but *Vide Art. 176*). It may be *present or future*.

174. Rules for the formation of the Imperative Mood :—

(a) The original stem of a verb is used to indicate the Imper. of the 2nd person sing. Present tense : as, કર, ખા, બેસ, દોડ, લે.

(b) In the 2nd pers. *plural* present tense, એ is added to the sing. form : as, કરો, ખાઓ, બેસો, દોડો, લેઓ or લો.

(c) To indicate *futurity*, sing. જે and plur. જો are added to the present sing. form : as, કરજે—કરજો, ખાજે—ખાજો, બેસજે—બેસજો, દોડજે—દોડજો, લેજે—લેજો.

N. B.—ની or ને is sometimes added colloquially to the above forms. It either shows familiarity, or renders the order or entreaty a little emphatic : as, જાની, ઉઠની, બેસોની, આવોની, ખાઓને.

At times, સામાન્ય કૃદંત or the verbal infinitive itself is used in the Imperative mood: as,

તમારે મારે ત્યાં રોજ આવવું (= આવજો).

ચંદનહાસ, ત્યારે બે વન વચ્ચેના રસ્તાપર ફરવું, અને માણસો આઘેથી આવતાં જણાય એટલે સાન કરવી.

175. If negation is to be expressed with the verb, the Imper. is formed by—

(1) વર્તમાન કૃદંત or the pres. participle with negative particles, ના, નહીં, મા, &c. As, જતો નહીં, બેસતો ના, ખાતો મા.

(2) the Ind. Future 2nd personal forms with મા, ના, નહીં. As, દોડીશ મા, રમશે ના, આવશે નહીં.

176. There is one form of the Imperative used in prayers, benedictions, &c., which admits of the *second* as well as the *third* person. It is called the *Precative Imperative*. It is formed by adding sing. suffixes એ-જે, and plural suffixes એ:-જો, to the ordinary form: as,

તને ધડપણ આવજો. મહાર્ સંચિત પુણ્ય નાશ પામે.

બહુ વર્ષ સુધી અચળ એનું રાજ અમ ઉપર હજો.

ધૈર્ય પ્રતાપે અમલ જામે દેશ બેટ ધણાજમાં.

Sometimes, though rarely, the 2nd person plural of the Future Ind. is used to express the Imperative: as.

કાલે સલા મળવાની છે તેમાં પધારશો (= પધારજો).

અમારે ત્યાં લગ્ન પ્રસંગે પધારવા કૃપા કરશો (= કરજો).

THE USES OF THE IMPERATIVE.

177. The Imperative is used to express:—

(a) commands: ઉમર ઝોળંગી ધરમાં આવ,

એ બે જણને ધરમાં લાવ.

(b) request: બહુ પાપડી ને સાડી બરછી લક્ષ દઈને લાવજો,
વળિ ધર દિશે વરસાદ પહેલાં આપ વહેલા આવજો.

(c) entreaty: માટે માન-ધેલી, માન-એકવાર માન,
કહું તે સાંભળ.

(d) prayer: તું આપ તેને નવિન વધતું તેજ તેના તાજમાં,
સુખમાં સદા વિકટોરિયાને રાખપ્રભૂ આ રાજમાં.

(e) advice: કૃપાળુ બનીને નિશાળો કરાવો,
વળી સર્વના સુખનાં બીજ વાવો.

(f) blessing: બેટા સો વરસનો થજે.
નૃપ! રાજ તમારું અખંડિત રહે.

(g) curse: જાઓ, તમારું કાળું કરો.

N. B.—The Imperative may sometimes imply a condition: as,
છૂટો મૂક હમણાં દેખાડું કાજળથી મુખ હુએ છે શું? (=છૂટો મૂકે તો).

(c) સંશયાર્થ.

178. સંશયાર્થ or *Subjunctive Mood* generally expresses a condition, supposition or doubt. It is accordingly often subjoined to some other statement, and introduced by જે, રખે, &c., which may either be expressed or understood: as, ત્હારી સાથે બોલું તો હું બ્રષ્ટ થાઉં. જેમરણ પ્રમાણે થતું હોય તો સઘળાએ પાલખીએ બેસીને ફરે. રખે અરકતા, મૂકો આ ગળા ઉપર તરવાર.

લગાર ઝેર દૂધ બાર શેરમાં સમાય તો,
વિકાર તેજ વાર થઈ પીનાર પ્રાણુ જાય તો.
કદાપિ કાળીઆ કનેજ ધોરી ધોળીઓ વસે.

179. The Subjunctive mood is used to denote—

(a) Uncertainty or doubt: બંહારવટિયાઓનો ભેદ થઈ એમ
કર્યું કેમ ન હોય! ત્હારો લાઘ બાગમાં તો ન હોય!

(b) Future conditionality: જે મ્હારો વંશ રહેશે, જે ત્હારી
બેનને કુંવર સાંપડશે તો તે આપણું વેર વાળશે.

(c) A wish or supposition that something had happened, though in fact it has not happened : દ્રવ્ય હોડયું ન હોત તો આ પ્રસંગ ન આવત

(d) Purpose : સગીર ઉપરમાં જીવ જોખમમાં ન રહે માટે તે મોસાળ જઈ રહ્યો હતો.

N. B.—In ascertaining the mood, attention must be paid not to the mere form of the verb, but *rather to the sense* : for,

તે છાકરો એ કામ કરે એમાં આશ્ચર્ય જેવું નથી (નિશ્ચયાર્થ).

તે છાકરો એ કામ કરે તો સાફ ઇનામ મેળવે (સંશયાર્થ).

Participles (કૃદંત).

180. કૃદંત are derivatives from verbal roots, that do duty as different parts of speech.

The કૃદંત or Participles are excessively used in the construction of a sentence in Gujarati. They are generally used as nouns or adjectives, and are inflected for gender, number and case. Some of these are used as principal verbs, while *four* of these are instrumental in the formation of compound tenses.

A કૃદંત resembles a verb in denoting time and action, but differs from it in not affirming anything. In the example લખેલો કાગળ, the કૃદંત લખેલો denotes the action of writing in the past time, but does not affirm or predicate anything about કાગળ.

181. There are *seven* kinds of કૃદંત in Gujarati. Their names together with the suffixes, by which they are formed from verbal roots, are given below :—

Names	Eng. equivalents	Suffixes.
1. સામાન્યકૃદંત	Indefinite Infinitive	વે, વી, ડું (sing.) વા, વી, વાં (plur.)
2. ઇવૃંચકૃદંત	Agentival Participle	નારો-રી-રં (sing.) નારા-રી-રાં (plur.): નાર (common for all genders and numbers)

3. વર્તમાનકૃદંત	Present Participle	તો, તી, તું (sing.) તા, તી, તાં (plur.)
4. ભૂતકૃદંત	Past Participle	થો, ઇ, યું (sing.) યા, ઇ, યાં (plur.)
5. વિશેષભૂતકૃદંત	Remote Past Participle	ઠેલો-લી-છું (sing.) એલા-લી-લાં (plur.)
6. ભવિષ્યકૃદંત	Future Participle	વાનો-ની-નું (sing.) વાના-ની-નાં (plur.)
7. સંબંધકભૂતકૃદંત	Indeclinable Connective P. P.	ઇ and ઇને

182. Of the above seven participles, the *first two*, viz. સામાન્યકૃદંત and કર્તૃવાચકકૃદંત are used as *nouns*, and are called કૃદંતનામ : as, ઠંડેલા ઉઠવું સારું છે. ગાનાર મોડો અગ્યો. While the *following four* are used as *adjectives* and are called કૃદંતવિશેષણ : as: હસતું પક્ષી, લખ્યા લેખ, કરડેલું જમડા, વાંચવાની ટેવ. And the *last*, the સંબંધક ભૂતકૃદંત is used to connect clauses, having several verbs for a common subject. Its use is to make the sentence concise by avoiding the frequent repetition of the full verb : as,

રાજપુત્રી તથા દાસી આનંદિત વદન રાખી, એક બીજના કર ઝાલી, એક બીજને કંઈ વાતો પૂછી, એક બીજના વદન સામે જોઈ, એક બીજને તાળી દેઈ, નાના આળકની પેઠે ગત વાત વિસરીનેજ બનણે રમત કરવા લાગ્યાં.

183. The સંબંધક ભૂતકૃદંત has the *same* tense as the verb which follows it : as,

ચોપડી લઈને આવો=લાવો અને આવો.

જમીને આવું છું=જમું છું અને આવું છું.

લઈને નાડો=લીધું અને નાડો.

મારીને મરીશ=મારીશ અને મરીશ.

184. The participles admit of the different Bhedas:
 as, લખતો—લખાતો—લખાવતો.
 વાંચતો—વાંચાતો—વાંચાવતો.

THE USE OF THE PARTICIPLES.

185.— સામાન્ય કૃદંત.

(a) It is, like the *gerund* in English, used as a *noun*, and often becomes the subject of the verbs હો and પડવું used as principal verbs: as, તમારે હજી પાઠ કરવો હશે. તેને જવું પડ્યું. તારે ગાળ ખાવી હોય તો જા.

Mark that the noun or pronoun in the above constructions is in the Dative case (*Vide* Art. 148).

(b) It is used as a *finite verb*, indicating duty, necessity or incumbency: as, વળી કોઇએ આપણું સાઈં કર્યું હોય તેનો પાડ માનીને પ્રસંગ આવે ત્યારે તેનો બદલો વાળવો.

(c) It is used in forming the compound verbs: as, ખાવા માંડ, કહેવા લાગ્યો, ઉઠવા ગયો.

186.— કર્તૃવાચક કૃદંત.

(a) It is used as a *noun*, denoting the *agent* or *doer* of an action: as, રમનાર (a player), ગાનાર (a singer).

કાળાકેર ગયા કરનાર. એને જીતનાર કાર્તી નથી.

(b) It is used with the forms of હો in the sense of the Future participle: as, થનાર હોય તે થયા કરે. હમે આજ તેને મળવા જનાર છીએ. આંખ ફૂટનાર ને ઝોક લાગનાર.

187.— વર્તમાન કૃદંત.

(a) It is used as an *adjective*: as,

હસતું પક્ષી, ખોલતો પોપટ, આવતી વહુ ને બેસતો રાજા વખાણીએ તો વખણાય.

(b) It is used as a *finite verb* showing habituality: as, તે નહાતાં રેતો, જમતાં રેતો, જરા કાંઈ થાય કે માને આઝી પડતો.

(c) It is used in forming compound tenses, દ્વિત્વ વર્તમાન and વર્તમાન ભૂત: as, બેસતો હતો, જતો હોય, ખાતો હોત.

(d) It is used as a *noun*: as, જતાના જનૈયા ને વળતાના માંડવિયા. બોલતાં બોલતાં આંખ મીંચી દીધી.

લજ્જતાં પાંડિત નીપજે, લખતાં લહિયો થાય,
ચાર ચાર ગાઉ ચાલતાં, લાંબો પંથ કપાય.

Mark that in બોલતાં, લજ્જતાં, લખતાં, ચાલતાં there is the old Loc. suffix આં (Vide Art. 144.)

(e) It is used in forming negative Imperative: as: જતો નહીં. તેની સાથે દહડતો નહીં. અહીં આવતો નહીં.

(f) It is used as an *adverb*, when it is often re-duplicated: as, તે દોડતો આગ્યો. તે હાંફતો હાંફતો દોડ્યો. રડતો જય તો મુવાની ખચર લાવે. હાથી ડાલતો ડાલતો ચાલે છે.

(g) It is used in forming compound verbs: as, ખાતો થા, મળતો આવજે. બોલતો રહેજે.

N. B.—With આવ the present participle has a meaning akin to the Indeclinable past participle: as,

લેતો આવ = લઇને આવ = લે ને આવ.

કહેતો આવ = કહીને આવ = કહે ને આવ.

Similarly, કહેતો જ = કહીને જ = કહે ને જ.

188.—

ભૂત કૃદંત.

(a) It is chiefly used as a *finite verb* in the past tense: as, મનમાં પરજુયા ને મનમાં રાંડયા. કુવો વઠયો જ્યાં ખમૂતર બેઠું ઘર વઠયું જ્યાં લકતું પેઠું.

(b) It is used in forming compound verbs: as, ચાલ્યો જ, દોડ્યો જ, રમ્યા કરે છે, જોયા કીધું.

(c) It is used in forming compound tenses—

ભૂત વર્તમાન and દ્વિત્વ ભૂત : as,

બનાવ્યું છે, બન્યું હતું, કર્યું નથી, થયું હતું.

(d) It is used as an *adjective* : as,

સંધર્યો સાપ પણ કામનો છે, હાર્યો જુગારી બમણું રમે.

(e) It may be used as a *noun* : as,

આવ્યું સમાય પણ ગયું ન સમાય. દાઢયા પર ડામ.

તમારે કહે (=કહો) હું નહીં આવું. એમ કરે (=કર્યે) શું વળશે?

હાથનાં કર્યા હૈયે વાગ્યાં. હવે રડયાથી શો લાભ છે ?

189.—

વિશેષ ભૂત કૃદંત

(a) It is used as a *finite verb* : as,

જડે તો જીભે જઈ કહો જે જડેલું.

(b) It is used as an *adjective* : as,

ધરેલું ધડેલું, પડેલું, ખડેલું.

(c) It is used as a *noun* : as,

ઉપલી કોરટે નીચલી કોરટે કરેલું રફ કપડું.

190.—

ભવિષ્ય કૃદંત.

(a) It is used as a *future Indefinite verb*, where it indicates a high degree of probability : as,

તે આજ કાલ આવવાનો. હવે વરસાદ જરૂર પડવાનો.

તેઓએ જોયું કે હવે રાત પડવાની. ઓ છોકરા તું પડવાનો.

(b) It is used as an *adjective* : as,

આવવાનું કારણ, મળવાનો દિવસ.

(c) It is used as a *noun* : as,

તમારે આજે નિશાળે જવાનું નથી ?

જૂના કાગળના પણ કાગળ બને છે અને તે બનાવવાનું તો સહેલું છે.

(d) It is used in forming the present and the past prospective tenses : as, તે આજ મારે ત્યાં આવવાના છે.

હું તેમને મળવા જવાનો હતો.

191.—

સંજ્ઞક ભૂતકૃદંત.

(a) This participle is principally used in connecting two clauses, where it shows that the action denoted by it takes place before that denoted by the finite verb : as,
તે રોજ જમીને ન્હાય છે. તમારા પાઠ કરીને રમવા જાને.
આટલું કામ પતાવીને હું આવું છું.

(b) It is frequently used in simplifying the construction by avoiding the frequent repetition of the subject and the finite verb: as, બાળક વહીવું મેં કરી રોષ પડ્યો.
કુચ્છો લાથ કરી કંઈક નિશાની કરી.

બુદ્ધિવન મ્હાવત સાથે મીઠાશથી વાતો કરી, લાથીની ખચર પૂછી,
પાછો વળ્યા.

બુદ્ધિવન.....ન્હાઇ, ઘોઇ, સંધ્યા પૂર્ન કરી, દીવાનખાનામાં
ફરવા લાગ્યો.

N. B.—In these examples the *subject* of the participles as also of the finite verb is *one and the same*. Sometimes the subject of the participle is quite different from that of the finite verb. In that case, the subject of the participle, *having only a participle for its verb*, is said to be in the *Nominative Absolute case* (*Vide Art. 145*): as,
હું આવી પહોંચતાં તે એકદમ રોષ પડ્યો. સાંજ પડતાં હમે ગામમાં પહોંચ્યા.

(c) It is used in forming compound verbs : as,
લખીનાંખ, નાંખીદે, સુઈજા, લણી રહ્યો, રમી લે.

(d) It often shows *manner* : as,
પલાળી પલાળીને નરમ કરવું (by constant wetting).
ચોળી ચોળીને ચાંદુ કરવું (by continued rubbing).
પતરાંને ટીપી ટીપીને પાતળું કરે છે (by long beating).

N. B.—This participle may sometimes show *cause* : as,

તને રડતો જોઇ મને દયા આવે છે (=જોઈ હું તેથી).

ત્હાડે નામ સાંભળી દુશ્મનો થયયે છે (=સાંભળે છે તેથી).

It has, in a few rare constructions, the force of *although* : as,

રજપૂત થઈને આમ કરે છે શું ? (=છે તે છતાં)

બ્રાહ્મણ થઈને આશું ઘેર કર્મ કરતાં લાજતો નથી?

Tense (કાળ).

192. કાળ or *Tense* shows the time when an action is performed. As the natural divisions of time are three, the present, past, and future, there are in Gujarati *three Primary or Simple Tenses*, called શુદ્ધકાળ :

વર્તમાનકાળ or the Present Indefinite Tense.

બૃત્કાળ or the Past Indefinite Tense.

ભવિષ્યકાળ or the Future Indefinite Tense.

193. In Gujarati the tenses are formed either by inflection or by the help of the auxiliary હો. The *primary* tenses (શુદ્ધકાળ) are all formed by inflection, while the *compound* tenses (મિશ્રકાળ) are formed by joining the various forms of હો with the several participles.

વર્તમાનકાળ.

194. વર્તમાનકાળ shows that an action is going on at the *present* time : as, હું વાંચું, તું વાંચે. It is formed by adding the following suffixes to the verbal root :—

Sing.	Plur.
1 Pers. હ	છએ, છયે
2 Pers. એ (ય)	ઓ
3 Pers. એ (ય)	એ (ય)

The verbal roots ending in આ or ઐ take the suffix ચ instead of એ, and those ending in એ, do not undergo any change in the 2 Sing., and 3 Sing. and plur. forms : as, ખાય, નેચ, ખેચ, લે, રહે, કહે, સહે.

The above suffixes are common to the Indicative as well as the Subjunctive moods : as,

તે ઇંદ્રને ઇચ્છે નહીં તેા તુજને ક્યાંથી પરણે—Indicative.

રખે તું ત્યાર પહેલી પરણે ત્યારે હું યાઉં ફરજત—Subjunctive.

ભૂતકાળ.

195. ભૂતકાળ expresses the action as done or finished in the *past* time : as, તે નિશાળે ગયો. તેણે પાઠ વાંચ્યો.

Verbs in the past tense are inflected for *gender* and *number*, unlike those in the present tense which are inflected for *person* and *number*. The following terminations express past tense, indicative mood :—

<i>Mas.</i>	<i>Fem.</i>	<i>Neut.</i>	
યો	ઈ	યું	Sing.
યા	ઈ	યાં	Plur.

Some verbs do not form their past tense in the regular way, and hence they are called અનિયમિત ક્રિયાપદ—Irregular Verbs (Vide Art. 100).

The Subjunctive form of the past tense takes ત in all genders and numbers : as,

<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
હું-તું-તે વાંચત	અમે-તમે-તેઓ વાંચત

ભવિષ્યકાળ.

196. ભવિષ્યકાળ shows that the action is to take place at some *future* time : as, તે કાલે આવશે. રહવાર થશે ત્યારે રાત્રી ભગશે. It is formed by the following suffixes in the Indicative as well as the Subjunctive moods :—

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	ઈશ	થું, ઇશું
2 Pers.	શે (ઈશ)	શેા
3 Pers.	શે	શે

The passive and causal forms of the above mentioned tenses are formed by adding the above tense-terminations to the passive and causal forms formed from the verbal roots : as,

	<i>Active</i>	<i>Passive</i>	<i>Causal</i>
Pres. (Ind. and Subj.)	વાંચે	વંચાય	વંચાવે
Past (Ind.)	વાંચ્યું	વંચાયું	વંચાવ્યું
Past (Subj.)	વાંચત	વંચાત	વંચાવત
Fut. (Ind. and Subj.)	વાંચશે	વંચાશે	વંચાવશે

THE COMPOUND TENSES.

197. **મિશ્રકાળ** chiefly denote the *completeness* or *incompleteness* of the action at the time referred to by the Simple Tense.

198. The compound tenses are formed by the help of the auxiliary verbs. The *only* auxiliary verb so used in Gujarati is હે. The present, past, or future forms of this auxiliary are added to the various participles to form the compound tenses.

N. B.—There is one *exceptional* compound tense, the **હિત્વ વર્તમાનકાળ**, in which the auxiliary is joined not to the participle, but to the tense form and that only in the Indicative mood : as, **વાંચું છું, વાંચીએ છીએ**. But this apparent exception may be explained by the fact that the regular forms formed by the auxiliary joined with the participle, as, **વાંચતો છું, વાંચતા છીએ** &c., though not used by the higher classes, are yet current among the lower ranks of Gujarat proper.

199. Of the seven participles, the **સામાન્ય કૃદંત**, the **સંબંધક ભૂત કૃદંત** and the **કર્તૃવાચક કૃદંત** are never used in forming the compound tenses. The remaining four are joined with the present and past forms of the auxiliary હે to form the following *eight* compound tenses :—

વર્તમાન કૃદંત	{ 1. દ્વિત્વ વર્તમાન—Present Imperfect. 2. વર્તમાન ભૂત—Past Imperfect.
ભૂત કૃદંત	{ 3. ભૂત વર્તમાન—Present Perfect. 4. દ્વિત્વ ભૂત—Pluperfect. [Perfect.
વિશેષભૂત કૃદંત	{ 5. વિશેષ ભૂત વર્તમાન—Emphatic Present 6. વિશેષ દ્વિત્વ ભૂત—Emphatic Past Perfect.
ભવિષ્ય કૃદંત	{ 7. ભવિષ્ય વર્તમાન—Prospective (Intentional) Present. [Past. 8. ભવિષ્ય ભૂત—Prospective (Intentional)

1. દ્વિત્વ વર્તમાનકાળ.

200. દ્વિત્વ વર્તમાનકાળ shows that the action is in *continuance* for some time present or past: as, હું હાલ ભણું છું, તે આજ બાર વરસ થયાં નોકરી કરે છે.

It is formed by joining the present forms of હો to the present tense forms of the principal verb:—

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	હું વાંચું છું	અમે વાંચીએ છીએ
2 Pers.	તું વાંચે છે	તમે વાંચો છો
3 Pers.	તે વાંચે છે	તેઓ વાંચે છે

N. B.—In the Subj. mood, the pres. subj. forms of હો are substituted for the above forms of the stem હ, and the principal verb takes its regular forms: as, હું વાંચતો હોઉં, તે લખતો હોય, &c.

2. વર્તમાન ભૂતકાળ.

201. વર્તમાન ભૂત shows that the action was in *continuance* in time that is past: as, હું વાંચતો હતો.

It is formed by joining the past forms of હો to the વર્તમાન કૃદંત of the principal verb:—

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
Masc.	હું-તું-તે વાંચતો હતો	અમે-તમે-તેઓ વાંચતા હતા
Fem.	હું-તું-તે વાંચતી હતી	અમે-તમે-તેઓ વાંચતી હતી
Neut.	હું-તું-તે વાંચતું હતું	અમે-તમે-તેઓ વાંચતાં હતાં

N. B.—The past. subj. હોત takes the place of the above forms of હો in the subj. mood: as, હું વાંચતો હોત, તું વાંચતી હોત, તેઓ વાંચતા હોત, &c.

3. ભૂતવર્તમાનકાળ and

4. દ્વિત્વ ભૂતકાળ.

202. ભૂત વર્તમાન shows that the action has just been completed: as, મેં વાંચ્યું છે. તોફાન શાત પડ્યું છે.

દ્વિત્વ ભૂત shows that the action was completed in time that is past; as મેં વાંચ્યું હતું. તેણે ધર દીડું હતું.

203. The ભૂત વર્તમાન and the દ્વિત્વ ભૂત are formed by suffixing respectively the present and the past forms of હો to the past participle of the principal verb.

ભૂત વર્તમાનકાળ.

સકર્મક-વાંચવું.

Sing.

Plur.

Masc. મેં-તેં-તેણે વાંચ્યો છે. હમે-તમે-તેઓએ વાંચ્યા છે.

Fem. મેં-તેં-તેણે વાંચી છે. હમે-તમે-તેઓએ વાંચી છે.

Neut. મેં-તેં-તેણે વાંચ્યું છે. હમે-તમે-તેઓએ વાંચ્યાં છે.

Note—The subj. mood has હોય instead of છે in the above forms: as, વાંચ્યો હોય, વાંચી હોય, વાંચ્યાં હોય.

અકર્મક—પડવું.

Sing.

Plur.

1 Pers. હું પડ્યો-ડી-ડયું છું હમે પડયા-ડી-ડયાં છીએ

2 Pers. તું પડ્યો-ડી-ડયું છે (જુ) તમે પડયા-ડી-ડયાં છો

3 Pers. તે પડ્યો-ડી-ડયું છે તેઓ પડયા-ડી-ડયાં છે

Note—The pres. subj. forms are used instead of the Ind. forms in the Subj. mood.

દ્વિત્વ ભૂતકાળ.

સકર્મક-વાંચનું.

Sing.

Plur.

Masc.	મેં-તે-તેણે	વાંચ્યા હતા	હમે-તમે-તેઓએ	વાંચ્યા હતા
Fem.	„	વાંચી હતી	„	વાંચી હતી
Neut.	„	વાંચ્યું હતું	„	વાંચ્યાં હતાં

Note—The Subj. Mood has હોત in all the genders.

અકર્મક—પડવું.

Masc.	હું-તું-તે	પડયો હતો	અમે-તમે-તેઓ	પડયા હતા
Fem.	„	પડી હતી	„	પડી હતી
Neut.	„	પડ્યું હતું	„	પડ્યાં હતાં

Note—The Subj. mood takes હોત in the above forms.

N. B.—In the ભૂત વર્તમાન, the verb, if transitive, takes કર્મણિ-પ્રયોગ (or the *objectival* construction); it thus agrees with the *object* in gender and number. The principal verb, therefore, is inflected to agree with the *object* in gender and number, while the auxiliary છે remains unchanged. But if the verb be intransitive, the construction is કર્તેરિ (or *subjectival*) and thus the intransitive principal verb agrees with the *subject* in gender and number, while the auxiliary agrees with it in number and person.

In the દ્વિત્વ ભૂત, the principal verb as well as the auxiliary, agree in gender and number with the subject, if the verb is intransitive, and with the object, if it is transitive.

૫. વિશેષ ભૂત વર્તમાનકાળ and

૬. વિશેષ દ્વિત્વ ભૂતકાળ.

204. These forms are similar in meaning to the ભૂત વર્તમાન and the દ્વિત્વભૂત respectively: only the former are a little more *emphatic*. As, મેં વાંચેલું છે. આરણે તાળું દીધેલું

હતું'. They are formed by adding respectively the present and past forms of હો to the remote past participle of the principal verb:—

વિશેષ ભૂત વર્તમાનકાળ

સકર્મક—વાંચવું

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
Masc.	મેં-તેં-તેણે વાંચેલા છે	અમે-તમે-તેઓએ વાંચેલા છે
Fem.	„ વાંચેલી છે	„ વાંચેલી છે
Neut.	„ વાંચેલું છે	„ વાંચેલાં છે

Note—The subj. mood has હોય instead of છે.

અકર્મક—પડવું.

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	હું પડેલા-લી-લું-છું	અમે પડેલા-લી-લાં છીએ
2 Pers.	તું „ છે (છું)	તમે „ છે
3 Pers.	તે „ છે	તેઓ „ છે

Note—The pres. subj. forms are used instead of the Ind. forms in the subj. mood.

વિશેષ દ્વિત્વ ભૂતકાળ

સકર્મક—વાંચવું.

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
Masc.	મેં-તેં-તેણે વાંચેલા હતા	અમે-તમે-તેઓએ વાંચેલા હતા
Fem.	„ વાંચેલી હતી	„ વાંચેલી હતી
Neut.	„ વાંચેલું હતું	„ વાંચેલાં હતાં

અકર્મક—પડવું.

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
Masc.	હું-તું-તે પડેલા હતા	અમે-તમે-તેઓ પડેલા હતા
Fem.	„ પડેલી હતી	„ પડેલી હતી
Neut.	„ પડેલું હતું	„ પડેલાં હતાં

Note—The Subjunctive mood takes હોત in all the genders and numbers in the above forms.

The *N. B.* given at the end of Art. 203 applies to these two tenses also.

7. ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ and

8. ભવિષ્ય ભૂતકાળ.

205. ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ or the *prospective present*, indicates the *present* intention to do some *future* act; as હું જવાનો છું.

ભવિષ્યભૂત or the *prospective past* indicates that the action was to take place *in time that is past*, but it did *not* take place : as, તે આવવાનો હતો પણ આવ્યો નહીં.

206. The ભવિષ્યવર્તમાન and the ભવિષ્યભૂત are formed respectively by suffixing the present and past forms of હો to the ભવિષ્યકૃદંત of the principal verb:—

ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ.

Sing.

Plur.

1 Pers. હું	વાંચવાનો-ની-નું છું	હમે	વાંચવાના-ની-નાં-છીએ
2 Pers. તું	„ છે (છ)	તમે	„ છે
3 Pers. તે	„ છે	તેઓ	„ છે

Note—In the Subjunctive mood the subj. forms of હો take the place of the above Indicative forms.

ભવિષ્ય ભૂતકાળ.

Sing.

Plur.

Masc. હું-તું-તે	વાંચવાનો હતો	હમે-તમે-તેઓ	વાંચવાના હતા
Fem. „	વાંચવાની હતી	„	વાંચવાની હતી
Neu. „	વાંચવાનું હતું	„	વાંચવાનાં હતાં

The Subj. mood has હોત in all genders and numbers.

N. B.—Besides the eight compound tenses above enumerated, there are four other tenses formed by adding the future form હશે of the auxiliary હો to each of the four participles; as,

વાંચનો-તી-ગું &c. હશે
 વાંચો-ચી-ચું &c. હશે
 વાંચેલો-લી-લું &c. હશે
 વાંચવાનો-ની-નું &c. હશે

But as these tenses are subjunctive in sense, they are not generally classed with the principal compound tenses mentioned above.

Defective Verbs (અપૂર્ણ ક્રિયાપદ).

207. અપૂર્ણ ક્રિયાપદ are those that have not got the full complement of forms to fill up all the moods and tenses. (Vide Art. 99).

In Gujarati the only defective verbs are હો and જોઈએ.

208. The verb હો is conjugated in the following forms :—

PRESENT TENSE.

Ind. mood		Subj. mood	
Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
1. હું	છો	1. હોઉં	હોઈએ
2. તું (હું)	છા	2. હોય	હો
3. છે	છે	3. હોય	હોય

PAST TENSE

M.	હતા	હતા	M.	} —————
F.	હતી	હતી	F.	
N.	હતું	હતાં	N.	
				હોત or હોતે.

FUTURE TENSE.

1. હોઈશ-હઈશ	હોઈશું-હઈશું	1.	} The same as Ind. forms.
2. હોશે હશે	હોશે-હશે	2.	
3. હોશે-હશે	હોશે-હશે	3.	

The only compound tense in which હો is conjugated is the દ્વિત વર્તમાનકાળ.

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	હોઈ છું.	હોયએ બીએ
2 Pers.	હોય છે	હો છે
3 Pers.	હોય છે	હોય છે

The Imperative forms are હો, હોય, હોજ, હોજે, હોજે.

The સામાન્ય કૃદંત " "

હોવો-વી-વું

The વર્તમાન કૃદંત " "

હોતો-તી-તું, હોતાં (છતાં)

The ભવિષ્ય કૃદંત " "

હોવાનો-ની-નું

The કર્તૃવાચકકૃદંત " "

હોનારો-રી-રું, હોનાર

The સંબંધક કૃદંત " "

હોય-હોયને

209. The *negative* form of છે is નથી = છે + નહીં. This નથી is therefore called the નિષેધ રૂપ of the stem છે.

210. The forms of the verb હો are used in several ways :—

(a) They are chiefly used as auxiliary verbs in forming the compound tenses; as, વાંચું છું, વાંચતો હોઈ &c.

(b) Some of the common forms like છે, હોતો &c., are frequently used as intransitive verbs of complete predication in the sense of *to exist or to be present*: as, તું છે કે નહીં ? તમે છો ત્યાં મહારે કશી ચિંતા નથી.

(c) They are also used as intransitive verbs of incomplete predication: as, સરકાર માળાપ છે. તે રજપૂત હતો. હું પુરૂષ હોત તો ખતાવી આપત.

(d) They are used to denote possession when the noun or pronoun denoting the possessor is placed in the objective case: as, તેને બે બાઈ ને એક બેન છે. તે રાજ્યમાં ગરીબોને ખાવા અન્ન નહતું અને પેહેરવા વસ્ત્ર નહતું.

211. The defective ભેષ્ય is conjugated in the following few forms :—

શુદ્ધકાળ—Simple Tenses.

વર્તમાનકાળ—Pres. Indef.	{ Ind. જોઈએ Subj. જોઈએ
ભૂતકાળ—Past Indef.	{ Ind. .... Subj. જોઈઅત (જોઈતે)
ભવિષ્યકાળ—Fut Indef.	{ Ind. જોઈશે Subj. જોઈશે

મિશ્રકાળ—Compound Tenses.

દ્વિત્વ વર્તમાન—Pres. Imperf.	{ Ind. જોઈએ છે Subj. જોઈવું હોય
વર્તમાન ભૂત—Past Imperf.	{ Ind. જોઈવું હતું Subj. જોઈવું હોત
ભવિષ્ય વર્તમાન—Presp. Pres.	{ Ind. જોઈવાનું છે Subj. જોઈવાનું હોય
ભવિષ્ય ભૂત—Prosp. Past	{ Ind. જોઈવાનું હતું Subj. જોઈવાનું હોત
વર્તમાન કૃદંત—Pres. Part.—જોઈતો-તી-વું-તા-તાં	

212. જોઈએ, a corrupt form of the Sanskrit યુજ્યતે, the passive form of the root યુજ્, is *passive transitive*, and takes the *objectival* construction (કરણે સકર્મક or કર્મણિ પ્રયોગ). The agent, therefore, used in relation to it, ought to be in the 3rd or 5th case, and the object in the nominative case. But according to usage the agent is either placed in the 3rd case or frequently in the Dative case like that in constructions with impersonal verbs, such as (મને-તમને-તેઓને). લાગે છે, દેખાય છે, મારે છે &c.

213. The defective જોઈએ is principally used in the two following senses:—

(a) In the sense of *want* or *need*: as,

મારે પાણી જોઈએ છે. બાળકને આખો લાડુ જોઈતો હતો.

તમને (તમારે) કેટલા રૂપિયા જોઈતા હતા?

(b) In the sense of *duty, obligation or necessity*: as,
આપણે પ્રથમથીજ સજ્જ રહેવું જોઈએ.

મહારં બ્રાહ્મણ લાંઘનું એ જરા સાંભળ્યું જોઈએ.

કારભાર કરવો હોય તેનામાં સ્ત્રીના ગુણ પણ હોવા જોઈએ.

છેક આટલે સુધી આવવા દેવું જોઈતું ન હતું

It has sometimes got the sense of a *strong inference*: as, આજ તે આવવો જોઈએ. મહારો કાગળ તમને કાલે મળવો જોઈએ.

N. B.—Where જોઈએ shows want or need, the *dative* appears to be necessary in case of nouns and third personal pronouns: as,—

છોકરાને (not છોકરાએ) લાડુ જોઈએ છે

તેને (not તેણે) વધારે મુદત જોઈએ છે.

But in the case of first or second personal pronouns either મારે, તારે, &c. or મને, તને, &c. may be used: as,

મારે (or મને) ખુશામત જોઈતી નથી. તારે (or તને) કામ જોઈએ છે.

અમારે (or અમને) જરા ઠંડાઈ છે.

Again, where જોઈએ has the sense of duty or obligation, either the *instrumental* or the *dative* may be used in all persons: as,

મારે (or મને) જવું જોઈએ. તારે (or તને) આવવું જોઈએ.

તેણે (or તેને) ખાવું જોઈતું હતું.

ઉદ્યોગી માણસે (or માણસને) વહેલા ઉઠવું જોઈએ.

NEGATION (નિષેધાર્થ).

214. The *Negative Particles* in Gujarati are ન, નવ, ના, નહિ (નહીં), મા, (and the negative verbal form નથી).

Of these, ન and નવ are always used *before* the verb;

ના, નહિ, મા are used either *before* or *after* the verb;

નવ is used in *poetry only*;

ન, ના, નહિ, મા are used in *prose* as also in *poetry*;

મા is used *only* in the *Imperative* mood.

Examples:—

- ન—જૂઠું ન બોલવું અને અપ્રમાણિક કામ ન કરવું.
 ન સૂએ ચાકર, ન સૂએ ચોર, ન સૂએ ધન ગાજતે મોર.
 નવ—તમે કોઇને નવ નમો અનન્ન તમારી કાય.
 દૈવતણી તો ગતિ કહણુ છે દૈવ દયા નવ આણે.
 ના—સામે જવાળ ના આપીએ.
 ગણ્યા ના ગાઢ નિઃશ્વાસ, લીધો સંન્યાસ હે બ્રાત.
 નહીં—આપણો સ્વાર્થ સાધવાં કોઇને નુકસાન કરવું નહીં.
 મુજશીશ અવરને નહીં નમે મેં પૂજ્યા શ્રી જગદીશ.
 મા—મ્હારા અંતસમે અલબેલા મુજને મૂકશો મા.
 રૂપિ કહે તમે મા રૂવો, મ્હને મળ્યું હતું એ બાળ.

215. નથી, the corrupt form of Sansk. न+अस्ति, is equivalent to Gujarati છે + નહિ. It is called the નિષેધ રૂપ of મૂળ-છ, and is used in two ways:—

(i) As a *negative substantive verb* in cases where the corresponding positive forms છે, છું, &c. can be used as principal verbs: as પરમેશ્વર દયાળુ છે, નિર્દય નથી હું ક્ષત્રી છું—વેશ્ય નથી.

(ii) As a *negative auxiliary* in those tense-forms in which the auxiliary forms in the conjugation of હો are derivatives of the base છ: as,

<i>Tense.</i>	<i>Positive.</i>	<i>Negative.</i>
દ્વિત્વવર્તમાન	છે. કરો ખાય છે	ખાતો નથી
ભૂતવર્તમાન	છાકરાએ ખાધું છે	ખાધું નથી
વિશેષભૂ. વ.	છાકરાએ ખાધેલું છે	ખાધેલું નથી
અવિધ્ય વર્ત.	છાકરો ખાવાનો છે	ખાવાનો નથી

N. B.—In the દ્વિત્વવર્તમાન the regular tense-form with the present participle is used in negative forms instead of the present

tense-form : as, *positive* હું ચાહું છું has for its *negative* હું ચાહતો નથી and not હું ચાહું નથી.

Though etymologically, નથી is *Ind. 3 pers. sing.* it has come to be used without any distinction of gender, person, or number: as—

હું, તું, તે
તમે, તેઓ } ધરમાં નથી.
છોકરો, છોકરી, છોકરાં

Conjugation—રૂપાખ્યાન.

216. *Conjugation* means the arrangement of a verb in all its forms according to its tense, mood, voice, gender, number, and person.

217. Conjugation of the *Transitive* verb પીવું:—

મૂળ—પી to drink.

મૂળભેદ—Active Voice.

શુદ્ધકાળ—Simple Tenses.

Present Indefinite.

Indicative.

Subjunctive.

Sing.

Plur.

Sing.

Plur.

1. હું પીઉં	અમે પીએ
2. તું પીએ	તમે પીઓ
3. તે પીએ	તેઓ પીએ

Same as Indicative.

Past Indefinite.

M. મેં-તે-તેણે પીધો	હમે-તમે-તેઓએ પીધા	
F. " પીધી	" પીધી	હું-તું-તે
N. " પીધું	" પીધાં	હમે-તમે-તેઓ } પીત

Future Indefinite

1. હું પીશ	હમે પીશું	Same as Indicative.
2. તું પીશે	તમે પીશો	
3. તે પીશે	તેઓ પીશે	

*Imperative Mood.**Present*—તું પી, તમે પીઓ.*Future*—તું પીજે, તમે પીજો.*Imper. Inf. form* (વિધ્યર્થ સામાન્ય રૂપ)—(મારે, તારે, તેણે...)
પીવો-વી-હું-વા-વાં.*Participles.**Indef.*—પીતો-તી-હું-વા-વાં*Agentival*—પીનારો-રી-રૂં-રા-રાં, પીનાર*Present*—પીતો-તી-હું-તા-તાં*Past*—પીધો-ધી-ધું-ધા-ધાં*Remote p.*—પીધેલો-લી-હું-લા-લાં*Future*—પીવાનો-ની-નું-ના-નાં*Ind. p.*—પી, પીને*મિશ્રકાળ—Compound Tenses**Present Imperfect*

1. હું પીઉં છું અમે પીએ છીએ હું પીતો-તી-હું હોઉં અમે પીતા-તી-તાં હોઈએ
2. તું પીએ છે તમે પીઓ છો તું „ હોય તમે „ હો
3. તે પીએ છે તેઓ પીએ છે તે „ હોય તેઓ „ હોય

Past Imperfect

M.	હું-હું-તે પીતો હતો	અમે-તમે-તેઓ પીતા હતા	પીતા પીતા	} હોત પીતા } હોત
F.	„ પીતી હતી	„ પીતી હતી	પીતી પીતી	
N.	„ પીતું હતું	„ પીતાં હતાં	પીતું પીતું	

Present Perfect

M.	પીધો છે	પીધા છે	પીધો } હોય	પીધા } હોય
F.	પીધી છે	પીધી છે	પીધી } હોય	પીધી } હોય
N.	પીધું છે	પીધાં છે	પીધું } હોય	પીધાં } હોય

Past Perfect

M.	પીધો હતો	પીધા હતા	પીધો } હોત	પીધા } હોત
F.	પીધી હતી	પીધી હતી	પીધી } હોત	પીધી } હોત
N.	પીધું હતું	પીધાં હતાં	પીધું } હોત	પીધાં } હોત

Emphatic Pres. Perf.

M.	પીધેલો છે	પીધેલા છે	પીધેલો } હોય	પીધેલા } હોય
F.	પીધેલી છે	પીધેલી છે	પીધેલી } હોય	પીધેલી } હોય
N.	પીધેલું છે	પીધેલાં છે	પીધેલું } હોય	પીધેલાં } હોય

Emphatic Past Perf.

M. પીધલો હતો	પીધલા હતા	પીધલો	} હોત	પીધલા	} હોત
F. પીધલી હતી	પીધલી હતી	પીધલી		પીધલી	
N. પીધલું હતું	પીધલાં હતાં	પીધલું		પીધલું	

Prospective Present

1. હું પીવાનો-ની-નું-છું	અમે પીવાના-ની-નાં છીએ	} <i>Indicative</i>
2. તું " " છે	તમે " " છો	
3. તે " " છે	તેઓ " " છે	
1. હું પીવાનો-ની-નું હોઈ	અમે પીવાના-ની-નાં હોઈએ	} <i>Subj.</i>
2. તું " " હોય	તમે " " હો	
3. તે " " હોય	તેઓ " " હોય	

Prospective Past

M. પીવાનો હતો	પીવાના હતા	પીવાનો	} હોત	પીવાના	} હોત
F. પીવાની હતી	પીવાની હતી	પીવાની		પીવાની	
N. પીવાનું હતું	પીવાનાં હતાં	પીવાનું		પીવાનાં	

સહભેદ—Passive Voice.

The passive forms of the root પી are not used in the first and second persons, so only the third personal forms are mentioned below :—

*3 Pers. Ind.**Pres.*

પીવાય

Past.

પીવાયો-ઈ-યું...

Fut.

પીવાશે

Pres. Imperf.

પીવાય છે

Past Imperf.

પીવાતો-તી-તું હતો-તી-તું...

Pres. Perf.

પીવાયો-ઈ-યું છે...

Past Perf.

પીવાયો-ઈ-યું હતો-તી-તું...

Emph. Pr. P.

પીવાએલો-લી-લું છે

Emph. P. P.

પીવાએલો-લી-લું હતો-તી-તું..

Prosp. Pr.

પીવાનો-ની-નું છે

Prosp. Past.

પીવાનો-ની-નું હતો-તી-તું...

Pres. Imperative—Sing. પીવા, *Plur.* પીતાઓ*Future Imperat.—Sing.* પીવાજે, *Plur.* પીવજે*3 Pers. Subj.*

પીવાય

પીવાત

પીવાશે

પીવાતો-તી-તું હોય

પીવાતો-તી-તું હોત

પીવાયો-ઈ-યું હોય

પીવાયો-ઈ-યું હોત

પીવાએલો-લી-લું હોય

પીવાએલો-લી-લું હોત

પીવાનો-ની-નું હોય

પીવાનો-ની-નું હોત

Participles.

Indef.—પીવાવો-વી-હું.....(not commonly used)

Agentiva—પીવાનારો-રી-ફે...(" " ")

Present—પીવાતો-તી-તું-તા-તાં

Past—પીવાયો-ધ-યું-યા-યાં

Remote p.—પીવાયલો-લી-હું-લા-લાં

Future—પીવાવાનો-ની-નું-ના-નાં

Ind. p.—પીવાઈ, પીવાઈને

પ્રેરભેદ—*The Causal Form*

મૂળ—પીવાડ *cause to drink, drench*

મૂળભેદ—*Active Voice*

શુદ્ધકાળ—*Simple Tenses*

Present Indefinite.

Ind.

Subj.

Sing.

Plur.

Sing.

Plur.

1. હું પીવાડું

અમે પીવાડીએ

Same as

2. તું પીવાડે

તમે પીવાડો

Indicative.

3. તે પીવાડે

તેઓ પીવાડે

Past Indefinite.

M. તેણે પીવાડયો તેઓએ પીવાડયા તે પીવાડત તેઓ પીવાડત

F. " પીવાડી " પીવાડી

N. " પીવાડયું " પીવાડયાં

Future Indefinite.

1. હું પીવાડીશ

અમે પીવાડીશું

2. તું પીવાડશે (પીવાડીશ) તમે પીવાડશે Same as Indicative

3. તે પીવાડશે

તેઓ પીવાડશે

Pres. Imperative—તું પીવાડ, તમે પીવાડો.

Future Imperat.—તું પીવાડજે, તમે પીવાડજે.

Imperat. Inf. form (વિધ્યર્થસામાન્ય રૂપ)—(મારે-તારે-તેણે.....)

પીવાડવો-વી-હું-વા-વાં

Partic'ples.

Indef.—પીવાડવો-વી-હું.....

Agentival—પીવાડનારો-રી-ફે....., પીવાડનાર

Present—પીવાડતો-તી-તું.....

Past—પીવાડયો-ઢી-ડયું.....

Remote p.—પીવાડેયો-ઢી-હું.....

Future—પીવાડવાનો-ની-નું.....

Ind. p.—પીવાડી, પીવાડીને

[મિશ્રકાળ—*Compound Tenses.*

Present Imperfect.

1. હું પીવાડું છું અમે પીવાડીએ છીએ હું પીવાડતો-તી-તું અમે પીવાડતા-
હોઈ તી-તાં હોઈએ
2. તું પીવાડે છે તમે પીવાડો છો તું " હોય તમે " હો
3. તે પીવાડે છે તેઓ પીવાડે છે તે " હોય તેઓ " હોય

Past Imperfect.

M. તે પીવાડતો હતો તેઓ પીવાડતા હતા પીવાડતો	} હોત પીવાડતી } હોત
F. " પીવાડતી હતી " પીવાડતી હતી પીવાડતી	
N. " પીવાડતું હતું " પીવાડતાં હતાં પીવાડતું	

Present Perfect.

M. પીવાડયો છે પીવાડયા છે પીવાડયો	} હોય પીવાડયા } હોય
F. પીવાડી છે પીવાડી છે પીવાડી	
N. પીવાડયું છે પીવાડયાં છે પીવાડયું	

Past Perfect.

M. પીવાડયો હતો પીવાડયા હતા પીવાડયો	} હોત પીવાડયા } હોત
F. પીવાડી હતી પીવાડી હતી પીવાડી	
N. પીવાડયું હતું પીવાડયાં હતાં પીવાડયું	

Emphatic Pres. Perf.

M. પીવાડેલો છે પીવાડેલા છે પીવાડેલો	} હોય પીવાડેલા } હોય
F. પીવાડેલી છે પીવાડેલી છે પીવાડેલી	
N. પીવાડેલું છે પીવાડેલાં છે પીવાડેલું	

Emphatic Past Perf.

M. પીવાડેલો હતો પીવાડેલા હતા પીવાડેલો	} હોત પીવાડેલા } હોત
F. પીવાડેલી હતી પીવાડેલી હતી પીવાડેલી	
N. પીવાડેલું હતું પીવાડેલાં હતાં પીવાડેલું	

Prospective Present.

1. હું પીવાડવાનો-ની-નું છું અમે પીવાડવાના-ની-નાં છીએ	} Ind.
2. તું " છે તમે " છો	
3. તે " છે તેઓ " છે	

1. હું	"	હોઈ	અમે	"	હોઈએ	} Subj.
2. તું	"	હોય	તમે	"	હો	
3. તે	"	હોય	તેઓ	"	હોય	

Prospective Past.

M. હું-તું-તે	પીવાડવાનો	હતો	અમે-તમે-તેઓ	પીવાડવાના	હતા	} Ind.
F. "	પીવાડવાની	હતી	"	પીવાડવાની	હતી	
N. "	પીવાડવાનું	હતું	"	પીવાડવાનાં	હતાં	
M. "	પીવાડવાનો	હોત	"	પીવાડવાના	હોત	} Subj.
F. "	પીવાડવાની	"	"	પીવાડવાની	"	
N. "	પીવાડવાનું	"	"	પીવાડવાનાં	"	

N. B.—Besides પીવાડવું, the root પીવું has another પ્રેરક form, viz. પાવું.

SIGNIFICATIONS OF TENSES.

Present Indefinite.

218. શુદ્ધ વર્તમાનકાળ expresses a state or an act at the present time.

(a) It is the original form of the Present Tense, but દ્વિત્વ વર્તમાન having become more common in colloquial language, the Present Indef. is now found in the sense of the present tense only in poetry, and proverbial expressions: as,

જનમ આપે જનેતા, કરમ ન આપે કાલ.
મીઠું બોલે મુખ થકી, પેર પેર કરી પ્રીત;
વિધવિધની વાતો કરી, હરે સર્વનું વિત્ત.

(b) It is used to express some doubt, contingency, or condition in the subjunctive mood: as—

આજે મારે ત્યાં આવો તો પેલી ચોપડી લેતા આવજો.
તું બોલે નહીં ત્યાં સુધી હું કેમ સમજી ?

(c) It shows potentiality: as,—

આવી સાંકડી ગલીમાં ગાડી નહીં આવે (= આવી શકે)
આવો અથરો દાખલો એ નહીં કરે (= કરી શકે)

(d) In interrogative sentences it asks permission: as,

તેઓ જમવા માંડે? આ બારણું બંધ કરે?

નેડા સાથે અંદર આવું, સાહેબ ?

(e) It shows some habitual state or repeated act: as,
ધેર ધેર થાય હરિ કિર્તન, એકાદશી વ્રત કરે હરિજન.

એક પટેલને ત્યાં ગાયો, બેંસો, વાછરડાં ને પાડાં બહુ હતાં. પટેલ તેમનું બહુ જતન કરે, ચારો નીરે, પાણી પાય, રાતે વાડામાં રાખે, ...નાનું વાછરડું કે પાડું થાકી જાય તો તેને ઉચકીને ચાલે.

(f) It is used in blessing, praying, abusing and cursing, as, પરમેશ્વર તમને સુખી રાખે.

એનું ખાનું ખરાય થાય. તારું કાળું થાયરે માથવા!

(g) It shows fatuity: as,

તે જાય પછી (= જશે પછી) હું આવીશ.

(h) It is used in the sense of the present 'Imperative': as, સેવકજન ઉપર દયા રાખીએ ને સાચાં જૂઠાં ન કરીએ.

Present Imperfect.

219. દ્વિત્વ વર્તમાનકાળ generally implies *continuity* and has the following significations:—

(a) It shows the continuance of an act at the present time: as,

હમં પાઠ લખીએ છીએ. તમે દાખલો કરો છો?

(b) It denotes what is always and necessarily true, and hence is used to denote permanent arrangements or laws of nature, habits or customs of living beings, and any thing therein that is constant, regular or uniform: as,

પ્રયાગ આગળ જમના નદી ગંગાને મળે છે. [ઉંધું છું.

હું આખો દિવસ વાંચું છું, સાંજે ફરવા જાઉં છું, ને રાત્રે નિરાંતે

(c) It indicates near futurity : as,

તમારે ત્યાં રજા ક્યારે પડે છે? આજથી કે કાલથી ?

આવતે વરસે ગવનર બહાલ છે એવું સાંભળ્યું છે (=બહાલશે)

(d) It is used to describe past events as if they were passing before the eyes of the narrator, when it is called the *Historic* or *Graphic Present* :

કારભારીઓ અને અમલદારો.....ફરવા લાગ્યા.....કોઇ વાટ જુએ છે, કોઇ વિચાર કરે છે, કોઇ જોઈ રહે છે, કોઇ કાન માંડે છે, કોઇ.....આરામ ભોગવે છે, કોઇ નવા જુની પૂછે છે.....

N. B.—The *present perfect* (ભૂત વર્તમાન) is also used in a similar sense: as—

ગાંધીભાઈ મલ્લમત્રનું બદન પહેરી માથે ટોપી ધાલી એક કાચપર બેઠા છે.....હીરાલાલ હસતે વદને અદબસર ઉભો છે, વિદ્યાર્થીઓ એક બાજુએ ચાકળા પર બેઠી છે.....ન્યાની બેન હંસગૌરી નાહી ધોઈને એક પાટલા પર બેઠી છે.....તે ધ્યાનમાં તદ્દપ થઈ ગઈ છે.

Past Indefinite.

220. શુદ્ધ ભૂતકાળ

(a) Denotes a single act in the past time : as,

ગયે મહીને કેટલીક જગ્યાએ ઘાડ પડી, અને લૂટ ચાલી.

(b) Shows futurity in the subjunctive mood.

જો બોલ્યા (=બોલશે) તો પસ્તાશે.

જો ગયા (=જશે) તો ફસાશે.

(c) Has sometimes the force of the present or future tense: as.

તમે ધીરજ રાખો—હું હમણાં ચાલ્યો (=ચાલું છું, ચાલીશ).

તમે જુઓની—આ મેં એને પકડ્યો.

(d) Shows habitual act in time past : as,

તેણે વૃદ્ધાવસ્થામાં ઘણું ભોગવ્યું.

Future Indefinite.

221. **ભવિષ્યકાળ** has the following uses:—

(a) It is used to show simple futurity : as,

આ કામમાં રાખને પ્રધાનની સલાહ લેવી પડશે..

(b) With the first person it shows will or intention or determination on the part of the speaker:

હું તારા પગ દાબીશ—તારી સેવા કરીશ—તને પરમેશ્વરની પેઠે પૂજીશ—ભાતભાતનાં ખાનાં ખવડાવીશ—નવરંગ લૂગડાં પહેરાવીશ અને મોઢાં ઘરેણાં ઘાલીશ.

(c) It is used as a polite way of expression in the Imperative mood (*Vile Art.* 176): as,

આજ સભામાં પધારશો (=પધારજો).

Compound Verbal Forms (સંયુક્તરૂપ).

222. When two simple verbal forms, each being a significant word by itself, are so joined together that the second element loses its independent meaning and simply modifies the meaning of the first element, the resulting compound is called a **સંયુક્તક્રિયાપદ**:as,

The root જવું by itself means *to go* : when it is joined to the સંબંધક ભૂતકૃદંત or the connective past participle મળી, the compound phrase મળી જવું becomes a સંયુક્ત ક્રિયાપદ, if જવું loses its own signification of *going*, and adds a sort of *completive* force to મળી. As મળી જવું = *to meet completely*, to fuse, to blend together.

This મળી જવું is *not* a સંયુક્ત ક્રિયાપદ if it only conveys two different ideas of મળવું and જવું as in તારા ભાઈને બે કલાક મળીભ (=મળ and then ભ).

223. The second or *ancillary* element, as it is called, because it modifies the sense of the first or *principal*

element, is called the *vikaraka* or *modifier*, while the first is called the *vikṛta* or *modified*.

224. The verbal forms that enter into the composition of these સંયુક્ત ક્રિયાપદ are—

(1) સંબંધક ભૂત કૃદંત	(3) ભૂત કૃદંત
(2) વર્તમાન કૃદંત	(4) સામાન્ય કૃદંત

We shall treat of the *vikaraka* that each of the above four *vikṛta* takes, and of the distinctive force each *vikaraka* gives to the *vikṛta* it follows.

225. સંબંધક ભૂત કૃદંત or the *connective past participle* takes the following *vikaraka* verbs:—

જા, ચૂક, રહે, નાંખ, લાખ, કહાડ, લે, દે—*intensify the sense*, or show *completeness* of the action denoted by the principal verb: as,

જા—ખેસી જા, ખસી જા, ખેલી જા, વાંચી જા, ઉતરી ગયો...

ચૂક—આવી ચૂક્યો, પહોંચી ચૂકી, (વરઘોડો) ઉતરી ચૂક્યો...

રહે—ભણી રહ્યો, કહી રહીશ, (ખધા) આવી રહ્યો, વેચી ર... ..

નાંખ } —મારી નાંખ, પાડી લાખ, લૂંછી નાંખ, કહાડી લાખ...

લાખ } —

કહાડ—લખી કહાડ, જોઈ કહાડ, ઘસડી કહાડ...

લે } —ફેંકા દે, નહાઈ લે, છોડી દે, નાંખી દે...

દે } —

લે besides being an intensive element, also shows *complete appropriation or possession*: ખેંચી લે, ભરી લે, (નકશ) ઉતારી લે, લઈ લીધું, ચોરી લેશે.

પડ } denote *abruptness or suddenness*: as,

ઉડ } લઈ પડ્યો, હસી પડ્યો, નમી પડ્યું, રડી ઉડ્યો, સળગી ઉડ્યું.

મૂક } show that the action of the principal verb

રાખ } is, in its state of completeness, to be *retained*

for future use: as, બાંધી મૂક, રાખી મૂકેલું છે, આપી મૂક્યું છે, ભરી રાખ, લખી રાખ, લઈ રાખ, મૂકી રાખ, રાખી મૂક.....

શક shows *potentiality* : as, હડી શક્યું, ખેંસી શકાયું, વાંચી શક્યો, પહેંચી શક્યો.....

226. વર્તમાન કૃદંત or the *present participle* takes the following વિકારક verbs:—

જ denotes *continuity* or *persistence* of action: as, કાગ કરતો જાય છે ને ખડખડતો જાય છે, (હવા) ખગડતી જાય છે, (શરીર) સુધરતું ગયું, (તાપ) વધતો જાય છે.....

N. B.—The Imperative દેતો જ means *shut as you go* (=દઈ ને જ, દે ને જ).

રહે forms *continuative* or *frequentative* compounds: as, આવતો રહેજે, મળતો રહેજે, વાંચતા રહો (તો બહો નહીં).

થા forms *inceptives*: as, ખાતો થા, ચાકતો થા, બહે ચનો થા, લખતો થા, પહેરતો થા.....

આવ shows that the action has been *habitually performed in past time*: as, (હિંદુઓ) કરતા આવ્યા તે કરવાના, (એ તો) ખડખડતી આવી છે (તે ખડખડવાની).....

N. B.—In દોડતો આવ્યો, દોડતો is an *adverb*, showing *manner*.

227. ભૂતકૃદંત or the *past participle* takes the following વિકારક verbs:—

કર } denote *continuity*: as, વાંચ્યા કર, બોલ્યા કીધું, આવ્યા જા } કરજે, જોયા કરીરા.....

જ is also used in expressing *passivity*: as,
રહ્યું ન જાય = ન રહેવાય   માર્યા જવું = મરાવું
કહ્યું ન જાય = ન કહેવાય ——— (Vide Art. 169).

228. સામાન્ય કૃદંત or the *infinitive* (or *gerund*) takes the following વિકારક verbs:—

જા } show the *commencement* of the action: as,
માંડ } કરવા ગયો, ખેંસવા જતો હતો, પીવા જાય છે, લખવા માંડ,
લાગ } ખાવા માંડ, દોડવા લાગ્યો, લ'ડવા લાગ્યો.....

N. B.—(a) જેવો પીવા જાય છે કે પોપટ ચાંચ મારી.

(b) નદીએ જળ પીવા જાય છે.

In (a) પીવા નય છે is a સંયુક્ત ક્રિયાપદ, while in (b) પીવા is a સામાન્ય કૃદંત used as a noun in the dative case, showing purpose.

કર is used to form *desideratives*, which imply the desire to do the action denoted by the principal verb: as, ઉડવા કરે છે, જોશવા કરે છે, બેસવા કરતો હતો.....

લાગ besides being an inceptive element, shows *aid or assistance*: as, ખાવા લાગ, ઉપાડવા લાગ, કરવા લાગીશ.

દે gives a *permissive* force: as, બેસવા દે, લેવા દે, જવા દે, આવવા દે, રહેવા દીયું, કહેવા દઈશ.....

આવ is at times used in forming compounds, and then it shows that the action of the વિકૃત is *nearly finished or on the point of being finished*: as, (પાણી) ઉઠવા આવ્યું છે; (ચોખા) ચડવા આવ્યા છે, (રત્ન) પૂરી થવા આવી, (ખોરાક) થઈ રહેવા આવ્યો.....

229. These સંયુક્તક્રિયાપદ should not be confounded with what are called *quasi compounds* or *compound verbal phrases*, in which the first element, instead of being a કૃદંત, is either a *noun* or an *adjective*, like the English compounds *brow-beat* or *back-bite*: e., g.,

પેદાકરવું, વશકરવું, ઉત્પન્નકરવું, જપ્તકરવું.....

વસુલથવું, માફથવું, શરથવું, પ્રગટથવું.....

ચોરીકરવી, વિચારકરવો, પસ્તાવોકરવો, પોષણકરવું.....

માન્યકરવું, તાબેકરવું, સાર્થકકરવું, નાશકરવું.....

નાશપામવું, કમીથવું.....

N. B.—It is clear from the above examples that the *infinitives* કરવું and થવું enter mostly in the formation of these verbal phrases, those with કરવું being *transitive*, and those with થવું being *intransitive*: as, ગાયન શરૂ કરો, લડાઈ શરૂ થઈ.

In પદચ્છેદ or *parsing* the verbs with કરવું may be parsed as *single* verbs, and these being transitive, take objects: as,

મહારો ગુન્હો માફકરો. અંડખોરોને વશ કરવા હતા.

But in the case of those that combine with થવું, the two may be parsed *separately*, the first being taken as an adjective used as the *complement* of a verb: as, લડાઈ શકે થઈ. તમારી બૂલ માફ થશે.

In a few phrases, the first element of the compound is a noun and it becomes the *subject* or *object* of the second element, according as the verb is intransitive or transitive: as,

તેણે મરતાં સુધી પોતાની માતાનું રક્ષણ કર્યું.
આજસુધી તમારું રક્ષણ થયું, પણ હવે સંભાળવું.

Verbal Constructions (પ્રયોગ).

230. પ્રયોગ or *Verbal construction* indicates a change in the form of a verb according as it agrees in gender, number and person with the *agent*, the *object*, or with the *notion* implied in the verb.

231. The *agent* or કર્તા, the *object* or કર્મ, or whatever influences the number, person or gender of a verb is called its ક્રિયાનાથ.

Thus a verb in Gujarati may be singular or plural, in the first, second, or third person, and when inflected for gender, either masculine, feminine, or neuter.

232. The ક્રિયાનાથ—the word influencing the gender and number, or person and number of a verb—may be either (a) the *agent* or કર્તા, (b) the *object* or કર્મ, or (c) the *notion* or ભાવ implied in the verb. Hence—

There are *three** પ્રયોગ in Gujarati, viz.--

(a) કર્તરિ પ્રયોગ

(b) કર્મણિ પ્રયોગ (or કરણે સકર્મક)

(c) ભાવે પ્રયોગ (or કરણે અકર્મક)

233. The પ્રયોગ is કર્તરિ when the *agent* or કર્તા is the ક્રિયાનાથ of the verb: in other words, when the verb agrees in gender and number, or in number and person with the agent or કર્તા. The *agent* then stands in the *nominative* case: as,

* થોડી વાર થઈ એટલે દીવો સળગ્યો, વડાંખીર વિગેરે સર્વ જલું રહ્યું, રાક્ષસ ગુમ થઈ ગયો.

234. The પ્રયોગ is કર્મણિ when the *object* or કર્મ is the ક્રિયાનાથ of the verb: in other words, when the verb agrees in gender and number with the object or કર્મ. The *agent* or કર્તા stands in the *Instrumental* (તૃતીયા) or the *Ablative* (કરણ્યે પંચમી) case: as,

*In the first edition we spoke of *four* પ્રયોગ, the fourth one being ભાવ કર્તરિ પ્રયોગ. In the preface to the first edition, we admitted this to be a controversial point and open to discussion. We received several suggestions and hints about it, the gist of all of them being this, that the acceptance of a new thing like this required a good deal of substantiating authority and explanation, and that it would be better to discuss such a point in notes rather than in the body of the text. Following this, we in the second edition, took up in the text only the *three* પ્રયોગ ordinarily mentioned in all such text books. We omitted the fourth પ્રયોગ, not because we finally decided against it, but because we did not succeed in collecting a good many authorities on the point. But now, for want of good substantiating authorities, we think it desirable to omit it altogether. Among the grammars that we came across in preparing this book, the only one that speaks of *four* પ્રયોગ is that of Mr. P. M. Bhatt. The best explanation that can be offered on the point is that given by Mr. Kher in his Higher Marathi Grammar.

એકે, બીજાએ અને છેલ્લે સર્વ કામદારોએ કલમે કાને
જોાસી, ચરમા કપાળે ચહડાવ્યાં, પાત્ર, મુકટ કે ફેંટા હેઠે મૂકયા.
પરમેશ્વરની નજર કોઇથી ચૂકવાતી નથી.

235. The પ્રયોગ is ભાવે when *neither* the agent nor the object is the ક્રિયાનાથ of the verb, but the *notion* or ભાવ implied in the verb is assumed to be the ક્રિયાનાથ: in other words, when the verb *invariably* remains in the *third person, singular, neuter gender*. The *agent* or કર્તા in this case generally stands in the તૃતીયા or કરણાર્થે પંચમી case: as, તારે જવું; મારે બેસવું; (જેના મનમાં ચિંતાએ વાસ કીધો તેનાથી) નથી ચલાતું; નથી હલાતું; નથી રમાતું; નથી ગવાતું; નથી ઉઠાતું; નથી બેસાતું; એને ઘરમાં કોઇ સાથે બનતું નથી; મહને મુંબઈમાં ગમે છે; આજે ઘણું ધામે છે; મહને આ કલમે ફાવતું નથી; એને મહારા વિના ઘડી ચાલતું નથી.

236. It has already been mentioned that in કર્તારિ પ્રયોગ the agent takes the *nominative* case: as,

પ્રાતઃકાળ થયો જેટલે, પુષ્પસેન જાગ્યો તેટલે.

In the કર્મણિ પ્રયોગ the agent takes the *instrumental* or the *ablative* case: as,

પ્રમદા (એ) આવી પાલવ ઋણા, રાજાને એમ વચનજ કહ્યાં.

એ તો વાત વદી જે તમે, તેનો કેમ મનાયજ અમે. (સામળ)
જહેન, મહેં તો તને કદી રોતી જોવાઈ નથી, તે તને આ શું થયું હશે ?

In the ભાવે પ્રયોગ the agent takes the *instrumental* or the *ablative* case: as,

તમે! વિના મેં રહ્યું ન જાય. (સામળ).

એવી રીતી ત્રણે ભાઈની, મેં તો નવ રહેવાય. (પ્રેમાનંદ).

As the verb agrees with the object in કર્મણિ પ્રયોગ, and as an intransitive verb cannot take objects, it follows that—

Intransitive verbs may take the કર્તરિ or the ભાવે પ્રયોગ,

Transitive verbs may take the કર્તરિ or the કર્મણિ પ્રયોગ, or conversely,

કર્તરિ પ્રયોગ admits trans. as well as intrans. verbs,

કર્મણિ પ્રયોગ   "   "   only,

ભાવે પ્રયોગ   "   intrans. only.

237. કર્તરિ પ્રયોગ or the *subjectival* construction is used with the following:—

(a) Intransitive verbs in all tenses and moods: as, હું જોઉં છું, તમે જતા હતા, તે ગયેલો, કોણ જશે, સધળા ગયા.

(b) Transitive verbs in the present and the future indicative and subjunctive, and in the past tense subjunctive only: as,

હું પાઠ વાંચું છું—Present Ind.

હું પાઠ વાંચીશ—Future Ind.

હું પાઠ વાંચું—Present Subj.

તમે પાઠ વાંચશો—Future Subj.

તે પાઠ વાંચત—Past Subj.

238. કર્મણિ પ્રયોગ or the *objectival* construction is used with transitive verbs in the following tenses only:—

(a) Past Tense, Indicative.

(b) Remote Past, Ind. and Subj.

(c) Compound Tense Forms from (a) and (b)—i. e.

ભૂતવર્તમાન, દ્વિત્વભૂત, વિશેષભૂતવર્તમાન, વિશેષ દ્વિત્વ ભૂત.

(d) Imperative Infinitive (આજ્ઞાર્થ સામાન્ય રૂપ).

(e) Passive Voice in all tenses.

Examples —

- (a) એણે પાઠ વાંચ્યા, કાપી લખી, અને કવિતા મ્હોડે કીધી.
 (b) ગઢ કાલે મેં ચોપડી જોયલી, તે પર નામ વાંચેલું; અને વળી તેમાંથી એક શ્લોક ઉતારી લીધેલો.
 (c) ગુગલનો ધૂપ સળગાવેલો હતો અને શ્રીફળ વધેરેલાં હતાં.
 (d) સારા છોકરાએ વિદ્યા પાછળ શ્રમ લેવો, ગરીબાધ વેઠવી, અને જે સંકટ આવે તે સહન કરવું.
 (e) પોટલાં બધાયાં, કલમો લહોવાઈ, ચશ્મા ડાબલામાં ધસાયાં.

239. Exception.—The following verbs, though transitive, take the કર્તરિ પ્રયોગ, in the past and remote past tenses: અડ, અડક, જમ, ચૂક, પામ, ખોલ, ધાવ, લણ, બૂલ, બળડ, મળ, લાવ, વળગ, વદ, રિસર, શીખ, સમજ. As—

હું મારી ફરજ બૂલ્યો. નળરાજ ધણું દુઃખ પામ્યો.

N. B.—This exception does not apply to the પ્રેરક forms: as, તે નિશાન ચૂક્યો.—સ્ત્રીએ ચાતુરીથી નિશાન ચૂકવ્યું.

A few transitive verbs take sometimes કર્તરિ and sometimes કર્મણિપ્રયોગ. These are: કરડ, છત, ડંસ, ઓચર, વદ, ભાખ, સાંખ, રમ, હાર, જણ.

ઉંદર મને કરડ્યો.—ઉંદરે પાધડી કરડી.

ધંમેજ લડાઇ હત્યા.—ધંમેજે મોટો દેશ હત્યો.

244. Intransitive Verbs in the passive voice in all tenses, including the imperative infinitive, take the બાવે-પ્રયોગ or Impersonal construction: as,

મ.રાથી જવાશે નહીં—જવાતું નથી—જવાવાનું નથી.....

મારે જવું, તમારે આવવું. મારાથી રીતવિરુદ્ધ વર્તાયું.

GENDER, NUMBER AND PERSON.

(જાતિ—વચન—પુરુષ).

241. In English the verb agrees with the subject in person and number only. While in Gujarati, it agrees with the ક્રિયાનાથ in *number and person*, or in *gender and number*. Hence in Gujarati પદઁએ or *parsing*, it is usual to mention the gender, number and person of the verb to be parsed. In Gujarati, while some verbal forms take *genderal* suffixes, others have got *personal* terminations. For example, પડયો is *masc.*, પડી is *fem.*, and પડ્યું is *neuter*: પડું છું is *first* person, પડે છે is *second* person, and પડે છે is *second* or *third* person. In the case of these, the gender, number and person of the verb are clear enough, but with respect to those that do not indicate them by themselves, the verb is always taken to have the gender, number and person of its ક્રિયાનાથ: as,

- (a) છોકરા ! તું પડશે.   (b) છોકરી ! તું પડશે.
 (c) આજ વરસાદ પડશે.   (d) આ તોફાનમાં ધણાં ધરો પડશે.
 (e) તમને ધણી અડચણો પડશે.

In (a) પડશે is 2nd per., singular, masculine,
 „ (b) „ „ „ „ „ feminine,
 „ (c) „ „ 3rd per., „ „ masculine,
 „ (d) „ „ „ plural, „ „ neuter,
 „ (e) „ „ „ „ „ feminine.

INFLECTION OF ADVERBS.

242. Adverbs, as a rule, are *indeclinable*. Only when the વિકારી or *declinable* adjectives are used as adverbs, they are declined to agree in *gender and number*

with the ક્રિયાનાથ of the verb modified: as હું મોડો આવ્યો, તું મોડી આવી, તેઓ મોડા આવ્યા, કાણ મોડું આવ્યું ?

243. When the ક્રિયાવિશેષણ modifies an adjective, and if the latter be a વિકારી વિશેષણ, the former agrees with the વિશેષ્ય in gender and number: as, ઘણો સારો છોકરો, ઘણી સારી ચોપડી, ઘણું સારું રમકડું, ઘણાં સારાં ઘરો.

244. Sometimes the present participle is used as an adverb *showing manner*. It also then agrees in gender and number with the verb modified: as, છોકરો દોડતો ગયો, છોકરી દોડતી ગઈ, હરણ હાંફતું હાંફતું આવે છે, બિચારું બાળક બોલતું બોલતું ઉઘી ગયું.

CHAPTER VI.

ETYMOLOGY—શબ્દવિન્યાસ (*continued*).**DERIVATION.**

245. *Derivation* is that part of શબ્દવિન્યાસ, which, as has already been shown in Art. 55, treats of the *formation of words*, the *origin* and *primary signification* of each. This it is mainly concerned with શબ્દસાધન (*word-building*) and પદભાગન (*root-tracing*).

246. શબ્દસાધન is the process of forming *new words*, by the use of *prefixes* and *suffixes*, from a *given root*. Thus, for example, take the root કૃ (to do); to it add the prefix ઉપ and the *krit* suffix, to form the noun ઉપકાર: to this noun add the adjective suffix ઇ (=ઇ), and the negative prefix અ, and we arrive at the word અનુપકારી (*ungrateful*).

247. પદભાગન is the *contrary* process of arriving at the *root* by *dropping* all prefixes and suffixes, from a *given word*. Thus, for example, if from the word સદિચાર, the prefixes સ and આ be dropped, and the *krit* suffix અ be removed, we get at the root ચૃ (to move).

Thus the prefixes and suffixes play an important part in forming સાધિતશબ્દ from સિદ્ધશબ્દ.

248.—

PREFIXES.**(a) SANSKRIT PREFIXES.**

અ privative—અચળ, અન્યાય, અખંડ.

અન privative—અનંદ, અનાદિ, અનુપમ.

અણ privative—અણસમન્ન, અણનણ્યું, અણમનાવ.

અતિ excessive—અતિશય, અત્યુક્તિ, અતિસાર.

અધિ over, upon—અધિકાર, અધ્યક્ષ, અધિપતિ

અનુ after, like—અનુચર, અનુભવ, અનુપ્રાસ.

અંતરૂ within—અંતઃકરણ, અંતર્યામી, અંતઃપુર.

અપ contradiction—અપરાધ, અપમાન, અપકીર્તિ.

અપ bad—અપશબ્દ, અપકાર, અપભ્રંશ.

અભિ around—અભ્યાગત, અભિષેક, અભિમાન.

અવ bad, inferior—અવગુણ, અવદશા, અવલોકન.

આ towards, up to—આચરણ, આગમન, આવાસ.

ઉદ્ above, superior—ઉત્કંઠા, ઉત્તમ, ઉત્સાહ, ઉત્તેજન.

ઉપ near, subordinate—ઉપસર્ગ, ઉપગ્રહ, ઉપાન, ઉપકાર.

કુ or ક bad—કુકર્મ, કપૂત, કટંગુ, કમત.

કુર } badness, } કુર્બળ, કુરાચાર, કુસ્તર, કુર્ચુ.

કુસ } difficulty

ન privative—નકામું, નનામું, નાસ્તિક.

નિઃ privative—નિરંકુશ, નિષ્કપટી, નિસ્તેજ.

નિઃ out—નિર્ગમ, નીસરણી, નિરીક્ષા.

નિ down, into—નિવાસ, નિપતન, નિકૃતિ, નિમગ્ન.

પરા contrary—પરાભવ, પરાજય, પરાવર્તન.

પરા high—પરાક્રમ, પરાકાષ્ટા.

પરિ around—પરીક્ષા, પરિમાણ, પર્યટન, પરિક્રમા.

પરિ excessive—પરિશ્રમ, પરિપૂર્ણ, પરિપક્વ.

પુનરૂ again—પુનર્જન્મ, પુનર્વિવાહ, પુનર્લગ્ન.

પ્ર forth—પ્રભવ, પ્રધાન, પ્રચાર.

પ્ર excessive—પ્રયત્ન, પ્રભુ, પ્રખ્યાતિ, પ્રતાપ.

પ્રતિ counter—પ્રતિપક્ષી, પ્રતિબિંબ, પ્રત્યુત્તર.

વિ intensive—વિનાશ, વિજ્ઞાન, વિભાગ, વિખ્યાત.

વિ absence—વિધવા, વિયોગ, વિસ્મરણ.

સ with—સટીક, સફળ, સવિસ્તર.

સમ્ with—સંગમ, સંવાદ, સંસાર.

સમ્ good—સંસ્કાર, સંસ્કૃત, સમર્પણ.

સમ્ perfectly—સંરક્ષણ, સંહાર, સંયોગ.

સહ with—સહવાસ, સહગમન, સહવર્તમાન.

સુ or સ good—સુવાસ, સપૂત, સુભાષિત.

સ્વ one's own—સ્વધામ, સ્વાર્થ, સ્વદેશ.

N. B—Of these અણ, ક, ન and સ are *Prakrit* prefixes.

(b) PERSIAN PREFIXES.

કમ less, wanting—કમજોર, કમજત, કમઅક્લ.

પુરા pleasing—પુરામો, પુરાખખર, પુરાદીલ.

ખૂબ good, fine—ખૂબસુરત, ખૂબી, ખૂબમન.

દર each, per—દરમાહ, દરરોજ, દરસાલ.

ના privative—નાદાર, નાપાક, નાપસંદ.

નીમ half—નીમહકીમ (a quack), નીમેનીમ.

નેક good, virtuous—નેકનામ, નેકખાહ, નેકખપ્ત.

પેશ before—પેશકાર, પેશવા, પેશગી.

બદ bad—બદખો, બદસુરત, બદફેલી.

બિન without—બિનહરકત, બિનમનૂરી, બિનમંજૂરી.

બે without—બેફિકર, બેશરમ, બેદરકાર.

સર head, chief—સરન્યાયાધીશ, સરસુખા, સરદાર.

(c) ARABIC PREFIXES.

ગેર privative—ગેરહાજર, ગેરવાજબી, ગેરીત.

લા privative—લાઈલાજ, લાચાર.

249.—

SUFFIXES.

(a) KRIT SUFFIXES.

(i) Those forming *nouns* from *verbs*—

અણી—માપણી, કાપણી, બાંધણી. અણું—નૂમાણું, વિંધણું, દગણું.

અત—ગમત, રમત, દૈવત. અતર—વણતર, ચણતર, ભણતર.

આઈ—લડાઈ, ચડાઈ, કરાઈ. આટ—ગભરાટ, ચળકાટ, બડબડાટ.

આણ—વેચાણ, ખેંચાણ, કોહાણ. આપ—મેળાપ.

આમણ-ણી—શિખામણ, પેહેરામણી, પધરામણી. આરી—પથારી.

આરો—છુટારો. આવ—ઠરાવ, ભરાવ, ચડાવ.

આવટ—બનાવટ, મેળાવટ, સુધરાવટ. ઇ—બોલી, ચોરી, બંધી. ઉ—ઉતાર.

ઐયો—ગવૈયો. ઓ—ફેરો, ઘેરો. ક—આવક, ભવક. કી—હુબકી. જ—ખાજ.

જી, અણ—વણજી, દેણ, કેહેણ. જીક—વર્તણૂક, નિમજીક.

ના—રચના. નાર—બોલનાર, ખેસનાર, આવનાર. પો—બળાપો, રંડાપો.

અ—ચાર, દેવ, દીપ. અક—કારક, પાળક, ઉપદેશક, રક્ષક.

અન (=અણ)—કારણ, ચલાણ, પોષણ, ભગરણ.

અન—વચન, ગમન, વંદન, બંધન.

આ—ચિંતા, પીડા, શિક્ષા, ભિક્ષા, રક્ષા.

ઉ—ભિક્ષુ, ઇચ્છુ, જિજ્ઞાસુ, વિશ્વાસુ. તિ—શક્તિ, ગતિ, મતિ, યતિ.

તૃ—(=તા)—માતા, પિતા, દાતા, શ્રેતા.

(ii) Those forming *adjectives* from *verbs*:—

અક—દર્શક, ઇચ્છક, રક્ષક. આઉ—ઉડાઉ, વેચાઉ, ચડાઉ.

એલ—ફરેલ, રખડેલ, દબેલ, છટકેલ. ઇત—રંગિત, પ્રકાશિત, શોભિત.

ઉ—કમાડ, ભાજખાડ, લાડખાડ. કણો—મારકણો, ખોલકણો, કરડકણો.

ય—પૂજ્ય, યોગ્ય, ભેદ.

Several Sanskrit roots are used as mere suffixes, most usually met with being the following:—

કર (કૃ)—શંકર, સુખકર, ભયંકર, દિવાકર.

ગ (ગમ્)—ખગ, નગ, પૂર્વગ, અનુગ.

ચર (ચૃ)—અગોચર, જળચર, વનચર, નિરાચર.

જ (જન્)—દ્વિજ, તનુજ, પંકજ, અનુજ.

દ (દા)—સુખદ, દુઃખદ, નર્મદ, જલદ.

ધર (ધૃ)—પયોધર, ભૂધર, ગંગાધર, જળધર.

ધિ (ધા)—સમાધિ, નિધિ, પયોધિ, ઓષધિ.

પ (પા)—દ્વિપ, મધુપ, નૃપ, પાદપ.

ભર (ભ)—વિશ્વંભર, અભર, સભર, મનોભર.

સ્થ (સ્થા)—ગૃહસ્થ, તટસ્થ, મધ્યસ્થ, સ્વસ્થ.

જ્ઞ (જ્ઞા)—કૃતજ્ઞ, સુજ્ઞ, તત્ત્વજ્ઞ, સર્વજ્ઞ.

(b) TADDHITA SUFFIXES.

(i) Those forming *nouns* from *nouns*:—

અ.ઇ—શેઠાઇ, પટેલાઇ. અ.ર—કુંભાર, લોહાર, સોનાર.

આરો—રંગારો, પૂનરો, ભઠીયારો. ઈ—સાહેબી, શાસ્ત્રી, અધિકારી.

ઈઓ—નિશાળીઓ, રસિયો, સુખીઓ. ઈલો—ન્યાતિલો, ભતિલો.

ઈન્ (=ઇ)—ત્યાગી, યોગી, વાદી, સુખી.

ત્વ—પુરુષત્વ, દાસત્વ, નપુંસકત્વ. વટ—સાચવટ, નાણાવટ.

વટી—નાણાવટી, વહાણવટી, કંઠાવટી.

વાળો—ઘોડાવાળો, ગાડીવાળો, ઠાગળવાળો.

(ii) Those forming *nouns* from *adjectives* :—

આઈ—ગરીબાઈ, મોટાઈ, નબળાઈ. આણ—ઉંચાણ, ઉંડાણ, લંબાણ.

આશ—ખટાશ, મીઠાશ, ચીકાશ. આળો—ઉનાળો, શિયાળો.

કો—કી—દસકો, દાયકો, એકી, બેકી. તા—હુષતા, દઢતા, મહીનતા.

તત્—મહત્વ, ગુરૂત્વ, જડત્વ. પણ—મોટપણ, ઘડપણ, ડહાપણ.

પણું—આંધળાપણું, ધરડાપણું, મોટાપણું. પો—અંધાપો.

(iii) Those forming *adjectives* from *nouns* :—

આળ—શરમાળ, વાચાળ, લોહીઆળ.

આળુ—કૃપાળુ, દયાળુ. આળું—રૂપાળું, ધીઆળું.

આડ—ખરચાડ, શરમાડ, વગડાડ. આઈ—ચીનાઈ, શિકાઈ, મુગલાઈ.

ઈ (=ઈન્)—અમદાવાદી, સુરતી, દુઃખી, પાપી, દેશી.

ઈક—માસિક, અઠવાડિક, વાર્ષિક, લૈન્કિક. ઈત—દુઃખિત, કલંકિત, શોભિત.

ઈષ્ટ—અર્ચિષ્ટ, ધર્મિષ્ટ, બળિષ્ટ. ઇન—કુલીન, મલિન.

ઈલો—રસીલો, હડીલો, કોડીલો. મંત—શ્રીમંત.

માન—શ્રીમાન, શક્તિમાન. ચ—મુખ્ય, સ્તુત્ય, આમ્ય, તાલબ્ય. [શાકવાળો.

વંત or વાન—ધનવંત, બળવંત, વિદ્યાવાન. વાળો—ખાંડવાળો, ગોળવાળો,

વી—તેજસ્વી, યશસ્વી, તપસ્વી, મેધાવી.

વતી—સૌભાગ્યવતી, રૂપવતી, ગુણવતી.

[જ્ઞાનમય

મણો—લજમણો, દયામણો, ખીહામણો.

મય—આનંદમય, તેજોમય,

ધ્યાળ—રમતીઆળ, ગમતીઆળ.

ઓ—વડનગરો, વિસ્તનગરો.

ગરો—મુંબઈગરો.

(iv) Those forming *adverbs* from *adjectives* :—

ત્ર—એકત્ર, સર્વત્ર. ધા—બહુધા, સહસ્રધા, કોટિધા.

કરીને—ધણુંકરીને, મુખ્યત્વેકરીને, બહુકરીને.

(c) SUFFIXES OF FOREIGN ORIGIN.

(i) *Substantival* Suffixes.

અંદાજ—ગોળંદાજ, તીરંદાજ. આ—ચરમા.

આબાદ—અહમદાબાદ, શાહાબાદ, નશીરાબાદ.

ઇ—હોસ્તી, ખૂખી, બહાદુરી. ઇચો—બગીચો, ગાલીચો.

ખાનું—તોપખાનું, કેદખાનું, કારખાનું, દવાખાનું.

ગર—નદુગર, કારીગર, ચૂડગર, ડબગર ગી—માંદગી, બંદગી, તાજગી, રવાનગી.

ગીર—જહાંગીર, આલમગીર ગીરી—ગુલામગીરી, મેહેતાગીરી, સાલગીરી.

ચી—મસાલચી, તોપચી, ખનનચી. દાન—કલમદાન, પાનદાન.

દાની—અત્તરદાની, મચ્છરદાની, ચાહેદાની.

દાર—હુકાનદાર, જમાદાર, ફેજદાર. દારી—જમીનદારી, ફેજદારી, અમલદારી.

નામું—હુકમનામું, જહેરનામું, વશિયતનામું. [દારખાજ.

ખંદ—કમરખંદ, પથડખંદ, નાળખંદ, હથિયારખંદ. ખાજ—રંડીખાજ, દંગાખાજ

રેજ—રંગરેજ. વાન—ગાડીવાન, અકલવાન, ખાગવાન.

વારી—મેદવારી, વિગતવારી, તપસીલવારી.

રેતાન—અરબસ્તાન. દાફરસ્તાન, કમરસ્તાન.

(ii) Adjectival Suffixes.

આવર—જોરાવર. ઇ—ઇરાની, જંગલી, શહેરી. ઇંદુ—શરમિંદુ.

ખોર—હુરામખોર, દગાખોર, શેખીખોર.

ગાર—જુલમગાર, ગુનેહગાર, મદદગાર. દાન—કંદરદાન. [દાનેશમંદ.

ખાન, વાન—મેહેરખાન, દરવાન, પેહેલવાન. મંદ—દોલતમંદ, અકલમંદ,

વાર—તારીખવાર, વિગતવાર, તપસીલવાર. સર—વખતસર, અદબસર.

હુ—સદરહુ.

250.—

DERIVATIVES

(a) SANSKRIT.

અંક to make a sign—અંક, આંકડો, અંકિત, આંકડું, અંકુશ, અંકુર.

અંગ to go—અંગ, અંગીકાર, આંગણું, અંગના, સાષ્ટાંગ, સાંગોપાંગ.

અંજ to besmear, to shine—અંજન, આંજણું, નિરંજન, વ્યંજન,

અટ to wander—અટણુ, અટવી, અતિથિ. [આંજણી, અગ્નિ

અદ to eat—અત્ર, સ્વાદ, સ્વાદિષ્ટ.

અન to breathe—અપાન, આનન, પ્રાણ, સમાન.

અર્ચ to worship—અર્ચન, અર્ચા, અર્ચકું.

અર્જ to earn—કર્પાર્જન, વડિવૌપાર્જિત.

અર્થ to ask, request—અર્થ, પ્રાર્થના, પદાર્થ, પરમાર્થ, સમર્થ.

અશ to eat—અશન, પ્રાશન, હુતાશન.

અસ્ to be—અસ્તિત્વ, આસ્તિક, સત્ય, સત્.

અસ્ to throw—અસ્ત, અસ્ત્ર, સંન્યાસ, સમાસ.

અર્પ to dedicate—અર્પણ, સમર્પણ, આપવું.

આપ to obtain—પ્રાપ્ત, પ્રાપ્ત્ય, વ્યાપક, સમાપ્તિ, સમીપ, પામવું.

આસ to sit—આસન, ઉદાસી, ઉપાસક, સિંહાસન.

ઈ (અ) to go—પ્રત્યય, અન્વય, ઉપાય, ઉદય, અવ્યય, ન્યાય, પયાય,
ઉત્તરાયણ, પારાયણ, રસાયન, રામાયણ, પલાયન, અધ્યાય, ઉપાન્યાય,
અભિપ્રાય, વિપરીત, ગુણાતીત.

ઈક્ષ્ to see—અપેક્ષા, ઉત્પ્રેક્ષા, પરીક્ષા ઈન્ધ્ to blaze—ઈંધન.

ઈર્ to go—પ્રેરક, પ્રેરણા, પ્રેરણું. ઇર્ષ્ to rule—ઈર્શ્વર, અણેશ, નરેશ.

ઈષ્ to wish—ઈચ્છા, ઇષ્ટ, હિતેચ્છુ.

ઉષ્ to burn—ઉષ્ય, ઉનું, ઉનાળો, ઔષધ.

ઋ to go—ઋરિ, ઋઠુ, ઋણુ, ઋષિ.

કચ્ to shine—કંચન, કાંચન, કાચ, કંચુકી.

કથ્ to tell—કથા, કહેવું, કહાણી, કે'ણુ, કહેવત. [અનુકંપા.

કંપ્ to shake, to tremble—કંપારી, કંપાયમાન, ધરતીકંપ, કાંપણું,

કમ્ to love—કામ, કામી, કામિની, કામના, કામણુ, કાંતા, કાંતિ.

કલ્ to perceive—કળણું, કળા, કેળવણી, અકળ.

કવ્ to compose—કવન, કવિ, કાવ્ય.

કાર્ to shine—આકાશ, પ્રકાશ, અવકાશ.

કૃ to make a noise, to speak—કુ'જ, કુરકુરિઉં.

કૃપ્ to be angry—કોપ, કોપાયમાન,

કૃલ્ to connect—કુલ, કુલક, કુલીન, વ્યાકુલ, બેહેબાકળો (વિરહવ્યાકુલ).

કૃ to do—કિંકર, રાંકર, અહંકાર, અંધકાર, અધિકાર, આકાર, કર્તા, અનુ-
કરણુ, પ્રકરણુ, સંમીકરણુ, કરણી, કારન, અકર્મક, પ્રકૃતિ, કૃતાર્ય, કૃતજ્ઞ,
કૃતધન, ઉપકાર, વિકાર, સંસ્કૃત, સ્વીકાર, કરણું, કૃતિ, પ્રાકૃત, કૃદંત,

કૃત્ to cut—કાતર, કરવત. [ભયંકર, કાર્ય, ક્રિયાપદ, કારભાર.

કૃત્ to praise—કીર્તિ, કીર્તન, કીર્તિવાન.

કલ્પ્ to fancy—કલ્પના, સંકલ્પ, નિકલ્પ.

કૃષ્ to draw—આકર્ષણુ, ઉત્કર્ષ, કૃષિ.

કમ્ to move—કમ, અનુક્રમણિકા, પરાકમ, પરિક્રમા, ચક્ર, સંક્રાંતિ.

ખંડ્ to break—ખંડ, અખંડ, ખાંડું, ખાંડણી, ખાંડણિયું, ખંડગ.

ખન્ to dig—ખડો, અખાત, ખનિજ, ખાતરિયું, ખાતર, ખાણુ, ખણવું,

ખિદ્ to suffer—ખેદ, ખિન્ન, ખીજણું. [ઉખેડવું.

ખ્યા to tell—ખ્યાતિ, વખાણુ, પ્રખ્યાત, આખ્યાન, સંખ્યા, વ્યાખ્યા, અ-

ગણ્ to count—ગણવું, ગણિત, ગણના, ગણપતિ. [સંખ્ય, સાંખ્ય.

ગદ્ to speak—ગદ્ય, ગદ્યગદિત.

- ગમ્ to go—ગતિ, ગમન, સંગમ, જંગમ, સંગત, અગ, નિગમ, અભ્યાગત,
આગતાસ્વાગતા, સુગમ.
- ગત્ to drop—ગત્, ગતું, ગાત, ગતાણું, ગળવું, ઓગળવું, પીગળવું.
- ગા to sing—ગાયન, ગીતિ, ગાથા, સંગીત, ગાયત્રી.
- ગુણ્ to count—ગુણાકાર, ગુણ, સદ્ગુણ.
- ગુપ્ to protect—ગુપ્ત, ગુપ્તિ, ગુપચુપ.
- ગુહ્ to hide—ગૂઠ, ગુહ, ગુફા. [આગ્રહ, ગ્રહ, અનુગ્રહ.
- ગ્રહ્ to take—ગ્રહણ, ધરાક (ગ્રહક), સંગ્રહ, વિગ્રહ, ગૃહ, ગૃહસ્થ, ગૃહિણી,
- ગ્રંથ્ to string together—ગ્રંથ, ગાંઠ, ગ્રંથવું, ગાંડી.
- ધર્ to make—ધડો, ધડવું, ધટિત, ધટના, ધટિકા, ધડી.
- ધુર્ to make a violent sound—ધાર, અધાર, ધારવું.
- ચંદ્ to shine—ચંદ્ર, ચંદ્રિકા, ચંદન, ચાંદલો.
- ચર્ to go—અગોચર, જળચર, સચરાચર, સહચરી, આચાર, ઉચ્ચાર, વિચાર,
સંચાર, વ્યભિચાર, સમાચાર, ચરણ, આચરણ, બ્રહ્મચારી, આશ્ચર્ય,
આચાર્ય, ચરિત્ર, [ચાલણી, ચાલવું, ચળવું.
- ચલ્ to move—ચાલ, ચલિત, અચળ, નિશ્ચલ, અવિચળ, ચચળ, ચલણ,
- ચિ to gather—સંચય, પરિચય, સંચિત, ચિતા, સમુચય.
- ચિત્ to variegate—ચિત્ર, વિચિત્ર, ચિત્રવું.
- ચ્યુ to fall—ચ્યુત, અચ્યુત, પદચ્યુત, ચૂક.
- છદ્ to cover—છત્રી, છાયા, આચ્છાદન, છતું, છાજ. [છિદ્ર.
- છિદ્ to cut, to divide—છેદવું, છેદ, છિન્ન, ઉચ્છેદન, અવિચ્છિન્ન, સમચ્છેદ,
- જન્ to be produced—જન્મ, પૂર્વજ, અંશુજ, પંકજ, તનુજ, જનની,
જાત, જન, જાતિ, જન્તુ, સહજ, પ્રજા, દ્વિજ, જનક, સજાત.
- જિ to conquer—જિતવું, જય, પરાજય, અજિત, જૈન.
- જગ્ to be awake—જાગરણ, જાગૃતિ, ઉજાગરો, જાગવું. [જાવડું.
- જિવ્ to live—સજીવ, જીવન, ચિરંજીવી, આજીવિકા, ઉપજીવિકા, જીવવું,
- જૃ to grow old—જર્ણ, જૂનું, જરા, અજર્ણ, જર્જર.
- જ્વલ્ to burn—જ્વાળા, ઝાળ, અજ્વાળું, ઉજળું, જ્વાળામુખી, પ્રજ્વલિત.
- તન્ to spread—તાણવું, તન, તનુ, તંતુ, સંતાન, સંતતિ, તાણો.
- તપ્ to burn—તાપ, તાવ, પશ્ચાત્તાપ, પ્રતાપ, સંતાપ, તપ, તપોધન, તપ-
શ્રયા, તાપસ, તપસ્વી, તપવું, તાપવું, તપેણું, તવેથો, તાવડી, તાવી, પસ્તાણું.
- તર્ક to conjecture—તર્ક, વિતર્ક, અતર્ક્ય, તર્કટી.

- તિજ્ to sharpen—ઉત્તેજન, તીક્ષ્ણ, તેજ, તેજોમય, તેજસ, ઉટકું
 તુર to go quickly—આતુર, તુરંગ, તુરગ, ત્વરા, તૂત, તરત.
 તુલ્ to weigh—તોલવું, તોલાટ, તોલો, અતુલ્ય, અતોત્ર.
 ટૃ to cross over—તારવું, તારવું. અવતાર, ઉતાર, ઉતારો, તરંગ, દુરતર,
 ઓવારો, આરો, તારક, ઉતાર.
 ત્યજ્ to abandon—તજવું, ત્યાગ, પરિત્યાગ, ત્યાગી.
 દમ્ to subdue—દમ, દમન, દમયંતી, દમવું, દંડ.
 દ્ય્ to protect—દયા, દયાળુ, દયાવન્ત, દયિતા, નિર્દય.
 દા to give—દાન, દાતા, સુખદ, દુઃખદાયક, અપાદાન, સંપ્રદાન, દેવું
 દાપું, દત્તક, સંપ્રદાય, નિદાન, ઉદાત્ત
 દિવ્ to shine—દેવ, દેવતા, દિવસ, દિન, દિવાકર, દિવ્ય, દીવો.
 દિશ્ to show—ઉપદેશ, ઉદ્દેશ, આદેશ, દિશા, દેશ.
 દીપ્ to shine—દીપ, દીવો, દીપવું, દીપ્તિ, પ્રદીપ્ત.
 દુષ્ to spoil—દુષ્ટ, દુષણ, દોષ, પ્રદોષ, વિદૂષક.
 દુહ્ to milk—દૂધ, દોહન, દુહિતા, દોહણી, દોહવું.
 દૃપ્ to be proud—દર્પ, કંદર્પ [પ્રદર્શન, સાદૃશ્ય, આદર્શ, અદૃશ્ય.
 દૃશ્ to see—દૃષ્ટિ, દર્શન, દૃષ્ટાંત, પારદર્શક, દર્શાવવું, દેખવું, અદેખાઈ,
 ધા to hold, to support, to place—વિધાતા, પ્રધાન, સમાધાન,
 સંધાન, સંધિ, આધિ, સમાધિ, નિધિ, સાવધ, વસુધા, અંતર્ધાન,
 રાતાવધાની, ઉઠાણી, રાજધાની, પુરોહિત, વિહિત, સંહિતા.
 ધૃ to hold—પયોધર, વસુંધરા, નિરાધાર, ધૈર્ય, સધારણ, ધારણા, ધરતી,
 ધર્મ, ધરવું, ધાવું, સુધારો, અધર, ધીરજ.
 ધ્યે to meditate—ધ્યાન, સંધ્યા, ધાતા.
 નટ્ to dance—નટ, નટી, નટનો, નાટક, નાચ. [વિનંતી, નમવું.
 નમ્ to salute—નમસ્કાર. પ્રણામ, નમણું, નમેણું, નમ્રતા, પદિણામ, ઉન્નતિ.
 નશ્ to be destroyed—નાશ, વિનાશ, નષ્ટ, અવિનાશી
 નદ્ to be glad—આનંદ, નાંદી, અભિનંદન.
 ની to lead—નાયક, વિનય, નિર્ણય, નયન, નીતિ.
 નૃત્ to dance—નૃત્ય, નાચ, નર્તન, નર્તકી, સુનૃત.
 પચ્ to cook—પચવું, પાકવું, પાક, પાચન, પકવાન, પ્રપંચ, પકો.
 પત્ to fall—પાત, પક્ષપાત, ઉત્પાત, વ્યતિપાત, સન્નિપાત, પત્ર, પતિત,
 પાંદડું, પાન, પાતક, પડવું.

પય્ to go—પંથ, પંથી, પંથક, પથ્ય.

પદ to take a step—પદ્ધતિ, સંપત્તિ, પદ, પદાર્થ, પદવી, પાદ, પાદુકા,
સંપાદન, પગથી, પગથિયું, પગથું, પગી, વ્યુત્પત્તિ. [પત્ની.

પા to protect—પાળવું, પાલવ, ગોવાળ, પારણું, નૃપ, મંડપ, પિતા, પતિ,

પા to drink—પીવું, દ્વિપ, મધુપ, અનુપાન, પાણી, પાત્ર.

પુષ્ to nourish—પોષવું, પુષ્ટ, પુષ્ટિ, પુષ્કળ, પોષણ, પુષ્પ, પોષક.

પૂ to purify—પવન, પાવન, પાવક, પુત્ર, પવિત્ર, પુનિત.

પૂજ્ to worship—પૂજવું, પૂજ, પૂજ્ય, પૂજરી, પૂજરાધે.

પૂ or પૂર to fill—પૂર, પુરાણ પર્વ, પૂરણ, પૂર્ણ, પૂર્ણિમા.

પૃ to be diligent—આપાર, વેપારી, વાપરવું.

પ્રચ્ to ask—પૂચ્છા, પૂચ્છક, પૂછવું, પ્રશ્ન, પૃષ્ટ.

પ્રી to please, to love—પ્રિય, પ્રિતમ, પ્રિયુ, પ્રીતિ, પ્રેમ, અભિપ્રાય.

ફલ્ to produce—ફળ, નિષ્ફળ, ફળો, ફાળ.

બંધ્ to bind—નિબંધ, સંબંધ, બાંધણી, બાંધવું, બંધુ, બાંધવ, પ્રતિબંધ.

બુધ્ to know—બોધ, બોધક, બુદ્ધિ, સંબોધન, બૂઝવું.

ભક્ષ to eat—ભક્ષ, ભક્ષ્ય, ભક્ષક, ભક્ષણ.

ભજ્ to worship—ભજન, ભગત, ભગવાન, ભાગ્ય, ભજવું.

ભંગ્ to break—ભાગ, ભાગાકાર, ભાંગણિ, ભાંગવું, ભંગન, વિભક્તિ,
ક્ષણભંગુર, ભંગ, ભાંગધડ.

ભા to shine—ભાનુ, ભાસ્કર, પ્રભાત, આભા, પ્રભા, ભામિની, આભાસ.

ભાષ્ to speak—ભાષા, ભાષણ, ભાષ્ય, સુભાષિત.

ભિક્ષ to beg—ભિક્ષા, ભિક્ષુક, ભીખ, ભિખારી.

ભિદ્ to break—ભેદ, ભેદવું, ભેદ, ભિત્ર, ભિત્તિ, ભીંત.

ભી to fear—ભય, ભયંકર, બીક, બહીવું, બીદામણું, ભીમ, ભીષ્મ.

ભુજ્ to eat—ભોગ, ભોજન, ભોજ્તા, ભોગ્ય, ભોજ્ય, ભૂખ, ઉપભોગ.

ભૂ to be—ભૂત, ભૂમિ, ભુવન, પ્રભુ, અનુભવ, પરાભવ, વૈભવ, ભાવ, સ્વભાવ,
ભોમિયો, અદ્ભુત, નિભાવ.

ભૃ to fill, to support—ભરવું, ભરતી, ભરતીઈ, ભરણ, ભરતો, ભરત, ભાર,
આભાર, વિશ્વંભર, ભારો, ભાર્યા.

ભ્રમ્ to wander—ભ્રમ, ભ્રાંતિ, ભ્રમણા, ભ્રમર, ભ્રમવું.

ભ્રંશ્ to fall—ભ્રંશ, અપભ્રંશ, ભ્રષ્ટ, પદભ્રષ્ટ.

મણ્ડ to adorn—મંડન, માંડણ, મંડપ, માંડવો, મંડલી.

મન્ to take secret counsel—મંત્ર, મંત્રી, નિમંત્રણ, મંતરવું.

મદ્ to be mad—પ્રમાદ, ઉન્મત્ત, પ્રમદા, મદ, મદન, મદ્ય. [સિક, મનુષ્ય.
મન્ to think—મનોયત્ન, મનોહર, મનન, સંમતિ, મત, મતિ, મુનિ, માન-
મહ્ to honour—મહતા, મહાન, મહી, મહેતા, મહિષી, મહિલા.

મા to measure—માપ, સમાન, અનુમાન, ઉપમા, પ્રમાણ, ભૂમિતિ,
અનુપમ, સમ, નિર્માણ, પરિમાણ, પ્રમાણિક, વિમાન, માતા, માત્રા,
મિતાહાર, નિમિત્ત, નિર્મિત.

માન્ to honour—માન, અભિમાન, માન્ય, માનિની, માનિતો.

માર્ગ્ to seek—માર્ગ, મૃગ, મૃગયા.

મિલ્ to meet—મેળાપ, મેળવણી, મળવું, મેળવવું.

મિશ્ર્ to mix—મિશ્ર, મિશ્રણ, મિશ્રિત.

મુચ્ to abandon—મોક્ષ, મુક્તિ, મુમુક્ષુ, મોચન, વિમોચન.

મુહ્ to be senseless—મોહ, મૂઢ, મૂર્ખ, મોહિની. [હિયો, મારામારી.

મૃ to die—મરવું, માર, મારો, મરકી, અમર, અમૃત, મૃત્તિકા, મારકણી, મર-

મૃજ્ to cleanse—માર્જન, માજવું, સંમાર્જની, (સારવણી).

યજ્ to worship—યજ્ઞ, યાગ, યજમાન, યાજ્ઞિક (જની).

યત્ to strive—યત્ન, પ્રયત્ન, યતિ, જતન.

યમ્ to restrain—યમક, ઉદમ, નિયમ, નિયંતા.

યસ્ to labour—આયાસ, પ્રયાસ, અનાયાસ.

યા to go—જન, પ્રયાણ, ઉદ્યાન, યાત્રા, આયાત.

યાચ્ to beg—યાચક, યાચના, યાચવું, જાચવું.

યુજ્ to join—યુગ, યુગલ, યોગી, યોગિની, ઉપયોગ, સંયોગ, યોજના,
પ્રયોજન, મુક્તિ, સંયુક્ત, યોગ્ય, યુગ્મ, યોજવું, જોડવું.

યુધ્ to fight—યુદ્ધ, આયુધ, દુર્યોધન. જધડો.

રચ્ to arrange—રચવું, રચના, રાચ. [રંજક, રંગવું, રંજન, અનુરાગ.

રંજ્ to colour, to satisfy—રંગ, રાગ, વેરાગી, વેરાગ્ય, વિરક્ત, રંજની,

રભ્ to begin—સમારંભ, પ્રારંભ. [રમણ, સુરત, રમણી, રમકડું.

રમ્ to play—રમવું, રમત, રમ્ય, રમણીય, રમા, રામા, આરામ, રતિ,

રસ્ to taste—રસ, રસિક, રસના, રસાળ, રસીકું, રસાયન, સરસ, નીરસ,

રહ્ to leave—રહસ્ય, રહિત, રાહ, વિરહ. [ગારસ.

રક્ષ્ to protect—રક્ષણ, રક્ષા, રાખવું, અંગરખો, પગરખાં, રખેવાળ, રાખ,

રાજ્ to shine—રાજ, રાજ્ય, મહારાજ, ખીરાજવું.

રાધ્ to propitiate—આરાધના, અપરાધ.

રૂઝ to pain—રોગ, નીરોગી, આરોગ્ય.

રૂં to cry—રૂન, રૂતો રૂવું,

રૂધ to obstruct—રોધ, વિરોધ, વિરૂદ્ધ, અનિરૂદ્ધ, રૂંધવું.

રૂપ to fashion—રૂપ, ખડૂરૂપી, કારૂપું, રૂપક, નિરૂપણ.

રૂઠ to grow—રૂઠ, રૂઠિ, આરોહણ, આરૂઠ.

સપ્ to speak—આશ્વાપ, પ્રશ્નાપ, વિશ્વાપ, સવારો, સવવું.

સભ to obtain—સુલભ, અલભ્ય, લાભ, લાહાવો, લાહણું.

સલ to play—સલિત, સલના, શાલિત, લાલસા, લાલન, લાડ.

સસ્ to sport—હલ્લાસ, વિલાસ, અલસ્ય.

સક્ to see, to mark—સક્ષણ, વિલક્ષણ, સુલક્ષણ, લક્ષણા લાક્ષણિક, લક્ષ,

લિખ્ to write—લેખ, લેખણ, લખવું, રેખા. [લક્ષ્ય, લક્ષ્મી.

લિપ્ to apply—લેપ, લેપન, લીપણ. લીપવું, લિપિ.

લી to embrace—આલય, પ્રલય, લય, લીન, લીલા.

લુભ to desire—લોભ, લુબ્ધ, લુબ્ધક, લોભિયો.

લેક્-લેચ્ to see—લેક, અલૌકિક, અવલોખન લોચન [નિર્વચનીય.

વચ્ to speak—ચયન, વક્તા, વેણ, વાચાળ, ઉચિત, ઉક્તિ, વાચક, વાક્ય,

વદ્ to speak—વદન, વાદી, સંવાદ, અપવાદ, નિર્વિવાદ, વાદ્ય, વાજિત્ર, વદવું

વંદ્ to salute—વંદન, વંદના, વંદનીય, અભિવંદન.

વન્ to sound, to love—વન, વનિતા.

વર્ણ to describe, to colour—વર્ણ, વર્ણન, સુવર્ણ. વર્ણવું.

વસ્ to dwell, to dress—વાસ, પ્રવાસ, વસ્તી, વાસો, વસુ, વસુધા,

અપવાસ, સહવાસ, વસ્તુ, વાસ્તવિક, વસવું.

વહ્ to carry—નિર્વાહ, પ્રવાહ, વિવાહ, વાહન, વાહક, વહીતરં (વૈતરં),

વહેવું, વહાણ, વહેલ, વહાણું, પ્રૌઢ.

વિચ્ to analyse—વિવેક, વિવેચન.

વિજ્ to tremble—વેગ, ઉદ્વેગ. [વિધમાન, નૈવેદ.

વિદ્ to know—વિદ્યા, વિદ્વાન, વેદ, વૈદ્ય, નિવેદન, વિહિત, વેદના, વેત્તા,

વિશ to enter, to pervade—આવેશ, પ્રવેશ, વિશ્વ.

વિષ્ to pervade—વિષ્ણુ, વૈષ્ણવ.

વૃ to choose, to cover—વર, વરદાન, સ્વયંવર, પ્રવર, પરિવાર,

આવરણ, વરણ, વીર્ય, વારિ, વરવું.

વૃજ્ to abandon—વર્ગ, વર્જિત, અવર્ગીય, વર્જવું. [વર્તુળ.

વૃત્ to be—વાતી, વૃત્ત, વૃત્તાંત, પ્રવૃત્ત, વૃત્તિ, આવૃત્તિ, વર્તમાન, વર્તવું,

- વૃધ્ to grow—વર્ધક, વર્ધન, વૃદ્ધ, વૃદ્ધિ, વધવું.
 વૃષ્ to rain—વૃષ્ટિ, વરસાદ, વર્ષા, અનાવૃષ્ટિ, વરસવું.
 શક્ to be able—શક્તિ, શક્ય, અશક્ત, શકટ, શકવું.
 શંક to doubt—શંકા, શંકિત, નિઃશંક, સંશય.
 શમ્ to be quiet—શાંતિ, શમવું—સમવું, વિસમિ.
 શાસ્ to rule—શાસ્ત્ર, શાસન, શિષ્ય, આશિસ્, દુઃશાસન.
 શિષ્ to qualify—શેષ, વિશેષણ, વિશેષ, ઉચ્છિષ્ટ, શિષ્ટ.
 શિક્ષ to teach—શિક્ષા, શિક્ષક, શીખ, શીખવું, શીખવવું.
 શી to lie down—શયન, અતિશય, આશય, શય્યા, સૂવું.
 શુચ્ to lament—શોક, અશોક, શોચના, સોચવું.
 શુચ્ to be purified—શુચિ, શૌચ, અશૌચ.
 શુધ્ to find out, to purify—શોધ, શોધક, શુદ્ધ, શોધવું.
 શુભ્ to shine—શુભ, શુભ્ર, શોભા.
 શુષ્ to dry—શોષ, સૂકું, શોષવું, શુષ્ક.
 શ્રમ્ to be fatigued—શ્રમ, આશ્રમ, વિશ્રામ, શ્રમિત, વિશ્રાંતિ.
 શ્રિ to resort to—આશ્રય, આશ્રિત, શરણ, શ્રેણિ.
 શ્રુ to hear—શ્રવણ, શ્રાવણ, શ્રાવક, શ્રોતા, શ્રોત્ર, શ્રુતિ.
 શ્વસ્ to breathe—શ્વાસ, ઉચ્છ્વાસ, વિશ્વાસ, નિઃશ્વાસ.
 સદ્ to sit—પ્રસન્ન, પ્રસાદ, આસન્ન, સદન, સભાસદ.
 સંજ્ to join—સંગ, પ્રસંગ, સંગિત, આસક્ત, અનુષંગી.
 સહ્ to bear—સહેવું, સહન, સહસ, ઉત્સાહ, સાહસ, અસહ.
 સાધ્ to accomplish—સાધન, સાધના, પ્રાધવું, સાધ્ય, સાધુ.
 સિચ્ to sprinkle—સિચ્વું, સેચન, અભિષેક.
 સિધ્ to accomplish—પ્રસિદ્ધ, સિદ્ધિ, નિષેધ, સિદ્ધાંત.
 સિવ્ to sew—સીવવું, સોય, સોધ, સીવણ. [સૂતક, પ્રસૂતિ.
 સૂ to give birth to—પ્રસવ, સૂત, સૂવાવડ, સોઈઆણી, ઉત્પવ, સવિતા,
 સ્ય to inform—સૂચના, સ્યવવું, સજ, સજવું.
 સ્ત to move—અગ્રેસર, અપ્સરા, સંસાર, સરોવર, સરસ્વતી, અનુસરણ,
 સપ્રસરણ, સરિતા, સરવું, પ્રસરવું, આસરવું, સોંસરું. [સરજવું.
 સૃજ્ to abandon, to create—સર્ગ, વિસર્ગ, વિસર્જન, સૃષ્ટિ, સરજનહાર,
 સેવ્ to serve—સેવક, સેવા, સેવ્ય, સેવવું.
 સ્તંભ્ to oppose—સ્તંભ, સ્તંભ્ર, થંભ, થાંભલો, થોભવું.
 સ્તુ to praise—સ્તુતિ, સ્તવન, સ્તોત્ર, પ્રસ્તુત, પ્રસ્તાવના.

સ્ત્ર to spread—વિસ્તાર, અસ્તર, પથારી, પાથરણું.

સ્થા to stand—સ્થાન, સ્થાપના, સ્થિર, સ્થાવર, અવસ્થા, સ્વસ્થ, આસ્થા.

પ્રતિષ્ઠા, નિષ્ઠા, સ્થગ, સ્થાયી, સ્થાપત્રું, ઉઠાવત્રું.

સ્પર્ધ to rival—સ્પર્ધા, પ્રતિસ્પર્ધિ.

સ્મૃ to remember—સ્મૃતિ, સ્મરણ, વિસરત્રું, સંભારત્રું, સમરત્રું.

હન to kill—હત્યા, ઘાત, આઘાત, ઘાતકી, આપઘાત, નિધન, હણત્રું, ઉપોદ્-

ઘાત, વિશ્વાસઘાત, કૃતઘન, હાનિ.

હસ to laugh—હસત્રું, હાસ, હાસ્ય, અટ્ટહાસ.

હુ to offer oblation—હવન, આહુતિ, હવ્ય, હુતાશન, હોમત્રું.

હુ to take away—હરત્રું, સંહાર, પ્રહાર, વિહાર, વ્યવહાર, અહાર,

પ્રતિહાર, ઉદ્ધાર, હર્તા, ઉપહાર, હરણ, અન્યાહાર.

ક્ષા to strike—અક્ષત, અક્ષ, અક્ષાંશ, ક્ષણ, ખણત્રું.

ક્ષમ to forgive—ક્ષમા, ક્ષાંતિ, ખમા, ખમત્રું.

ક્ષિ to decrease—ક્ષય, ક્ષીણ, અક્ષય, ક્ષેત્ર.

ક્ષિપ to throw—ક્ષેપ, આક્ષેપ, વિક્ષેપ, સંક્ષેપ.

[જ્ઞાતિ, વિજ્ઞાતિ.

જ્ઞા to know—જ્ઞાણત્રું, અજ્ઞ, કૃતજ્ઞ, જ્ઞાન, આજ્ઞા, અવજ્ઞા, પ્રતિજ્ઞા, સંજ્ઞા,

(b) PERSIAN.

આજમુદ્દન્ to examine—અજમ વત્રું, અજમાયશ, અજમૂદો.

ખૂદ્દન્ to drink—આખખોરો, કજઆખોર, ખોરાક.

ખાખ્તન્ to play—આનશખાજ, દંશકખાજ, ખાજ, ખાજગર

આમદ્દન્ to come—આમદાની, આયન્દે.

આસૂદ્દન્ to rest—આસાએશ.

ગનુદ્દન્ to slumber—ઉંધ, ઉંધત્રું.

અન્દાખ્તન્ to throw—ગોલ્લંદાજ, તીરંદાજ.

આરમીદ્દન્ to rest—આરામ.

અન્નમીદ્દન્ to finish—સરન્નમ.

અંદીશીદ્દન્ to think—અંદેશો.

અરખ સ્તન્ to rise up—અરખારત.

અરદાશતન્ to hold up—અરદાસ

અસ્તન્ to bind—અંદોઅસ્ત, અંદી, અંદીવાન, અંદીખાત્રું.

અખશીન્ to bestow—અક્ષિસ, અક્ષી. ખુસીદ્દન્ to kiss—ખોશી.

ખુર્દ્દન્ to small—ખો, ખુશખો, બદખો.

પસંદીદ્દન્ to approve—પસંદ, નાપસંદ.

જંગીદ્દન્ to fight—જંગ, જંગી.

ચરીદ્દન્ to graze—ચરત્રું, ચાર, ચ.રો.

ખરીદ્દન્ to purchase—ખરીદત્રું, ખરીદ, ખરીદી, ખરીદનાર.

દાદન્ to give—દાદ.

રફતન્ to go—રફને રફતે, રવાને, રવાનગી.

સેપોરદન્ to entrust—સપુરત (કરવી).

કરમુદન્ to order—કરમાન, કરમાસ, કરમાવડું.

કરીફતન્ to deceive—કરેખ. કોશીદન્ to endeavour—કોશિશ, કોશેશ.

માલીદન્ to rub—મરુળવું. આસ્તુદન્ to spread—અસ્તર.

ખારતન્ to desire—ખાયેશ. રિખ્તન્ to pour—ખુનરેજ, રંગરેજ.

પુશીદન્ to wear—પોશાક, પોશાકી.

ગંજદન્ to contain—ગંજ, ગંજફે, ગંજ, ગુંજશ.

ગુમારતન્ to send—ગુમારતો. દુખ્તન્ to sew—દરજ, જરદોજ.

ગીરફતન્ to hold—ભગીર, દીલગીરી. નમુદન્ to show—નમુમે, ખુશનુમા.

(c) ARABIC.

નજર to see—નાજર, મંજૂર, મંજૂરી. ધક્ક to neglect—ગાફેલ.

અશક to wish—આશક, માશક. જમન to answer—જમીન.

લાયક to befit—લાયક, લાયકી, લાયકાત.

અલમ to teach, to guide—તાલીમ. કરર to establish, to fix—મુકરર.

અરફ to praise—તારીફ જવજ to see, to find out—તજવીજ.

સફર to go—સફર, મુસાફરી. બદલ to exchange—બોબદલો.

લાકય to meet—મુલાકાત. નસફ to give justice—મુનસફ, દીનસાફ.

નશાઅ to write—મુનશી. નવબ to appoint—મુનીમ.

રવદ to wish—મુરાદ, ઇરાદો.

સહ્ય to keep account—મુતસદી (accountant).

લશય to find out—તલાસ. ફવત to change—તફાવત.

મશય to show—તમાશો. ખયર to choose—મુખત્યાર, અખત્યાર.

251. Besides this process of forming words by the addition of prefixes (અપસર્ગ) and suffixes (પ્રત્યય) to the derivatives (સિદ્ધશબ્દ), there are two other methods, by which innumerable new formations are introduced in the language. They are :—

(a) *Reduplication* or doubling of a simple word : as, દાણો દુણી, યોપડી યોપડી, ફડફડાટ.

(b) *Combination* of two or more words, i. e., formation of *Compounds* : as માતાપિતા, રાજમહેલ, પરલોક.

Reduplicated Words (દ્વિરૂક્ત શબ્દ).

252. Simple words are *merely repeated* with various shades of meanings, which are clear enough from the context : as,

પગલેપગલે રસ્તો કાપતો, ખાંચે ખાંચે નિઃશ્વાસ મૂકતો,
ખારીએ ખારીએ દષ્ટિ નાંખતો તે આગળ ચાલ્યો.

આજે કોણ કોણ આવનાર છે તે હું જાણતો નથી.

એને કંઈ આવડતું નથી : કાળા કાળા મંકોડા ને રાતી રાતી ઘીમેલ.

તેની તરવાર તેની બાજુએ લટકલટક લટકી રહી હતી.

હું તેને પકડું પકડું એટલામાં તો તે પાછો નાઠો.

તે રસ્તે વાંચતો વાંચતો અથવા ગોખતો ગોખતો જાય છે.

253. Sometimes a simple word is reduplicated with a *little modification*, the usual way being to insert ખ instead of the initial letter keeping the original vowel : as,

મ્હારી પાસે કાગળખાગળ નથી. પેન્સિલ બેન્સિલ છે કે ?

કાઈ પુસ્તક ખુસ્તકમાં વાંચ્યું હશે. કોટ બોટ પહેરવો છે કે નહીં ?

254. Sometimes two words are placed together, the latter of which is added generally *by way of alliteration* : as,

ખરચખરચ, ખરચીપાણી, ગરીબગરબાં, ચેરીમેરી, દાણોદુણી, ઇચ્છાકચ્છાં,
ફફારફફાર, રડારોળ, રીતભાત, વાતચિત, આસનાવાસના, અડધુંપડધું, અસ-
માનીસુલતાની, આંફલુંફાંફલું, આહુંઅવળું, વાંકુંચુકું, આહુંતેહું, આરોશી-
પારોશી, આમણસાગણ, આરણકારણ, ઓસડવેસડ, રહુંસહું, ભૂટફાટ, ચાલ-
ચલગત, જાણીજાણે, રડયુંખરયું, ઉચલપાથલ, હલટપલટ.

255. Sometimes words are formed in imitation of various sounds, real or imaginary. These are what are called અનુકરણવાચક શબ્દ (*onomatopoeic words*). For example,

કચકચ, કચકચકચ, ક કટ, કડકડાટ, કડારડ, ખખડાટ, ખડખડ, ખણખણાટ,
ખદખદ, ખળખળ, ખદકુકખદકુક, ગગડાટ, ગડગડાટ, ગણગણાટ, ગણગણલું,

ગડગડણું, ધમધમ, ચમચમ, ચુંચું, ચડાચડ, છમછમ, હલુહલુટ, ગલુગલુટ, ટકટક, તડતડ, તડાતડ, તરતડાટ, ધડાધડ, ધબાધબ, ફડાફડ, હમહમ, બચબચ, ભંગભંગ, ભડભડાટ, ભચડભચડ, સડાસડ, ચપચપ (ચૂએ) ને ટપટપ (ટપકે), ફૂકફૂક, બેંબેં.

કેવા આવે છરરરર આ મેધ ઉતાવળે રે,

કેવા વાએ સરરરર આ વાયુ મોટા બળે રે.

કુંકુંકુંકું કરે છે પીક કાએલ દૂડી,

ગુગુગુગુગુ ભૂગો ને કપોતો ધુધૂં.

Compounds (સમાસ).

256. Those words, which are formed by the combination of two or more distinct words, are called *Composite or Compound Words* (સામાસિક સાધિતશબ્દ): as, નાટકશાળા, રાજનગર, ગંગાજળ.

257. The process of combination is called **સમાસ**—*composition*: while the process of *dissolution* or decomposition is called **વિગ્રહ**.

The સામાસિકશબ્દ in Gujarati are generally words of Sanskrit origin, though not unfrequently we meet with compounds, the combining elements of which are taken purely from Gujarati, e. g., કાળું ધોળું, ખરૂંખોટું, બ.ઇનેન.

258. The Compounds in Gujarati are of *seven* kinds:—

1. દ્વંદ્વ—*Copulative*.
2. તત્પુરુષ—*Determinative*.
3. દર્ભચારય—*Appositional*.
4. દ્વિગુ—*Numeral Appositional*.
5. મધ્યમપદભાષિ—*Elisional*.
6. અવ્યયીભાવ—*Adverbial*.
7. બહુવ્રીહિ—*Attributive*.

1. દ્વંદ્વસમાસ.

259. દ્વંદ્વસમાસ—*Copulative Compound*—is the combination of two or more words in co-ordinate relation, the connective particle ને-અને-તથા-અથવા-કે being omitted. The components may be either nouns, or adjectives, or verbs : as,

(a) સીતારામ, રામલક્ષ્મણ, માળાપ, બાપદીકરો.

(b) નાનામોટા, ખર્ખોટું, સારંનરમું, આદર્શ.

(c) ઉઠ્ઠેસ, આવળ, બોલચાલ, કહાડધાલ.

260. In this compound, the components are all in the same case, but the case-termination is added only to the last member : as, માળાપથી, માળાપનું, માળાપમાં

261. Reduplicated words (*Vide* Art. 254) may also be considered compounds of this class : as, દાણો દુણી, પાણીજાણી, ધરબાર, પુસ્તકચુસ્તક.

Strictly speaking, no change can be allowed in the first word of the compound, still in Gujarati, final એ and ઉ are changed to આ (and આં), and the instr. and loc. suffix એ is also added: as, છાકરાછાકરીને, હાથપગે, કનેકોટે, ઈયાંછાકરાં.

2. તત્પરૂપસમાસ.

262. A તત્પરૂપ (*determinative*) compound consists of two members, the *first* of which determines or qualifies the sense of the *second*. Thus the *second* member is *principal*, the first being either an adjective, a noun, or a noun used as an adjective.

263. The relation between the two members is generally expressed by a case-ending, which is dropped in the process of combination. This variety is called વિભક્તિ

તત્પુરુષ, and there are six kinds of it, according as, in dissolution, the first member stands in one or other of the six cases from the Accusative to the Locative.

- (a) દ્વિતીયા તત્પુરુષ—કળાધર, કુંભાર, દિનકર, ભયંકર, સુખદ.
 (b) તૃતીયા તત્પુરુષ—શોકાતુર, મદાંધ, દયારામકૃત, દેવદત્ત, વાઘલુપ્ધ.
 (c) ચતુર્થી તત્પુરુષ—રાજકુમારશાળા, ધર્મશાળા, યજ્ઞસ્તંભ, ચરણોદક.
 (d) પંચમી તત્પુરુષ—જાતીબ્રષ્ટ, સ્વર્ગપતન, ગર્ભયોગી, સ્થાનકબ્રષ્ટ.
 (e) ષષ્ઠી તત્પુરુષ—પ્રજાપતિ, રાજપુત્ર, કૃષ્ણલીલા, રતનાકર, વિદ્યાભ્યાસ.
 (f) સપ્તમી તત્પુરુષ—સ્વર્ગવાસ, આકાશગંગા, ખેચર, યુધિષ્ઠિર.

In several cases, the case-suffix is not dropped, and then the compound is called **અલુક્ તત્પુરુષ**: as, ભયંકર, વિશંભર, ખેચર, મનસિજ, યુધિષ્ઠિર, કર્ત્તરિપ્રયોગ, કર્મણિપ્રયોગ, ભાવેપ્રયોગ. Of course, in these cases, the case-suffixes retained are purely Sanskrit, and not Gujarati.

The *negative* compounds with prefixes અ, ન, અન્, અ, also, belong to this class, and are called **નન્તત્પુરુષ**: as, અનંત, અવિચાર, નપુંસક, અણુખનાવ.

3. કર્મધારયસમાસ.

264. **કર્મધારયસમાસ—Appositional Compound**—is a variety of તત્પુરુષ, the first member here being an adjective or a noun used as an adjective. Thus the relation between two members is that of વિશેષણ and વિશેષ્ય: as, મોહવાણી (= મોહરૂપી વાણી), પાણુ પંકજ (= પંકજના જેવા પાણુ), મુખચંદ્ર, સદ્ગતી, પીતાંબર, ચંદ્રવદન, ગોરમટી (ગૌરમૃત્તિકા).

When the first member is a noun, the connective words like જેવું, રૂપી are inserted: as, દેવરૂપ = દેવના જેવું રૂપ.

The compound is very useful in making comparisons: when the standard of comparison (હપમાન) is placed first, as is usual, it is called હપમાન પૂર્વપદ: as, ચંદ્રવદન (moon-like face), દેવરૂપ (god-like

beauty), મોહવારૂણી (infatuation-like wine): when the ઉપમાન is placed afterwards, it is called ઉપમાનોત્તરપદ: as, પાણુપંકજ (hands lotus-like), મુખચંદ્ર (face moon-like).

4 દ્વિગુસમાસ.

265. દ્વિગુસમાસ—*Numeral Compound*—is again a sub-variety of કર્મધારય. In this, the first member is a *numeral* adjective: as, ત્રિકાળ, ત્રિલોક, ત્રિભુવન, ચતુર્માસ, પાંચશેરી, પંચતત્ત્વ, પદ્મકર્મ, ચોપાસ, અઠવાડિયું, નવખંડ.

5. મધ્યમપદલોપી સમાસ.

266. The *Elisional* compound is also a sub-variety of કર્મધારય. In this compound, the relation between the two members can be expressed only by introducing some word or words in the process of dissolution: as, ગોળધાણી (ગોળસાથે મેળવેલા ધાણી), દહીંવડાં (દહીંમાં આથેલાં વડાં), દસપત કાચ (દસપતરામનું બનાવેલું કાચ), મધમાખી (મધ બનાવનારી માખી), શાકરમાત, અગમડી, વરાળચંત્ર, ગોળકેરી.

6. અવ્યયીભાવ સમાસ.

267. The *અવ્યયીભાવ* compound is also a mere sub-variety of કર્મધારય, the first member here being an *adverb*: the whole compound has the force of an adverb: as, યથાશક્તિ, પ્રતિવર્ષ, દરમાસ, અનુરૂપ, પ્રતિક્ષણ, સમક્ષ.

7. બહુવ્રીહિ સમાસ.

268. બહુવ્રીહિ સમાસ—*Attributive Compound*—is that in which both the members are *subordinate*, and the whole compound refers to some *third* object with an *adjectival* force: as, ગમ્મનન (not ગજનું આનન, but ગજના જેવું આનન છે જેનું, i. e., ગણપતિ), ખર્જ પાણિ (ખર્જ છે જેના પાણિમાં), દિગમ્બર (દિક્ષ છે અમ્બર જેનું), શ્રુતકામ (શ્રુત્યો છે

કામને જેણે), હૃતરાજ્ય (હરી લીધું છે રાજ્ય જેનું, or જેની પાસેથી). કમલલોચના, ચંદ્રમુખી, મૃગલોચની, સારંગપાણી, એકલપેટો, ત્ર્યંબક, દશાનન, દશાત્રીય.

The following two varieties of this compound are worth noticing:—

(a) સમાનાધિકરણબહુવ્રીહિ, in which, the two members, in dissolution, stand in the same case: as, ચતુર્ભુજ (ચાર nom. છે હાથ nom. જેના), પીતાંબર (પીત nom. છે અમ્બર nom. જેનું).

(b) વ્યધિકરણ બહુવ્રીહિ, in which, the two members, in dissolution, stand in different cases: as, શસ્ત્રપાણિ (શસ્ત્ર nom. છે હાથમાં loc. જેના), દેવજન્મા (દેવથી abl. જન્મ nom. છે જેનો).

269. The compounds with સહ and સમાન (usually replaced by સ) belong to this class: as, સફોપ, સોદર, સહોદર, સર્વજ્ઞ, સર્વિસ્મય, સહાય, સહાધ્યાયી.

A compound may be formed, by combining together several compounds: as, સકળગુણ સંપન્ન (સકળ+ગુણથી+સંપન્ન), સ્વદેશહિતેચ્છુ (સ્વ+દેશનું+હિત+ઇચ્છનાર).

DIMINUTIVES.

270. Diminutives are formed, in Gujarati, in the following three ways:—

(a) By changing the final ઓ to ઇ: as, અંગરખો—અંગરખી, ડગલો—ડગલી, ઓટલો—ઓટલી, કાથળો—કાથળી, ભેડો—ભેડી, ઢગલો—ઢગલી, દેગરો—દેગડી, પરાણો—પરાણી, પેણો—પેણી, મૂઠ્ઠો—મૂઠ્ઠી, લોટો—લોટી, વાડકો—વાડકી, સીસો—સીસી, આરસો—આરસી, કનકવો—કનકવી (કુચી), લેઘો—લેઘી.

(b) By changing the final ઉ to ઇ: as, પતેલું—પતેલી, લાકડું—લાકડી, પાધડું—પાધડી.

(c) By adding the suffix ડી (or ડું): as, ધંટ—ધંટડી (ધંટા), ચોક—ચોકડી, તળાવ—તળાવડી, પલંગ—પલંગડી, ગામ—ગામડું.

271. The following irregular forms may be noticed:

કુતરું—કુરકુરીઈ, ખરપો—તવેથો (તો), ડોલ—ડોઈ, ધાતીઈ or પોતીઈ—પોતડી or પંચીઈ, નદી—નાળું, પર્વત—ટેકરી, ખાતણું—ખારી, ઘડો—ઘડુલી or ધાડવો.

272. Besides these, several suffixes are used to denote either affection, tenderness, or contempt : as,

સાહેલી—સાહેલી, હૈયું—હૈડું, બાઈ—બાચડી, ચાંદલો—ચાંદલિયો, બાલાણુ—બામણો, હનમ—હનમડો, સોની—સોનકો.

AUGMENTATIVES.

273. Augmentatives are formed in Gujarati by putting a synonymous word (or a new word) along with an *adjective* : as,

ઠાણુંમેશ, ધોણુંફગ, કજણુંફટક, લીલુંકુંભર, ઠંડુંગાર, લાલચોળ, કોરું કકડણું, કડણલાકડું, ખાટુંડોંચ, કડવુંઝેર, નાણુંશંખ, રાણુંખીંચ, નવુંનકોર, ફીકુંફચ, તીખુંતીખુંઆગ.

CHAPTER VII.

SYNTAX—વાક્યાવન્યાસ.

274. *Syntax* deals with the proper arrangement of words in a sentence. The principal heads under which *syntax* is generally treated are--

- (a) અનુક્રમ or *Order*,
- (b) અનવય or *Concord*,
- (c) અધિકાર or *Government*.

But the rules of Syntax are “rendered more simple and intelligible” by what is called the વાક્ય પૃથક્કરણ or *Analysis of Sentences*. We shall, therefore, treat first of Analysis, and then of the three heads of syntax proper.

Analysis of Sentences.

. (વાક્ય પૃથક્કરણ).

275. વાક્ય પૃથક્કરણ is the process of breaking up a વાક્ય into its several parts, and showing the relation of these parts to one another.

276. વાક્ય is the expression of a *complete* thought in words.

A વાક્ય is thus distinguished from an ઉપવાક્ય. A વાક્ય is such an arrangement of words as expresses a complete thought: as, રાત્રીએ મને એક ઘોડો આપ્યો. An ઉપવાક્ય is a *subordinate* or *dependent* clause, forming a portion of the sentence, but not, by itself, conveying a complete thought: as in the sentence, શિયાળાની રતમાં ટાઢ પડે છે ત્યારે ખેતરમાં ધઉં પાકે છે, શિયાળાની રતમાં ટાઢ પડે છે ત્યારે is an ઉપવાક્ય. While a શબ્દસમૂહ (*phrase*) modifies some part of a sentence, but does not contain a finite verb: as in the above વાક્ય, શિયાળાની રતમાં is a શબ્દસમૂહ. Thus, એક વેળા એવું બન્યું જે પેલા ઝાડ તળે એક જાણે નળ નાંખી હતી is a વાક્ય, એક વેળા

એવું બન્યું ને is an ઉપવાક્ય (or વાક્યાંશ), and એકવેળા and પેલા આડ તળે are શબ્દસમૂહ.

A વાક્ય—may be—

(1) નિશ્ચયાર્થ—*Assertive or Declarative* : as,

બે ધરનો પરોણો ભૂખે મરે.

(2) નિષેધાર્થ—*Negative* : as, લખ્યા લેખ મીટ નહીં.

(3) પ્રશ્નાર્થ—*Interrogative* : as, પણ આપ શું કરો ?

(4) આજ્ઞાર્થ—*Imperative* : as, ચંદ્રકાંત, ભાઈને બતાવ.

(5) સંશયાર્થ—*Dubitative* : as, તહારો ભાઈ બાગમાં તો ન હોય !

(6) ઉદ્ગારાર્થ—*Exclamatory* : as, કેવો વિપરીત ફેરફાર !

(7) સંકેતાર્થ—*Conditional* : as, ને વરસાદ પડે તો સુખ થાય.

277. Sentences are of three kinds :—

(a) સાદું વાક્ય—*Simple Sentence*.

(b) સંયુક્ત વાક્ય—*Complex Sentence*.

(c) સાન્વય વાક્ય—*Compound Sentence*.

278. Every sentence consists of two parts :—

(a) કર્તૃપક્ષ or the *Subject*—that about which we are speaking, and

(b) ક્રિયાપક્ષ (or વિધાન પક્ષ) or the *Predicate*—that which we say about the subject.

SIMPLE SENTENCE (સાદું વાક્ય).

279. સાદું વાક્ય contains only one subject and predicate : as, સૂરજ આપણે રોજ નેઈએ છીએ.

A વાક્ય which contains more than one subject or predicate is either સંયુક્ત or સાન્વય : as,

સૂરજ સહવારે ઉગે છે ને સાંજે આથમે છે—સાન્વય વાક્ય.

સૂરજ સહવારે ઉગે છે ત્યારે લાક્ષાણ પર દેખાય છે—સંયુક્ત વાક્ય.

કર્તૃપક્ષ (SUBJECT).

280. કર્તૃપક્ષ consists of કર્તા or કર્તૃપદ and the કર્તાવિવર્ધક or the *attributive adjuncts* called also the *enlargement*

of the subject: for example, in ત્યાં એક વિશાળ મનોહર બાગ હતો, બાગ is કર્તા (કર્તૃપદ), એક, વિશાળ and મનોહર are કર્તા વિવર્ધક, and એક વિશાળ મનોહર બાગ is કર્તૃપદ.

The subject accordingly be either:—

- (a) સાદો કર્તા—Simple Subject, or
- (b) પૂર્ણ or વિવર્ધિત કર્તા - Enlarged Subject.

281. A subject without any attributive adjuncts is called સાદો કર્તા. It may be—

- (a) નામ—બાળક બહુ હસે છે.
- (b) સર્વનામ—આપણે વારંવાર ભૂલ કરીએ છીએ.
- (c) વિશેષણ—પુણ્યવાન સુખી થાય છે.
- (d) કૃદંતનામ—કહેવું સહેલ છે.
- (e) શબ્દસમૂહ—સત્ય શોધક બનવું (એ) સહેલ નથી.
- (f) ઉપવાક્ય (clause)—ન ઘટે ન ઘટે પ્રિય પ્રાણપતિ,
હરવી વિષયાર્થ પવિત્ર સતી.

282. When attributive adjuncts are added to the કર્તા to add to its meaning, the કર્તા is said to be વિવર્ધિત or enlarged. The enlargement of the subject is called કર્તા વિવર્ધક.

The subject is enlarged by—

- (a) વિશેષણ—ઉઘમી અને પ્રમાણિક મ.હુસ આખરે તરે છે.
- (b) વિશેષણિકશબ્દસમૂહ—સરદારો અને નાયકોમાંના ધણાખરા રણમાં પડ્યા.
- (c) જટી વિભક્તિનું નામ—સર્વનામ—શબ્દસમૂહ—
આજકાલના જીવાનીઆ અનુભવને હસી કહાડે છે.
તમારો ભાઈ હોશિયાર છે. એને સંતાવાનું ઠેકાણું નથી.
ગુજરાતના રાજાના શૂરવીરપણાનું વૃત્તાંત ચાલતું હતું.

(d) સમાનાર્થ નામ—શબ્દસમૂહ—

ઇ. સ. ૧૫૩૦ માં બાબરનો પુત્ર હુમાયુ માદો પડ્યો.

સત્ય આખરે જય પામે છે એ વાત ખરી છે.

(e) કૃદંત વિશેષણ—હસતું બાળક સૌને ગમે છે.

(f) વિશેષણિક વાક્ય—જે માણસ કાલે તમને મળવા આવ્યો હતો તે આ રહ્યો.

(g) ઉપલી બે અથવા વધારે રીતિ—એવી ગુર્જરી નીહાળતો કાકુનામે વલ્લભીનગરનો કોઇ ધનાઢ્ય વેપારી રાજ્યમંદિરની વાટ પૂછતો હતો.

ક્રિયાપદ (PREDICATE).

283. ક્રિયાપદ is what we say about the કર્તૃપદ. It includes the *whole* of what is stated about the subject. It may either be a *finite verb*, or it must *contain one*: as,

(a) થોડો હજુહજુએ, વરસાદ વરસે છે, ચોર નાસી ગયો.

(b) વાત ખોટી પડી, પેટો છોકરો હોશિયાર છે.

In (a) the predicate consists of simple verbs, while in (b) it contains a finite verb with some other word or words.

When the ક્રિયાપદ does not consist only of a finite verb, it may take—

(i) ક્રિયાપૂર્ણિ—*complement* of the verb.

(ii) કર્મ—*object* or *completion* of the verb.

(i) ક્રિયાપૂર્ણિ (*complement* to a verb).

284. Some intransitive verbs do not, by themselves, express the sense completely: as,

વાત (ખોટી) પડી, તે છોકરો (હોશિયાર) નીવડશે.

Such verbs as હો, થા, બન, કર, નીવડ &c., that do not express by themselves the sense completely, are verbs of *incomplete predication*, and the word or words used with such verbs

to complete the sense of the predicate, constitute the **ક્રિયાપૂર્ણ** or *complement* of the verb. (*Vide* Art. 94).

(ii) **કર્મ** (*Object*).

285. All transitive verbs are in one sense verbs of incomplete predication in as much as they invariably require **કર્મ** or *object* to complete the sense. The word used with a transitive verb to complete the sense of the predicate is called **કર્મ** or *object* (or the *completion of the predicate*): as, પક્ષીએ ફળ કાઢ્યું, તે પાડ વાંચે છે.

The **કર્મ** or *object* may be represented by all those parts of speech which are used in representing the **કર્તા** or *subject* and it is enlarged in as many ways as are used in enlarging the **કર્તા**. The enlargement of the **કર્મ** is called **કર્મવિવર્ધક**.

Some transitive verbs, called **દ્વિકર્મીક્રિયાપદ** take *two* objects—the **ઉપર્યકર્મ** and the **અનુપર્યકર્મ**. (*Vide* Art. 95). The **ઉપર્ય** or the *direct* object stands in the *accusative* case, while the **અનુપર્ય** or *indirect* or *personal* object stands in the *dative* case : as,

મહાવાએ અપોરે કાગળો રાણાને આપ્યા.

Extension of the Predicate (**ક્રિયાવૃદ્ધિ**).

286. Besides the **ક્રિયાપૂર્ણ** and the **કર્મ**, the action expressed by the verb may be expressed or modified by an *adverb* or some word or words having an adverbial force. These generally show *time, place, manner, extent, &c.* The predicate is then said to be *extended*, and the adverbs or adverbial phrases are called **ક્રિયાવૃદ્ધિ** or *extensions of the predicate*.

The ક્રિયાવૃદ્ધિ may be—

(a) ક્રિયાવિશેષણ-આરણાં ફડાફડ અફળાયાં.

(b) ક્રિયાવિશેષણિક શબ્દસમૂહ—તે વિનાકારણ ખીજવાયો.

(c) ત્રીજી, પાંચમી, સાતમી વિભક્તિનાં નામો અથવા નામયોગી સંદિત નામો—તે કમોતે મુઝો. માણસ વિદ્યાથી વખણાય છે. વાંદરો ઝાડપર ચઢી ગયો.

(d) પ્રથમ વિભક્તિનાં નામો (કાળ, સ્થળ, માપદર્શક)-ડોશીએ આખી રાત દગ્યું. આજે અમે દશ ગાઉ ચાલ્યા.

(e) કૃદંત (used adverbially)—રાણો અદેલીને ખેડો. લાથી ડાલતો ડાલતો હીંડે છે.

(f) કૃદંત નામ—(નિમિત્તાર્થ—gerundial infinitive)—હમે મિનારો જોવાને નીકળ્યા. તેણે સમે યુધિષ્ઠિર બેઠા તળાંસવાને ચર્ચ્યું.

(g) સતી પ્રથમા—આગની બમ પડતાં દોડાદોડ થઈ રહી.

We have thus seen that every વાક્ય consists of *two* parts—the **કર્તૃપદ** and the **ક્રિયાપદ**. The former must have a **કર્તા**, the latter must have a **ક્રિયાપદ**. Thus the **કર્તા** or *agent* and the **ક્રિયાપદ** are the essential parts of every sentence; while the complementary parts or those of secondary importance in the construction of a sentence are—

(1) કર્તા વિવર્ધક,	(2) કર્મ,	(3) કર્મ વિવર્ધક,
(4) ક્રિયાપૂર્ણ,	(5) ક્રિયાવૃદ્ધિ	

In analysing a sentence the કર્મવિવર્ધક may be placed in the column of the કર્મ and the ક્રિયાપૂર્ણ in the column of the ક્રિયાપદ.

287. We give below the usual Table and the પૃથક્કરણ of a few sentences.

- (a) એક વણુગ્ગરને ત્યાં મોતીઓ નામે પાળેલો કૂતરો હતો.
 (b) આજ કાલના જુવાનો સહનશીલતાને દાસત્વ ગણે છે.
 (c) આ વાડ પર કેવાં સુંદર ફૂલો આવી રહ્યા છે.
 (d) બરાબર આઠીશ વર્ષની એક ઉંચી પણ ભરેલા શરીરની સ્ત્રી તેની પાસે બેસી માતાની પેઢેજ તેની સરભરા કરતી હતી.

કર્તૃપક્ષ		ક્રિયાપક્ષ		
કર્તાવિવર્ધક	કર્તા	કર્મ-વિવર્ધકસહ	ક્રિયાપદ ક્રિયાપૂર્ણ- સહ	ક્રિયાવૃદ્ધિ
(a) મોતીઓ નામે પાળેલો	કૂતરો		હતો	એક વણુગ્ગરને ત્યાં
(b) આજ કાલના	જુવાનો	સહનશીલતાને દાસત્વ	ગણેછે	
(c) કેવાં સુંદર	ફૂલો		આવી રહ્યાંછે	આ વાડપર
(d) બરાબર આઠીશ વર્ષની એક ઉંચી (પણ) ભરેલા શરીરની	સ્ત્રી	તેની સરભરા	કરતીહતી	તેની પાસે બેસી માતાની પેઢેજ

Complex Sentence (સંયુક્તવાક્ય).

288. સંયુક્તવાક્ય contains two or more clauses, *only one of which is principal*, while the other or others are *subordinate*: as,

(a) જે ઉપર આપણે રહીએ છીએ તે પૃથ્વી છે.

(b) તમારે ખૂબ યાદ રાખવું કે જૂહું બોલવું એ મહા પાપ છે.

In (a) there are two clauses—

(i) જે ઉપર આપણે રહીએ છીએ and (ii) તે પૃથ્વી છે.

Of these the (ii) clause is principal or મુખ્યવાક્ય, while the (i) clause is subordinate or ઉપવાક્ય.

In (b) તમારે ખૂબ ચાદ રાખજું is a મુખ્યવાક્ય and
જૂઠું ખોલજું એ મહા પાપ છે is an ઉપવાક્ય.

289. The clause containing the main verb of the whole sentence is called મુખ્યવાક્ય. An ઉપવાક્ય is a subordinate or dependent clause, which forms the component part of some other clause, and in relation to the latter, does the work of a *noun*, an *adjective* or an *adverb*. These ઉપવાક્ય are accordingly of three kinds:—

- (a) નામવાક્ય—a *noun* clause.
- (b) વિશેષણિક વાક્ય—an *adjectival* clause.
- (c) ક્રિયાવિશેષણિક વાક્ય—an *adverbial* clause.

(a) નામવાક્ય.

290. નામવાક્ય is a clause which does the work and occupies the place of a નામ in relation to some other clause: it may be—

- (1) કર્તા—તે માણસ ગરીબ છે (એ) ખુલ્લું છે.
- (2) કર્મ—માયા દેખી મુનિવર ચળે (એ) તમે હળવે હળવે જોશો.
- (3) સમાનાર્થ (in apposition)—સવાલ એ છે કે કેટલા દિવસ આવા કહાડવા? ‘અહિં’સા પરમે ધર્મ:’ (એ) વચન સર્વને માન્ય છે.

(b) વિશેષણિક વાક્ય.

291. વિશેષણિક વાક્ય is a clause which does the work and occupies the position of a વિશેષણ to some noun or noun equivalent in some other clause: as, જે મૂર્ખ હોય તે દક્ષીણી મોહ પામે.

A વિશેષણિક વાક્ય is generally introduced by the relative pronoun જે : as, જે કુટુંબમાં વડીલ વર્ગ સળેલો તે કુટુંબમાં સર્વ સળેલું હોય છે.

This જે may often be understood : as, તમે (જે) વાત કહી તે ખોટી પડી. (જેને) મૃત્યુનો ડર હોય તેને વીર કહેવાય નહીં.

(c) ક્રિયાવિશેષણિક વાક્ય.

292. ક્રિયાવિશેષણિક વાક્ય does the work of an adverb with respect to the verb, adjective or another adverb in some other clause, and like an adverb, shows—

(1) Time—જ્યારે નાડી ચાલતી નથી ત્યારે કહીએ જે છવ ગયા.

(2) Place—જ્યાં જાય ઊંડો ત્યાં સમુદ્ર સૂકો.

થોભ નહીં જ્યાં લોભનો (ત્યાં) શોભા સમજી જાય.

(3) Manner—આંખ ઉપર પ્રકાશ ન આવે એવી રીતે દીવો બૂકો.

(4) Cause—કોઈ સારો વર મળ્યો તેથી તને બૂધી ગઇ.

(5) Condition—જો દ્રવ્ય છોડયું ન હોત તો આ પ્રસંગ ન આવત.

Compound Sentence (સાન્વય વાક્ય).

293. સાન્વય વાક્ય is a sentence of two or more principal clauses joined together by *co-ordinative* conjunctions : as, ધનુ ધણું રોંગો ને કાલાવાલા ક્યાં પણ રોકે માન્યું કહીં.

N. B.—*Co-ordinative* conjunctions as opposed to *subordinative* ones, are such as join together clauses *co-ordinate* or of *equal rank* with one another.

In a સંયુક્ત વાક્ય, every clause, besides the principal clause, is a *subordinate* or *dependent* clause, forming a constituent or component part of some other clause, while in a સાન્વય વાક્ય, each clause is an *independent* clause being *co-ordinate* or of *equal rank* with the other or others.

294. The co-ordinate clauses of a સાન્ન્ય વાક્ય are joined together by વાક્ય યોગી denoting different relations, the principal of which are—

- (a) સંબદ્ધક સંબંધ—*Cumulative* (or *copulative*) relation—(addition),
- (b) વિકલ્પ દર્શક સંબંધ—*Alternative* relation—(alternative or choice),
- (c) વિરોધાર્થ દર્શક સંબંધ—*Adversative* relation—(opposition or contrast),
- (d) કારણ દર્શક or પરિણામ દર્શક સંબંધ—*Illative* relation—(cause or inference).

Illustrations :—

- (a) હું તમને પૈસાની મદદ આપીશ અને તમે મહાને જ્ઞાનની આપજો.
- (b) હું એકલો જાઉં કે તમે સાથે આવો છો ?
- (c) કાચી કેરી ખાતી લાગે પણ પાકી તો ગળી લાગે.
- (d) હું સદા સ્વચ્છ હવામાં રહું છું અને તેથી સારી તંદુરસ્તી ભોગવું છું.

295. Sometimes compound sentences are *contracted* or *shortened* to avoid repetition of the same word, when the co-ordinate clauses may have—

(a) the same કર્તા—તે તેના ઉપર તૂટી પડ્યો, ફટી પડ્યો, ઢી પડ્યો.

(b) the same ક્રિયાપદ—તમે શું બણ્યા છો ? કાંઈક ઇચ્છે અને કાંઈક સંસ્કૃત (બણ્યો છું).

(c) the same કર્મ—તેણે સુગુણસિંહને જોયો, નિરખ્યો, ઓળખ્યો.

(d) the same ક્રિયાવૃદ્ધિ—ઉનાળે ઉંડા જળ જાય, નદી સરોવર જળ સૂકાય.

Such contracted sentences in Gujarati are called સંકુચિત સાન્નયવાક્ય.

296. The several clauses of a સાન્નયવાક્ય joined together by the વાક્યયોગી indicating different relations, are called સહગામી or *collateral* sentences. These વાક્યયોગી are often omitted in poetry as also in prose: as,

કાપ કલેશ કંકાસને કાપ પાપ પરિતાપ,

કાપ કુમતિ કરણા કરી કાપ કપટ સુખ આપ.

કેટલાએક કંઈ બહાને પગ છૂટો કરવાને બારણે ગયા, કેટલાએક આડા થયા, કેટલાએક કોઈ વાતોડા સરદાર આગળ ટોળું વળી હલા.

297. GENERAL DIRECTIONS

FOR THE ANALYSIS OF SENTENCES.

(i) In analysing a વાક્ય, first examine whether it is સાદું, સંયુક્ત or સાન્નય.

(ii) When the sentence is a simple sentence, first find the subject.

When the construction is કર્ત્તેરિ, the agent or કર્તા is the subject or કર્તૃપક્ષ. But in the કર્મણિપ્રયેગ with passive verbs, the object or કર્મ, called સહ કર્તા, is the ક્રિયાનાથ of the verb and is included in the કર્તૃપક્ષ. The agent then, in such sentences, taking the 3rd or the 5th case may be placed with ક્રિયાવૃદ્ધિ or extension of the predicate: as—

સ્વર્થ જળના માછલાંએ પરમાર્થ બુદ્ધિની કલ્પના ન કરાઈ.

પરમાર્થ બુદ્ધિની કલ્પના—કર્તૃપક્ષ.

ન કરાઈ—ક્રિયાપદ.

સ્વર્થ જળના માછલાંએ—ક્રિયાવૃદ્ધિ.

Or તારાથી આખો લાડવો ખવાશે ?

આખો લાડવો—કર્તૃપક્ષ, ખવાશે—ક્રિયાપદ, તારાથી—ક્રિયાવૃદ્ધિ.

In sentences where the agent takes the dative case, it may be placed with ક્રિયાવૃદ્ધિ or may be enclosed in brackets in the column of the કર્તા.

In sentences with ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ, as આને બહુ ધામે છે, the notion implied in the verb may be placed in brackets as કર્તા.

(iii) All words or phrases qualifying the subject may be set down as કર્તા વિવર્ધક, and placed either with the કર્તા, or in a separate column as વિવર્ધક.

(iv) Next find the finite verb in the sentence and set it down as the ક્રિયાપદ.

(v) If the verb is a verb of incomplete predication (અપૂર્ણ ક્રિયાપદ), find the ક્રિયાપૂર્ણ or complement.

(vi) When the verb is transitive, find out the ક્રમ.

(vii) If there are two objects to the verb, state which is ઉપરચ or direct, and which અનુપરચ or indirect or personal.

(viii) Look for any word or words qualifying the ક્રમ, and set that down as ક્રમવિવર્ધક either with the ક્રમ or in a separate column.

(ix) Lastly pick up what adverbs or adverbial phrases there are showing time, place, manner, cause of the action denoted by the verb, and put these down as ક્રિયાવૃદ્ધિ.

(x) Interjections and words in the vocative case may be set apart as they are not grammatically connected with the sentence.

(xi) When the sentence is a complex sentence, look for the number of clauses in the sentence, pick out the મુખ્યવાક્ય or principal clause, enumerate the several subordinate clauses, state opposite each subordinate clause whether it is a noun clause, an adjective clause or an adverbial clause, and point out in relation to what word or clause it does duty as a noun, adjective or adverb; and lastly proceed to analyse the principal clause and each of the subordinate clauses separately, as if each were a simple sentence.

(xii) In a compound sentence, the collateral clauses may themselves be either simple or complex. Write down all the સહગામી વાક્યો one below another, state opposite each the relation it bears to some other clause, and then proceed to analyse each separately. If the sentences are contracted or elliptical supply the omissions and ellipses first, and then analyse the clauses.

298. A few sentences, complex and compound are analysed in the following table :—

(a) કેલમ્બસ મૂઓ પછુ તેનો છવ અનેક ખોળિયામાં આજ છવે છે.

(b) આપણે દિવસે દિવસે નિર્બળ થતા જઇએ છિયે એ વાત તો બૂના અને નવા મતનાં માણસો એકમતે સ્વીકારે છે.

(c) બિલાડીઓએ ગભરાઇને પેલા વાંદરાને કરગરીને કહ્યું કે ભાઈ, કેમે કરતાં અમારો છૂટકારો કર ને આ જે કાંઈ થોડું ઘણું નહું છે તે અમને પાછું આપ.

વાક્ય.	વાક્યની જાત.	કર્તાવિવર્ધક સહ.	કર્મવિવર્ધક સહ.	ક્રિયાપદ ક્રિયા-પૂર્ણીસહ.	ક્રિયાવિક્રિ.
(a) કાલંબસ.....જવે છે (i) કાલંબસ ખૂંચે	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય (ii) નું સહગામી. વિરુદ્ધાપૂર્વકસંબંધ સાદું વાક્ય	કાલંબસ	ખૂંચે	ખૂંચે	
(ii) (પણ) તેનો જવ... જવે છે	(i) નું સહગામી વિરુદ્ધ. દ. સંબંધ સંયુક્ત વાક્ય નામ ઉપવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાય મુખ્યવાક્ય	તેનો જવ	જવે છે	જવે છે	અનેક ખોળિયામાં આજ
(b) આપણે.....સ્વીકારે છે (i) આપણે.....જીએ	આપણે	આપણે	નિર્બળ થતા જળએ જીએ	નિર્બળ થતા જળએ જીએ	દિવસે દિવસે
(ii) એવાત...સ્વીકારેછે	નવા અને જૂના મતનાં માણસો	એ વાત	સ્વીકારે છે	સ્વીકારે છે	તેા એકમતે
(c) ખિલાડીઓએ.....આપ (i) ખિલાડીઓએ...કહ્યું	સંયુક્ત વાક્ય મુખ્યવાક્ય નામ ઉપવાક્ય 'કહ્યું' નું કર્મ	ખિલાડીઓએ (તું)	પેલા વાંદરાને બાહી...આપ અમારો હડકા- રો	કહ્યું કરે	ગભરાઇને કરગ- રીને કરમે કરતાં
(ii) કરમે કરતાં.....કર					
(iii) આ જે.....રહ્યું છે	(iv) નું વિશેષણવાક્ય	આ જે...ધાણું	રહ્યું છે	રહ્યું છે	
(iv) તે અમને...આપ	(ii) ના લેવં નામવાક્ય	(તં)	અમને. તે	આપ	પાછું

We shall now take up the three heads of Syntax, viz. અનુક્રમ or *Order*, અવય or *Concord*, and અધિકાર or *Government*.

અનુક્રમ (Order).

299. અનુક્રમ or order shows the relative position of words in the construction of sentences.

300. The regular order of words in a Gujarati sentence is first the કર્તા or subject, then the કર્મ or object, if any, and last the ક્રિયાપદ or verb : as,

પક્ષી ઉડે છે.   ખેડુત જમીન ખેડે છે.

The ક્રિયાપૂર્ણ or complement of an intransitive verb like the object comes before the verb: as,

આપણો દેશ ગુજરાત કહેવાય છે.   અબૂતર ભતભતનાં યાય છે.

301. Adjectives used *attributively* and adjectival phrases, including participles with or without adjuncts, and nouns and pronouns *in the possessive case*, are placed immediately before the noun qualified or explained : as,
ઉઘમી માણસ ધણું કામ કરે છે. ધંધે વળગેલો માણસ સુખી હોય છે.
દેશદેશના લોકની ખોલી જૂદી હોય છે. તમારા ભાઈ ક્યાં છે ? બળતા
ઘરના પાછલા ભાગના વાડામાં જવાનો એક માર્ગ જડ્યો.

302. Adjectives used *predicatively* are placed with the predicate, that is after the subject which they qualify and not before it: as જગત મોટું છે. અહીં નિશાળો ઘણી છે.

Adjectives used *factitively*, that is as complements of factitive verbs, also come near the verb : as મેં તેને હોશીઆર બનાવ્યો.

When an adjective and a noun or pronoun in the genitive case refer to the same વિશેષ્ય, the adjective comes after the genitive noun or pronoun : મિલ્લતનું મોટું કાવ્ય, મહારાજે એક ઘર, હિંદુસ્તાનનો ગુજરાતી નકશો.

303. Adverbs modifying the verb always precede the verb : as, થોડો ઝડપથી ફોરે છે.

When the verb is transitive the adverb may *either* precede or follow the object according to the sense : as તે કસરત ફરેજ કરે છે. તે ફરેજ કસરત કરે છે.

304. Adverbs and nouns with prepositions or case-suffixes showing time or place are most frequently placed *at the beginning of a sentence* : as, આજ તો બહુ દુકારો થાય છે. એક દહાડો અપાડ મહીનામાં મગન ને એની મા મેડે એકાં હત.

305. In Gujarati the order of words remains the same in indicative, imperative, and interrogative sentences : as,

(Ind.) છોકરો પાડ વાંચે છે.

(Inter.) છોકરો પાડ વાંચે છે ?

(Imp) છોકરા ! પાડ વાંચજે.

306. Interrogative pronouns used adjectively occupy the same place as adjectives : as, હવે વિલાપમાં સો કશયદો ?

307. Interrogative particles such as શું, કે, કે શું, કે નહિ, કેની and ની are often placed at the end of પ્રશ્નાર્થ વાક્ય with varying shades of meanings : as,

(a) અમારી સાથે આવો છો કે ? (b) અમારી સાથે આવો છો શું ?

(c) અમારી સાથે આવો છો કે શું ? (d) અમારી સાથે આવો છો કે નહિ ?

(e) અમારી સાથે આવો છો કેની ? (f) અમારી સાથે આવો છો ની ?

Of the above, (a) asks a simple question, (b) and (c) indicate surprise, (d) requires a definite reply, (e) and (f) show familiarity and expect the answer 'yes' which is implied in the question.

308. A subordinate sentence when used as the object of a verb, follows the principal sentence when introduced by કે or જે, but it comes before the principal sentence if it is followed by the demonstrative એ, તે, એમ or એવું : as, તેની માએ કહ્યું કે તું આજ કડકો લાડુ લેજે. ઉંદરે કાલાવાલા કર્યા જે મહારાજ આટલો ગુનહો માફ કરો. તમે તેને મદદ આપી એ બહુ સારું કીધું. એને સારી શીખામણ આપીએ છીએ તે કડવી લાગે છે.

309. Gujarati allows great latitude in the arrangement of words and the order above indicated is often inverted

- (a) in poetry,
- (b) in proverbial expressions,
- (c) in colloquial or ironical speech, and
- (d) for the sake of emphasis.

As: (a) કરેજ કેફ જે ધણી (b) વીંધ્યું તે મેતી ને કાધું તે કામ.

ધટેજ બુદ્ધિ તે તણી. જેનો હોય વગ તેનો પેસે પગ.

(c) કહી દે ખરેખરું, નહીં તો ઉઠાડું છું રાજ્ય માતાને.

નણ્યું નણ્યું તારું કહાપણ.

(d) હજી ના આવ્યા પ્રધાન કે ન દેખાયા રાજ.

અ.વય (Concord).

310. અન્વય or Concord is the agreement of one word with another in gender, number, person, and case. In Gujarati the principal heads of અન્વય are (1) વિશેષ્ય and its વિશેષ્ય, (2) સર્વનામ and its પૂર્વાપર or antecedent, and (3) ક્રિયાપદ and its ક્રિયાનાય

વિશેષ્ય.

311. A વિશેષ્ય agrees with the વિશેષ્ય or the noun it qualifies in gender, number and case: for example,

જીનો ચાકર, જીની સોપારી (gender)

નવું મકાન, નવાં કપડાં (number)

કાળો ઘોડો, કાળા ઘોડાને (case)

Note.—The adjective as a rule does not take the case-suffixes except in the case of the instrumental and the locative with એ, when the વિકારી વિશેષણ is attracted into એ (See Art. 154) : as, સારે છાકરે, ઉધાડે માથે, આડે લાકડે.

In the above rule the adjective includes a genitive noun or pronoun, a participle and a pronoun used adjectively as, શેકનો સાળો, તમારી દુકાન, ફરતો કોટ, પેલો દરવાજો.

312. An adjective qualifying the indefinite infinitive, a phrase, or a clause is *neuter singular* : as,

બહુ હસવું સારું નથી. મિત્રવિના એકલા રહેવું અધરું લાગ્યું.
નિર્ભયતાપર વેર લેવું એ ભુલું છે.

313. Adjectives do not attributively qualify pronouns; but when they are used predicatively or factitively they agree with the pronouns in *gender* and *number* : as, એક લખે કે હું તારા વિના થેલો થયો છું અને બીજી લખે કે હું તારા વિના ગાંડી થઈ છું.

314. A *singular masculine noun* used in માનાર્થ બહુવચન requires the qualifying adjective to be *masculine plural*, while the *feminine noun* so used requires the adjective to be *neuter plural* : as, વનરાજ મહારાજ મોટા થયા છે. નવાં રાણી બહુ બલાં છે.

An adjective with several nouns.

315. An adjective *attributively* qualifying *several nouns* of *different genders* agrees *only with the first* : as, નવો ખડીઓ ને કલમ, જીવું બદન ને અંગરખો : or it may be *repeated* before each of the nouns : as, નવો ખડીઓ ને નવી કલમ.

316. When the adjective *predicatively* qualifies several nouns of the *same* gender, it takes the *plural form of that gender*, as : આપુ અને જગન બહા છે. કુંવરી અને તેની સખીઓ બાવરી બની ગઇ. મુંગઈ અને કલકતા બહાં મોટાં શહેર છે.

317. But if the nouns be of *different* genders the adjective is *neuter plural* : as,

એક દડાડો મગન ને એની મા મેડે બેઠાં હતાં.

318. An adjective used with a noun *compounded* of two nouns of *different* genders, is *neuter plural* : as, વખુરાં ખડેલાં મા દીકરાનો મેળાપ થયો.

319. When several nouns are connected by કે or અથવા, an adjective used *predicatively* agrees with the noun *nearest* to it. As, પીછોડી કે ધોનિયું નવું હોય તો આપો. ધોનીકે અથવા પીછોડી નવી હોય તો આપો.

સર્વનામ.

320. A pronoun agrees with its *antecedent* in *number* and *gender*: as : એક લખે હું તારાવિના થોડો થયોછું અને બાજુ લખે કે હું તારાવિના ગાંડી બની છું.

321. The demonstrative એ or તે may be used

(a) for a noun, as: ઘર સાફ નથી, એ કોનું છે.

(b) for the indefinite infinitive, as: કહેવું એ સહેલું છે.

(c) for a phrase, as: સહગરમાં હડીને દર્શનનું નામ દેવું એ જરૂરું છે. [રિને તે જવાનું છે.

(d) for a clause, as: કોના તમકથી વાત ફૂટી છે અને કય

(e) for some person or thing indefinitely, as: એ કોણ સુતું છે ? એ શું પડ્યું ?

Note :—The demonstrative એ is sometimes used in apposition to a single noun where it is quite redundant, as: રામરાત્રી એ એક પંડિત હતો. ડોકર એ એક જાનનું ધામ છે.

322. The correlative તે agrees with the relative જે in *gender* and *number* though *not in case*, as: (જે) જન્યું તે જવાનું સર્વ. જે આજસુ છે તેનાથી કાંઈ યતું નથી.

323. A pronoun used in answer to a question must agree in *case* with the interrogative pronoun, as: કોણુ આવ્યું? હું. કોનો નોકર? આપનો. એ જતાવવાનું કોણુ માથે લીધું છે? મહાવાએ.

The Verb and its ક્રિયાનાથ.

324. In Gujarati the most important head of concord is the concord of the verb with its ક્રિયાનાથ. A verb agrees with its ક્રિયાનાથ in *number* and *person*, or in *number* and *gender*, as:

હું પાઠ વાંચું છું. તમે પાઠ વાંચશો.

પોતલાં બંધાયાં, કલમે લેખવાડ, ચશ્મા ડાબલામાં ધરાયાં.

In ભાવે પ્રયોગ when the ક્રિયાનાથ is the ભાવ or notion implied in the verb, the verb is *neuter singular*. As ;

મારાથી જવાનું નથી. મારા પેટમાં દુઃખે છે.

એને કોઈ સાથે હજતું નથી.

325. In Gujarati, in certain tenses the verb agrees with its ક્રિયાનાથ in *number* and *person*, while in other tenses, in *number* and *gender*. (See Note to Article 203). Again in some constructions, the કર્તા or subject is the ક્રિયાનાથ, when in others, the કર્મ or object becomes the ક્રિયાનાથ. The rules on this have been fully given in the treatment of *Prayogas* or verbal constructions. (See Arts. 233 to 236 and also Art. 241).

326. When a person is spoken of respectfully, the verb is *masculine plural* or *neuter plural* according as the

ક્રિયાનાય is *masculine* or *feminine*, as: સાધુ છક યઇ ગયા. ડયુક ઓફ એડિઅનરના મરણથી મહારાણી ધણી રોકાતુર થયાં.

327. A verb having for its ક્રિયાનાય a phrase or a clause followed by the appositional એ, તે or એવું is *neuter*, as: તમે તેને મદદ આપી એ સાહે કીધું. હરામીના બે ભાગ એ ખરું પડ્યું.

328. When a word used as the complement of a verb of incomplete predication, is a noun or noun equivalent, the verb must agree with the *subject* and *not* with the complement, as: અલકશીરી! તું મારી ગુરૂ થઈ. મોહન કાલે દમયંતી બન્યો હતો.

In spite of the above rule, usage clearly shows anomalous constructions in which the complement by its being nearer the verb influences the gender or person of the verb, as:

તે સ્ત્રી ખરેખરે દુઃખનું સ્વરૂપ હતું (ક. ધે.)

કંદ, મૂળ, ફળ, રૂલાદિ પણ તેમના નિર્વાહની ચીજો હતી.

329. In addressing a person the verb is in *2nd person*, as: હે ઇશ્વર! મારાં પાપ માફ કર.

When however a word of title of honour is used in place of the second personal pronoun, it is usual to use the verb in the *3rd person*, as:

મુકરર કરેલે વખતે હું તો હાજર થએલો પણ રાવસાહેબ ધરમાં નહોતા.

TWO OR MORE KRIYANATHS.

330. Two or more *kriyanaths* of the same gender and of the *singular* number connected by અને or તથા require the verb to be in the *plural number* of that gender, as: વનરાજ, મુરખાળ, અને રૂપજી દીવાન આજુપતિના ડેરામાં આગ્યા. (Mas. plu.).

ડાહી તથા કાશી પેતપોતાને ઘેર ગઈઓ. (Fem. plu.).
હેરડીંગ્સ અને વૉટરલુ ક્યાં આવ્યાં છે ? (Neu. plu.).

331. But if these *kriyanaths* are of *different* genders the verb is *neuter plural*, as : બાલો તથા લીલડીઓ ત્રીજે રસ્તે નાકાં. તેઓનામાં પરાક્રમ અને શક્તિ નહોતાં.

Note :—Sometimes the verb agrees with the *nearest* or *last mentioned* of such words of different genders joined by *અને*, as : મેંફેફોંગના લશ્કર પાસે ખોરાક, કપડાં અને દારૂગોળો આવી રહ્યો હતો.

332. When several *kriyanaths* separated by *કે*, *અથવા* or *વા* are of *different* genders, the word agrees in *gender* and *number* with the one *nearest* to it, as :

ધરમાં શેઠ, શેઠાણી, કે નોકર નહોતો.

333. When however these words are followed by the indefinite pronoun *કોઈ* or *કશું* the verb is *neuter singular*, the words so used being *either* of the *same* gender, or of *different* genders.

(a) મકન, ભાણો કે લલ્લુ કોઈ મળ્યું નહીં.

(b) પાત્રડી, દુપટો, ટોપી, કે શેલું કશું નહોતું.

Pronouns of different persons as Subjects.

334. When several pronouns of *different* persons joined by *અને* or *તથા* are used as *Subjects*, the verb is *plural* in number and agrees in *gender* with the *first* person rather than with the *second* or *third*, and with the *second* rather than with the *third*, as:

હું, તું ને તે જઇશું.

તું ને તે જશે ?

હું ને તું જઇશું

તું ને તેઓ જશે ?

335. When the pronouns are separated by *કે*, *અથવા* or *વા* the verb agrees in *person* and *number* with the pronoun *nearest* to it, as:

હું કે તું જશે.

તું કે હું જમશ.

તું કે તેઓ જશે.

In Gujarati the verb is often omitted

(a) in poetry, as: સુખી હું તેથી કાને શું?

(b) in proverbial expressions, as: બાપ તેવા બેટા ને વડ તેવા ટેટા.

(c) in colloquial, ironical or exclamatory sentences, as: આ તે તમારી લાયકી ! બાપ કરતાં બેટા સવાઈ ! અહો ભાઈ, આજ ધણે દિવસે તમે ક્યાંથી !

અધિકાર (Government).

336. અધિકાર or Government is the power by which one word requires another to be in a particular case.

The rules of syntax under this head have been given incidentally under

The significations of *Cases* (*Vide* Art. 145 to 151).

" " *Participles* (" " 185 to 191).

" " *Tenses* (" " 218 to 221).

CHAPTER VIII.

PARSING—પદચ્છેદ.

336 A. પદચ્છેદ, literally the breaking up of a sentence, means the system of classifying the words of a sentence, according to the Parts of Speech to which they belong, and of showing the relations which they bear to one another in the same sentence.

336 B. The following Table roughly indicates the order and variety of points to be mentioned in parsing the different parts of speech :—

નામ	સર્વનામ.	વિશેષણ.	ક્રિયાપદ.	અવ્યય			
				ક્રિયાવિશેષણ.	વાક્યયોગી	નામયોગી.	કેવળ પ્રયોગી.
પ્રકાર—વર્ગ. જાતિ. સંબંધ. વિશક્તિ. વચન.	પ્રકાર અને વિશેષ્ય.	વર્ગ. જૂથ. ભેદ. અર્થ કાળ. જાતિ. પુરૂષ. વચન. પ્રયોગ. સંબંધ	વર્ગ તથા સંબંધ.				.....

336 C A few illustrative sentences are parsed below:—

1. બંગાળના લોકો ઘણા આગળ વધ્યા છે એમ આપણે સાંભળાએ છીએ. [એકવચન.

a. બંગાળના—વિશેષનામ, નાન્યતરજાતિ, સંબંધાર્થે પાડીનું

b. લોકો-સામાન્ય નામ, સામાન્ય જાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું બહુવચન.

- c. ઘણા-ન્યૂનાધિકદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 d. આગળ-સ્થળ દર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 e. વધ્યા છે-અકર્મક ક્રિયાપદ, વધ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતવર્તમાન કાળ, ત્રીજો પુરૂષ, સામાન્ય જાતિ, બહુવચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા લોકો. - [એકવચન.
 f. એમ-દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું
 g. આપણે-પ્રથમ દ્વિતીયસંધાર્થ સર્વનામ, સામાન્ય જાતિ, કર્તાર્થે પેહેલીનું બહુવચન.
 h. સાંભળાએ છીએ-સકર્મક ક્રિયાપદ, સાંભળ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, દ્વિત્વ વર્તમાન કાળ, સામાન્ય જાતિ, પેહેલો પુરૂષ, બહુવચન, સકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા આપણે અને કર્મ એમ.

૨. આ સમજવાને થોડા ઉંડા ઉતરવાની જરૂર છે.

- a. આ-દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું એક વચન, સમજવા કૃદંતનું કર્મ. [ચતુર્થાનું એકવચન.
 b. સમજવાને-સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, નિમિત્તાર્થે
 c. થોડા-ન્યૂનાધિક દર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 d. ઉંડા-સ્થળ દર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. [પછીનું એકવચન.
 e. ઉતરવાની-સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, સંબંધાર્થે
 f. જરૂર-લાવવાયક નામ, નારી જાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું એકવચન.
 g. છે-અકર્મક ક્રિયાપદ, હો મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, વર્તમાન કાળ, નારીજાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એક વચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા જરૂર.

૩. મોઢેથી રામ રામનો ઉચ્ચાર તીણું સ્વરે કરતી થોડી વાર સંભળામ.

[સાથે પંચમીનું એકવચન.

- a. મોઢેથી-સામાન્ય નામ, નાન્યતર જાતિ, કરણાર્થે તૃતીયા
 b. રામ-વિશેષ નામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું એકવચન.
 c. રામનો-as above.

d. ઉચ્ચાર-સામાન્ય નામ, નરજાતિ, કર્મર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન.
 e. તીણુ-ગુણવાચક વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય સ્વર (તે પ્રમાણે જાતિ-વચન).

f. સ્વરે-સામાન્ય નામ, નરજાતિ, કરણર્થે તૃતીયાનું એકવચન.

g. કરતી-વર્તમાન કૃદંત.

h. થોડીવાર-કાળ દર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

i. સંભળાધ-સકર્મક ક્રિયાપદ, સાંભળ મૂળ, સહભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નારીજાતિ, ત્રીજે પુરૂષ, એક વચન, સકર્મક કર્મણિ પ્રયોગ, (also called કરણે સકર્મક) એનો ક્રિયાનાથ તે અધ્યાહાર.

4. પ્રભાત થતાં સૂર્ય દેવની આરાધના કરવા જતા હોય એવી રીતે લક્ષમણ અને લવ જેવા આ બે જણ પૂર્વ દિશા તરફ વળ્યા.

a. પ્રભાત-સામાન્ય નામ, નરજાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું એકવચન, થતાં કૃદંતનો કર્તા તેથી કૃદંત કર્તા (Nominative absolute).

b. થતાં-વર્તમાન કૃદંત, એનો કર્તા પ્રભાત.

c. સૂર્યદેવની-વિશેષનામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પષ્ટીનું એકવચન.

d. આરાધના-ભાવવાચક નામ, નારીજાતિ, કર્મર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન, કરવા કૃદંતનું કર્મ. [ચતુર્થાનું એકવચન.

e. કરવા (ને)-સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, નિમિત્તાર્થે

f. જતા હોય-અકર્મક ક્રિયાપદ, જા મૂળ, મૂળભેદ, સંશયાર્થ, દ્વિત્વ વર્તમાન કાળ, નરજાતિ, ત્રીજે પુરૂષ, બહુવચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા તેઓ અધ્યાહાર.

g. એવી રીતે-રીત બતાવનાર ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

h. લક્ષમણ-વિશેષનામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પષ્ટીનું એકવચન.

i. અને-વાક્યયોગી અવ્યય, લક્ષમણ અને લવ એ શબ્દને જોડનાર.

j. લવ-to be parsed as લક્ષમણ.

k. જેવા—નામયોગી અવ્યય. [વચન).

l. આ—દર્શક વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય જણ (તે પ્રમાણે જાતિ

m. એ—સંખ્યાવાચક વિશેષણ, વિશેષ્ય જણ (તે પ્રમાણે જાતિ વચન). [વળ્યા ક્રિયાપદનો કર્તા.

n. જણ—સામાન્ય નામ, નરજાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું બહુવચન,

o. પૂર્વ—ગુણવાચક વિશેષણ, વિશેષ્ય દિશા (તે પ્રમાણે જાતિવચન).

p. દિશા—સામાન્ય નામ, નારીજાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું એકવચન.

q. તરફ—નામયોગી અવ્યય, દિશા અને વળ્યા એ બે શબ્દ વચ્ચે સંબંધ દેખાડનાર.

r. વળ્યા—અકર્મક ક્રિયાપદ, વળ. મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, નરજાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, બહુવચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા જણ.

ક. વળી એ પણ જાણવું જોઈએ કે પવન મળે એટલેજ થયું નહીં પણ તે ચોખ્ખો ને તાજો જોઈએ.

a. વળી—વાક્યયોગી અવ્યય. [જાણવું કૃદંતનું કર્મ.

b. એ—દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, કર્તાર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન,

c. પણ—ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

d. જાણવું—સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું એકવચન, જોઈએ નો કર્તા.

e. જોઈએ—અપૂર્ણ ક્રિયાપદ, યુજ્ઞ ધાતુ, સહભેદ, નિશ્ચયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાન કાળ, નાન્યતર જાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, કર્તારિ પ્રયોગ, એનો કર્તા જાણવું.

f. એટલેજ—ન્યૂનાધિકંદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

g. થયું—અકર્મક ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ, થા મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નાન્યતર જાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન.

h. ચોખ્ખો—ગુણવાચક વિશેષણ, વિશેષ્ય તે,

6. **ખાધા વિના** તો કેટલાએક દહાડા ચાલે પણ પવન વિના એક પણ **પણ** ચાલે નહીં. [એકવચન.

a. **ખાધા**—ભૂતકૃદંત નામ, નાન્યતર જ્ઞતિ, સંખ્યાયે પછીનું

b. **વિના**—શબ્દયોગી અવ્યય.

c. **તો**—ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

d. **ચાલે**—અકર્મક ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ, ચાલ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાન કાળ, નાન્યતર જ્ઞતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, ભાવે પ્રયોગ, એનો કર્તા **એનો ભાવ**.

e. **પણ**—પિરુદ્ધાર્થ દર્શક વાક્યયોગી.

f. **પણ**—ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

7. જો તુમકું **માંહેથી** મરે, તો તારે ને પોતે તરે.

a. **માંહેથી**—સ્થળદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

b. **તારે**—સકર્મક ક્રિયાપદ, તર મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાન કાળ, નાન્યતર જ્ઞતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, તે કર્તા અધ્યાહાર, કર્તારિ પ્રયોગ.

c. **પોતે**—સ્વવાચક સર્વનામ, નાન્યતર જ્ઞતિ, પ્રથમાનું એકવચન, તરે ક્રિયાપદનો કર્તા.

8. બત્રિશ વર્ષનું સ્વપ્ન થયું ત્યાં **પુરું** કર્યું ચમદૂતે,

હતી ન હતી કરી દીધ ફૂલવાડી મૂર્ખ પવનની ફુંકે.

a. **પુરું**—અહુદ્ધાર્થ વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય તે (સ્વપ્ન) અધ્યાહાર.

b. **કર્યું**—સકર્મક ક્રિયાપદ, કર મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નાન્યતરજ્ઞતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, સકર્મક કર્મણિ પ્રયોગ, ચમદૂત કર્તા, અને ક્રિયાનાથ અને કર્મ તે (સ્વપ્ન).

c. **હતી**—અકર્મક ક્રિયાપદ, હો મૂળ મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નાન્યતર જ્ઞતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, એનો કર્તા જે અધ્યાહાર.

d. **ન**—નકારવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

e. હુતી—વર્તમાન કૃદંત, વિશેષણ તરીકે વપરાયેલું, એનો વિશેષ્ય તે અધ્યાહાર. (તે પ્રમાણે જાતિવચન.)

f. કરી દીધી—સંયુક્ત ક્રિયાપદ, કરીદે મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નારીજાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, સકર્મક કર્મણિ પ્રયોગ.

9. પીલે યંત્રે કાપી, કૃષિક અતિશે શેલડી ભલે,

તથાપિ તે પોતે નિજ મધુરતાથી નવ ચલે.

a. પીલે—સકર્મક ક્રિયાપદ, પીલ મૂળ, મૂળભેદ, સંશયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાનકાળ, નરજાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, એનો કર્તા કૃષિક, શેલડી એ કર્મ અને સકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ.

b. કાપી—સંબંધક ભૂત કૃદંત.

c. ભલે—ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. [એકવચન.

d. નિજ—સ્વવાચક સર્વનામ, નારીજાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું

10. વળા કંઈ જોઈએ બોલ લાડીલા, હું સરખો નહીં આપો.

a. લાડીલા—સામાન્ય નામ, નરજાતિ, સંબોધનાર્થે પેહેલીનું બહુવચન. [એકવચન.

b. હું—પેહેલો પુરુષ સર્વનામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું

c. આપો (=આપનાર)—કર્તૃવાચક કૃદંત નામ, નરજાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું એકવચન, છે અધ્યાહાર ક્રિયાપદનો કર્તા.

11. ધૂર્તલાલ ! તું તો માનવી કાયાવાળો રાક્ષસજ.

a. ધૂર્તલાલ—વિશેષ્ય નામ, નરજાતિ, સંબોધનાર્થે પ્રથમાનું એકવચન.

b. માનવી—ગુણવાચક વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય કાયા (તે પ્રમાણે જાતિવચન). [(તે પ્રમાણે જાતિવચન.)

c. કાયાવાળો—ગુણવાચક વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય રાક્ષસ

d. રાક્ષસ—સામાન્ય નામ, નરજાતિ, વિધિવાચક પ્રથમાનું એકવચન, અધ્યાહાર છે ક્રિયાપદની પછી આવેલો કર્તા.

12. તારે જાતે જવું જોઈએ, એવું કારણ ન છતાં તું શું કામ ગયો?

a. કારણ—ભાવવાચક નામ, નાન્યતર જાતિ, હો। મૂળનું વર્તમાન કૃદંત છતાં નો કર્તા, તેથી કૃદંત કર્તા.

b. છતાં—વર્તમાન કૃદંત, એનો કર્તા કારણ.

c. શું કામ—પ્રશ્નવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. [ઘટે છે.

13. જે કામનો આરંભ કરવો ઘટે છે તે કામ પૂરું કરવું પણ

a. આરંભ—ભાવવાચક નામ, નરજાતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન, કરવો કૃદંતનું કર્મ. [એકવચન, ઘટે છે નો કર્તા.

b. કરવો—સામાન્ય કૃદંત નામ, નરજાતિ, કર્માર્થે પ્રથમાનું

c. ઘટે છે—અકર્મક ક્રિયાપદ, ઘટ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, દ્વિત્વ વર્તમાન કાળ, નરજાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, કરવો કર્તા, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ.

CHAPTER IX.

PUNCTUATION—વિરામચિન્હ.

337. *Punctuation* explains the method of inserting various marks in a written composition in accordance with the sense. In other words, it corresponds to pauses or variations of tone in speaking, and serves the purpose of making the sense clear to the reader.

338. The following are the *marks* or *signs* of punctuation generally used in Gujarati:—

- , — *The Comma*—અહ્યવિરામ or લઘુવિરામ.
- ; — *The Semicolon*—અર્ધવિરામ or ગુરૂવિરામ.
- : — *The Colon*—વૃદ્ધવિરામ.
- . — *The Full Stop or Period*—પૂર્ણવિરામ or અંત્યવિરામ.
- ? — *The Note of Interrogation*—પ્રશ્નચિન્હ.
- ! — *The Note of Exclamation*—હૃદયગારચિન્હ or આશ્ચર્ય ચિન્હ.
- — *The Dash*—ગુરૂરેખા.
- — *The Hyphen*—સંયોગચિન્હ.
- ( ) or [ ] — *Brackets*—કૌસ.
- “ ” — *Inverted Commas*—અવતરણુટાંપ.
- ' — *The Note of Elision*—લોપચિન્હ.
- ✓ — *A short syllable*—લઘુચિન્હ.
- — *A long syllable*—ગુરૂચિન્હ.
- * — *The Asterisk or Star*—કુલ or કુદરી.
- † — *The Dagger*—કટારી.
- †† — *The Double Dagger*—દ્વિકટારી.
- § — *The Section*—સર્ગગાંઠ.
- ¶ — *The Paragraph*—પદચિન્હ.
- — *The Index*—સૂચકચિન્હ.
- ^ — *The Caret*—કાંકપદ.

339. A Comma is generally inserted—

(a) Between words or phrases that have the same grammatical connection with the sentence, as:—

વિશ્વાસુ, મેહેનતુ, નિમકહલાલ અને કાબેલ પુરૂષો પણ વહીલા જેવા દેખાવા લાગ્યા. (કુસુમાવલી).

કરણની ત્યાગ શક્તિ, દુર્યોધનની નીતિ, ધર્મનું સત્ય, ભીમનું બળ, કૃષ્ણનો પ્રેમ અને અર્જુનનું શૌર્ય એ સર્વે એના લઘુ દેહમાં અન્યો-અન્યથી અધિકતર સત્તા મેળવવાને યત્ન કરતાં હતાં. (કુસુ.)

N. B.—When such words follow each other in pairs, a comma is inserted between each pair : as,

ધનવાન અને નિર્ધન, જીવાન ને ધરડા, શેઠ અને ચાકર, અમીર અને ફકીર, એ સઘળામાં કંઈ અંતર રહ્યો નહોં. (કરણ ધેલો).

(b) Before and after vocative cases, as—

અલક હહેન, જવા દોને એને હવે ! (સરસ્વતીચંદ્ર).

કહે, દેવી, હવે આનું શું કરવું છે ? (સર.).

N. B.—When some passion or emotion is to be expressed, a note of exclamation is used after the vocative, as—

ચંદ્રકાંત ! ચંદ્રકાંત ! કાંઈ કહેવાનું નથી. (સર.).

(c) Between several simple sentences, joined together by conjunctions: as,

આ બાલિકાએ કંપળી લય બતાવ્યો, અત્રુપૂર્ણેશ્વરથી શ્રમ બતાવ્યો, બાહુસ્વસ્તિકથી અર્ચનું બતાવ્યું અને અંગુષ્ઠાલેખથી લજ્જન બતાવી. (કુસુ.).

(d) Before and after phrases or sentences used as adjuncts, to enlarge a preceding noun or pronoun: as—

ડાંકારના ઇચ્છારામજી મહારાજ, જે એક અવતારી પુરૂષ થઈ ગયા કહેવાય છે, ને જે મંદિર માંડી બેઠા હતા, તેને કંઈ બપોર પડી કે દયારામ સાઈ કાવ્ય કરે છે. (દયારામ).

કવિ નર્મદાશંકરે, પોતે દયારામની બાની ઉપર આશક હોવાથી, તેને વિષે હકીકત મેળવવામાં ઘણો પ્રયાસ કર્યો હતો. (દયારામ).

(e) Before and after phrases introduced into the body of a sentence : as:—

તમારે તો, ગમે તેમ હોય તોપણ, એવી વાત વિસારી દેવી જોઈએ.

(f) Before quotations, when immediately dependent on the verb that introduces them : as:—

આ વાત સાંભળીને પાદશાહે પૂછ્યું, “ તમે શાઉપરથી આટલી દેહેશત રાખો છો ? ” (કરણ.).

N. B.—A *Colon* is also used in such cases.

340. The *Semicolon* is inserted between two portions of a sentence, each being complete in itself, when the pause is intended to be longer than that meant by a comma: as,

આ તરુણ નરને માથે મહારાજા શ્રી કેસરીસિંહના બન્ને હાથ હતા ; તેની પૃષ્ઠે મહારાણી દેવી કામસેનાની પવિત્ર અને બળવાન ઓથ હતી ; તેની સામે પુલીના કામળ પાણુ પરીક્ષક ચક્ષુદ્રય હતાં ; અને તેના દેહાત્મ પ્રતિ કુમારી વસંતવિદ્યાસીનીનું સર્વસ્વ હતું ; તેથી તે સર્વ પ્રકારે ભાગ્યદેવીના માથા ઉપર બેઠો હતો. (કુસુ.)

341 The *Colon* is used after a portion of a sentence, complete in itself, when it is conjoined with another portion, connected with it by way of *enumeration, example, consequence, &c* : as—

જૂની સુરંગ, તેનું રાણાના અંતઃપુરમાં ગ્રહોં, ઉઘાડી તરવારવાળો રણુજીત, પોતાની સત્તા ઓછી થાય છે એવું શહરાય જાણે છે એવી લોક ખ્યાતિ, તેના પ્રતિસ્પર્ધી ઉપર રાણો વધારે પ્રીતિ દેખાડે છે એવી જનચર્યા, અને શહરાય ખુન કરતાં ડરે એવો નથી એ અપવાદ : આ સર્વ વાર્તા ઉપરથી એકજ અનુમાન થાય એવું હતું. (સર.)

દશરથે રામનો ત્યાગ કર્યો, રામે સીતાનો ત્યાગ કર્યો, અને તે છતાં દશરથનું જીવન રામમય રહ્યું અને રામ સીતામય રહ્યા : તેમજ પતિવ્રતા કુમુદસુંદરી મૂર્ખ પતિને મનનો સ્વામી કરી દેવા મથી તે છતાં સરસ્વતીચંદ્રમય મટી નહીં ! (સર.)

મનની વેદનામાં શરીરની વેદના જાણુઝ નહીં : ક્ષણવાર ત્યાં ને ત્યાંજ માથું રહ્યું. (સર.)

342. The *Full Stop* is used—

(a) At the end of each complete and independent sentence : as—

એક દિવસ પુત્રને સંભારતા સંભારતા સદ્મીનંદન શેઠ
સરસ્વતીચંદ્રના વાલકેશ્વરવાળા બંગલામાં ગયા. (સર.)

(b) After abbreviations, as :—

તા. ક.—તાજ કલમ.	રા. સા.—રાવ સાહેબ.
ધ. સ.—ધસ્વી સન.	રા. રા.—રાજ્યમાન રાજ્યશ્રી.
ધ. સ. પૂ.—ધસ્વી સન પૂર્વે.	રા.—રાજ્યશ્રી.
ધ.—ધત્યાદિ.	મુ.—મુકામ.
વિ.—વિદ્યમાન.	ઠો.—ઠેકાણું.
વિ. વિ.—વિશેષ વિનંતી.	તા.—તારીખ.
લા. or લી.—લખીતંગ	સં.—સંવત.
ર.—રૂપિયા.	રા. બા.—રાવ બહાદુર.
નં.—નંબર or નંગ.	બા. બા.—બાન બહાદુર.
પ્ર.—પ્રશ્ન.	બા. સા.—બાન સાહેબ.
ઉ.—ઉત્તર.	ચિ.—ચિરંજીવી.
સ.—સવાલ.	મી.—મીસ્ટર.
જ.—જવાબ.	કું.—કુંપતી.
ડા.—ડાક્ટર.	

343. The *Note of Interrogation* is always used in a sentence after *direct* questions : as—

કેમ સુંદર ભાભી, આ શું અચિંત્યું? આટલા બધા ધૂળે છો કેમ? (સર.)
but not after *indirect* questions : as :—

એ તો હું ક્યાં જાઉં છું, એ મને પૂછે છે.

344. The *Note of Exclamation* is used after expressions of sudden joy, surprise, terror, wish, benediction, address, &c., as :—

અરરરરર! આ પિતા! આ બોલે છે શું! આનો ઉત્તર દેવાની કાંઈ જરૂર નથી! (સર.)

આપની નિશ્ચિંતતા હવે અમર રહો! (સર.)

ગાડીવાળો અમકયો : “હે! ક્યાં ગયા?” (સર.)

આ અમારા કોલ ઉપર જગકર્તા ધશ્વર! તું મોહોર કરજે,
તથા હે તેત્રીશ કરોડ દેવતાઓ! તમે સાક્ષી કરજો (કરજી).

N. B.—The mark is repeated when the emotion is very strong, as :—

રાજર્ષિ હરિશ્ચંદ્રના રાજ્યનો નાશ, સુહૃદનો ત્યાગ, ભાર્યા અને તનયનો વિક્રય !!! હે વિધાતા ! તે આ શું કર્યું !!!

The two marks (?!) are often combined when a combined feeling of surprise and question has to be expressed : as,

તમારી આ વર્તણૂક સારી નથી એમ કેમ કહી શકાય ? !

345. The *Dash* is used :—

(a) When there is an abrupt break in a sentence : as,

તમને કહેતાં જાણ હપડતી નથી, બાકી જાણું છું કે તમે જાણશો ત્યારેજ મહને કરાર વળશે ને ત્યારેજ—તમે સમજ્યાંજ છો સ્તો. (સર.)

(b) When some change in thought or construction is to be expressed : as,

વિષયને હું ન્યાયું છું—વિષય મહને ન્યાવી શકતા નથી; સંસાર મહારો દાસ છે—હું સંસારનો નથી. (સર.)

(c) After an enumeration of particulars to show that what follows is common to all of them : as,

કંઈક ઉપરીઓપર લાંચના અથવા બીજી રીતે કસુર કરવાના આરોપના પ્રસંગ આવેલા; કંઈકને પોતાના કામમાં ગુંચવારા ભરેલા અને આંટીના પ્રશ્ન ઉઠેલા; કંઈક પ્રજા વર્ગના રાગદ્વેષના પાત્ર થયેલા અને તેમનાપર તરકટ ઉઠેલા; કંઈક પોતાના ઉપરી અમલદારોના અભિમાન અથવા દુર્ગુણ અથવા દ્વેષના બલિદાન થયેલા;—એવા એવા સર્વ ઉપરીઓને માન્યતુરે સ્વખુદ્ધિથી સવળા માર્ગ બતાવેલા. (સર.)

346 The *Hyphen* is generally used to connect compound words, and in printing, when a word is broken up into syllables at the end of a line : as,

સુચુષ્સિંહના વદન-શશીને શોક-રાહુએ ઘાયલો જોતાંજ હર્ષને બદલે તેને શોક થવા લાગ્યો. (કુસુ.)

347. *Brackets* are used to enclose a phrase or a sentence, which interrupts another sentence, as :—

શબ્દો રેયતની સલાહ લીધા પછી દેશમાં રૂડી વ્યવસ્થા કરવા સારૂ (પોતાની મોજશોખને માટે નહીં) રેયત પાસેથી ઘટતું દ્રવ્ય માંગવું. (નર્મગદ્ય).

348. *Inverted Commas* are used when a passage is quoted or reported from an author or another speaker : as,

એની આંખે કુમુદસુંદરીની પળવાર

“મળી દૃષ્ટોદૃષ્ટ.” (સર.)

“અલક પહેન, હું તો તમારો ભાઈ થાઉં હો!” એમ બોલી પવિત્ર દૃષ્ટિથી તેના ભણી જોઈ રહ્યા. (સર.)

Sometimes a *single comma* is similarly used : as,

સર્વથા ‘મરી ગયા પછીજ મનુષ્ય મુખી છે કે દુઃખી છે એ વાત સમજી શકાય’ એકું ગ્રીસના મહાત્મા સોલનનું કહેવું અનુભવસિદ્ધજ છે. (કસુ).

349. The *Notes of Elision*, a *short syllable*, and a *long syllable* are generally used in poetry to show respectively the elision of a letter, a syllable prosodially short, and a syllable similarly long : as—

કળા તાણી વસુ લાવશે વિદેશમાંથી નિદાન,

ભરપૂર હિંદુસ્તાનના રેવાના નિધાન.

350. An *Asterisk*, an *Obelisk*, a *Dagger*, a *Section*, and a *Paragraph*—these marks are used in manuscripts and in printing to refer to some notes in the margin or at the foot of the page.

Two, three or more asterisks together (****), or a long dash (—————), or at times several dots put together (.....) denote some omission.

351. The *Index* corresponds much to the English *N. B.* (*nota bene*=*mark well*), and draws our attention to a particular point of note.

352. The *Caret* is used to denote some omission when the latter is afterwards inserted : as—

નવ કલાક પછી

દરબારનો હુકમ છે કે રાતના ^ દરવાજા બંધ રાખવા.

CHAPTER X.

PROSODY—छन्दविन्यास—पिંગलविचार.

353. *Prosody* treats of the *Accent* and *Quantity* of syllables, and *Laws* of Versification.

354. *Accent*—अक्षर—*is* the stress laid on a syllable while pronouncing it. It is of *three* kinds:—

(a) उदात्त—acute,

(b) अनुदात्त—grave, and

(c) स्वरित or मिश्र—circumflex (*Vide* Sec. 33).

355. A *syllable* is as much of a word as can be pronounced at once, that is, a vowel with or without one or more consonants.

356. *Quantity* of a syllable is either *द्वय* or *तृय*, दीर्घ or श्रु, or ऋत.

357. A syllable is called *द्वय* or *दीर्घ* according as its vowel is *short* or *long* respectively. A *short* syllable becomes *long* when followed by an अनुस्वार or विसर्ग. It also becomes *long* when it is followed by a conjunct consonant (नेडाक्षर) and possesses an acute accent: as, अंगना, अंतःकरञ्ज, वृक्ष.

Also the last syllable of a quarter is either long or short, according to the exigence of the metre, when its natural quantity is short.

358. A *stanza* (श्लोक or पद्य) is a combination of *four* (at times *six*, as in the case of छन्द and कुंडलिया) *lines* (पद or पद्य or पद्य or पद्य), which are regulated either by the number of *syllables* (अक्षर) or by the number of *syllabic* *instants* (भाना).

359. One મારા is allotted to a *short* syllable, and two to a *long* one in metres regulated by the number of મારા. A *long* syllable is taken to possess *three* મારા.

360. *Metre* (છંદ or વૃત્ત) is the name given to the *system* regulating the number and position of syllables and syllabic instants in a line of poetry.

361. The *Cesural pause* is called ચ્છેદ where we are required to stop a little while repeating a line of poetry.

362. Versification in Gujarati is based upon *two* kinds of metres :—

(a) અક્ષરમેળ છંદ—Letter-metres; and

(b) મારામેળ છંદ—Syllabic metres.

363. A *short* syllable with *one* મારા is marked ♪, while a *long* syllable with *two* મારા is marked —.

364. For the sake of facility, there are used in Gujarati *eight* syllabic groups, or poetic feet, or ગણ, each consisting of *three* syllables, which can be expressed as follows:—

યગણ ♪ — — as યશેદા (Eng. Bacchius).

રગણ — ♪ — as રામછ (Amphimacer).

તગણ — — ♪ as તોવિંદ (Anti-bacchius).

ભગણ — ♪ ♪ as ભૂવર (Dactylus).

મગણ ♪ — ♪ as મલેશ (Amphibrachys).

સગણ ♪ ♪ — as સવિતા (Anapaestus).

મગણ — — — as અંબાછ (Molossus).

ત્રગણ ♪ ♪ ♪ as ત્રિમુદ (Tribrachys).

Similarly લ (♪) denotes a *short* syllable, and ગ (—) a *long* one.

These ગણ with their proper arrangement can be very easily remembered by the following couplet:—

આદિમધ્યાવસાનેષુ યરતા યાન્તિ લાઘવમ્ ।

મજસા ગૌરવં યાન્તિ મનૌ તુ ગુરુલાઘવમ્ ॥

The ચગણ, રગણ, and તગણ have respectively a *short* syllable in the beginning, middle, and end; while with a *long* syllable in these places, we have respectively લગણ, જગણ, સગણ. If all the syllables be *long*, it is મગણ, while with all of them *short*, it is નગણ.

365. The usual માત્રામેળછંદ used in Gujarati are :—

દોહરા, ચોપાઇ, પદ્યવંગમ, મલીદીપ, રોળા, છાંપા, હરિગીત, સવૈયા, ત્રિજંગી, મૂલણા, કુંડળિયા, ગીતિ.

366. The usual અક્ષર મેળવૃત્ત so used are :—

અનુષ્ટુપ, ઇદ્રવજા, ઉપેદ્રવજા, ઉપજતિ, દોષક, શાલિની, લલિત, તોટક, દ્રુતવિલમ્બિત, મોતીદામ, ભુજંગી, વંશસ્થ, વસંતતિલિકા, ચામર, માલિની, નારાય, શિખરિણી, મંદાકાંતા, પૃથ્વી, હરિણી, શાર્દૂલવિકીરિત, સગ્ધરા, મનહર, વૈતાલીય, પુષ્પિતાગ્રા.

I. માત્રામેળછંદો (Syllabic Metres).

1. દોહરા.

The first and the third ચરણ contain 13 માત્રા each, while the second and the fourth contain 11 માત્રા each. The *eleventh* માત્રા is *short* in every ચરણ. The accent falls on the first, fifth and ninth માત્રા. The યતિ rests on the eighth માત્રા of every ચરણ.

પુરંતક અર્ધ ઉઘાડું ને અર્ધું મીઠું જણાય,

મંદુ કિરણશી અંગુલી માંહીં પરોવી કાંઈ.—હૃદયવીણા.

2. ચોપાઇ.

Each ચરણ contains 15 માત્રા and ends in either જગણ, તગણ, રગણ, or સગણ.

રે ઠગ ! મુજને કાં તું જ્ઞાય ? નહિ એ જ્ઞાતા અનિલ બધાય ;
જ્ઞાતાં જ્ઞાતાં રૂપજ ધરી તું નો તું આવે ફરિ ફરી.—કુસુમમાળા.

૩. પ્લવંગમ.

Every ચરણ contains 21 માત્રા with the યતિ resting on the eleventh માત્રા. The *initial* and the *final* letters of each ચરણ are *long*.

ચિત્તે મનુજ ! વિચાર અધમ તું છે અતિ,
ધારી મતિ નવ સાર કરી નીંચ તેં મતિ;
તેં ભવમાં આ એક જગતમાં જન્મીને
લીધા વેશ અનેક બદન મન બદલીને.—કાવ્યસરિતા.

4. મહીદીપછંદ.

Every ચરણ consists of 22 માત્રા with *one* or *two long* letters in the end. The યતિ rests on the twelfth માત્રા, while the accent falls on the first, seventh, thirteenth and nineteenth માત્રા.

પ્રેમબંધ બંધુતણો, વિશ્વજનો બોલો,
બાંધિયો પ્રભુધામથીજ જન્મથકી જોડે ;
જનનિજાત ભગિની બ્રાતની સમાન આંહિં
મનુજ રચિત બંધુતણો પ્રેમ બને નાહિ.—કુ. મા.

5. કાવ્ય or રોળાવૃત્ત.

Every ચરણ consists of 24 માત્રા with *at least one final* letter *long*, and the યતિ rests on the eleventh માત્રા.

પડ્યાં ન ઉડ્યાં ભાઈ, રાજ મોટાં મોટાંઓ;
આસિરિયા ને મિસર, ગ્રીસને રોમ ગયાં ઓ !
કહાં હસ્તીનાપૂર, અરે કહું દિલ્લી કહાં છે ?
સિદ્ધપોર પાટણ, અરે તે પૂજા કહાં છે ?—નર્મકવિતા.

6. છંદા or છપય છંદ.

Unlike all other metres, this stanza contains six ચરણ. The first four ચરણ are those of રોળાવૃત્ત, and each of

the last two contains 28 मात्रा with the यति resting on the fifteenth मात्रा.

વાથ સાથ લલનાર, દીઠા તે તો તન રોગી;
જરમાંહે ઝીલતં, ઝાલી ઝોળી થઈ જોગી;
શ્વરા શિર સરદાર, કાયર કિંકર થઈ નાહ;
સદાવ્રત દેનાર, ભીખ માગે થઈ માહ;
જોખનવંતા નરનારીઓ, દીઠાં ડોસા ડોશીઓ;
સામળ કહે કરતી છાંયડી, જોષ ન જોશે જોષિઓ.

7. હરિગીત છંદ.

Each ચરણ contains 28 मात्रा with the यति at the fourteenth or the sixteenth मात्रा. The accent is on the third, tenth, seventeenth, and twenty-fourth मात्रा. There must be રગણ at the end of every ચરણ, or at least the final letter ought to be long.

રે ! ક'ષ્ટ તો બહુ બ'હુ સહ્યું મેં કાંમ કેરા કાંમમાં;
રે ! તોપિ હું જરૂરી રહ્યો સૌ જામ એવા જામમાં;
દિનરાત ક્યાં વહિ જાયછે એ ગોઝ મનમાં ના ગ્રહી,
પ્રભુ ! રહાય કર તું મુજને પડું પાય હું તુજ દરિદ્રી.

N. B.—This is the scheme given by Kavi Dalpatram (*vide* his પિંગળ). Kavi Narmadashanker has introduced a change in *dropping* the first two मात्रા of every ચરણ and necessarily requiring a રગણ at the end (*vide* his પિંગળ પ્રવેશ).

સાંભળી રતુતિ આપણીરે બૂલી ખાવી ના ખતા;
સ્વાર્થ સાડ લોક હુઆ જૂઠાં જાણું જોલતા;
નિંદે કાઈ આપણે તો લડવું નહિ તે સાંભળી;
પીઠ પાછળ લોક હલકા બૂંડું જોલે તે વળી.—ન. ક.

Mr. Narsinhrao Bholanath has, of late, introduced in his nice little books of poems, what he calls વિષમ હરિગીત. There is nothing new about it. It is merely a combination of the two schemes laid out by the two esteemed poets of Gujarat. In this stanza, the odd ચરણ are Kavi Narmad's while the even ones are Kavi Dalpatram's.

શાન્તિ રીતળ વરશિને સુખમાં સુવાડું રાત્રિએ;
 જે નદી, સરવર, અદ્રિ, તરવર દિવસ તપિયાં લહેમને;
 કુમુદિની કરમાઇ દિવસે યાકીને સૂઝ જતી;
 લહેને જગાડું કરવડે મૃદુ સ્પર્શ કરીને પ્રેમથી.—કુ. મા.

8. સવૈયા.

સવૈયા is of two kinds:—સવૈયા એકત્રીશા and સવૈયા બત્રીશા. In the first, every ચરણ contains 31 માત્રા, while in the second, every ચરણ contains 32 માત્રા. The યતિ is at the sixteenth માત્રા. In એકત્રીશા the *last two* letters in every ચરણ are *long* and *short* respectively, while in બત્રીશા *both* of them are *long*.

પરદેશીના ઘૂટ ફટાફટ માથાફૂટ કરી રીંદ ધાર,
 શોભા ખોટી તેની સધળી આલે પૂરા દિવસ ચાર;
 અલ્પ કાળમાં ફાટી જશે, જશે લઈ તેને પછી શ્વાન,
 વેશ તજી પરદેશ તણો આ સજ તહારો હે હિંદુસ્થાન.—કા. સ.
 અંબુધિતાત અને જનની જળમાત સહેલર લક્ષ્મી બનેલી,
 રાજ્ય કરે નજમાં, શિવ-લાલ કરે ગૃહ, અમૃત ડૌરતુલ બેલી;
 સેનપતિ સ્મર નાયકનો, પતિરોહિણિનો, પ્રિય સર્વ તણો છે,
 તો પણ અસ્ત થયો શશિરાજ, અહો! ઉદ્યાસ્ત પ્રલાવ ધણોછે—
 ઈંદ્રજીતવધ કાવ્ય.

9. ત્રિભંગી.

Every ચરણ contains 32 માત્રા with the યતિ at the tenth, eighteenth and twenty-sixth માત્રા. The accented માત્રા are the third, eleventh, nineteenth and twenty-seventh. The *final* letter of every ચરણ must be *long*; and if સગણ can be introduced in the end, that is preferable. There are three *medial rhymes* (યતિપ્રાસ) in every ચરણ.

જય જ'ગદાધારા, સૌથી ન્યાગ, શું લહું સારા, ગુણ તહારા,
 જય તીરાકારા, પણ સાક્ષારા, સર્વાકારા, શુભકારા;

જય પાપોહારા, દુઃખ સંહારા, પાપી મારા, ગુણુ ગારા,
જય જય ભવ તારા, શત્રુ વિદારા, શુભ અભિધારા, સુખકારા.

10. ઝૂલણા.

Each ચરણ contains 37 માત્રા with the ચતિ resting on the tenth and the twentieth માત્રા. The *final* letter in every ચરણ must be *long*. The accented માત્રા are the first, sixth, eleventh, sixteenth, twenty-first, twenty-sixth and thirty-first. It is advisable to have the *third* માત્રા *short*.

સ્નાન કરી નર્મદા નીરમાં ધીર નર એક કૈાપીન અંગે ધરીને,
નર્મદે! નર્મદે! એમ ઉચ્ચારતો હર્ષથી રોમ ગભાં કરીને;
સંગ નથી કોઇનો નિરપૃહી નિપુણ તે જગત જંજળને શૂન્ય દેખે,
ધન્ય સંન્યાસને, વાસના છોડી જે આશના પાશ તૃણ તુલ્ય પેખે.—

૨. શા.

11. કુંડળિયા.

Like છંપા this stanza also differs from others in containing six ચરણ. The first two ચરણ form a દોહરો, and the last four form a રોળાવૃત્ત. The first hemistich of the third ચરણ must be the same as the fourth hemistich of the preceding દોહરો, and the last words of the stanza must be almost the same as the first.

જેથી સકળનાં મન હરે, મુક્તાક્ષી મહામૂલ,
તો તેનાં કેવાં હશે, ફગની પેઠે પૂલ ?
ફગની પેઠે પૂલ હશે કય તકમાં ચાતાં ?
ઝાડ છોડ કે વેલ ? બાગમાં હશે વવાતાં ?
કયા દેશમાં થાય ઝાડ પ્રિય મુક્તાક્ષીનાં ?
ઉપજ્યો મને વિચાર, હરે મન જેથી સકળનાં.—રસશાસ્ત્ર.

12. ગીતિ.

The first and the third quarter contain 12 માત્રા each, while the second and the fourth 18 each.

હાસ્યજનક નાટકથી, હસી કહડાએ અનીતિ મૂખાંધ;
ફેલેતિ જોઈ લોકો, તજે પુત્રતા બહુજ શરમાઈ.—ન. ક.

II. અક્ષરમેત્ર છંદો. (LETTER METRES).

1. અનુબુધ્.

Each quarter contains 8 letters. In all the four quarters the *fifth* letter is to be *short*, and the *sixth long*: while the *seventh* letter *alternately long and short*.

“ધાઓ, ધાઓ, અરે નાથ ! ઉગારો અગ્નિ ઝાળથી;”
લવતી ઝપકા જાગી નવોદા આંસુ ઢાળતી.—હ. વી.

2. ઇંદ્રવજ્ર.

— — — — — (5, 6).

ત   ત   જ   ગ   ગ

દેખી તને આ રસતી અત્યારે, વ્યાપેજ ઉદ્વેગ મને વધારે !
જ્ઞાલી પ્રિયા છોડ મને ઉલાસે ! થા ખૂશ જેથી સુખ સૌ પ્રકાશે !—કા. સ.

3. ઉપેંદ્રવજ્ર.

— — — — — (5, 6).

જ   ત   જ   ગ   ગ

ઉપેંદ્રવજ્ર differs from ઇંદ્રવજ્ર in having the *first* letter *short* instead of *long*.

વસન્ત માંહી કળિ માધવીની, કલા શશીની શરદે નવીની,
દિને દિને ખીલતી તેમ જાળા અપૂર્વ કાન્તિ ધરતી રસાલા.—હ. વી.

4. ઉપજાતિ.

When quarters of ઇંદ્રવજ્ર and ઉપેંદ્રવજ્ર are mixed up together in one and the same stanza, the metre is called *ઉપજાતિ*. The Caesural pause is at the fifth letter.

સંગ્રામનો સંનિધ કાળ આવે, મને મહા ઉત્સવ તુલ્ય લાવે;
ફરી ફરીને નહિ લાગ આવે, જો માત ! ત્હારા મનને મનાવે.—ઈ. વ.

5. દોધક.

. - ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ ૪ - - (6, 5).

મ મ મ ગ ગ

દેહ અણુ સમ સૂક્ષ્મ ધરે છે, પાસ થતાં પણ ભવ્ય દિસે છે,
પાર વિના ઉપકાર થવાને, મંત્ર સમાન વદો ગિર જાને.—છ. વ.

6. શાલિની.

- - - - - ૪ - - - ૪ - - (4, 7).

મ ત ત ગ ગ

ને આંકેમે સર્વ આનંદ પામે, ગોપી જેવી કૃષ્ણને શું લડાવે;
મહાલે ઝાઝું સ્વર્ગ પામી શું આળે ! હા હા ! કેવાં મુખ એનાં પ્રકાશે !

7. લલિત.

૪ ૪ ૪ - ૪ - - ૪ - ૪ - (6, 5).

ન ર ર લ ગ

નરમ દીલથી, ગહિ વૃત્તિથી, સમજી વાંચશો, સૂખિયાં થશો;
અનુભવી હશો, શુદ્ધ જ્ઞાણશો, વળિ વખાણશો, પાડ માનશો.—ન.ક.

8. તોટક.

૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ ૪ - (3, 3, 3, 3).

સ સ સ સ

ગિરિરાજ અને ધનરાજ તણો, અહિં ખેલ અલૌકિક આજ બન્યો;—
ગિરિવૃન્દ અહો ! ધનરાજ અહો ! મુજને તમ ખેલ વિષેજ અહોહ. વી.

9. દ્રુતવિલખિત.

૪ ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ - (4, 4, 4).

ન મ મ ર

કુદતું નાચતું નાવડું આવતું, અતિ મનોહર સુંદરી લાવતું,
અનુપ ગીત સુધા વરસાવતું, નૃપતિ શાન્તનુને લલચાવતું.—હ. વી.

10. મેતિદામ.

૪ - ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ (2, 3, 3, 4).

જ જ જ જ

સખી દુઃખ દેછ ધણું મુજનેજ, બની શણગાર સછ ફરીનેજ;
નહીં પતિ પાસ મ્હને સુખકાજ, ધરૂં ક્યમ અંગ રૂડા નવ સાજ.

11. ભુજંગપ્રયાત.

૪ - - ૪ - - ૪ - - ૪ - - (6, 6).

ય ય ય ય

અહો વૃક્ષ મેવાતણા કેટલા આ? બહુ ભારથી ઝૂલી નીચા વળ્યા આ !
ભુજો લીંબુ લીલા પીળા ઝળઝળે, થતાં પકવ એ સ્વાદ શું રમ્ય આલે !

12. વંશસ્થ.

૪ - ૪ - - ૪ ૪ - ૪ - ૪ - (5, 7).

જ ત જ ર

ક્ષણે ક્ષણે વેલ સમાન વાધતી, નવા નવા રંગ તરંગ ધારતી.—
સુલોચનાની પૂરી હોંસ પાડવા, ગૃહેશ આલ્યો ગૃહિણી ઝડાવવા.—છ.વ.

13. વસંતતિલિકા.

- - ૪ - ૪ ૪ ૪ - ૪ ૪ - ૪ - - (8, 6).

ત મ જ જ ગ ગ

નંતે બાર કુંલ દિન તે થકિ માંડી આને
ખાલી કર્યા ફરીભર્યા અહિં ચંદ્રાને,
હા ! એટલી અવધિમાં સુખદુઃખરંગ
શા આપણે અનુભવ્યા હશિ રોઈ સંગ !—કુ. મા.

14. ચામર.

- ૪ - ૪ - ૪ - ૪ - ૪ - ૪ - ૪ - (7, 8).

ર જ ર જ ર

Each quarter contains 15 letters, and resembles a line in English of *Trochaic Septameter with one more long syllable at the end.*

આગ રેલ ને દુકાળથી ખરાબી થાય છે,
પેટ ના ભરી શકે ગરીબ જીવ જાય છે;
લૂગડાં વિના ફરે ઠરી ન ઠામ બેસવા,
ધામ ઠામ ના મળે, શું હાલ એમના થવા ?

15. માલિની.

૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ - - - ૦ - - ૦ - - (8, 7).

ન ન મ ય ય

શશિસમ મુખચાર ચિત્ત આકર્ષનારૂં,
દિલદુઃખહરનારૂં શાન્તિથી ખીલનારૂં;
વદનસ્મિત પ્રસારી હાર્ય દે સુખકારી,
કુતૂહલ નવભારી કિંતુ તે હાર્યકારી.—કા. સ.

16. નારાય.

૦ - ૦ - ૦ - ૦ - ૦ - ૦ - ૦ - ૦ - (8, 8).

જ ર જ ર જ ગ

This is exactly the English *Iambic Octameter*. It differs from ચામર only in having *one short syllable added at the beginning of each quarter*.

વળી જુઓ અહીં રૂડાં સુપાદપો અશોકનાં,
દિસે સદુજ ઠામ એ દૂરે થવા સશોકનાં;
ખિલે ઘણાંજ પર્ણુ, ને કરે સદા સશોકને
અનિદ્ર કરી લહેરથી હરી પીડા અશોક એ.

17. શિખરિણી.

૦ - - - - ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ - - ૦ ૦ ૦ - (6, 11).

ય મ ન સ ' મ લ ગ

સુલદ્રાનો રૂડો શરી કર સમો જ્યાં કર અડ્યો,
યતિ ચોક્યા ચિત્તે—કુમુદવનમાં મોદ પ્રસર્યો,
ખિલ્યાં અંગો, મીઝ્યાં નયન, હરખ્યાં રોમ શરીરે,
વદા બ્રહ્માનંદે મગન થઈ નારાયણ હરે!—ર. શા.

18. મંદાકાન્તા.

— — — — — (4, 6, 7).

મ   મ   ન   ત   ત   ગ   ગ

ધીમે ધીમે સરતિ નિરખી હંસની નારી હારી,
વાયુ વાતાં ઉડતું ઉરથી હ્લેરિયું અંગધારી,—
જાતી પાણી, હસતિ મુખથી, જેમ દૈને રૂપાળી;
ગંગારૂપે ગણિત ગુરૂએ કો નવોઢા નિહાળી.—ર. સા.

19. પૃથ્વી.

— — — — — (8, 9).

જ   સ   જ   સ   ય   લ   ગ

કુરંગ! જળરંગ છે, જળ નહીં, તું શાને ધસે!
મરીશ રખડી, કદી ઉદક પાસ ના આવશે;
તડાગ ભ્રમણા ધરે હરિણુ શીદ આવી અરે?
તહીં ઉદક ભાસ છે, ન તવ તૃપ્ત તૃણા કરે.—કા. સ.

20. હરિણી.

— — — — — (6, 4, 7).

ન   સ   મ   ર   સ   લ   ગ

અકળ રચના સર્વે ભાસે તમારી ત્રણે તણી!
વિધવિધ રીતે લોભાવો છો પ્રસારી કીડા ઘણી!
તરણુ વયની અંદાની સૌ દિસો સખીઓ તમે!
નિકટ સરતાં લાજે મુગ્ધા કુમારી નહીં રમે!—કા. સ.

21. શાદૂલવિકીડિત.

— — — — — (12, 7).

મ   સ   જ   સ   ત   ત   ગ

હું ક્યાં મંદધી, અંબુધિ તું રસનો આનંદ રૂપે રહ્યો;
હું ક્યાં અજ્ઞ, પરજદેવ તુજને સ્વજ્ઞાન રૂપે કહ્યો;
હું ક્યાં મૂઢ વિરૂઢ મોહ મમતા, નિર્લેપ તું ભૂપતિ;
પામી સ્હાય રસાદિ વર્ણુન કરું, દે દેવ તું સન્મતિ.—ર. સા.

૨૨. અધર.

----- (7,7,7).
 મ ર મ ન ય ય ય

આજે તુને ગિરિ હે નયન નિરખતાં આત્મ સાનંદ ભારે !
 જૂદી જૂદી રૂતુમાં નવિન નવિન તું વેશ વિચિત્ર ધારે,
 લીલાં વસ્ત્રો સમે કેા અધિક પિત ધરે, શ્વેત ભૂરાં કદાપિ,
 આજે ગિરિ! મને તેં ખચિન હૃદયમાં સુખ સૌ શાન્તિ આપી-કા. સ.

૨૩. મનહર.

In this metre there is no specified system of syllabic feet. It contains 31 letters in each quarter, with the *યતિ* at the eighth, sixteenth, and twenty-fourth letters. The *final* letter in each quarter must be *long*. The three *medial rhymes* (યતિપ્રાસ) increase the charm of the metre.

તપખીર સુધે જન, જૂઓ તેનું કેવું તન,
 જાણે ધૂળનુંજ વન, બહુ દુઃખકાર છે ;
 લૂગડાં સદાય મેલાં, હાલ બહુ દિસે ઘેઝા,
 નાકમાંથી ચાલે રેલા, ગંધનું અગાર છે ;
 કદીએ ભૂતાય નહીં, આઘી પાછી થાય નહીં,
 સદા સાથે રહે સહી, ખાલી ખોટા ભાર છે;
 વ્યસનીને વળગી તે, કદી નવ અળગી તે,
 સાથ મરનાં લગી તે એવી ખૂરી નાર છે.

૨૪. વૈતાલીય.

This metre and the following differ from all other metres in having their *odd and even quarters arranged according to two different systems* of syllabic feet. The *first* and the *third* follow one system, while the *second* and the *fourth* follow another.

✓ ✓ - ✓ ✓ - ✓ - ✓ - (3,7).
 ✓ ✓ - - ✓ ✓ - ✓ - ✓ - (4,7).

સ સ જ ગ (odd quarter).

સ મ ર લ ગ (even quarter).

કરમાં કર આંખ આંખમાં, હૃદયે અંતર અંગ અંગમાં ;
મનમાં મન મેળવી હવે, કર દીધે પતિ કેમ પાલવે ?—ઈ. વ.

૨૬. પુષ્પિતાગ્રા.

૫ ૫ ૫ ૫ ૫ ૫ - ૫ - ૫ - - (9, 3).

૫ ૫ ૫ ૫ - ૫ ૫ - ૫ .. ૫ - - (5, 8).

ન ન ર ય (odd quarter).

ન જ જ ર ગ (even ,).

યુવતી જન દુ'વે અમૃદ્ય ગાય, ધર ધર નૌતમ ગાન તાન થાય ;
સરર સરર શામ્દ રાગ પૂરે, વલય-સતાર અદે અપૂર્વ સૂરે—ઈ. વ.

CHAPTER XI.

FIGURES OF SPEECH—અલંકાર.

367. અલંકાર primarily means *an ornament*. In literary compositions અલંકાર is to style what an ornament is to the body. It corresponds to an English *Figure of Speech*, which has been defined as 'A deviation from the plain and ordinary mode of speaking with a view to greater effect'.

368. અલંકાર are either શબ્દાલંકાર—*Figures of Words*, or અર્થાલંકાર—*Figures of Sense*.

શબ્દાલંકાર consists in turning or twisting words from their original meaning, so that *if the words be altered the figure is destroyed* : while,

અર્થાલંકાર consists in the sense and signification of words, so that *if the words be changed by the substitution of synonymous words, the figure is not destroyed*.

The English Figures of Speech have been classified on the basis of the three operations of the intellect or understanding that they have reference to: viz., *Similarity* or the feeling of agreement, *Contrast*, or the feeling of difference, and *Association*.

369. અલંકાર in Gujarati are reducible on a similar basis to *four* following groups:—

- (1) Figures based on *Similarity*.
- (2) Figures based on *Contrast*.

‡(3) Figures based on *Association*.

(4) Figures based on *Arrangement*.

370. The classification of the અલંકાર usually met with in Gujarati Literature may be tabulated under these four groups as under :—

અલંકાર

(based on)

<i>Similarity</i>	<i>Contrast</i>	<i>Association</i>	<i>Arrangement</i>
ઉપમા	વિરોધ	અજડલક્ષણ	અનુક્રમ
(a) અનન્વય	વિરોધાભાસ	જડલક્ષણ	(a) સમુચ્ચય
(b) ઉપમેયોપમા	અતિશયોક્તિ	ઉપલક્ષણ	(b) સાર
(c) પ્રતીપ	વ્યાજસ્તુતિ		(c) કારણમાલા
(d) દૃષ્ટાંત	or		શબ્દાલંકાર
(e) નિદર્શના	અન્યોક્તિ		(a) અંત્યાનુપ્રાસ
(f) વ્યતિરેક	કાકુસ્વર		(b) ઉકાનુપ્રાસ
રૂપક	or		(c) યમક
(a) ઉત્પ્રેક્ષા	પૃચ્છા		(d) લાટાનુપ્રાસ
(b) અપ્રસ્તુતપ્રશંસા			(e) ચોક
(c) સજ્જારોપણ			(f) સિંહાવલોકન
(d) અંપહુતિ			(g) શ્લેષ
(e) સમાસોક્તિ			(h) ગૂઢોત્તર
(f) સંજોધન			(i) એકાનેકોત્તર
(g) સ્વપ્ન			(j) અંતર્લપિકા
			(k) બહિર્લપિકા

‡ The Figures under this group are really speaking not અલંકાર but mere લક્ષણ. In English they are Figures of Speech, and they have been placed here in Gujarati on account of the great inconvenience of placing them elsewhere. It was suggested to have a separate Chapter on લક્ષણ and to treat the અલંકાર under this group there. But the authors have not deemed it desirable to enlarge the scope of this elementary work.

I. Figures based on Similarity.

ઉપમા—Simile.

371. ઉપમા expresses the resemblance in some particular between two objects of different kinds or species, but having some similarity in the quality to which the reader's attention is particularly directed, the resemblance or similarity being generally expressed by words like જેમ, તેમ, જેણું, તેણું, પ્રમાણે, પેઠે, પેરે, સમ, સરખું, તુલ્ય, જે રીતે, જે માફક, &c. &c.

મૂરખ તું સમજે નહિ, આયુષ્ય ઓછું થાય;

જ્યમ સરોવરની માછલી, સમજે નહિ સલિલ સુકાય-(દયા).†

તેના કપાળ ઉપર જે રાતો હિંગળોડનો ચાંદલો હતો તે બરફના મેદાન ઉપર લોહીના ટપકાં જેવો દેખાતો હતો-(કરણ.)

For a complete ઉપમા, four things are necessary: (1) the object of comparison (ઉપમેય), (2) the standard of comparison (ઉપમાન), (3) the common attribute (સાધારણ ધર્મ), and (4) the word expressing comparison (ઉપમા વાચક શબ્દ). When all these four are expressed, it is પૂર્ણોપમા. As, આ સરોવરનું પાણી અમૃત સરખું મીઠું છે. Here, પાણી is the ઉપમેય, અમૃત is the ઉપમાન, મીઠાશ is the સાધારણ ધર્મ, and સરખું is the ઉપમાવાચક શબ્દ. But if one or more of the four be unexpressed, the figure is termed હુતોપમા : as,

† In this chapter the illustrations are chiefly taken from the following :—

દયા — દયારામ.

ન. ગ.—નર્મગદ્ય

ગિર — ગિરધર

ન. ક.—નર્મકવિતા

નર.—નરસિંહ મહેતા

અક્ષ. પ્ર.—અક્ષંકાર પ્રવેશ

પ્રેમા.—પ્રેમાનંદ

કુસુ.—કુસુમાવલી

સામ.—સામળસટ

નળા.—નળાખ્યાન

ધીરો.—ધીરો ભગત

ઓખા.—ઓખાહરણ

કરણ.—કરણચેલો

સર.—સરસ્વતીચંદ્ર

ચાંદી જેવી જિલ્હા, મોતી જેવા દાંત, અને પ્રવાળ જેવા ઓખટથી નીકળતા તેના શબ્દોએ સભા મંડળની સર્વ ઇદ્રિઓને રતબ્ધ બનાવી દીધી—(કુસુ.)

Here, the સાધારણ ધર્મ is unexpressed in all the three ઉપમા.

અનન્વય—Self-Comparison.

372. When one thing is compared to itself for want of a better standard of comparison, the figure is અનન્વય. Here the ઉપમેય itself is the ઉપમાન.

અહો માતાનું હેત ! તેની અપૂર્વતા ! તેની અલૌકિકતા ! તેની નિર્મળતા ! તેની પૂર્ણતા ! તેની દિવ્યતા ! સર્વથા, માતા તે માતાજ છે.—(કુસુ.)

એવી ખુબસુરતીનો મોહ કોણ અટકાવી શકે ? માણસ તો માણસજ.

ઉપમેયોપમા—Reciprocal Comparison.

373. When two objects are reciprocally compared with one another, it is ઉપમેયોપમા. The ઉપમાન and the ઉપમેય of the first comparison become respectively the ઉપમેય and the ઉપમાન of the second comparison.

બીજ તેવું ફળ ને ફળ તેવું બીજ.—(અલં. પ્ર.)

લક્ષ્મી તેવી બુદ્ધિ અને બુદ્ધિ તેવી લક્ષ્મી.—(અલં. પ્ર.)

પ્રતીપ—The Converse.

374. When the common ordinary form of ઉપમા is inverted, it becomes પ્રતીપ. In this figure, the usual standard of comparison—ઉપમાન—is made the ઉપમેય, and the object of comparison—ઉપમેય—is treated as the ઉપમાન.

જેના રૂપ થકી રતિ લાજે, ઉપમા નથી એને કાળે.—(ગિર.)

બીમક સુતાનું વદનસુધાકર દેખીને શેભાય,

અંદમા તો ક્ષીણ પામી આલમાં સંતાય.—(નળા.)

દૃષ્ટાંત - Exemplification.

375. When two statements bear out a comparison, one of them serving to illustrate the other, it is called દૃષ્ટાંત.

પંડિત આગળ મૂઢ, હંસ આગળ નયમ બગ્ગા;
 પંડિત આગળ મૂઢ, કોકિલા આગળ કગ્ગા;
 પંડિત આગળ મૂઢ, રાય આગળ નયમ રાંકા;
 પંડિત આગળ મૂઢ, સિંધુ આગળ નયમ ટાંકા.—(સામ.)
 પ્રીત થવી તો રહેલ છે, નિભાવવી નહીં રહેલ,
 પીતાં કેફ પડે મઝા, જે રવતાં મુશ્કેલ.—(ન. ક.)

નિદર્શના—Illustration.

376. When two statements, which obviously seem to have hardly any connection whatsoever between them imply a comparison, and admit of being very tersely expressed, the figure is નિદર્શના.

નાનપણે ધરધંધે ધાયો, વૃદ્ધપણે હરિગુણ ગાય,
 ધર લાગ્યું ત્યારે કૂવો ખોદાવે, અગ્નિ એ કેમ હોલાય.—(ધીરો).
 પ્રીત કરીને પછી વછોડવું ને દઝાડીને લૂણ લગાડવું એ બરાબર છે.

વ્યતિરેક—Excellence.

377. When the ઉપમેય is described as possessing some rare excellence, and is thus placed even above the ઉપમાન, it is વ્યતિરેક.

સ્ત્રીનું મુખ કમળ સરખું છે, પણ મધુરવાણી એટલું વિશેષ છે.
 અલક્ષ્મીને ફીંકા પાડનાર તેના પાદદ્વયજ્ઞ હતા, કમળને સંકોચ દેનાર તેની હાથેલીઓજ્ઞ હતી, પ્રવાળને સાંધેા કરનાર તેનો અધરોજ્ઞ હતો.—(કુસુ.)

રૂપક—Metaphor.

378. When the ઉપમાન and the ઉપમેય, on account of their very close resemblance, are taken to be identical, and described as such, the અલંકાર is રૂપક.

આશા ઉડી ખાડ, ખેડથી થાય ન પૂરી;

હેમ મેરૂ સમ હોય, તોય પણ રહે અધૂરી;

આશા નીર અગાધ, બહુ જન તેમાં ઘૂડ્યા.—(સામ)

સ્નેહ સિંધુએ મર્યાદા મૂકી, આ કુલજરૂપી ધરાને તેના ઉપર
રેલ ચલ્યાવી તેમાં કુખાવી.—(કસુ.)

Many appositional compounds (Vide Art. 261) like મુખચંદ્ર, સંસારસાગર, વિરહાગ્નિ, કાયાવાહી, ચરણકમળ, મુખાર્વિંદ, &c. &c. are examples of રૂપક.

This અલંકાર is also recognised by the introduction of words like રૂપ, રૂપી, બીજે—જ—જી: e. g. અજ્ઞાનરૂપી તમ નાશ કર્તા, આ ગવૈયા તો બીજે તાનસેન છે, આંખો રૂપી વાવડીઓજ ખાલી &c.

ઉત્પ્રેક્ષા—Poetical Probability.

379. When the identity between the ઉપમાન and the ઉપમેય is simply apprehended as probable, and not taken for granted as in રૂપ, it is ઉત્પ્રેક્ષા. It is generally expressed by words like ધારે, લાગે, જાણે, જણાય, દીસે, શું, &c.

શકે સર્વસ લૂટી લીધું નથી, એવે રૂપે ધાયાં જસોમતી.—(પ્રેમા.)

નખમણિગણ ચળકે અનુપ, વિધુ સેવે જાણે ધરીરૂપ.—(ગિરિ.)

કુરંગમીનની ચપળતા, શું ખજન જાણે પડિયાં.—(પ્રેમા.)

This ઉત્પ્રેક્ષા is of two kinds:—(1) વસ્તુત્પ્રેક્ષા—where the objects or the common attributes are apprehended as probable; and (2) હેતુત્પ્રેક્ષા—in which the action is attributed to some incongruous motive, which is taken to be probable.

The examples given above are illustrations of વસ્તુત્પ્રેક્ષા. હેતુત્પ્રેક્ષા is seen in the following passages:—

જટાની શોભાથી અતિશય શરમાઈ સિવ ઉઠ્યા,

જટાને સંકેલી વડ તજ ગિરિએ જઈ રહ્યા—(ન. ક.)

પાતાળમાં લેઈ પદમણીને, વસિયા વરણ તે ભૂપ,

સ્વાહાને સાચરવા વન્હિએ, ધર્યાં અડતાળીશ રૂપ;
ચંદ્ર ને સૂરજ નાહા ફરે છે, રખે વરતી નારી,
નારદજી આગળથી ચેત્યા, માટે રહ્યા બ્રહ્મચારી.—(નળા.)

અપ્રસ્તુતપ્રશંસા—Allegory.

380. When the principal object of description is described by another object, resembling it in all its essential properties and circumstances, the figure is અપ્રસ્તુતપ્રશંસા. † The principal object is not at all mentioned, but is wholly kept out of view, and it is left to the reader to find out the primary object by its resemblance to the secondary object, which is talked of throughout.

The figure is used generally to impart sound moral instructions. It is also called અન્યોક્તિ.

જે કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં હરે.

સિંહણુ કેરું દૂધ હોય તે, સિંહણુ સુતને જરે;

કનકપાત્ર પાખે સૌ ધાતુ, ફેડીને નીસરે.—પ્રેમ.

સકરખેરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણજ હરે;

ક્ષાર સિંધુનું માજલુનું જ્યમ મીઠા જળમાં મરે.—પ્રેમ.—(દયા.)

The poet in so many words means to say that those only, who have natural gifts for particular objects, can appreciate or find taste in them.

An excellent illustration of a beautiful and well-sustained allegory is found in કર્ણવેદો, pages 100-102, (વળી આ સંસાર એક મોટો વિકટ સાગર છે—એ પ્રમાણેનો સંસાર છે).

સજીવારોપણ—Personification.

381. સજીવારોપણ consists in attributing life and mind to inanimate objects, and speaking of them as if they were animate.

---

† This figure is also termed દર્શિતૃપદ by some writers, but the term does not seem to convey the whole sense.

સૂર્ય દેવતાને આદરમાન આપવાને પૂર્વ તરફના વાદળામાં ઈદ્રરાજએ ઘણા લલકાદાર રંગના સાથિયા પૂર્યા. તળાવોમાં કમળના ફૂલ ખીલી તેઓએ પોતાના સૂર્ય પિતાને મળવાને પોતાનાં મ્હોડાં પૂર્વ તરફ ફેરવ્યાં. પોતાની પ્રિયાને ખીલેલી જોઈ ભમરાઓ કમળની આસપાસ ફરી ગુંઝાગુંઝ કરવા લાગ્યા.—(કરણ.)

અપહ્રુતિ—Concealment.

382. This figure occurs under different circumstances, of which the following are important:—

(a) When the object under description, i. e. the ઉપમેય, is denied, and is described as something else, quite dissimilar to it, i. e. the ઉપમાન, it is અપહ્રુતિ.

આ આકાશમંડળ નથી, પણ એક સાગર છે. આ તારાઓ નથી, પણ સાગરના ફીણની હાર છે. (અન્ન. પ્ર.)

(b) When the object under description is denied with plausible reasons under various characters, it is also અપહ્રુતિ.

કાંઈ વિરહિણી કહે છે—આકાશમાં જે ગેળ ચળકતો દેખાય છે તેને ચંદ્ર કહિયે, તો ચંદ્રે ઠંડક કરવી જોઈએ તે નથી કરતો ને ઉલટું વધારે દુઃખ કરે છે માટે તે ચંદ્ર નથી. વાહ, વધારે તપાવે છે એમ કહીએ તો તે સૂર્ય કહેવો જોઈએ, પણ રાત છે એટલે સૂર્ય શેનો હોય, માટે એ સૂર્ય પણ નથી—ને ચંદ્ર પણ નથી. એ તો સમુદ્રમાંથી નીકળેલો વડવાંત્રિ આકાશમાં જઈને રહ્યો છે.—(અન્ન. પ્ર.)

(c) When two persons are talking together about some private object, and suspecting that some unconcerned person has heard the conversation, the object under description is denied by the superimposition of the character of some other similar object, the figure is અપહ્રુતિ.

શીત રતે તે વગર ન ચાલે, મુજ અંગે લપટાઈ મ્હાલે;
પિયુ કરતાં અદકા છે વ્હાલો, કાં સખી પ્રીતમ ના ચોક્કાળો.—

The last is also called ઉકાપકૃતિ. [(અદ. ૫)

સમાસોક્તિ—A Speech of Brevity.

383. When the description of the object in hand also indirectly applies to something else, which is not the subject of description, the figure is સમાસોક્તિ. Thus, in this figure, the indirect object of description is suggested by the direct one, and it, therefore, differs from અપ્રસૂત-પ્રસંગ, where the direct object is suggested by the description of the indirect object.

જો નદી નિરમળી નીલ અંબર સજી ગંભિરાઈ ધરી બહાર નેટે;
ચોરીથી દોડતી વાટ ટુંકી શોધતી સંગ સખી લેઈ સિંધુસું ભેટે.—(ન. ક.)

The description of the *river* indirectly [applies also to a woman of loose character.

સંબોધન—Apostrophe.

384. When some absent person or thing, or a lifeless object personified is made the subject of an address, the figure is called સંબોધન.

વખત, તું કેટલો કીનાખોર ને કેવો ધાતકી છે ? !.....અરેરે !
ખીલેલા કમળ સરખું તે કિલ્લાનું મેદાન, આરસ જેવા ઓપતા તે ઓવારા,
માણેકના ચોક જેવી તે મુગલી સરાહ ને નંગમાળ જેવું તે નાણાવટ, ચાંદ
જેવું તે ચૌટું, રસે રાતો કસુંબા જેવો તે રહિયા સોનીનો ચકલો, ખામદાદના
રંગ જેવી તે બરહાનપુરી લાગળ ને ગોકુળ જેવું તે ગોપીપદ ક્યાં ક્યાં ઉડી
ગયાં ? ! અરે ઓ પ્યારી સુરત, હવે તો અમારે નશીબે તારાં ખડિયેર
ઉપર પડતાં તીત તડકાના અદ્ધર તરતા તેજને ઉદાસીન મ્હોડે બેઠાં
બેઠાં બેયા કરવાનું જ રહ્યું છે ! અફસોસ !—(ન. ગ.)

૨૫૨ન—Vision.

385. ૨૫૨ન is not exactly the English figure *Vision* but is a species of *Apostrophe*, in which the poet breaks off in the middle of his narrative, and makes the object of his narration take up the thread and continue it.

નેઈ સ્વરૂપ સુધડતા શ્રીકૃષ્ણની, મોહ પામ્યું સહુરે;

આ તો વર છે આ કિમીથી જોગ, જોડું શોભે બહુ રે—(દયા.)

કો અધસસ્તા કો પૂરા, એમ સૈન્ય કાંધું ચકચૂરા;

તે રણ લયાનક ભાસે, બળ દેખીને ઓખા ઉદ્ધારો.

મેં તો આવડું નહોતું જાણ્યું, ચિત્રલેહાએ રતનજ આણ્યું;
શાહિતરપર્શ થયો છે દીલે, નાથ-રણરૂધિરમાં ઝીલે.—(પ્રેમા.)

II. Figures based on Contrast.

વિરોધ—Antithesis.

386. When two objects or sentiments, which are opposed to one another, are contrasted together, the figure is called *વિરોધ*. It consists in describing things together, though in the nature of things, they ought not so to exist.

એને ટોપ કવચ બખતર, તમારે અંગે પીતાંબર;

એ મદોન્મત્ત બહુ બળિયા, તમે સકોમળ પાતળિયા.—(ઓખા.)

આ સમયે આ પુરીમાં.....પ્રતિષ્ઠા ધુતકારની હતી,
માન અભિસારિકાઓનાં હતાં, જોર ચોરનું હતું, ચલણ માલ-
ણનું હતું, મઠ શઠના હતા, ભજન વ્યસનનું હતું, અને વજન
દુર્જનનું હતું.—(કુસુ).

વિરોધાભાસ—Epigram.

387. વિરોધાભાસ is, as its very name implies, a mere semblance of વિરોધ. There appears simply an

inconsistency, but it disappears when the sense is properly understood. The figure expresses a real sequence under an apparent contradiction so as to create an agreeable surprise.

સુણી હરખ પામ્યા રાજન, વળીશોકાતુર થયું મન ;

રામરૂપ જોઈ થયું સુખ, પણ સંભારી પામ્યા દુઃખ.—(ગિર.)

જે સુશીલ પુરૂષ છે, જેને પોતાનું પારકું નથી, તેને અગ્નિ જળ-રૂપ, વિષ અમૃત જેવું, સમુદ્ર નદીનાળાં સરખો, અને સાપ માળા સરખો થાય છે.—(અલં. પ્ર.)

અતિશયોક્તિ—Hyperbole.

388. અતિશયોક્તિ consists in representing things much greater or much smaller than they really are.

બ્રહ્માજીની સૃષ્ટિમાં કે ન મળે જાન્યકરૂપ;

નળને દાને દારિદ્ર છેલાં, ભિક્ષુક કીધા ભૂપ.—(નળા.)

મ્હોટાં વનોમાં ઘૂળકોટ થાય, પંખી પશુઓ ધસડાઈ જાય;

સમુદ્ર મોજાં ગગને ચહુડાવે.....(ન. ક.)

વ્યાજસ્તુતિ—Irony.

389. વ્યાજસ્તુતિ expresses the contrary of what is really meant, there being generally something in the tone or manner to show what is really meant. A satire may be disguised in the form of a compliment, or a compliment in the form of a satire.

હા' પણમાં તુજ નહીં મણા, માણે મ્હોટી મોજ,

વાહવા ભાષ વાહવા તને, અબળા મારે રોજ—(અલં. પ્ર.)

ઓ પ્રભુ કેવો તારો અવિચાર કે પાપીઓને પણ મોક્ષ આપેછે.

કાકુરવર or પૂછા—Interrogation

390. પૂછા is a figure in which the speaker adopts the form of interrogation, not to express a doubt, but in general, confidently to assert the reverse of what is asked.

ને કિનર નક્ષ ને રાક્ષસો, દેવ ગાંધર્વ ને દાનવી,
મધવાદિક પણ મોતે મરે, કોણ માત્રમાં માનવી ?—(સામળ.)
તેના દુઃખ આગળ યુધિષ્ઠિર, તહારે દુઃખ કોણ માત્ર ? (નળા.)

III. Figures based on Association.

અનહતલક્ષણા—નહતલક્ષણા—Metonymy.

391. When the principal evident sense of a word is restricted, and we are required to understand some other meaning of it, closely allied to the principal one, the figure is called લક્ષણા. For example, in સુરત ધણુ લહેરી શેહેર છે, we are to understand by સુરત, the *people* of સુરત, and not the city itself.

392. This લક્ષણા has two chief important divisions :

(a) When we understand some other sense closely allied to the principal one, even when the latter resides in the sentence, it is called અનહતલક્ષણા. *

તે ગામ લૂટાયું ત્યારે પચ્ચીશ કામઠી હતી(=કામઠીવાળા બીલો).
આજ ખેતરમાં કેટલી દાતરડી હતી ? (=દાતરડીવાળા મનૂરો).

(b) When we completely disregard the principal sense, and only apprehend some other closely allied to the principal, it is called નહતલક્ષણા †

* This is what is in Sanskrit called અનહત્તવાયો or ઉપાદાન લક્ષણા.

† This is also called લક્ષણુ લક્ષણા in Sanskrit.

ગાણું તે હિંદુસ્તાનીજ (=ભાષાનું and not દેશનું).

ગંગા પરનાં કૂંપડાં (=the bank of the river and not its watery course).

393. This *metonymy* also occurs in these cases:—

(a) When the *cause* is put for the *effect*: as,

ચૈતર વૈશાખમાં સૂર્યનાં કિરણ બહુ સખત હોય છે.

(b) When the *effect* is put for the *cause*: as,

તેને હવે પળિયાં આવ્યાં છે.

(c) When the *container* is put for the thing *contained*:

as, મેં આજ બે લોટા પીધા.

(d) When a *quality* is put for the *possessor* of that

quality: as, ઓ મીઠી ખુબસુરતી, તું મ્હારી સામે જરા નો.

(e) When the *author* is put for his *works*: as,

હાલમાં હું પ્રેમાનંદ અને સામળ વાંચું છું.

(f) When the *epithets* are *transferred*: as,

તેણે જખરો ઘા કર્યો. તેણે પોતાની ખુની આંખ મ્હારી તરફ ડાઘી. તેણે પોતાની ધુજતી તરવારે પણ એક ઘા કર્યો.

ઉપલક્ષણા—Synecdoche.

394. ઉપલક્ષણા is also a species of લક્ષણા, in which a *part* is put for the *whole*, an *individual* for the *class*, the *class* for the *individual*, or the *particular* for the *general*. તેને કક્કો કહાડતાં પણ આવડતો નથી. હાલમાં એ તો એક રાગ કરેણું છે. બ્રાહ્મણની જાત બહુ લોભી હોય છે. હમે તમારું લૂણ ખાઈું છે તે શું ભુલી જઈશું?

IV. Figures based on Arrangement.

અનુક્રમ—Climax.

395. અનુક્રમ rises by regular steps from one circumstance to another in such a way that each succeed-

ing expression becomes stronger and stronger than the preceding one.

કુમુદસુંદરીમાં ઈશ્વરે કુલીનતા વાવી હતી, માળાપે ઉછેરી હતી, વિદ્યાએ કૃળફલવાળી કરી હતી.—(સર.)

396. The following are the *three* species of અનુક્રમ:

(a) When several *states* or *actions* are possible at one and the same time, it is called સમુચ્ચય: as,

તાં મોટું નશીબ કે આવી સ્ત્રી તને મળી—એક તો પૈસાદાર, વળી ઉંચ કુળની, વળી રૂપે રંભા સરખી, વળી ભણેલી, વળી ડાહી, અને વળી રસિક.—(અલં. પ્ર.)

તે સમયે માત્ર બુદ્ધિન એકલો જાગતો હતો, જોતો હતો, સાંભળતો હતો, વિચારતો હતો અને નવા ખેત રચતો હતો.—(સર.)

(b) When the *sense* rises in succession, it is called સાર: as,

કડવું ઝેર, વધારે કડવી હિતકારક શિક્ષા, સૌથી કડવી દુર્જન વાણી.

(c) When there is a *succession* of *cause and effect*, it is called કારણમાલા : as,

લોભથી ક્રોધ થયો, ક્રોધથી વિવેક ગયો, તેથી મોહ વધ્યો, અને અંતે સ્ત્રીહત્યામાં સર્વ પર્યવસિત થયાં.—(કુસુ.)

Figures of Words (શબ્દાલંકાર).

397. Gujarati poetry has always been composed in *rhyming* verses. Unlike its mother language Sanskrit, *blank* verse is altogether foreign to it, though only of late some writers have tried to introduce it with doubtful success. Consequently, Gujarati poetry has a good deal to depend for its *charm* and *beauty* and *attractiveness* upon an excellent *arrangement* of syllables with a *consonance* or *similarity* of sound in them, thus producing a few *figures of words* as regards *rhymes*.

These figures are chiefly the following:—

398. અંત્યાનુપ્રાસ—Terminal Rhyme—the resemblance of sound in the last syllable or syllables of two successive quarters; as,

ધીમે ધીમે સરતિ નિરખી હંસની નારી હારી,
વાયુ વાતાં ઉડતું ઉરથી દહેરિયું અંગ ધારી.

This is also called **પ્રાસાનુપ્રાસ**. The essentials of this figure are that the final vowel-sounds should be similar, the consonants following the vowels must be the same, and the consonants preceding them must be different: as, ખાન—પાન, માર—ધાર, રાખો—ભાખો. There might be *double* rhymes, as, રાખો—ભાખો, ચાખો—કાખો; or *triple* rhymes, as, કરમે—ચરમે, મારક—તારક. All these heighten the beauty of the verse.

Like the *middle rhyme* in English, there is in Gujarati what is called **પાદપ્રાસ** or **ચતિપ્રાસ**—a consonance of sounds in the middle of a ચરણ: as,

સહુ કાળ માપે વિણ માપે, શુદ્ધ આપે માપને;
તવ શાણી વાણી જગ પ્રમાણી ને વખાણી જગ જને !
તપખીર સુધે જન, જૂઓ તેનું કેવું તન,
જાણે ધૂળનુંજ વન, બહુ દુઃખકાર છે.

399. ઉકાનુપ્રાસ-ઝડ—Sectional Rhyme—the recurrence of similar sounds or rhyming words in one and the same ચરણ: as,

તારી છે પોતાની તેની ચારી તેં ન ધારી ચિત્ત,
ચારી તેં વિચારી પરભારી કેરી નારીની.

400. ચમક or ઝમક—the recurrence of the same word in a ચરણ or a couplet: as,

ઊનું પાણી નાહતાં પીતાંજ ઊનું દૂધને,
ઊની ચાહ ઊની કાશી ઊનું ખાવું ભોજને.—(ન. ક.)

આ કળી જે બને કેવી, આજ નીરજની પ્રિયા; [તા.૧૨-૩-૯૯)
આકળી જેબને કેવી, આજની રજની પ્રિયા.—(ગુજરાતી—

401. લાટાનુપ્રાસ-વૃત્યનુપ્રાસ-વર્ણસંગાઘ-*Initial Rhyme*
or *Alliteration proper*—the repetition of the same initial
letter in several words coming in close succession: as,

વિદ્યા વિનોદ વિભુ વદનલતા વધારો,
વેશ્યા વિલાસ વિખ્યાદ વૃથા વિસારો:
વેગે વળી વિફલ વૈર વિકાર વાળો,
વીર વૃત્તે વિનયથી વધવા વિચારો —(સુ. લ.)

402. ચૌક—When two ચરણ have પાદપ્રાસ as well as
અંત્યાનુપ્રાસ, they form a ચૌક—*Quatrain*: as,

સિંહણુ ભૂખથી જે મરે, તોય ધાસ નવ ખાય;
પતિવ્રતા મદને મરે, પર પાસે નવ જાય.—(ન ક.)

403. સિંહાવલોકન (*Looking backward of a lion*)—
When the last syllables of a ચરણ are repeated in the
beginning of the next following ચરણ by way of યમક: as,

જેતી તૂને હું રોજે રસિક મધુરીરે આજ કાં તું ઉઠાસી,
ઠાસી કાંધી ધણીએ નવી વહુ તણીરે ભારી હું છું નિરાસી;
રાસી બેની નહીં તું સરસ રૂપ ગુણે બેડી કાઢ પનોતી,
નોતી ખોટી હું મોટી સજની લઘ કિયે સાડું જે દિવ્ય જોતિ—(ન ક.)

Besides these figures of words with respect to rhymes
there are many other figures of words, the usual and
important of which are—

404. શ્લેષ—*Pun* or *Paronomasia*—playing upon
one and the same word in its different senses: as,

હવે બિડી ચાહું શિખરિણી તજને ધરભણી.—(કા. સ.)
સ્તવું હાલ પસ્તાઈ હું રંક પાપી,
મહામુખ ને શાન્તિ દે કષ્ટ કાપી.—(કા. સ.)

405. ગૂઢોત્તર—ગોપ્યોત્તર—ચિત્ર—When the answer is found in the very same syllables that form the question : as,

રસના સ્વાદ પામીને વર્તે છે કાણુ ગર્વથી ?

માનવી સર્વ જીવોમાં જન શી શ્રેષ્ઠ સર્વથી ?

કામના કલેશ પામ્યાનું મૂળ શું વિશ્વમાં હશે ?

અંગના સંગથી કાણુ રાજ હૃદયમાં થશે ?—(ગુજરાતી, તા. ૫-૨-૬૯).

406. એકાંકોત્તર—Where simply one answer gives solutions of many questions : as,

પાન સહે, ઘોડા અહે, બિછા બીસરે જાય,

ચૂલે પર રોટી જલે, એલા કવન ઉપાય ?—ઉત્તર—બિનફીરે.

407. અંતર્લપિકા and બહિર્લપિકા or બાહ્યલપિકા—

When in a poem the letters have been so arranged that they yield something altogether of a different sense from the subject treated, either by taking letters at the beginning or in the middle : as,

સરવ દાનમાં શ્રેષ્ઠ,

નરનું ભૂપણ હોએ,

રસ વિલાસ સુખદાઇ,

રમત શી સુંદર સોએ;

માન થકી નહીં ગર્વ,

મણિ મોંઘું બહુ સાચું,

થિર સહુ સંકટમાં,

દાનું કામ નવ કાચું;

ઉરમાં સંતોષી સદા તે,

શંકા નહીં કંઈ જનરે;

સાસ તે માન પામે ઘણું,

કર વિદ્યામાં મનરે.—(ન. ક.)

Here we have સર માથિહ સસ by બહિર્લપિકા, and નરમદા-શંકર by અંતર્લપિકા.

N. B.—When the two figures are thus combined together in one and the same poem, the figure is often called બાહ્યાંતર્લપિકા.

CHAPTER XII.

PROVERBS—કહેવતો.

408.—

†અકરમીનો દડીઓ કાણો—When sorrows come, they come not single spies, but in battalions. [never thrives.

અટાક (કઠાઈ) નો માત્ર બટાક (ચટાવ) માં નય—Cheating play

†અણી ચૂક્યો સો વરસ જીવે—Threatened folks live long.

અતિશય લોભ તે પાપનું મૂળ—Avarice is the root of all evils.

Much wants more, and loses all.

અધૂરો ઘડો જલકાય—Empty vessels make most sound.

†અન્ન તેનું પુણ્ય, રાંધનારને ધમાકો—It is the master, and not the steward who becomes generous at his master's expense, that deserves the blessings of the poor. [sold.

†અર્થ સર્વા પછી વૈદ વેરી—When the cow is old, she is soon

†અંધારાની ખાધી બે—Ignorance augments our evils. [gray.

†અંધારી રાત્રે મગ કાળા—When candles are out, all cats are

†આખો લાડલો સામટો ન ખવાય—Rome was not built in a day.

†આગ લાગે ત્યારે કુવો ખેદવા જવું—To shut the stable-door when the steed is stolen.

આજનું કામ કાલ પર ન રાખવું—Delay is dangerous. Procrastination is the thief of time. [the cup and the lip.

†આડી રાત તેની કરવી શી વાત—There's many a slip betwixt

†આડે લાકડે આડો જહેર—Desperate cuts have desperate cures.

આદર્શ અમુશ રહે. હર કરે સો હોય—Man proposes, God disposes

†આપકી લાપસી, પરાઈકી કુશકી—Every one thinks his shilling worth thirteen pence.

આપ ભક્ષા તો જગ ભક્ષા—Good mind, good find.

†આપ મૂએ પીછે દુખ ગઈદુનિયા—Death's day is doomsday.

†આપ મુવા વિના સ્વર્ગે ન જવાય—Crosses are ladders that lead to heaven.

---

‡ Those marked thus (‡) have already been asked, some time or other, in the University Examinations.

- †આપ સમાન બળ નહીં ને મેઘ સમાન બળ નહીં—Commit not to another what you can better do yourself. Every tub must stand on its own bottom.
- †આપીને ફરી માગે, તેની અફલ નય આગે—Give a thing, and take again, and you shall ride in hell's wain.
- †આમ કાઢે ત્યાં ડીંગડું કેમ દેવાય?—No fence against a flail. Against God's wrath, no castle is thunderproof.
- †આમણની પુ'છ દામણમાં—Come with the wind and go with the water. What is got in the county is lost in the hundred.
- †આવતી વહુ ને ખેસતો રાત્ર, વખાણીએ તો વખણાય—Give a dog an ill-name, and you may as well hang him.
- †આવે થોડાને વેગે, નય કીકીને વેગે—Mischiefs come by the pound and go by the ounce.
- †આવે તે ભાવે નય—Light come, light go. Ill gotten, ill spent.
- †આંખ ને કાન વચ્ચે ચાર આંગળનો ફેર છે—All that we hear is not true. [take an ell.
- આંગળી આપતાં પહોંચાને વળગે—Give him an inch, and he will
- †આંગળીથી નખ વેગળા એટલા વેગળા—Heterogeneous natures never agree. [swine.
- આંધળાને આરશી ને બહેરાને રાંખ—Do not throw pearls before
- †આંધળામાં કાળીઓ રાત્ર—A figure among ciphers. A heron is a king among crows. [of cheese,
- †આંબો કહે ભીંત ને બહેરો કહે મસીદ—I talk of chalk, and you
- †આંખુ લેતાં નાંખુ નય—All grasp, all lose.
- †ઈ પછી રોત્ર—After Christmas comes Lent.
- †ઉકરડો વધતાં વાર ન લાગે—Ill weeds grow apace.
- †કાળી રાંધીઓ ન ભાંગે—Look before you leap.
- †કાનજડ ગામમાં એરંડો પ્રધાન—A figure among ciphers. Every cock is proud on his own dung-hill. [haste, worst speed.
- †ક્રતાવળા સો બહાવરા, ધીરા સો ગંભીર—Haste makes waste. Most
- †ક્રતાવળે આંખા ન પાકે—Rome was not built in a day. [choosers.
- †કેવર આપ ને ખરં જોખ—Beggars and borrowers should be no

†કુશ્ટો ચોર કોટવાસને દેડે—Roguery supplants justice.

ઉંઘ ન જીએ સાયરો, ભૂખ ન જીએ ભાખરો—Hunger is the best sauce, and fatigue is the best pillow.

†ઉઠને શિંગડાં જોડને નથી આખ્યા—Cursed cows have short horns.

ઉઠરો છવ જાય ને બીલાડી હસવું થાય—One man's meat is another's poison. [infects the whole flock.

†એક કોહેલી માછલીએ આખા ટોપલો ગંધાય—One scabbed sheep
એકડા વિનાનાં સો મીડાં—With all abundance, one essential thing is wanting. [reproaches.

એક નનો સો દુઃખને હોજે—One refusal prevents a hundred
એક નૂર આદમી, ચોર દસ નૂર કપડાં—Fine feathers make fine birds.

†એકને પારે વહાણુ દુખે—All might perish for the sake of one Jonah.
એક પંથ ચોર દો કાજ—'To kill two birds with one stone.

†એક મ્યાનમાં બે તરવાર ન સમાય—Friends may meet, but mountains never greet.

એક હણુ ને બીજું હસવું—One man's meat is another's poison.

એક હાથે તાળી ન પડે—It requires two to quarrel. It makes two to make a bargain. [two in the bush.

એટીમાંનું હારે ને મુટીમાંનું જીતે—A bird in the hand is worth
કમના મણુ થાય—Many a mickle make a muckle.

કપા સાંજની કૃપા કાન, તોય ન આજીવું યજ્ઞજ્ઞાન—You may end him but you will not mend him.

†કમજોર ગુરસા બહોત—A little pot is soon hot.

†કરણી તેવી પાર ઉતરણી—As you sow, so shall you reap.

કહેવું સહેલું છે, કરવું કઠણુ છે—Easier said than done.

કાકા મામા બાવા ને ગાંડે હોય તે ખવાના—With provisions in store, we have friends by score. [uneasy.

†કાજી દુખલે ક્યું તો કે સારા પાંડકી ફીકર—A Paul Pry is ever
કામ ક્યું તેણે કામજી ક્યું—Business is the salt of life.

કાલની જાત કાલ સાથે—To-morrow will take care of itself.

કાળા અક્ષરને કુટી મારે એવાં છે—You may as well expect a cat to read. [All are not thieves that dogs bark at.

કાળા એટલા ભુતના સાળા નહીં—All that glitters is not gold.

†કાળા કાળા મંકોડા ને રાતી રાતી ધીમેલ—It is all Greek and Latin to me. I can make nothing out of it.

†કાળા ગયા ને ધાળા આગ્યા—He is gray before: he is good.

કીડી હપર કરક—He made a mountain on a mole.

કીડીને કણુ ને હાથીને મણુ—In the ant's house, a little dew makes a great deluge.

કીડી સંચરે ને તીતર ખાય—One sows, another reaps.

કુમળી ડાળ જેમ વાળીએ તેમ વળે—A green wound is soon healed.

કૂંતરાની પુછડી વાંકી ને વાંકીજ—You may as well try to make a stone go right.

†કૂવાને મ્હોડે ઢાંકણું છે, કંઈ જગતને મ્હોડે છે ?—Do as you like you cannot curb men's tongues. [on the plate.

†કૂવામાં હશે નો હવાડામાં આવશે—What is in the pot, will come

†કેડમાં છાકરું ને ગામમાં ઢંદેરો—The butcher looked for his knife, when he had it in his mouth.

કોઈ દહાડો હસવું ને કોઈ દહાડો રડવું—Those who smile on Saturdays, weep on Sundays. [steal an ox.

†કોડી ચોર તે પાળી ચોર—He that will steal an egg, will also

†કોડી હરામ, બચકા હલાલ—To stumble at a straw, and leap over a block.

†કોડે કોડે નવી બુદ્ધિ—Many men, many minds.

†કંઈ નેવના પાણી મોભે ચઢે ?—Can a physical impossibility be believed as a reality ?

કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય, દીપે દીપે સરોવર બસાય—Constant dropping wears away stones, and little strokes fell great oaks.

†કુભાર કદી સાજે હાંદલે ન ખાય—Who is worse shod than the shoemaker's wife ? [with a mighty prince ?

†ક્યાં રાજ ભોજ ને ક્યાં ગંગો તેલી—Can a pauper be compared
અપ તેનો છાછ નહીં—Necessity has no law. All is fine that is fit. [swine.

†ખાખરની ખીલોડી સાકરનો રવાફ શું બણે ?—Throw not pearls before

†ખાકે ખેદે તે પડે—Evil to him who evil thinks. Harm watch, harm catch. The biter bit. Caught in one's own trap.

†ખાંડણીમાં માથું ત્યાં ધનકારથી બીજું શું ?—In for a penny, in for a pound.

ખાના પીના ખેરસલા, ધિંગાંણા બહેતેરાં—Great boast, small boast.

†ખાનાર પીનારને ખોદા આપનાર—Spend and God will send.

ખારા પાણીની મછલી મીઠા પાણીમાં ન જીવે—Sad souls are slain in merry company.

ખાલી ચણે વાગે ધણે—Empty vessels make most sound. [water.

ખાતું તેનું ખોદવું નહીં—Cast no dirt in the well that gives you

ખાજે ડુઆ ને દરવાજા મોકળા—Penny wise and pound foolish.

†ખોદવો ડુંગર ને કાઢવો ઉદર—Much ado about nothing. Much cry and little wool. Much bruit, little fruit. Great pains, little gains. A mountain in labour.

†ખોદે ઉદર ને ભોગવે ભોરોંગ—Foxes never dig their own burrows.

ગઇ તિથિ જોયીએ ન વાંચે—Done is done, it cannot be undone.

Let bygones be bygones.

[ungrateful man.

ગદ્દાને ખાયા ખેત, નહીં પુણ્ય કે પાપ—Kindness is lost upon an

†ગરજ બિચારી આપણી : ગરજે ગદ્દાને આપ કહેવો પડે—Necessity has no law. What cannot be cured must be endured.

†ગરજ સરી ને વૈય વેરી—Hell is paved with good intentions. A fig to the doctor, when cured.

ગરમી ગરમીને મારે—Like cures like. Diamonds cut diamonds.

ગળ્યા મેથ વરસે નહીં—Barking dogs seldom bite.

†ગામ ત્યાં ઢેડવાડો હોયજ—Roses have their thorns. Every medal has its reverse.

†ગામમાં પેસાતાનાં સાંસા ને પટેલને ઘેર ઉનાં પણી—Beggars and borrowers should be no choosers.

ગાયને હોહીને ગદ્દાને પાતું—To rob Peter to pay Paul.

†ગોળ નાંખે એટલું ગજું થાય—Plenty makes dainty. [manger.

ગંજનો કુતરો, ખાય નહીં ને ખાસ દે નહીં—The dog in the †ઘઉં ખેતમાં ને ખેટા પેટમાં—To count the chickens before they are hatched. [head.

†ધરડી ઘોડીને લાલ લગામ—He has a colt's tooth yet in his old

- †ધરના ઊઠરા ધંટી ચાટે ને હપાધ્યાને આટો—Charity begins at home.
 ધરનો વાધ બહાર બકરી—Argus at home, but a mole abroad.
- †ધરમાં હાંદલાં લડે ને બહાર તો લાલજી મનિયાર—He robs his belly to
 provide for his back.
- †ધર વેચીને તીર્થ કરવું—To deal fob's dole.
- †ધાંચીનો બળદ સો ગાઉ ચાલે પણ ઘેરનો ઘેર—Like a mill-horse that
 goes much, but performs no journey. [gets.
- †ધી ક્યાં ઢોળાયું તો કે ખીચકીમાં—It is not lost what a friend
- †ધી ગયું પણ ધીનું માપ ના ગયું—Slander always leaves a slur.
- †ઘેર ઘેર માટીના ચૂલા—No family without feud. Every one has
 his hobby-horse. [drops of blood.
- અમડી તૂટે પણ દમડી ન છૂટે—His money comes from him like
 સડડે તે પડે ને ભણે તે ભૂલે—A man is liable to err.
- †ચાકરી કરે તે ભાખરી પામે—Fortune favours the strong. No
 pains, no gains. No sweat, no sweet. [clean.
- ચાર દહાડાનું ચાંદરાણું, ને ઘોર અંધારી રાત—A new broom sweeps
 ચાર મળે ચોટલા તો ભાંગે ચોટલા—Too many cooks spoil the broth.
- †ચિંતા કરતાં ચિંતા કડલું—Anxiety is worse than death.
- ચૂલા પર સડડીને ન બેસાય—If you have too many irons in the
 fire, some of them will burn. [the fire.
- ચૂલામાંથી નીકળી હોલામાં પડવું—Out of the frying-pan into
- †ચોરનારની ચાર ને જોનારની બે—The wolf eats of what is counted.
- ચોરને પોટલે ધુળની ધુળ—Virtue is its own reward. Virtue will
 shine at last. Frost and fraud both end in foul.
- ચોરનો ભાથ ધંટી ચોર—Set a thief to catch a thief.
- ચોરીની ચોરી ને સહામે સિરજોરી—Roguary supplants justice.
- †ચોરીના હાંદલા સીક ન ચઢે—Ill gotten goods seldom prosper.
- ચોરીનો માત્ર ચંડાળે જાય ને પાપી હાથ ધસતા જાય—Ill got, ill spent.
 Evil got, evil spent. [his own geese swans.
- છગન મગન તો સોનાનાં, ને પારકાં ઊઠરાં ગારાનાં—Every one thinks
- †છાણના દેવ ને વાલની આંખ—Like saint, like offering.
- †છાણનો કાંડો ધીમાં મરે—Sad souls are slain in merry company.

જઠા ધરે જઝરીશ મળે તો વડલા વંકુઠ પામે—It is not the cowl that makes the friar. [roast.

†જર ચાહે સો કર—Money makes the mare go. Riches rule the

જર હેખીને મુનીવર ચળે—A bribe in the lap blinds one's eyes.

નળે તેનો પાડો, ઉંધ તેની પાડી—A sleeping cat catches no mice.

નનમાં કેઈ નહીં, ને વરનો બાપ હું. પીવા પુમકું પાણી નહીં ને માફ
નામ ફરિયાવખાં—He has neither house nor family, and the gentleman is called a housekeeper.

જે જેમ ધાયા તે તેમ પાયા—Every one to his liking.

જેણે મુકી કાજ તેને નાનું સરખું રાજ—He that has no shame has no conscience. [jaundiced eye.

જેની આંખમાં કમળો હોય તે કમળો દેખે—All looks yellow to the

†જેની ધંટીએ બેસીએ તેનાં ગીત માર્દએ—It is an ill guest, who never drinks to his host. [given it must be fulfilled.

†જે મ્હોડે પાન ચાળ્યાં તે મ્હોડે કાયલા કેમ ચલાય ?—If a promise be

†જેવાં ભાઈનાં મોસાળાં તેવાં બેનનાં ગીત—Like for like, and Nan for Nicholas. Tit for tat.

†જ્યાં મળી રાટી ત્યાં પડ્યા આળોટી—Wasps haunt the honey pot.

Wheresoever we live well, that is our country.

ઝાઝા મળે ને ખાવા ટળે—Every body's business is nobody's business. [than a great deal with anxiety.

ઢાઢા લોહીનો સૂકો રોટલો સારો—Better is a little with ease

†ઠીકરી ધડાને ફેડે—A small leak will sink a large ship.

†ઠાંઠ નિરાળીયાને વતરણાં વણાં—A bad workman quarrels with his tools. [than precept.

†ડાહી સાસરે ન બચ ને ગાંડોને શિખામણ દે—Example is better

†ડાહો દીકરો દેશાવર ભાગવે, ડાહો વહુ યુદ્ધમાં પેસે—All lay the load on the willing horse.

†ડુંગરા દૂરથી રહિયામણા, પાસે બચ તે બિહામણા—It is distance that lends enchantment to the view. [a low foundation

†દમદોલ માંહે પોલ—Great cry, little wool. A large building,

†તરત દાન ને મહા પુણ્ય—A bird in the hand is worth two in the bush. He giveth twice that giveth in a trice.

તાને ધાએ બધું થાય—A green wound is soon healed.

†તેજને ટકારો, ગધેડાંને ડીકાં—A word to the wise is sufficient. A
nod for a wise man, a rod for a fool.

તેના ટાંટીઆ તેનાજ ગળામાં—He is caught in his own trap.

†થોડા બોલુ ને યાંતલા કોરૂ—Beware of a silent dog and still water.
Still waters run deep. [and fraud both end in foul.

†દગા કીસીકા સગા નહીં—Cheating play never thrives. Frost
દમડી દમડી કરતાં રૂપિયો થાય—Many a mickle make a muckle.

દયા ડાકલુને ખાય—Mercy but murders pardoning those that kill.

†દરિયામાં રહેવું ને મગર સાથે રણલું—It is hard to live in Rome and
quarrel with the Pope.

†દામયા પર ડામ ને પડયા પર પાટું—Salt to a sore. To a fallen tree
all go with their hatchet. [lasting memory.

દાટયા બૂલે પણ લખ્યા ન બૂલે—Setting down in writing is a

†દામ કરે કામ ઓર બીબી કરે સલામ—Money makes the mare go.

દાવ આવે ત્યારે સોઠડી મારીએ—Strike the iron while it is hot.

દુકાળમાં અધિકમાસ—Woe to the vanquished. [fire.

†દૂધનો દાઝેલો છાશ ફૂંકી ફૂંકીને પીએ—A burnt child dreads the

દૂધ પાઇને સાપ ઉછરવો—Clouds that the sun builds up darken
him. [little worth.

†દેખનેમે' દબુ ઓર ચલનેમે' સિવરાઈ—An imposing exterior, but

†દેખવું નહીં ને દાઝવું નહીં—Out of sight, out of mind. Unseen,
unrued.

†દેશ તેવો વેષ—In Rome, do as the Romans do.

†દોરડી બળે પણ આમળો ન બચ—What is bred in the bone, will
never come out of the flesh. [thrive.

†વણી વિનાનાં દોર સૂનાં—The master's eye make the horse

†ધરમની માયને દાંત કેના નેવા ?—Look not a gift horse in the
mouth. [no moss.

ધોળીનો ફૂતરો નહીં ધરનો ને નહીં ધાટનો—A rolling stone gathers

ધોળું એટલું દૂધ નહીં—All that glitters is not gold.

†નદી પછવાડે ઓવારા છેજ—Every sore hath its salve. Every gap hath its bush. [wife.

નબળો માટી બૈયરપર શૂરો—A coward husband is a hero to his ન બોલ્યામાં નવ ગુણ—Silence is golden. Silence is the best virtue.

†નરેણી તે નબજ કાપે—A fog cannot be dispelled by a fan.

†નવરો બેઠો નબોદ ધાલે—An idle man tempts the devil. Doing nothing is doing ill. An idle brain is devil's workshop.

†નવી નારંગી નવ દહાડા—A new broom sweeps clean.

†નવો નિશાળિયો નવ દહાડા—A new broom sweeps clean.

†નશીત ચાર ડગલાં આગળનું આગળ—The more I try, the farther I am off. [nothing. Better late than never.

†નહીં મામા કરતાં કેહેણા મામા સારા—Something is better than નામો નહાય શું અને નીચોવે શું?—Beggars can never be bankrupts.

†નાયબું ન હોય ત્યારે આંગણું વાંકું—Unskilful workmen quarrel with their tools. [than a foolish friend.

નાદાનડી ફોસ્તી ચોર જીવકા જન—Better to have a wise enemy

†નામ મોટા ને દર્શન ખોટા—An imposing exterior, but little worth.

†નામીચો ચોર માર્યો જાય—Once a thief, always a thief.

નાજનાં ગાડાં કંઈ નાજમાંજ અટક્યા રહે છે?—If you do not do it, somebody else will do it. [lay load on the willing horse.

†નીચી બોરડીને સૌ ઝુડે—Every one is a pilot in a calm sea. All

†નીવડે વખાણ—The proof of the pudding is in the eating.

†પગ જોઇને પાથરણું તાણો—Cut your coat according to your cloth.

†પડયા તો કે નમસ્કાર વળ્યા—To make a virtue of necessity. [him.

પથર પર પાણી—You will end him, but you will not mend

પહેલું સુખ તે જાતે નયાં—Health is wealth.

†પહેલે દહાડે પરાણો, બીજે દહાડે પર્મ, ત્રીજે દહાડે રહે તેની અફઝ ગઈ—

Fresh fish and newcome guests smell when they are three days old.

†પાધડી પહેરે માટીડો ન થાય—All hoods make not monks.

†પાડાની લડાઈમાં ઝાડનો ફાય—The poor do penance for the follies of their superiors. Great fishes eat up the small.

પાણી પહેલાં પાળ બાંધવી — Prevention is better than cure.

પાણી વલોવી માખણ ન પામીએ — You cannot have blood out of a stone. [well breaks at last.

પાપનો ઘડો કૂટ્યા વિના રહે નહીં — A pitcher that often goes to the parson's house will break. Commit not to another what you can better do yourself.

પારકે પૈસે દીવાળી — Cocks make free of horses' corn.

પાળેલો કૂતરો પગ ચાટે — A full fed horse kicks his own master.

પીછાડીમાં પાંચશેરી ઘાઘીને મારે તે ખોટો — Beware of a silent dog and still water. [his followers.

પીરનો મહિમા મુજબર વધારે — The leader's glory is magnified by

પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાંથી જણાય — Coming events cast their shadows before. The child is father to the man. Childhood shows the man.

પેટને પૂરાં નહીં ને ઝોટીંગને વડાં — Charity begins at home.

પોતાની માને કોઈ ટાકણ ન કહે — Every cook praises his own broth. Nobody calls himself rogue.

પોત પોતાનાં ગીત સૌ ગાય — Every one blows his own trumpet.

પોથીમાંનાં રીંગણાં — It is easy preaching to the fasting with a full belly. [God.

પાંચ કહે તે પરમેશ્વર — The voice of the people is the voice of

પાંચ આંગળે પહેંચો સબધો — Union is strength.

પાંચ સાતડી લકડી આર એકકા બોજ — Many hands make light work.

પાંચે આંગળીઓ કાંઈ સરખી હોતી નથી — Black sheep in every flock.

પાણુ ને પ્રકૃતિ સાથે જાય — Though you drive out nature with a stick, yet she will return. What is bred in the bone will never come out of the flesh.

પરે તે ચરે બાધ્યો બૂબે મરે — The hand of the diligent maketh rich, but the soul of the sluggard hath nothing.

કુદ નહીં ને કૂલની પાંખડી — Something is better than nothing.

બકડું કાઢતાં ઉં : પેસે — All grasp, all lose.

ખજાણું ધર બાડે ન લેણું — Do not buy a pig in a poke.

બળે ન થાય તે કળે થાય — Knowledge is power.

†પાપ જેવા બેટા ને વડ જેવા ટેટા—Kith after kind. Like father, like son. As is the tree, so is the fruit.

†જે આંખની શરમ—Out of sight, out of mind.

†જે ધરનો પરોણો બૂખે મરે—Between two stools you come to the ground. No man can serve two masters.

†બેની લડાઇમાં ત્રીજો ખાઇ ભય—When two dogs strive for a bone the third runs away with it.

†બેસીએ બેઠ તે ઉઠાડે નહીં કોઇ—Sit in your place and none will make you rise. [smoke without fire.

†બે હાથ વગર કંઈ તાળી પડે ?—It requires two to quarrel. No

†બોલે તેના બોર વેચાય—A dumb man never gets land. A close mouth catches no flies. [perfect.

†બહુતાં પંડિત નીપજે, લખતાં લલિયો થાય—Practice makes a man
બધ્યો બૂધે ને તારો ડૂબે—Good swimmers are oftenest drowned.

Homer sometimes nods.

†ભરતીમાં ભરવું—To carry coals to Newcastle. To carry owls to Athens. To carry spices to India.

†મરમ ભારી ને ખીસા ખાલી—Great show and empty pockets.
Great boast, little roast. [man.

†માગ્યશાળીને ભૂત રળે—Every thing comes of itself to a fortunate
ભાંગી હાંફડી કંઈ ચૂંચે ચઢે કે ?—A cracked bell will never sound
well. An empty bag can never stand upright.

†મેંસ આગળ ભગત—Cast not pearls before swine. Waste
not your lungs in convincing fools.

†મેંસ પહેલાં ખુટો—To reckon without one's host.

†મેંસ ભાગેળે ને ઘેર જડાકા—Sell not the bear's skin before you
have caught him. [he was born.

†ભોંયના પડ્યા કંઈ ભોંય રહેવાના ?—No man lives so poor as

†મન ચંચા તે ક્યરોટમાં ગંગા—It is not the cowl that makes the
friar. A clear conscience is the best divinity.

†મન હોય તે માળવે જવાય—Where there is a will, there is a
way Nothing is impossible to a willing mind.

મક્તના મરી કંઈ તીખા લાગે?—The wholesome meat is at another's cost.

મક્તનું ખાતું ને મસીદે સહું—He is as free as the wind.

મરજી પ્રમાણે થતું હોય તો સધળાએ પાલખીએ બેસીને ફરે—If wishes were horses, beggars would ride.

મરતાને સૌ મારે—If a man once fall, all will tread upon him.

માખ્યા વગર માએ ન પીરસે—A close mouth catches no flies.

માથા કરતાં મજીકો બારે—His head is too big for his body.

માથું આપે તે મિત્ર—A friend in need is a friend indeed.

માથે પડી વિશ્વદેવા—Necessity is the mother of invention.

મારે તેની તરવાર—Might is right. [pride remains.

†મીયાં માંદા પશુ ટંગડી ઉઠ્યો—His prosperity is fled, but his

મીજુનો પશુ માટી—Revere your superiors.

મુઆ નહીંને ભૂત થયા—It is all one and the same thing.

†મુખમેં રામ, બગલમેં છૂરી, ભગત ભયે પશુ દાનત ખૂરી—God in his tongue, and devil in his heart.

†મોટા એટલા દર્શને ખોટા—The finest shoe often hurts the foot.

†મોરનાં ઇંડાં કંઈ ચિતરવાં પડે?—Good wine needs no bush.
A good face needs no paint.

મહે જોઈને ટીકું કરવું—Fortune goes by favour.

†મહેમાં આવેલો કોળીઓ પાછો જાય—There's many a slip betwixt the cup and the lip.

†મજનું મજ ને વાતનું વતેસર—To make a mountain of a molehill.

†મર્દના પાડ રાતે વહી ગયા—Every rogue is at length outrogued.

†રડતો જાય તે મુઆની ખબર લાવે—A crow was never the bearer of good news. [that which pleaseth.

રાજને ગમતી રાણી ને છાણું વીણતી આણી—Fair is not fair, but
રાતે રહેલા જે સુઈ, વહેલા ઉઠે વીર; } Early to bed, and early
બળશુદ્ધિ ધન બહુ વધે, સુખમાં રહે શરીર. } to rise, makes a man
healthy, wealthy, and wise. [of grief.

રંગના તે ચૂટકા, કુંડા ન હોય—Excessive merriment is the mother

રાંધે કામ ને જમે કામ—God cures, and doctor takes the fee.

લક્ષ્મી ચાંસો કરવા આવે ત્યારે મ્હોં ધોવા ન જવું—Make hay while the sun shines. When the pig is proffered, hold up the poke.

He who will not, when he may;
When he wills, he shall have nay.

†લખ્યા લેખ મીટ નહીં—There is no flying against fate. [of it.

†લાગે તો તીર નહીં તો તુફો—I will either make a bolt, or a shaft

લીલા વનના સૂડા ઘણા—Friends are plenty when the purse is full.

†લૂહારવાડે સોય વેચવા જવું—To carry coals to Newcastle.

†લેને ગર્થ પૂત ઓર ખોઈ આઈ ખસમ—All grasp, all lose. Many go for wool, and come home shorn. The camel going to seek horns lost his ears.

†વખતનાં ગીત વખતે ગવાય—Yule(Christmas)is'good on Yule eve.

†વખાણી ખીચકી દાંતે વળગી—A full fed horse kicks his own master.

†વરને કોણ વખાણે તો કે વરની મા—Every man thinks his own geese swans. The raven thinks her young ones the fairest.

વર મરો કે કન્યા મરો, ગોરનું તરમાણું ભરો—Plough or not plough, you must pay your rent.

†વહેલો તે પહેલો—First come, first served. [road to learning.

†વળી કાઈ માના પેટમાંથી શિખી નીકળે છે ?—There is no royal

વાડ વગર વેલો ન ચડે—No flying without wings. [have ears.

વાડ સાંભળે, વાડનો કાંટો સાંભળે: વા વાત લઈ જાય—The very walls

†વાણીઓ સાંચે પળી પળી ને રામ લડાવે કુપ્પા—Ever spare, ever bare.

વાવે તેવું લણે—As you sow, so shall you reap.

વિનાશ કાળે વિપરીત બુદ્ધિ—Pride goeth before destruction.

વેદનો વેરી વૈદ—Two of a trade seldom agree. [sharp spur.

†વાંઝી આંગળી ચિતા ધી ન નીકળે—A restive horse must have a

†વાંદરાના હાથમાં નિસરણી આપવી—To hold a candle to the devil.

†શીરા સારૂ શ્રાવક થવું—To adopt new views for loaves and fishes.

†શૂળિનું વિઘ્ન કાંટે ગયું—A stumble prevented a fall. [come.

†શેઠ આવ્યા તો કે નાંખો વખારે—A constant guest is never wel-

†શેઠ ગયા કે ચાકરાંને મગા—When cats are away mice are at play.

†શેડના સાગા સૌ થરા નય—A full purse never lacks friends.

Every one is kin to the rich.

શેરને માથે સવા શેર—Measure for measure.

સચું સોનું અને પ્રીત પિત્તળ—Blood is thicker than water.

- સવળામાં માથું મારે તે બધામાંથી રહે—Jack of all trades is master of none. [crow's cursing.
- સતી શ્રાપ કે નહીં ને શ'બણીનો લાગે નહીં—Cattle do not die by samaye sei. શોભે—Every thing is good in its season.
- †સંમુદ્રમાં તરીને ખાળોથિયામાં ડૂબવું.—To swallow a whole ox and be choked with the tail. [sails.
- સમે વરતે સાવધાન—As the wind blows, so you may set your sashadh (શાદ્ધ) સાર કે બાપ બતાવ—Do not beat about the bush, come to the point at once.
- †સવાયાની ડોસી ને ઢબુ મુદામણ—The loss exceeds the gain.
- †સાચને ન આવે આંચ—A clear conscience can bear any trouble.
- સાઠી ને બુદ્ધિ નાઠી—Old age is a second childhood.
- †સાત સોયાણીએ વેતર વ'ઢે—Too many cooks spoil the broth.
- સાત સાંધે ને તેર તૂટે—The more I try, the farther I am off.
- †સાસ ત્યાં લગી આસ—While there is life, there is hope.
- સુખના સાથી, દુઃખના વેરી—Prosperity gains friends, and adversity tries them.
- †સુખે સોની દુઃખે રામ—In prosperity gold, in adversity God.
- સુગ્રી વચ્ચેનું સોપારી—Between the hammer and the forge.
- †સુતારનું ચિત્ત ખાવળીએ—A cat always dreams of mice.
- સૂનેલા સિંહને જગાડવો નહીં—Let sleeping dogs lie.
- સો ગરણે ગાળીએ ત્યારે એક વાત કરીએ—Think twice before you act once. [you will bring on the scholar.
- સોટી વાગે ચમ ચમ, વિદ્યા આવે ધમ ધમ—Lay on the rod and सोड પ્રમાણે સાથરો—Cut your coat according to your cloth.
- †સો દહાડા સાસુના તો એક દહાડો વહુનો—Every man has his own turn. Every dog has his day. [hundred of the fox.
- †સોનીના સો ને હુહારનો એક—One shift of the cat is worth a સાનું જોઈએ કસી ને માણસ જોઈએ વસી—Judge not of men or things at first sight. [company he keeps.
- સોબતે અસર ને તુખમે તાસીર—A man is known by the †સો મણુ તેલે અંધારું—It is dark under the lamp.
- †સોમવતી અમાસને શુક્રવાર—The Greek Kalends. Two Sundays never come together.

સૌ પોતપોતાનાં ગીત ગાય—Every cook praises his own broth.
સંઘર્થો સાપ પણ કામનો છે—Keep a thing for seven years, and
you will find a use for it.

‡સાંભળોએ જનનું, કરીએ મનનું—Hear all, but follow thy own
counsels. Give every one thine ear, but few thy voice.

‡સુંકને ગાંગડે ગાંધી ન થવાય—One swallow does not make the
spring. [horse.

‡હરખાને ઠેકાણે પરખો ના પરણાવતા—Put the saddle on the right
હરામનો માલ પચે નહીં—Cheating play never thrives.

‡હાય ચાટે કંઈ પેટ ન ભરાય—A fog cannot be dispelled by a fan.

‡હાયનાં કર્યા હૈથે વાગે—Evil to him who evil thinks. As you
sow, so shall you reap. [bush.

હાયમાં આવ્યું તે ખરું . A bird in the hand is worth two in the
હાથે કરીને પેટમાં પાળી ન મારો—Let not your tongue cut your
throat.

હિમ્મતે મરદા તો મદદે ખુદા—Heaven helps those who help
themselves Fortune favours the brave.

‡હેયું બાળવા કરતાં હાય બાળવા સારા—Commit not to another
what you can better do yourself. It is better to do a
thing ourselves than entrust it to others.

‡હેયે તેવું હોડે—As we think, so we speak.

CHATER XIII

IDIOMS AND IDIOMATIC EXPRESSIONS.

In Gujarati, as in any other language, one and the same word enters into so many idiomatic constructions, the usual idioms are so numerous, and the colloquial expressions in every day use are so many, that it is greatly inconvenient—nay, almost impossible—to treat the subject in a way to exhaust it. We shall, in this chapter, try to point out merely the important parts, leaving aside the minor details, and shall strike out a course of treatment of our own on a basis similar to that of English idioms.

409. Idiomatic Uses of Nouns.

એકડો.

એકડો આપવો—to consent to a proposition by appending one's signature to it.

એકડો કરવો—to write down one's signature.

એકડો કાઢી નાંખવો—to disregard (a man): મહારો તો એણે

એકડોજ કાઢી નાંખ્યો.

એકડો લેવો—to get signatures of other persons.

એકડા વિનનાં સો મીઠાં ખોટાં—(used metaphorically).

આંખ.

આંખ આવવી—રુઝી આવવી—દુઃખવા આવવી—to suffer from

આંખ ફાટવી—to look angrily at a man. [eyesore.

આંખ તર-તર—on account of intoxication or fever.

આંખ ફરકવી—winking of the eye (that of the right eye being considered auspicious to males while that of the left eye to women).

આંખ ફરવી—on account of anger.

આંખ ફેરવવી—to be angry; to look angrily.

આંખ ચોરાવવી—to cheat or deceive some one.

આંખ મારવી—to make some signs; to ogle.

આંખે આવડું—આખમાં આવડું—to be jealous of a thing.

આંખ ચોરાવીને જતા રહેવું—to pass off secretly—without being at all noticed.

આસન.

આસન પાડવાં—to draw columns on a paper.

આસન આપવું—to provide with a seat.

આસન માંડવું—to arrange for one's seat.

આસન મૂકવું—અઢાં વગેરે ઉપર માખી અધાર મૂકે છે જેમાંથી જીવડાં ઉત્પન્ન થાય છે તે.

કંઠ.

કંઠે પ્રાણુ આવ્યા—was on the point of death (also metaphorically: એને પાંચ રૂપિયા આપતાં તો કંઠે પ્રાણુ આવ્યા, પણ શું કરે ?

કંઠ ફૂટવો—ધાંટી ફૂટવી (જીવાની આવતાં). [આપવા પડ્યા].

—પક્ષી (પોપટ જેવા)ને કાંઠેથી આવવો.

કંઠ અંધ થવો -- not to be able to breathe freely.

કંઠ.

એ માણસનું કંઠ પોપાય એમ નથી.—His external appearance does not commend respect.

તમે તમારા કંઠમાં રહેો તો સારું.—Better if you preserve your own self-respect.

કપાળ.

કપાળ ફટવું—to beat the forehead.

—to trouble one's self a great deal: એને કંઈ સમજ તો પડતી નથી, તમે એની સાથે ક્યાં સુધી કપાળ ફૂટશો ?

કપાળ ફૂટ્યું—તે પડી ગયો અને તેનું કપાળ ફૂટ્યું. (was fractured).—ઘર ફૂટ્યું તેનું કપાળ ફૂટ્યું. (The house in which there are always family quarrels, is in a very miserable condition).

કમર.

કમર કસવી—to gird up one's loins

કમર ભાંગીજવી—to be thoroughly disappointed.

કમરનો ભાંગેલો—who cannot sit upright.

કમરમાં જોર રાખવું—not to be discouraged.

કમરનો ઢીલો—wanting in courage; coward.

કલમ.

કલમ કરવી—ઘડવી—to prepare a writing-pen by mending a reed.

કલમ રોપવી—ઝાડની ડાળી કાપી ભોંયમાં રોપી દેવી. [powerful.

એની કલમ બહુજ સાખીત—his composition is very

એની કલમ કંઈ જૂદીજ છે—he has a peculiar way of painting or writing.

(કોઈની) કલમ કાપવી—to disregard a man or to set him aside in such a way that he feels it sorely.

કારણ.

કારણ કરવાં—to make one lose something. ભણીતા

વેપારીના હાથમાં અગ્નિપ્રયાનાં કારણ થયાં વિના રહેજ નહિ.

કારણું કહાડવું—to do away with; to destroy (a person.).

કાન.

કેટલો વખત થયાં ધરતો વિમો ઉતરાવવાનું એને કહીએ છીએ,

પણ એના કંઈ કાન ઉઘડતા નથી—(he does not mind it).

કાન ઉઘાડવા—to give intimation.

કાન પર હાથ મ્હેલવા—to wash one's hands clear of a matter, to show perfect ignorance about it.

કાને હાથ મુકવા-દેવા-રાખવા } to refuse to listen to a man;
કાનેથી કહાડી નાંખવું } to disregard what he says.

કાન પૂકવા—to instruct (properly or improperly.)

કાન પૂકવા-અરવા-ભંભેરવા—to poison one's ears.

કાન ફૂડી જવા—to be deaf or pretend to be deaf.

કાન પકડવવા—to point out another's mistake; to surpass. [lesson.

કાન પકડવાની વાત—an event which teaches us some

કાન દેવા-માંડવા—to hear attentively. [little deaf,

કાનનું કાવું—who cannot hear everything distinctly, a
—easily lead astray by believing every thing;
credulous. [ness.

કાન ફડકાવીને ઉઠવું—to get up and shake off all sleepi-

કાને પડવું—to hear something.

કાનોકાન—personally: મેં એ વાત કાનોકાન સાંભળી છે.

આંખ આડા કાન કરવા—to disregard or evade the point;
to connive at it.

કામ.

કામમાં કામ—કામ મળતું કામ કરી લેવું—to kill two birds
with one stone. [able.

કામ લાગવું—to be of some use; to be useful or service-

કામે લાગવું—to begin work.

કામ કહાડી લેવું—to effect one's purpose very artfully.

કાળજી.

કાળજી હંકુ થયું—was perfectly satisfied.

કાળજી બગી ગયું—was very much grieved.

કાળજી કટકી ગયું—ખરી ગયું—(he) is gone mad.

કાળજીનું નયું—very careful; cautious; in proper senses.

કાળજીની કાર—dear to one as one's own life.

કૃત્યો.

એણે એ વિષયનો કૃત્યો કરી નાંખ્યો છે—he has mastered the subject thoroughly well.

એ વાતનોજ કૃત્યો કરશે કે ખીજી કહેશે ?—will you be always speaking of the same thing or be giving us something new
કૃત્યો કરવો—to speak ill of; to slander. [now ?

ખબર.

ખબર કહાડવી—to inquire; to get some information.

ખબર લેવી—to inquire after one's health.

—to severely reprimand.

ખબર રાખવી—to keep one's self informed of what happens : to look after.

ખબર આપવી—કરવી—to give information.

ખબર લાવવી—to bring some new information.

ગમ.

પેલી ગમ એસો—sit on that side.

મહત્તે કંઈ એમાં ગમ પડતી નથી—I can make out nothing of it; I cannot understand it.

તે ગમ ખાઈ ગયો અને સામે જવાજ આપ્યો નહીં—bore it calmly and quietly—passively.

ઘર.

ઘર ભાંગ્યું—on account of constant family quarrels.

—on account of the death of some chief member in a family.

—to bear a great amount of loss : ભાઈ, ત્હારો તો ઘાડવો ભાંગ્યો પણ માઈ તો આખું ઘર ભાંગ્યું.

ધર મારવું—to steal ; to rob. [ધાર્યું છે.

ધર કરવું—ધાલવું—to be firmly rooted ; એનામાં રોગે ધર

ધર માંડવું—to begin worldly life.

ધર ચલાવવું—to manage the affairs of the household.

ધર એસવું—to be in a declining condition.

—on account of all the members dying out, and thus the whole family coming to an end.

ધર ફેડવું—to bribe some member of the household to effect one's purpose.

ધર ફૂટે ધર નય—disunion in the family is the root of all evil—brings about the fall and ruin.

ધર ફેડવું—ફેડવું—to break into a house for stealing.

ધરવાળે—an epithet for a husband.

ધરવાળી—an epithet for a wife.

ધરનો રૂપ્—who can maintain himself and his family without any difficulty ; who is never pinched for the necessaries of life.

ધાર.

સોની ધાર ધરે છે—the goldsmith is preparing some ornament. [of ?

કેમ, એહા એહા શું ધાર ધરે છે—what have you been thinking

હોતો રહે, હું તારો ધાર ધરું છું—I mean to punish you severely.

છ જણે મળી અભિમન્યુનો ધાર ધરી નાંખ્યો—killed him.

સાતેક હરામખોરોએ મળી રાત્રે તેનો ધાર ધરી નાંખ્યો—robbed him.

ધાણ.

૯૭આનો ધાણ—the quantity fried every time.

આવિતો ધસારો થવાથી હરકરનો ધાણ નીકળી ગયે—many persons were killed. [by his arrival.

એ આવ્યો તેથી ધાણ અગર્યો—the whole thing was spoiled

છાતી.

વેપારમાં **છાતીની** જરૂર છે—bold and enterprising spirit.
છાતી કહાડીને ચાલવું—to walk straight upright with vigour and courage ; to walk with a bold front.
છાતી કૂટવી (શોકમાં)—to beat one's breast (in grief).
છાતી ફાટી જવી—to be extremely grieved and embarrassed by sudden and unexpected calamity.

છાતી ભરાઇ આવવી—to be on the point of weeping.
છાતી તોડવી—**છાતી** તોડ કામ કરવું—to work very hard.
છાતી ઠોકાને કહેવું—to assert something with confidence.
છાતી પર હાથ મૂકવો—to console ; to condole.
છાતી પર ખેસવું—એ તો મહારી **છાતી** પર ખેડો છે ; કંઈ રળતો કમાતો નથી અને ઘરનું ખાઈને ખોટું કરે છે.

છાતી બળવી—to be jealous of ; to feel pity for.
છાતીએ ધરવું—to press to one's bosom through affection.
છાતી ઉચી આવવી—to be perfectly delighted—satisfied.
છાતી ચલાવવી—to undertake (to do a thing) boldly.
છાતીવાળું—courageous ; enterprising.

જીભ.

તેની **જીભ** ધણી લાંબી છે—he speaks out anything without considering the consequences. [likes.

તેની **જીભ** સખણી રહેતી નથી—he speaks out anything he likes.
તે **જીભ**નો છટો છે—he uses abusive language very much.

જીભને કાંઈ હાડકું નથી—there is no bone in our tongue, so it can be bent in any direction we like, i. e., it may speak out good things as well as bad things.

જીભ હલાવવી—to say a word : માત્ર **જીભ** હલાવે તો કામ થાય,

જીવ.

એ વાતમાં કંઈ ઝાઝો જીવ જણાતો નથી—use or importance.
તેનામાં હવે જીવ નથી કે ત્હારી સામાન્ય—strength, power.

હાથમાં તે જરા જીવવાળો મણાય છે—rich, well-to-do.

તેને માટે મ્હારો જીવ અડધો અડધો થઈ જાય છે—too eager and anxious to see him.

જીવ આપવો—to sacrifice one's self; to commit suicide.
ત્હારે માટે તે જીવ આપવા તૈયાર છે—he is ready to undertake anything for your sake.

ત્હારે માટે તે જીવ તોડ્યા કરે છે—he is very anxious to see you.
જીવ હડી જવો—to lose heart; to have no hopes; to be embarrassed.

જીવ ખાઈ જવો—to trouble one every now and then.

જીવ લઈ નાસવું—to run for life.

એવું કામ કરવાને મ્હારો જીવ યાત્રતો નથી—I am not inclined or have no courage to do such deeds.

જીવ ઠેકાણે ન હોવો—ન રહેવો—to be perplexed.

જીવ તાળવે ટંગાઈ રહેવો—to be in a state of great anxiety.

જીવ હેઠો બેસવો—to be free from anxiety and care.

જીવ ફરવો—to feel giddiness.

એની પાસે કંઈક જીવ થયો છે—he has laid by some wealth.

એ ગયો ત્યારનો મારો જીવ ઉંચો થતો—રહેતો હતો—I felt much anxiety for him. [thing.

(કોઈના) જીવ પર બેસવું—to depend on others for every-

જીવ ટૂંકો થયો—became less liberal than before.

હમ.

હમ લેવો—ખાવો—to take some rest.

હમ લેવો—to tease and trouble: એતો મ્હારો હમ લેશે.

હમ મારવો—to wait a little. [ગુ-હો કબુલ કર્યો.

હમ દેવો—to take to task: પોલીસે ખૂબ હમ દીધો ત્યારે

હહાડો.

હાલ એનો હહાડો સિકંદર છે—his star is in ascendance.

એના હહાડા વાંકા છે—(the converse of the above).

એનો દાદો મરી ગયો તેનો હહાડો પાણી ક્યારે થવાનો છે ?—Feasts and caste dinners to be given after the demise of a person.

નાક.

નાકજવું—કપાવું—to lose one's honour and respect.

નાક કાપવું—to insult and dishonour person by acting in such a way that he feels it bitterly.

નાક નીચું થવું—to be humbled or humiliated.

શું નાક લઇને મ્હારી સાથે બોલતો હશે ?—with what face ? does he not feel ashamed ?

પગ.

પગ આવવા—to learn to walk.

પગ થવા—to disappear suddenly.

પગ ઉઠાવવા—to walk quickly.

પેટમાં પગ હોવા—to be very cunning.

પાઘડી.

પાઘડી બંધાવવી (કાઢની પાસે)—to have a turban folded for putting it on.

પાઘડી બંધાવવી (કાઢને)—to honour him. [opinions.

પાઘડી ફેરવી બાંધવી—to be insolvent; to change one's

પાણી.

પાણી ભરાઈ જવા—ધણા સોજા આવવા ને મરવાની તૈયારીમાં હોવું.

પાણી ભરાવવું—મઃ ઉતારવો; હરાવવું.

પાણી જવું—ટેક અથવા આગર જવી. [power.

પાણી જોઈ લેવું—to see or measure one's strength of

પાણી ઠંડાવું—to cool down.

પાણી મૂકવું—to swear not to do a certain thing.

પાણી ફરી વળવું—the whole thing coming to nothing;
all the trouble being lost.

પાણી ફેરવવું—કર્મ કરાવ્યું ધૂળ મેળવવું: આપની લાખ રૂપીયાની
દોલત ઉપર એ દીકરાએ પાણી ફેરવ્યું.

પાણી લાગવા—to incur some disease on account of the
waters of a certain place not suiting one's constitution
and health.

પાણી પાણી થઈ જવું—to perspire much owing to hard
work; to submit mildly being severely rebuked.

પાણી છૂટવું—સારું સારું ખાવાની વાતોથી મહારા મહોમાં પાણી છૂટે છે.

પાણીથી પાતળું કરવું—to take a man to task so severely
that he is unable to say a word in return.

લોહીનું પાણી કરવું } to exert one's self too much with-
લોહી પાણી એક કરવાં } out much caring for the effect.

ઉડા પાણીમાં પેસવું—to undertake to do some hard work.

પાણીને મૂલ્ય—at a very small price; for a trifle.

પાપ.

એના પેટમાં પાપ છે—કપટ. [incurs some sin.

છોને તે મહારી નિંદા કરતો, મહારું પાપ તો ધોય છે—he himself

પાપ ગયું—good that he is gone—dead.

પેટ.

પેટ ચોળાને શૂળ ઉપજાવવી—જાણી જોઈને હાથે કરી દુઃખ હોરી લેવું

પેટમાં પેસી નીકળવું—to know one's secrets.

પેટમાં રાખવું—to keep a thing secret.

એનું પેટ મોઢું છે—he keeps secrets to himself—does not give them out.

પેટમાં રોગ હોવો—મનમાં કપટ રાખી વાત કરવી.

પેટ ભરવું—to maintain one's self.

હું પૈસા ખરચું છું તેમાં ત્હારા પેટમાં કેમ દુઃખે છે?—why are you troubled by it? why you cannot bear it calmly?

પેટ સ્હડવું—on account of indigestion.

પેટ આળવું—not to feed one's self properly.

પેટ તણાવું—on account of eating very much (more than the usual quantity).

પેટને ભાડું આપવું—to eat something to keep one's self free from starvation—to keep body and soul together.

પેટનું છોકરું—one's own child.

પેટ પૂર—sufficient for one's self.

પેટ ખોલી વાત કરવી—to speak out frankly and freely.

પેટમાં ભરાવું—to flatter one to gauge his mind.

હું પેટે—without any anxiety or concern. [a miser.]

પેટે પાટા બાંધવા—to fast; not to eat (generally said of

મન.

મન થવું—કરવું—to desire or wish for (something.)

મન માનવું—to be satisfied so as to give one's consent.

મન મનાવવું—to gratify one so as to gain his consent.

મન ખાટું કરવું—to make one sorry.

મન ચોળવું—to be sorry.

મનમાં આવવું—to take into one's head.

મન વાળવું—કંઈક બાબત મનમાંથી કહાડી નાંખી તેને માટે દીવ-ગીર ન થયા કરતાં શાંતિથી નિરાંત વાળવી—સંતોષી રહેવું.

મન ઉઠવું—not to like (it.)

મન જોવું—to gauge ones' mind; to feel one's pulse.

મનપર લેવું—to pay due attention (to a subject.)

મન ઉંચું થવું—to be sorry; to have the tie of affection

મોટા મનનું—liberal; charitable. [severed

માથું.

માથું મારવું—to interfere in some affair (without any proper reason). [cost of one's head.

માથું આપવું—to undertake to do a thing even at the

માથું કાપવું—to put to disgrace—break the trust.

માથું ઉચ્ચકવું—to oppose; to stand in opposition.

માથું ઝીકવું-પટકવું-ફેડવું—to take trouble to no purpose;
to cudgel one's brains to no avail.

માથું પાકી જવું—to be very much troubled or annoyed.

માથું ફરવું—to feel one's self giddy.

માથું ફેરવવું—to get enragd or angry.

માથું ભાંગવું—to surpass in rivalry.

માથું ખાધ જવું—to trouble one by some nonsense chatter.

માથું નીકળી પડવું } to suffer from a very strong
માથાના કકડા થમ જવા } head-ache.

માથાનો ફરેલ—self-willed; obstinate.

માથે નાંખવું—to make one responsible for.

માથે સહાવવું—to obey; to submit to.

—to spoil (a child) by overfondling.

માથે સહી બેસવું—to disobey and disregard.

માથે પડવું—to be responsible or answerable for.

માથેથી ઉતારી નાંખવું—to be free from all responsibility.

માથે હાથ મૂકવો—to bless (one).

મહોડં.

- મહોડં ઉતરી જવું—to be all white and pale.
 મહોડં આવવું—to have some inflammation in the mouth.
 મહોડં આપવું—to say something in reply; to care for.
 મહોડં હલાવવું—to speak something; to chew something.
 મહોડં બંધ કરવું—to stop speaking any further.
 મહોડં કાળું થવું—to suffer disgrace.
 મહોડં લાલ થવું—to win honour and fame.
 મહોડે કરવું—to learn by heart.
 મહોડાપર—in one's presence: not behind one's back.
 મહોડં મલકાવવું—to smile a little; to laugh in one's
 મહોડં રહાવવું—to look angry or displeased. [sleeves.
 મહોડે રહાવવું—to overfondle (a child).
 મહોડે ચાંપવું } to bribe one so as to stop all his
 મહોડં ભરવું-દાખવું } further complaints.
 મહોડં ભણવું—to desire to eat.
 મહોડં વાળવું—to weep aloud covering the face.

લોહી.

- લોહી પડવું—to emit blood through any of the bodily
 લોહી આવવું—to gain new blood in the body. [organs.
 મીઠા લોહીનું માણસ—whom we all like to associate with;
 sociable.
 લોહીનું તરસવું—blood-thirsty; revengeful; vindictive.

હાડકં.

- હાડકાંનો ભાંગેલો-આખો—said of an extremely idle and
 lazy man, who never does anything.
 હાડકાંનો ખરો—diligent, and not tired of work.
 હાડકાં વાળવાં—to work; to exercise one's self.

હાથ.

એ મહારા હાથની-ઘરની વાત નથી—it is not in my *power*.

મહારે હાથે એ કામ ન થાય—I would never do it *personally*.

એ કામમાં મહારો હાથ નથી—I have no *hand* in the matter;
I have nothing to do with it. [favour.

તેના મહારા ઉપર ચારે હાથ છે—I am very much under his
હાથ પકડવો-ઝાલવો—to lend assistance; to take the
hand in marriage : નગર લોક સૌ દેખતાં ઝાલીશ જમણો હાથ.

હાથ ઘાલવો—to interfere (in some affair). [signature.

હાથ કાપી આપવા—to bind one's self by giving one's

હાથ કરવો—to deal a blow; to defeat.

હાથ ખાવો—to be defeated or vanquished in a struggle.

હાથ દેખાડવો—to display one's strength to an adversary.

હાથ દાખવો—to bribe (one).

હાથ ચલાવવો—to beat; to work quickly.

હાથ ઉપાડવો—to raise up one's hand in order to beat.

હાથ ચાલવા—to beat with one's hand.

હાથ પગ ભાંગી જવા—to be so thoroughly disappointed
as not to be able to do anything further.

હાથ પર લેવું—to win over (a person) to one's own side.

હાથ ચળવળવા—in order to beat or with a desire to beat.

હાથ આવવું—to find what was lost.

હાથ ઉઠાવવો—to give up one's claims.

હાથ ઉપર રાખવો—to keep up one's supremacy.

હાથ ફેરવી જવું—to steal away (something).

હાથ મારવો—to obtain something by theft or robbery or
any such dishonest means.

410. Idiomatic Uses of Verbs.

આવવું.

ઝાડને ફૂલ આવ્યાં—brought forth.

આ વખત પાંચડી હીક ન આવી—not well-folded.

ધર પડવા આવ્યું છે—ready to fall.

એને ડાઘો બરાબર આવતો નથી—does not suit-fit him well.

અવાળુ આવ્યા છે—inflammation of the gums.

મ્હો આવ્યું છે—અતિશય શારીરિક ગરમાને લીધે.

આંખ આવી છે—suffering from eye sore.

આવી મ્હડવું—પહોંચવું—to come up quickly—in time.

આવી ચૂકવું—રેહેવું—to be exhausted ; to come to an end.

આવી જવું—to come to pay a very short passing visit.

આવી પડવું—to come, all of a sudden.

આવી બનવું—to be on the point of death or destruction.

ઉઘડવું.

વરસાદ ઉઘડ્યો છે—વરસાદે ઉઘાડ આપ્યો છે—It has ceased
બારણું ઉઘડ્યું—opened. [to rain.

હવે મારું નશીબ ઉઘરશે એમ લાગે છે—will be happy.

ઉડી જવું.

પાંજરામાંથી પોપટ ઉડી ગયો—flew away.

તેના ચહેરાનો રંગ ઉડી ગયો—became or turned pale.

તે તો તમને બધાને લઈને ઉડી જાય એવો છે—so cunning as to
impose upon all of you without detection.

તેનો પગાર જોતજોતામાં ઉડી જાય છે—is spent away.

તડકામાં સાળુનો રંગ ઉડીગયો—the colour faded away.

ઉતરવું.

અનાજનો ભાવ ઠંઈ ઉતરશે ખરો—will fall or decline,

લડાઈમાં ઉતરવું—to enter the lists.

નદી ઉતરવી—to cross a river.

તેનું મોઢું ઉતરી ગયું—became or turned pale.

હાડકું ઉતરી ગયું—was dislocated.

જાશ ઉતરી ગઇ —વાસી રહેવાથી અગડી ગઈ.

એ તો વાત કરતામાં ઉતરી પડે છે—gets angry and quarrels.

ઉતારી પાડવું—to run down or slander a man.

એના વાળ બહુ ઉતરી જાય છે—fall off.

ઉતરાવવું.

મહારે એની નકલ ઉતરાવવી છે, કોઈ માણસ બતાવશો ?

કુંભાર પાસે આજે દસ નવા ઘડા ઉતરાવવા છે.

કોઈ સ્ત્રી રાંડે તેને વાળ ઉતરાવવા પડે છે.

આ સ્ત્રીથી એકું ઉતરકાતું નથી, એને જરા તે ઉતરાવશો ?

એને તો કંઈ આડું હોય એમ લાગે છે. કોઈને બતાવી દાણાબાણા

ઉતરાવો તો હીક.

ઉપડવું.

હું રેશન આગળ પહોંચ્યો ને ટ્રેન ઉપડી—started.

આ મરકીમાં તેનું તો આખું ઘર ઉપડી ગયું—all the members of the family died.

આ વખતના છાપામાં અક્ષર બરાબર ઉપડ્યા નથી—not properly printed ; are a little faint for want of proper pressure.

વાત કરતાં કરતાં તે તો ખૂબ ઉપડ્યો—went on speaking with full freedom—without any check.

ઉભું કરવું.

આ કામ કોણે ઉભું કર્યું ?—who started it ? with whom did it originate ?

છોકરાને માસ્તરે પાટલી પર ઉભો કર્યો—made him stand.

પેલાની સહામા તેના લાયક કોઇ ન જડયો ત્યારે બધાએ મળી મ્હને ઉભો કર્યો—persuaded, entreated, requested or asked me to confront him, to meet him boldly face to face.

ખખડાવવું.

હવે જખડું ત્હારું ડહાપણુ, રીતસર નાણાં ખખડાવી દે નહીં તો ફજેત થશે—pay off the sum due.

સારીરીતે ખખડાવ્યો ત્યારે બધી વાત કબૂલ કરી—taken to task.

ખખરવું.

આજે આંખમાં ઓસડ બહુ ખખરે છે—gives pain.

રસ્તે ગજવામાંથી રૂપિયો નીકળી પડ્યો ને શોધતાં કંઈ જડયો નહીં તે મ્હને બહુ ખખરે છે—I am pained to the heart to think of it.

કારી સગાનું મરણુ મનુષ્યને બહુ ખખરે છે.

ખખવું.

હાલ વિલાયતી માલ બહુ ખખે છે—is much sold.

બધી પૂરી ખખી ગઇ—used up.

લડાઈમાં હમારાં બધાં માણસો ખખી ગયાં ત્યારે અમે કેસરીયાં કર્યા—were killed or destroyed.

લુચ્ચાની સાથે લુચ્ચામાં ખખે—is considered or thought.

હિંદુઓને માંસ દાડું નહીં ખખે—cannot use these things.

ખાવું.

લાંચ ખાતી—to take or receive bribes.

તે તો જરાજરામાં ખાવા દાડે છે—gets angry and becomes peevish and quarrels.

તે મ્હારા સો રૂપિયા ખાધ ગયો છે—does not pay the sum due.

એ તો મ્હારું જ ખાવા બેઠો છે—though he has no right to it.

એ કેસ તો એના હજારો રૂપિયા ખાધ ગયો—the suit cost him &c.

હવા ખાવા જવું—to go out for an airing or a change of
કસમ ખાવા—to take an oath; to swear. [climate.

એણે છોકરીના પાંચ હજાર ખાવા લીધા.

તડકા ખાવો—to be exposed to heat. [of life.

એણે ટાઢ તડકા બહુ ખાધા છે—has seen all the vicissitudes

ગળવું.

છાપરં ખરાબર ચાળેવું ન હોવાથી ઘરમાં બહુ ગળે છે—water
trickles through the tiles on account of heavy rains.

આજ મ્હારી આંખ બહુ ગળે છે—water comes out from them.

કેરી હવે ગળવા માંડી છે—આંખો હોણુ બહુ વહેલો ગળ્યો.

દૂધમાં ખાંડ ખરાબર ગળી નથી—ઓગળી નથી.

આજે દાળ ખરાબર ગળી નથી—સારી ચડીને એક થઈ નથી.

તે શરીરે બહુ ગળાઈ ગયો—is much emaciated.

હળુ સોનું ખરાબર ગળ્યું નથી—has not melted.

તે વાતજ તે ગળી ગયો—did not speak about it at all.

મ્હડવું.

મ્હડવું વ્યાજ—compound interest.

મ્હડતો દિવસ—days of prosperity and plenty.

દિવસ ઘણો મ્હડયો છે, હવે ઉઠ—it is very late in the morning.

આજે એને ભાંગ મ્હડી હોય એમ લાગે છે—influenced by the
drug.

મહાદેવને તે રોજ સો ખીલ મ્હડાવે છે—worships the god
with one hundred leaves.

આજે મ્હારી આંખ મ્હડી આવી છે—suffering from eyesore.

તમે છોકરાને બહુ મ્હડાવ્યો—મ્હડાવી મૂક્યો છે—overfondled
him; spoiled him by overfondling.

ભમર મ્હડાવવા—to knit the eye-brows in anger.

ચાલવું.

એના હાથ બહુ ચાલે છે—beats one now and then.

એનું મ્હોં બહુ ચાલે છે—abuses every one freely.

કાંઈનું મ્હોં ચાલે તો કાંઈના હાથ ચાલે. [something.

એનું મ્હોં આખો દિવસ ચાલતું ને ચાલતું—always eating

પડવું.

એ લડાઈમાં ઘણા યોદ્ધાઓ પડ્યા—died on the battlefield.

એ ચોપડી મને આઠ આઠ આને પડી—cost me 8 annas each.

ગળે પડવું—to charge some one without any ground.

ગળું પડવું—to suffer from depression of the palate.

આહુ-વાંકું પડવું—to take something amiss.

પાકવું.

હોણ અનાજ બહુજ પાક્યું છે. તમારો આંખો પાક્યો કે નહીં?

બધી ફેરી સામટી પાકી ગઈ. તેનું ગોડ આજે દશ દિવસે પાક્યું.

એમાં ત્હારું કાંઈ પાક્યું?—did you get anything by it?

હવે એ વાત બંધ કરો, મ્હારું માથું પાકી ગયું—I am very much troubled by it.

સૌ થાકશે ત્યારે પાકશે—will submit. [discounting it.

હુંડી પાકવાની તારીખ કઈ છે તે જાણો છો?—the day for

બેસવું.

કેમ, દાખલો બેસે છે કે નહીં?—can you solve the example?

એનું તમને શું બેઠું?—what did it cost you?

હવે ચોમાસું બરોબર બેઠું—now it has properly begun.

હજી ચિત્ર કામમાં એનો હાથ બેઠો નથી—not yet a steady hand in drawing.

આજ ભાત બેઠો લાગે છે—તાપ વધારે લાગવાથી બળી તપેલી સાથે મ્હોંટી ગયો હોય એમ લાગે છે.

હોણના વેપારમાં ઘણા વેપારીઓ બેઠા—became insolvent.

મહારી જાણમાં એ જાતિમાં વીસ થર બેઠા—became extinct.

પૈસા આપી દે નહીં તો તારે બારણે બેસીશ—will force you to pay.

થેર બેસવું—to be without occupation.

ચોમાસામાં ઘણાં થર બેસી જાય છે—the foundations give way.

ઘણી મુદતે સોનાનો ભાવ જરા બેઠો—the price fell a little.

ભરવું.

મહારી ચોપડી ફાડી તેના પૈસા ભરી આપ. હું એ ભરી લીધા પિના રહેવાનો નથી.

સમજીને-વિચારીને ડગલું ભરવું—કંઈ કામ કરવું.

તમે બહુ અનાજ ભરી મૂકો છો—store up.

આજે ત્રણ છોકરાંને વાડી ભરી હતી—માથે ફૂલ ગૂંથવાં.

મારવું.

એણે અંધારામાં ચાર તીરો માર્યા—discharged.

એ વેદને પારો મારતાં ફીક આવડે છે.

કંઈ ધાડ મારી કે?—have you succeeded? have you been able to do anything?

હજુ એને હાથ મારતાં તો આવડતું નથી—in swimming.

સટ્ટાના વેપારમાં ઘણા માર્યા ગયા—became ruined. [bow.

તોપ મારવી—to tell exaggerated stories, to draw the long

જખ મારવી—to be extremely sorry for one's fault.

મૂકવું.

મમરો મૂકવો—રંજક મૂકવી—to say something to make others quarrel among themselves.

એ વાતને મીડ મૂકો—put it aside [it.

મેં તો એ વાતનું પાણી મૂક્યું છે—taken an oath never to do

રહેવું.

આ સથળો સામાન પેટીમાં રહેવાનો નથી—the box cannot hold &c.

માયું દુઃખતું રહેશે તો હું અ.વીશ. મહારા બ'ના સાંધા રહી ગયા છે.
રહી રહીને એને રડવું આવે છે—at intervals. [surplus.
રહું સહું—what remains after use; the remainder or

લાગવું.

એનું ઘર લાગ્યું ત્યારે હું વડોદરે હતો—caught fire.

એ કામમાં મને બહુજ પૈસા લાગ્યા—cost me much.

હાથ લાગવું—to find.

એ તાળાને કાઢપણ કુંચી લાગતી નથી.

તે નોકરીએ લાગ્યો છે, હવે કેકાણે પડશે—has taken up service.

એમાં હને કેમ એટલું બધું લાગી જાય છે?—why do you take it to heart so very seriously?

વાળવું.

મ્હો વાળવું—to lament over a loss with the face covered.

ગમે તેમ મન વાળવાનુંજ તો—to take comfort.

મ્હં મારતાં તો ઘણા જાણે છે, પણ વાળતાં બધાને આવડતું નથી.

તમારે શરીર વાળવું જોઈએ—make it strong and healthy.

એણે આપનું ભારે કરજ વાળ્યું—discharged or paid off.

આજે પગ વાળવાનો વખત મળ્યો નથી—to take some rest.

411. Idiomatic Uses of Adjectives.

આડું.

આડું અવળું સમજાવવું—જૂઠું સાચું કહેવું.

આડું ફાટવું—to take some cross road all of a sudden.

આડે આવવું—to come in one's way. [prescribed days.

આડે દહાડે—any day except the holidays and other

એના તોફાનથી તો આડો આંક.

એને તો જરા જરામાં આડું પડે છે } takes every thing amiss
એતો જરા જરામાં આડું પાડે છે } and gets peevish.

એને તો આડું હોય એમ લાગે છે—ભૂત, ડાકણ, વગેરેથી થતી ધંન.

કંઠણ.

પથર બહુ કંઠણ હોય છે. તે રોગમાંથી બચવો કંઠણ છે.
 આ કામ બહુ કંઠણ છે. હવે વખત બહુ કંઠણ આવ્યો છે.
 આ વાક્યનો અર્થ બહુ કંઠણ છે. તેણે મહેને બહુ કંઠણ શબ્દો કહ્યા.
 તે કંઠણ છાતીનો આદમી છે.

N. B.—The shades of meaning in all these sentences can be easily perceived.

કાળું.

કાળા અક્ષરને ફૂટી મારે એવો છે—he is wholly illiterate.
 કાળા પાણીએ જવું—to be transported to the Andamans.
 કાળું કરવું—to go away; to do some bad actions.
 કાળું મ્હેં—a term of reproach.
 કાળું ધોળું કરવું—to use means fair and foul.

412— *Miscellaneous Phrases.*

હળી નીકળવું—to bear fruit: એની મહેનત હળી નીકળી.
 દીલ બરાવું—to be attacked with fever.
 દીલે બરાવું—to be fat and robust
 ચરીર વળવું—to be strong and healthy.
 અંગ મરડવું-આગસ ખાવું—(on account of want of rest).
 મ્હેં તેને ખૂબ હથડો લીધો—took him severely to task.
 એ તો છાણમાં તરતાર મારે એવો છે—he talks of high things, but is never able to accomplish anything.
 ખાધો લાડવો ?—did you gain anything? (always ironical).
 હાથી પુતળીનો માણસ—one who cannot discern objects properly.
 ઓઘમાં કરી જવું } not to pay one's debts; to rob others
 પચાવી પરવું-ખાઈ જવું } of their dues.
 એકી જવું—to go out to make water.
 બેકી જવું—to go out to answer the call of nature. }

N. B.—These two expressions are used generally by young pupils in common village-schools.

દીશાએ જવું-જમલ જવું-કળશીએ જવું-બેટી જવું—these terms are generally used by villagers.

ઓઘો બાજવો—to speak out some secret.

ઓણું આણું
ઓછે પાટલે બેસવું } to be dissatisfied and take every thing ill.

હાંબાવવું-આડા પડવું—to lie down for a short nap; to take rest by stretching one's self on the bed. [to be ill).

ઘોડા જેવો તો છે—he is all right (said of a person who pretends

આજે શું શાક બનાવ્યું ? બારશાક—ઈ. c. no vegetable.

ઔરસિયા જેવું કપાળ—blank ; without any ચિત્તો or તિલક.

નામ બોજવું—to disgrace one's family.

તેનું નામ બાજ—don't mention him before me.

જીવ તણપાપડ થઈ જવો—to be extremely impatient.

જીવ તળે ઉપર થઈ જવો—to be extremely impatient ; to be furious with rage.

બહુ ડાહ્યો તે બહુ ખરડાય—too much cunning overreaches itself.

પારકું ઘર ફૂંણાપેણું—to be generous with another's property.

ઈન, મીન ને સાડે તીન—a phrase signifying *very few*.

અખાડા (આંખ આડા કાન) કરવા—to connive at.

ઘર કહે કે બાંધી બે અને લગન કહે કે માંડી બે—building of houses and marrying of children are great wasters of money.

ચહે તે પડે—every rise has its fall, he that soars high, falls

અત્રાના ઝાડ પરથી ફૂંટવું—to make empty boasts. [farthest.

આવીને ચીકણું કરવું : આવીને ફૂંચો કવો—to talk of the same thing over and over again without any purpose.

ચંડાળ ચોકડી—a crew of rogues ; a set of knaves.

ભતપર જવું—to fall upon one's innate nature.

જેના પેટમાં દુઃખે તે વૈદને ઘેર ભય—he who is sick will seek the physician ; he who suffers, loudly may complain.

બાંધી મુડી લાખની, કધાડી ત્યારે રાખની—silence is prudence.

એક ધાના બે કડકા કરવા—to cut the matter short.

એક કહેશે કતારગામ ત્યારે બીજે કહેશે ઉધના—they are always opposed in their views (Katargam and Udhana being villages near Surat, in opposite directions).

બે ગોળીનો ચડવો—one who blows hot and cold with the same mouth.

ધાનાર ત્યાં પાનાર નહીં ને પાનાર ત્યાં ધાનાર નહીં—none is completely happy ; fortune seldom comes with two hands full.

ધોળે દહારે—in broad day light.

દોડ ડાહ્યોઃ અતિ ડાહ્યો—over wise ; three wise by two.

દ્રાવિડી પ્રાણાયામ—a circuitous mode of speaking.

ધડીએ ધુટ ભરાય છે—every moment is important (for the person is sure to die very shortly).

મંગળવાર કરવા—to observe a particular vow on Tuesdays.

કલઇ કરાવવી—to get one's self shaved.

શું કાંદો કહાર્યો—what have you gained ? (ironical).

કળ્યાનું કાળખૂત (cobbler's last)—source of all the quarrel.

એને તો કૂતરાની ઉંધ છે—sleeps as lightly as a dog.

કૂનીપાક-કોપરાપાક—ગોળપાપાડી }
આપવો (વી)-જમાડવો (વી) } to beat one severely.

કંઠી બાંધવી—ચેલો મુડવો—to persuade one to follow suit.

ખરેખરો કન્યારાશી છે—perfectly coward or effeminate.

કત્તી ખાવી—to be angry and peevish.

એની આંખમાં બહુ કમજો છે—he is extremely jealous.

એની આંખમાં બહુ મરચાં ભરાય છે—he cannot bear to see other people's happiness.

કોહું નહીં આપવું—not to mind or listen to what one says.

કોરે કાગળે મતુ—signature on a blank paper (ironical).

કંઈ ખરચી પાણી થયાં—મળ્યાં કે ?—received any tip ? [some time.

ખાટલો ભોગવવો-ખાટલે પડવું—to fall ill and continue to so for
હારે ખાનું ખરાબ થાય!—may evil befall you ! (used in cursing).

ખાતર જમા કરી આપવી—to satisfy one's desires in such a way
that he may never wish it again. [fool.

ગધેડાનો પાછલો પગ (ને બિલાડીનો આગલો પગ)—said of a great

ગધેડા ઉપર અંબાડી—a good thing in a bad place ; a combina-
tion of two incompatible things. [by ; both are equal.

ગધેડાનું મ્હોં કૂતરે ચાટ્યું—no one gains or loses anything there-

ધ્યાનમાં તે મનમાં—our wishes are father to our thoughts.

રાંધતાં આવડે નહીં ત્યારે લાકડાં લીલાં—a bad workman quarrels with his tools.

નામ મોટાં ને લક્ષણ મોટાં—great braggarts, little doers [pity.
પહેલી રાતનું મરે તેને ક્યાં સુધી રહે—constant complaints never get
પાઠપર પગ મૂકીએ પણ કોઇના પેટપર પગ ન મૂકીએ—whip one's
back, do not whip (or cut) one's belly.

બારમો ચંદ્રમા ને છઠ્ઠો રાહુ—dire enmity, diametrical opposition.

બાલે તે કરે શું ને બાળે તે વરસે શું—barking dogs seldom bite.

હસવાનું ખમ્બું થઇ જાય—what begins in play may end in a fray.

રાત થોડી ને વેશ ઘણા—much work, little time.

લંકામાં સોનું તે આપણે શું કામનું?—why talk of Utopia? [saddle.

મળ્યું તો મીર નહીં તો ફકીર—either win the horse or lose the
વેચાતી લડાઈ લેવી—to draw upon one's self unnecessary troubles.

પાડાને દુઃખે પખાલી ને ડામ દેવો—to persecute one for the fault of
સત્તા આગળ શાણપણ નકામું—might is right. [another.

સ્મશાન વૈરાગ્ય—a momentary remorse, depression of spirits,
indifference to world and its concerns.

હાજર સૌ હાજર—first come, first served. [in life.

સંઘને ચડતી પડતી હોય છે—every man has ups and downs

ગોળે મરે, તેને વિખે ન મારેવા—never draw your dirk, when a
dunt will do. [will bear any trouble.

સાચ ને કદી ન લાગે આંચ—a lie has no legs; a clear conscience
સુખ દુઃખનો જોડો—every tide has its ebb.

લીલું ઝાડ જેમ વાળીએ તેમ વળે—bend the twig, bend the tree.

મનમાં પરણ્યા ને મનમાં રાંડ્યા—under my cloak, I will kill
the king.

માણસ જેઠને વાત કરવી—cleave the log according to the grain.

મુઆ પછી સૌ વખાણે—a good thing, when lost, is valued most.

મુઆ નહીં ને બૂત થયા: હોશી મેઠ ને પોશી આવી, બૈરાં બેનાં બે—
it amounts to the same thing.

રામનું રાજ્ય—a very happy kingdom (as that of Rama).

રામબાણુ દવા—a very efficacious medicine (as sure of effect
as the arrow discharged by Rama).

ભીંથી ઘેડી—માંત્ર પીનાથી આવતી ખુમારી.

(કાઈના) પૈસા ધાલવા—never to pay the debt.

વેચીને ચણા કરવા—to be a spendthrift, and use every thing extravagantly. [anger].

નહીં આવે તો ભ, પડ ચૂલામાં—ખાડમાં—get you gone (said in
બહારથી ચોક્ક પૂર્યા કરવા—to be very sweet and wise in speak-
ing outwardly. [against it or over it.)

ચોક્કડી મૂકવી—to cancel a thing (by placing the mark X
દરેક માણસ કિસમચોર તો ખરોજ—cunning and crafty in his
own art.

ચોચારીસીનો ફેરો—transmigration of the soul through 84 lacs
of births; hence metaphorically, a very hard, laborious,
and intricate work. [84 castes.

ચોચારીસી જમાડવી—to give a dinner to the Brahmins of all the
છક્કડ ખાવી—to be cheated; to suffer some loss.

છકકો પંજો રમવો—to play a deceitful game.

છપ્પન વખારી (ને ભારો કૂચી)—a busybody.

છાંટવું—છાંટ મારવી—to be idly gossiping. [you.

મહેને તો તહારા છાંટા લાગ્યા—નડયા—I suffered loss on account of
(કાઈને)માથે છાણાં યાપવાં—not to obey; to disobey (him)
on account of being overfondled in young age.

મૂરખનું નામું ભીંતિ—a white wall is the fool's paper.

રંગમાં ભંગ—play ends in a fray.

રહે તો આપથી ને ભય તો સગા બાપથી—it is in vain to watch
a really bad woman. [with the powerful.

લાંબા સાથે ટુંકો ભય, મરે નહીં તો માંદો થાય—strive not to vie

ઘેઠેઘો પોપડો ન હખેડવો—do not rip up old sores.

ભસતા કૂતરાને રોટલીનો કકડો—stop the mouth of a barking
dog with a sop, a sop to Cerberus. [honey-comb.

ભય પેટ પર ખાંડ પણ ખારી—the full-stomach loathes the
ધૂળધાણી ને વા પાણી—reduction to dust, wreck and ruin.

નાક કદા તો કદા પણ થી તો ચદા—an uninvited guest is like
a straw.

- નાગાને ફૂલે બાવળીએ તો કે છાંયડો થયો—a fool has no shame.
- સૂરજ સામે ધૂળ નાંખીએ તો આંખમાં પડે—he that blows in the dust fills his own eyes.
- ડૂબતાને તલપાણીનો આસરો—a drowning man catches at a straw.
- ઢેડ ઢેખડે રાજી—poor folks are glad of pottage.
- ધણીને સુઝે ઢાંકણીમાં, પાડોસીને સુઝે આરસીમાં—a gamester sees always more than a mere looker on.
- ધરમ કરતાં કરમ નડે—save a rogue from the gallows, and he will rob you the next night.
- જંગલમાં મંગળ, વસ્તીમાં ઠડાકા—a festival in a forest.
- જેના દહાડા પાછરા તેના વેરી આંધળા—the better the day, the better the deed.
- જેનું કામ જે કરે—every man to his trade. [tread.
- કુભાર કરતાં ગધેડાં ડાહ્યાં—fools rush in, where angels fear to tread.
- છેડો ફાડી આપવો—to divorce. [all his unwillingness.
- જખમારીને કામ કરવું પડ્યું—he had to do it notwithstanding
- જુલાબ આપવો—સારી પેટે ગભરાવવો—ધમકાવવો.
- સારી પેટે ધૂળ ઝાટકવી—to take severely to task.
- ટકાના ત્રણ શેર—said of a man, who is of no great importance or for whom nobody cares
- એના પેટમાં પગ-ટાંડીઆ છે—he is very cunning.
- એની ડાગળી ચરુછી છે—he is gone mad.
- ડોળા ફેરવીને વાત કરવી—to talk angrily.
- તેને હવે સ્વર્ગ એ આંગળ બાધી-દૂર છે—he is too much elated with his good fortune or success.
- હાથો ઠોકી આપવો—to settle a contract.
- હોળીનું નાળિયેર—a cat's paw.
- કુળમાં એ એક દીવો નીકળ્યો-કડ્યો છે—he is the only man of importance and respect in the whole family. (When spoken ironically, the phrase means quite the reverse, and is applicable to a person who is a disgrace to the family).
- બીભો દુકાળ—on account of excessive rain.
- સૂકો દુકાળ—for want of rain; on account of drought.

નવનું સાંડી તેર કરવું—વેતરવું } to be too wise in interfering and
વિવાહનું વર્ષા કરવું } then to spoil the whole thing.

નાગો વદસાદ—rain in the bright sunshine or moonlight.

(કાઈ માણસને) નીચવવો—to wring out money from him.

ઢાંડા પથ્થર—said of a man who is very slow in action;
a slow coach.

વચમાં પથરો નાંખવો—to throw obstacles in the way.

એણે તહને ખરાબ માલ પધરાવ્યો છે—deceitfully; without in any
way allowing you to know it to be so.

ખરેખરો સાડાત્રણ છે } he is wanting in common sense;
સાડી ત્રણ પાંસળી છે } somewhat foolish.

સાડા ત્રણ પાયા છે }
એનામાં એક પાયો એછો છે } together; like draws the like.

જંસેકુ મીલા તંસા, તંસેકુ મીલા તાઈ—birds of a feather flock to-

એક મગની બે ફાડ—children of the same parents.

અગરત્ય ઋષિના વાયદા—false promises.

તેના વિના જરા પાટલો ફરવાનો નથી—can't do without him.

પાણિયારાના મુનશી } to talk of big things in the house but
ધરનો વાધ, બહાર બઢરી } be able to do nothing abroad.

એના પેટમાં પાણી છે—he is vindictive, revengeful.

પેચ રમવો—to play a deceitful game.

છાડાં ફાડવાં—to reprimand strongly; to beat severely.

કાઈ માણસને ફેડવો—to learn all the secrets from him, gene-
rally by bribing him. [always in contempt].

મારી બક્ષા-બક્ષારાત નહિ— I know nothing about it (said

ભંભેરીને ભૂત કરવું—to poison one's ears very much.

એતો હારા મનને ભાજીમૂળાજ તે—of no use and importance.

કેમ આ કહું છું તે ઘાસ કાપું છું કે?—why don't you listen to
me? do you mean to say it is all useless?

મગજમાં પવન બહુ ભરાયો છે—મિત્રજ ધણો વધી ગયો છે.

પુખ્યાંજલી આપવી—(ironically) punish a little.

ભોરયો મારવો—જીતવો } to perform some difficult task.
ભોર મારવો-ઘાડ મારવી }

હુયા મેહું—who does not speak out frankly; cunning.

હંધુ' ભરાઇ આવવું—to be very much affected and moved almost to tears.

વાધને જોઇને તેનાં તો હાંનજ ગગડી ગયા—he was very much terrified, and lost all presence of mind.

લાકડે માકડું વળગાડવું—to bring about a union of two things or persons, not quite suitable or pleasing.

લાકડું ધાલવું—to put in one's claim without a show of reason.

એ કાંઇ લાકડું ખાવાનું કામ નથી—it is no easy task.

લીલા વિરતારવી-કરવી—to die (generally used of ધર્મોપદેશકો).

વટાણા વાવી જવા }
પોઆરા ગણી જવા } to fly away secretly no one knows where,
અગિયારા ગણી જવા }

તેણે જરા સારૂ મહને હાજર વાનાં કર્યા—rebuked me very much.

હાથ-સટ્ટો-શિકાર મારવો—to steal or rob; to get by dishonest
સ્વધામ પહોંચી જવું—to die, [means.

એની દાઢ બહુ સળકે છે-સારૂં સારૂં ખાવાનું બહુ મન થાય છે.

હજી તો સોળે સોકટી કાચી છે } it is merely a beginning; why
પાસેરામાં પહેલી પૂણી } are you in a hurry about it?

અટકાવે અંધ કરવા—to stop a man from arguing further; to shut
up these points in the game of backgammon (સોકટાં બાજી);
to eat too much, so much so that the man cannot even
breathe freely.

નહીં વાપરે તો અથાણું કરવું—preserve it for ever (ironical).

કાગનું બેસવું ને તાટનું પડવું—by a mere coincidence; quite un-
expectedly or accidentally. [twice before you act once.

ભરવું સો ગજ પણ તસુ ન ફાડવું—look before you leap; think
લખાણું તે વંચાણું—what is writ, is read. [a spade.

ચોખ્ખે ચોખ્ખી વાત કરવી—not to be afraid to call a spade

CHAPTER XIV.

I. SYNONYMS.

413. *Synonyms*—સમાનાર્થદર્શકશબ્દ-પર્યાય — are “ words having a shade of difference, yet with a sufficient resemblance of meaning to make them liable to be confounded together.” We give a few very common pairs or groups of such words below.

1. **રિવાજ** and **રેવ**—**રિવાજ** refers to what is done by the majority : **રેવ** respects that which is done by individuals; while **રિવાજ** points out the act, **રેવ** refers to the doer of the act. પડી રેવ તે તો ટળે કેમ ટાળી. તે ન્યાતમાં નાતરાંતો રિવાજ નથી. દેશ દેશના રિવાજો જૂદા છે. આગકાને નાનપણથી સારી રેવ પાડવી જોઈએ.

2. **ઇચ્છા** and **મરજી**—**ઇચ્છા** is a gentle and calm desire for an object; while **મરજી** is an occasional wish or whim. **ઇચ્છા** is more reasonable, while **મરજી** may often be wanton and leads to unreasonable acts. એ અમલદારના વખતમાં સૌ પોત પોતાની મરજી પ્રમાણે વર્તતા. માન પ્રતિષ્ઠા સારૂ સર્વને સ્વાભાવિક ઇચ્છા હોય છે.

3. **ઉનું** and **ગરમ**—**ઉનું** shows hot by fire; **ગરમ** indicates natural property of things. **ગરમ** may be used for **ઉનું**, but **ઉનું** is not used in the sense of **ગરમ**; બળતો પહાડ ફાટે છે ત્યારે ઉની રાખ નીકળે છે. આફ્રિકા એ ગરમ દેશ છે.

4. **ઉંઘણુસી** and **ઉંઘટ્ટો**—**ઉંઘણુસી** is one who over-sleeps habitually; **ઉંઘટ્ટો** is one who is overpowered by sleep at the time we are speaking; **ઉંઘણુસી** માણસ ધણુંખરું સુસ્ત અને ઉદાસ રહે છે. **ઉંઘટ્ટો** આજક ભારે લાગે છે.

5. થોડું and ઓછું—થોડું is little, while, ઓછું means less and indicates comparison or diminution. થોડું is opposed to ઘણું, ઓછું is opposed to વધું ; થોડું પાણી લાવ ; મારા ગયાથી આપના ઘરમાં હું શિવાય કાંઈ ચીજ ઓછી થઈ લાગે તો ચંદ્રકાન્ત આપશે.

6. ઉપકાર and આભાર—આભાર is the feeling of gratitude for some obligation received ; ઉપકાર is the bestowing of a favour on a person ; ઉપકાર is *active* while આભાર is *passive* ; આભાર માનવો but ઉપકાર કરવા. તેણે એના ઉપર ઘણા ઉપકાર કીધા છે તેથી તે તેનો આભાર માને છે.

7. નાનું and ઝીણું—નાનું is small, while ઝીણું is fine or minute ; વેનિસ શેહેર નાના નાના દોડસો બેટપર આવેલું છે. એક ટીપાં પાણીમાં એક કરોડ ઝીણું પોરાં માલમ પડે છે.

8. જનવર, પશુ, હેવાન and દોર—જનવર is any object having life. પશુ is a beast, either wild or domesticated ; હેવાન is a beast and implies absence of reason. દોર comprises all kinds of cattle. that have horns.

9. ઘટવું and ખુટવું—ઘટવું is to diminish or grow less, and is opposed to વધવું ; ખુટવું is to run short or fall short of the necessary quantity or number. ઘટવું may be used in the sense of ખુટવું, but ખુટવું is not used in the sense of ઘટવું ; ધર્મથી બુદ્ધિ ઘટે છે. કાલ કરતાં આજ છોકરાની સંખ્યા ઘટી. રોઈ રોઈ રાત્રી આંખડી ખુટ્યું આંસુનું નીર.

10. વાર્તા and વાત—વાર્તા is an account or narration of some historical or imaginary subject ; વાત is used in the above sense of વાર્તા, as also in the sense of a short speech or statement, event or even rumour. મેના પોપટની

વાર્તા, ઇરાવતી એક ઐતિહાસિક વાર્તા. તે બોલી ઉઠ્યો હા, રે હા, ખરી વાત! પાંચડી કેમ થઈ તે વાત સાંભળી ઇશ્વરલાલ અહુ ખુશ થયો.

11. ચાલ and વર્તણુક—ચાલ is conduct—the general tenor of a man's actions influenced by habits and morals; વર્તણુક is behaviour and is connected with the circumstances of a particular occasion. મગનલાલ સારી ચાલના આદમી છે. તે તારા નાના ભાઈ તરફ જે વર્તણુક અનાવી તે સ્તુતિપાત્ર છે.

12. વિચાર and તરંગ-વિચાર is a thought, more or less founded on reason : તરંગ is a humour or caprice, a feeling or impulse of the moment; વિચાર is also used in the sense of opinion; આજ કાલના જુવાનો પોતાનાજ તરંગ પ્રમાણે ચાલવાની સ્વતંત્રતા શોધે છે. શું, પરમેશ્વર વગર વિચારે છેડી-ઓતે જન્મ આપતો હશે ! પિતાની તેના પર પ્રીતિ નથી એ વિચારે તેને ગાંઠા અનાવી મુક્યો.

13. છેડા and અંત—both these words imply the last parts of a thing. અંત implies a notion of termination (final destruction); છેડા refers to the extremity of a thing. કાળે કરીને સઘળી વસ્તુનો અંત આવે છે. ધરતીના છેડા સુધી વસંતને બોળો.

14. નીચું and ઠીંગણું—નીચું is low as opposed to high; ઠીંગણું is that which does not grow sufficiently tall. નીચું ઘર, નીચી બારી, ઠીંગણા માણસ.

15. પગલું and ડગલું—ડગલું is a footstep or the space between two steps of the foot; while પગલું is a footprint or the impression left by the foot. જુનાગઢમાં નરસિંહ મેહેતાનાં પગલાં છે. નશીબ ચાર ડગલાં આગળનું આગળ.

16. **આળ** and **તહોમત**—both these words refer to the assertion of guilt in a person; but **આળ** is not so formal as **તહોમત**. **તહોમત** is used for crimes, **આળ** for slight breaches of moral conduct. મહેતજીએ કહ્યું, લે તું ખરે પડ્યો, તારે માથેથી **આળ** ઉતર્યું.

છળે કે કળે છેતરી જે છુપાવે, ઘટે લાજ ને લોહમાં **આળ** આવે.

કાઠે તેના ઉપર ખૂનનું **તહોમત** મૂક્યું છે.

17. **ફેરવવું** and **બદલવું**—**ફેરવવું** is to make a partial change, **બદલવું** is to make a complete change. **ફેરવવું** is to alter, **બદલવું** marks substitution of one thing for another. વાક્યરચના થોડી થોડી **ફેરવશે** તો એ ખ્યારન સારી ગણાશે. આવના માસમાં હમે મકાન **બદલીશું**.

18. **ફાયદો** and **નફો**—**નફો** is specific, **ફાયદો** is generic; **નફો** is profit or gain accruing from something laid out, as, in trade: while **ફાયદો** is any advantage that was not ours before. કામ વહેંચી લઈને કરવાથી **ફાયદો** થાય છે. વેપારમાં કોઈ વાર ખોટ ગળ્ય ને કોઈ વાર **નફો** થાય.

19. **દેવલ**, **મંદિર**, **દહેરૂ**—**દેવલ** is a Christian place of worship; **મંદિર** is any place dedicated to a God, particularly the temple of the Vaishnavas. **દહેરૂ** is a temple dedicated chiefly to the God Mahadev. શ્રીરંગીનું **દેવલ**, દ્વારકાનાથનું **મંદિર**, વાલુંકેશ્વરનું **દહેરૂ**, માતાનું **દહેરૂ**.

20. **જોવું** and **નિરખવું**—**જોવું** is generic, **નિરખવું** is specific. **જોવું** is to see, but **નિરખવું** is to observe minutely and attentively. આજ્ઞા હોય તો સ્પર્શ કરીને **જોઉં** કે **જોવું** છે કે શય છે. રાગએ રાણી **નિરખીઆં**, બેઉ જણ હૈડે હરખીયાં.

21. **જોવું** and **દેખવું**—**જોવું** refers to the person seeing, **દેખવું** to the object seen; **દેખવું** is to see with the eye;

જોવું is to see with an effort of the mind. When we want to draw the attention of another, we say, જુઓ ! જુઓ ! આ શું છે? આંખ દેખે છે, માણસ જુએ છે. મેં ખારી તરફ જોયું પણ કાંઈને દીકું નહીં. એતો એવાં લદું બ-યાં છે કે આપણે અરધા કલાક જોઈશું તો એ નહીં દેખે. (સર.)

22. કહેવું and બોલવું. —કહેવું is to say; બોલવું is to speak; the former refers to the thing said, the latter to the person speaking; તે માણસે કહ્યું is an incomplete sentence unless the thing said is mentioned, while તે માણસ બોલ્યો expresses a complete thought. તેનાથી થોડીવાર બોલાયું નહીં. પંથો કહે સાંભળે સતી, એમાં ઝાઝું અચરજ નથી.

23. વાંક and ગુ-હો-વાંક is every fault or deviation from one's duty; while ગુ-હો is more serious and expresses an offence against laws human and divine. ગાયડી વાંઝણી રહે એમાં તેનો કાંઈ વાંક નથી. આ રાજ્યમાં ગુ-હોઓ નહીં અને થોડા હતા.

24. વાંઢો and કુંવારો—both these words indicate a state opposed to matrimony; the first is used for adults and men of mature age who are not married or have become widowers; the second refers to such young persons only who have not yet married; the first implies censure. કુંવારો કાંટે મરે તે પરણ્યો પીડાએ મરે.

25. લડાઈ and વઢવાડ-લડાઈ has a wider signification than વઢવાડ, which simply denotes a quarrel in words with or without blows; while લડાઈ may include a regular engagement between armed soldiers. એક છોકરાને માટે બે બાયડીઓને વઢવાડ થયું. દ્વાન્સવાલની લડાઈ.

26. **ક્રોધ** and **ક્રોધ**—**ક્રોધ** is anger or sudden excitement of displeasure, not so serious as **ક્રોધ**, which is generally used for the displeasure of God or other supernatural beings. **ક્રોધ** is often followed by punishment or injury. આ સંસારમાં થતાં જે અયોગ્યાચરણુ તેમાંના નીમે લાગે **ક્રોધથીજ** ઉત્પન્ન થાય છે. મહા **ક્રોધ** થયો તે કળી કાળમાં જો.

27. **આખું** and **અધું**—**આખું** is entire—that which is not divided or cut; **અધું** is that from which nothing has been taken; **આખું** excludes the idea of division, **અધું** that of subtraction; પડેલા ઘરનો **અધો** સામાન જડ્યો પણ ઘણો ખરો **આખો** નથી.

28. **ભાર** and **બોજો**—**ભાર** is a natural property of things; **બોજો** respects the power or capacity of the person on whom it is imposed. **ભાર** is used in the sense of **બોજો**, but **બોજો** is not used in the sense of **ભાર**; ગુસ્તાકર્ષણને લીધે અધી વસ્તુ **ભારે** લાગે છે. ઘોડા મોટી મોટી ફલંગો મારે છે ને **બોજોએ** વહે છે. કાણુ કારણુ અણું કામડું, શીદ વેંદારે **ભાર** (બોજો).

29. **કરવું** and **અનાવવું**—**કરવું** is used with abstract ideas, **અનાવવું** with concrete things: as, લહું **કરવું**, but પેટી **અનાવવી**. સાચુ **અનાવવાનું** કરખાનું.

30. **લિશ્કુક** and **લિખારી**—**લિખારી** is a beggar and indicates extreme poverty, while **લિશ્કુક** is often used in the sense of a person who honorably lives upon customary charity or presents. **લિખારી**નાં ટોળે ટોળાં; જેઓ લિક્ષાવૃત્તિ કરવા લાગ્યા તેઓ **લિશ્કુક** કહેવાયા.

31. **માણસ**, **પુરૂષ** and **મરદ**—**માણસ** is any rational being, from **મન** to think, and may include a woman; **પુરૂષ**

is a male and excludes women; while **મરદ** is a male having the capability or proper attributes worthy of a man; પરમેશ્વરે માણસને અક્ષલ આપેલી છે. પુરૂષ જે કહી શકતો ન હોતો તે સ્ત્રીએ કહ્યું. એ કામ કાર્યનાં નહીં, મરદનાં છે.

32. **તળે** and **નીચે**—**તળે** means under or underneath; **નીચે** implies on a lower level; **તળે** rather implies contact, while **નીચે** does not; these words are often used interchangeably; પથ્થર તળે હાથ આવ્યો તે કળેથી કહાડવો. ટેવલ ખુરશીના પ્રમાણમાં જરા નીચે છે.

33. **હથિયાર** and **ઓઝર**—the tools of an artisan are called **ઓઝર**, the weapons of a soldier are called **હથિયાર**. એ પોદની જેડે હથિયારવાળાં ધણાં આદમી રાખવાં પડે છે. સુતારને તેના ઓઝર વિના જરા આવે નહીં.

34. **ગીત** and **ગરબો**—**ગીત** is generic, **ગરબો** is specific; every **ગરબો** is a **ગીત**, but every **ગીત** is not a **ગરબો**. A **ગરબો** is a **ગીત** sung by women moving in a circle and clapping their hands; આવો છોકરાં, હું તમને વરસાદનું ગીત ગાતાં શીખવું. સ્ત્રીઓએ ગરબો શરૂ કર્યો પણ કાંઈ મઝા આવી નહીં.

35. **પુનર્લગ્ન** and **નાતરૂં**—**પુનર્લગ્ન** is the remarriage of a widow. **નાતરૂં** is a second marriage by a man or woman whose first wife or husband is dead or divorced. **પુનર્લગ્ન** expresses a remarriage in those castes in which the second marriage of a woman in the lifetime of her husband, is prohibited; તેણે કહ્યું, 'સતીને એકજ પતિ હોય, સતી નાતરૂં ન કરે.' ભૂલક કહે, "નાતરૂં ના થાય પણ પુનર્લગ્ન (પુનર્લગ્ન) કરાય."

36. **ચોખા**, **ભાત** and **ડાંગર**—**ચોખા** is rice divested of husk; **ભાત** is cooked rice and also rice with husk; **ડાંગર**

is only rice in husk. ભજે વધાર ભાતમાં લગાર જે લવિંગનો. જુવાર જ્યાં હજાર શેર શેર ભાત જૈ ભજે, મજે ન મૂલ ભાતનું જુવાર જેટલું મજે. ઉંખીમાં તો ઉપજે ઘઉં ડાંગર જવ હોય.

37. અટકવું and થોભવું—અટકવું is simply to stop suddenly from motion, થોભવું is to stop for a definite period or purpose ; ઘડીઆળ અટકી ગયું. હું અડધો કલાક થોભ્યો.

38. રમા and રામા—રમા, it appears, is used more in the sense of a wife or a mistress than in that of a young charming woman, which is particularly the sense of રામા. રમા is also a proper noun meaning the Goddess of wealth, Lukshmi. કહે રામા તું કોણ છે ?

39. કૃતજ્ઞ and કૃતદિન—these two words are not synonymous but are often confounded together. કૃતજ્ઞ, from Sanskrit જ્ઞા to know, means one who knows what is done to or for him. While કૃતદિન, from હન to kill, is one who kills or forgets what is done to or for him.

40. રાતું and રતુમડું—રાતું is red, while રતુમડું is slightly red or reddish. Compare પીળું yellow, and પીળચટું yellowish.

41. વિવાહ and લગ્ન—વિવાહ is betrothal or a preliminary contract of marriage often voidable ; while લગ્ન is the ceremony of marriage itself. લગ્ન, as also વિવાહ, are also used to denote the celebration of the marriage ceremony, which, among the Hindus, often lasts for a number of days.

બુદ્ધિનનો વિવાહ એના જેવાજ કુટુંબની કન્યા સાથે થયો હતો. તે બરાબર જાણતો હતો કે આર્યદેશનું લગ્ન કરાર નથી, તે તો લગ્નમાં નહારી આયડીઓ ફટાણાં ગાય છે. [ઐક્ય છે.

42. **સા**, **પત્ની** and **વહુ**—**સા** is any woman, married, unmarried, or widowed. **પત્ની** is a dignified word for a married woman who is faithful and dutiful to her husband; while **વહુ** is a bride, or a young wife, or sometimes a daughter-in-law. **સા**નો જીવ એટલે ઘડી ઘડી અકળાઈ જાય તો ખરોજ. વર હીલુકમાઉ પરતંત્ર હોય તેથી વહુને પણ દુઃખ અમતું પડે છે. કોધે પતિ **પત્ની**ના વ્યવહાર છોડાવ્યા.

43. **ટોળું-ટોળી-મંડળ-મંડળી-ઝુંડ-ટુકડી-ટોળું** is any crowd of men, beasts or birds, as, રાક્ષસનું **ટોળું**, ઘેટાનું **ટોળું**. **ટોળી** is a number of persons united together for some object, as, જંગલમાં એક ચોરની **ટોળી** વસતી હતી; **મંડળ** denotes a very large collection or class of people or things as જન-મંડળ-વિદ્વાન મંડળ; **મંડળી** is a limited association of a few persons acting with certain fixed rules and restrictions, as, આર્ય વિદ્યોત્તેજક મંડળી; **ઝુંડ** is used to denote a crowd of ascetics; **આવાનું ઝુંડ**; while **ટુકડી** is a regiment.

44. **ક્રૂર** and **નિર્દય**—**ક્રૂરતા** is an innate disposition to be cruel, while **નિર્દયતા** is an occasional absence of ordinary mercy common to men.

વાય એ **ક્રૂર** પ્રાણી છે, તારા વૃદ્ધ માતાપિતા તરફ **નિર્દય** ના થા.

45. **ભણવું** and **શીખવું**—**ભણવું** is used with sciences or abstract knowledge, as, વિદ્યા **ભણવો**. **શીખવું** has a very wide signification. It is used in the above sense and also in the particular sense of acquiring arts, as, છબી પાડતાં **શીખવું**. **ભણવું** again is used to denote studying of a subject by reading or reciting, as, **ભણતાં** પડિત નીપજે. માણસ **ભણી** તમારા ધર્મ **શીખો**.

46. અશક્ય and અસંભવિત—અશક્ય is impracticable, while અસંભવિત is improbable. આવો માણસ આવું નીચ કામ કરે એ અસંભવિત છે. એક કલાકમાં ચાળીસ માઈલ ચાલવું એ અશક્ય છે.

47. ઓથો and પડછાયો—ઓથો is the shade caused by the intercepting of light by some object, while પડછાયો is the full figure of a body that cuts off light. સાબર પોતાનો પડછાયો પાણીમાં પડેલો જોઈને ધણું રાજ થયું. એ ઝાડના ઓથામાં ઉભો હતો.

48. બળવું and સળગવું—બળવું is the process of burning, while સળગવું is initial burning. કેરોસીન તેલ ઝટ સળગે છે. બળતો પહાડ ફાટે છે ત્યારે ઉની રાખ નીકળે છે.

49. ઘોતીઉં and પચીઉં—ઘોતીઉં is a larger garment than a પચીઉં, which is generally 5 cubits in length; hence the name.

II. ANTONYMS.

414. *Antonyms*—વિરુદ્ધાર્થ દર્શક શબ્દ—are words having *opposite* meanings. The opposite meanings may be expressed either by different words, or by negative prefixes, or by a change of prefixes.

415. The following is a short list of these :—

અગ્રમબુદ્ધિ	Fore-sighted	પશ્ચિમબુદ્ધિ	Not fore-sighted
અધોબિન્દુ	Nadir	સિરોબિન્દુ	Zenith
અન્તગોળ	Concave	બાહ્યગોળ	Convex
અન્તર્લાપિકા	(Vide Chap. XI)	બહિર્લાપિકા-બાહ્યલાપિકા	
અન્તરંગ	Intimate	બહિરંગ	Not intimate
આધાત	Action	પ્રત્યાધાત	Reaction

આરંભ	Beginning	સમાપ્તિ-અંત	End
આયાત	Import	નિકાસ	Export
આલોક	This world	પરલોક	Next world
આરોહી	Rising	અવરોહી	Falling
આસ્તિક	Pious	નાસ્તિક	Impious
આશિષ	Blessing	શ્રાપ	Curse
ઉત્કર્ષ	Rise	અપકર્ષ	Fall
ઉત્કૃષ્ટ	Risen	અપકૃષ્ટ	Fallen
ઉત્તરાયણ	Winter solstice	દક્ષિણાયણ	Summer solstice
ઉપકાર	Gratitude	અપકાર	Ingratitude
ઐહિક	Of this world	આમુખિક	Of the next world
કૃતજ્ઞ	Grateful	કૃતદ્ર	Ungrateful
તેજ	Rise (in price)	મન્દી	Fall (in price)
ધરાળ	(ગાડીના આગલા ભાગ પર વધારે ભાર)	ઉલ્લાળ	(પાછલા ભાગ પર વધારે ભાર)
નિમકહસાલ	Faithful [eye]	નિમકહરામ	Faithless
નિમેષ	Closing of the	ઉન્મેષ	Opening of the
નિરાશા	Despair	આશા	Hope [eye]
પરોક્ષ	In absence	પ્રત્યક્ષ	In presence
પુખ્ત	Mature	છોકરવાદ	Childish
પૂર્વ	Former	પર-ઉત્તર	Latter
પ્રાચીન	Ancient	અર્વાચીન	Modern
ભરતી	Flowtide	ઓટ	Ebbtide
મરદાની	Manly	જનાની	Effeminate
લોભી	Ambitious	સંતોષી	Contented
શિખર	Summit	તળેટી	Bottom
શુક્રપક્ષ	Bright half	કૃષ્ણપક્ષ	Dark half
શ્રીમંત	Rich	નિર્ધન	Poor

સમ	Equal	વિષમ	Unequal
સદ્ગુણ	Virtue	દુર્ગુણ	Vice
સ્થાવર	Immoveable	જંગમ	Moveable
સ્વતંત્ર	Independent	પરતંત્ર	Dependent
સ્વાધીન	Independent	પરાધીન	Dependent
સ્વીકારણું	Accept	ત્યાગણું	Reject
ફળદ્રુપ	Fertile	ઉત્તર	Barren
ઉંડું	Deep	છાછં	Shallow
તનદુરસ્તી	Health	માંદગી	Sickness
વખાણું	Praise	નિંદા	Censure
જંગલી	Wild	પાળેણું	Domesticated
કબુલત	Confession	ઈનકાર	Denial
સંયોગ	Union	વિયોગ	Separation
મૂળ (નદીનું)	Source	મુખ	Mouth
તાજું	Fresh	વાસી	Not fresh
વિજય	Victory	પરાજય	Defeat
પ્રવૃત્તિ	Activity	નિવૃત્તિ	Repose

III. HOMONYMS.

416. *Homonyms*—**ભિન્નાર્થશબ્દો**—are words which are spelt and pronounced *alike*, but *differ* in meaning and application.

417. The following are those that are usually met with in the Gujarati Literature:—

અંશ *m.*—a portion: એનામાં દયાનો અંશ નથી— $\frac{1}{860}$ th portion of a circle; a degree (અક્ષાંશ, રેખાંશ)—the numerator in a fraction (the denominator being called છેદ).

અંક *m.*—a sign; a mark—a digit—lap—an *act* in a drama (a *scene* being called પ્રવેશ).

f.—embrace : અંક ભરી અત્યેવડેછ—દયારામ.

અડઘું *v.*—to touch : બારણામાં મહારં માથું અડે છે—to begin work earnestly (અડી બઘું).

adj.—bare; open : અડવા પગ, અડવી કોટ.

અડાવડું *v.*—તેણે પંદર લાડુ અડાવ્યા (= ખાધા). તેણે તો કંઈ આવીજ વાત અડાવી (= ગપમારી). આજે મહેં તેને ખુબ અડાવ્યો છે (= ધમકાવ્યો). આ ક્યાંનું ક્યાં અડાવી દીધું (= ગોઠવી દીધું).

અદા *f.*—ફરજ અદા કરી? (= મળતી). દેવું અદા કરવું (= વાળવું, આપી દેવું). રામજીની અદા (= ચાળા, નખરાં).

અતર *m., n.*—distance; interval. *n.*—heart.

અમલ *m.*—ચારનો અમલ થયો હશે (સમય, વખત). એને રાજ બે પૈસાનો અમલ નેછએ છે (ફેફ). એના અમલમાં સૌ સુખી હતા (સત્તા).

અર્થ *m.*—meaning—object or motive—substance or moral—money (અર્થશાસ્ત્ર—political economy).

આંક (અંક) *m.*—numbers—1, 2, 3, 4, &c.—mathematical tables; memory tables—price or value (આંક પાડવો = કિંમત કહેવી)—estimate.

(અક્ષ) *m.*—ગાડીનો આંક; ધરી.

આંત્રી *f.*—પગની આંત્રી મારતી. મનમાં આંત્રી રાખતી. સુતરના અથવા રેશમના દોરાની અથવા ઉતની આંત્રી (લટી).

ઉઠાર *m.*—easy and rapid sale, એ માલનો ઉઠાવ હાલ બહુ છે.—growth : ઊકરી ઉમરે નાની છે, પણ ઉઠાવ ભારે છે.

ઉત્તર *m., n.*—an answer. *f.*—the northern direction.

એકનું એક—one and the same: એ તો બધું એકનું એક.—the only (child): તેનો એકનો એક ઊકરો મરણ પ.મ્યો.

એકો *m.*—the ace in cards—a carriage with one horse or bullock. *adj.*—very clever; એવા કામમાં એ એકો ગણાય છે.

કકડું *adj.*—boiling: કકડું તેલ—very strong: કકડો તાપ. કકડો અંગરખો.

કર *m.*—a hand—a tax—ધર્મ સંબંધી અથવા જ્ઞાતિનો અથવા એવો કોઈ પ્રકારનો લાગો—દાણ (duty)—*Imp. 2 Sing. of કરું*—(*Suffix*)=કરનાર—સુખકર, દુઃખકર.—(*Marathi*)=રહેનાર—પુણેકર, કોલટકર, હડીકર.

કરમ (કૃમિ) *m.*—abdominal² worms.

(કર્મ) *n.*—fate or destiny.

કર્ક *m.*—a crab. *f.*—the zodiacal sign of Cancer.

કસ *m.*—આ જમીનમાં કંઈ કસ રહ્યા નથી.

f.—અંગરખાની કસ તુટી ગઈ છે.

કળ *f.*—બળનું કામ નથી, કળનું કામ છે. પેટ્રીની કળ બગડી છે. કળ ફેરવો કે સંચો ચાલતો થશે. રૂઢને કળ રૂઢી ગઈ છે. એતો બહુ ભલો છે, એનામાં વધારે કળ નથી. જ્યારે પેટ ભસીને ખાધું ત્યારે એને કળ વળી. માત્રા (in poetry).

કાકડી *f.*—cucumber. ચીથરાંની (દેવતા સળગાવવાને).

કાકડો *m.*—ચીથરાંની રૂઢાટી કાકડી. ગળામાંનો કાકડો.

કાંદો *m.*—a thorn—a balance—a hand of a watch—a fork (છરી કાંદો)—a spur—a hindrance: મનમાંથી એ વાતનો કાંદો કહાડી નાંખો—an ornament for the nose put on by women (a nose-pin)—the bite of a horse—the angling hook.

કાગદી *m.*—a dealer in papers.

adj.—thin: કાગદી છાલની કેરી, કાગદી એલચી.

કાચું *adj.*—કાચું ફળ (not ripe)—કાચું અનાજ (not cooked)—કાચો ભાત, કાચી દાળ (not properly cooked)—કાચો માણસ (not well-experienced)—કાચો મેળ, કાચી નોંધ (of a

merchant)-કાચા ગાઉ (a little shorter)-કાચો રંગ (not fast)-કાચો નિચાર (not firm or settled or final)-કાચો નિરાળિયો (a novice)-કાચું ગુમડું (પાકપર ન આવેલું એવું)-કાચું કામ (incomplete-અધૂરું)-કાચા હૃદયનો માણસ (very soft-hearted).

કાટ *m.*—rust: સોનાને કાટ ચડતો નથી—hindrance: વચમાં આ એક કાટ છે કેની?—materials of a building; આ ઘરનો કાટ વેચાય છે.

કોઠી *f.*—વેપારની કોઠી (a factory)—દાણા ભરવાની કોઠી (a granary)—દીવાળીના તહેવારોમાં ફોડવાની કોઠી—કોઠનું ઝાડ.

કોણ *m.*—promise, છો ચૂનાનો કરો ચલુવા સાર.

કહોલું *m.*—સિયાળવું (a jackal)—શેરડી પીણવાનું.

ખંડ *m.*—division—room or apartment (in a house)—a continent—a chapter—એક ભતનું રેશમી કસબી કપડું.

ખાતર *m.*—manure—આજે રાત્રે ત્રણ જગ્યાએ ખાતર પડ્યાં.—

(Arabic) *f.*—મહારે તમારી ખાતર આ બધું કરવું પડે છે.

ખીલ *m.*—મહેપિર થાય છે તે (increases)—આંખમાં રતાશ ચઢી આવે છે તે—ધંદીનો (ખીલમાકડી).

ગાળો *m.*—જીએને પહેરવાનો ગાળો—ફનો ગાળો (દીવેટના કામમાં આવે છે તે)—ઘરનો ગાળો (એની પાસે ચાર ગાળા ધર છે)—ફેરી ગાળો (season)—ધંદીનો ગાળો—દોરડાંનો ગાળો (ફાંસો)—વટાવ; ફેર (the difference between the price at which one consents to buy, and the price at which another consents to sell. This difference is taken by the broker).

ગોટો *m.*—ફૂલનો ગોટો (કલગી)—ધૂમાડાના ગોટા (clouds of smoke)—નાળિયેરનો ગોટો—આ કામમાં કંઈ ગોટો વળ્યો છે (=ગડબડ થઈ છે).

ઘાટ *m.*—the bathing *ghat* of a river—shape or form—the eastern and the western *ghats* (ઘાટના માણસો શરીરે

મજબુત હોય છે)—a plan : એ ધાટ રીક છે—a kind of silken cloth used by women.

ઘોડી *f.*—a mare—a frame for placing the board used in schools—crutches used by the lame—pegs for clothes—bishop (in chess)—તંબુરાના તારની ઘોડી-હાંડીમાં દીવા કરવા સારું ચડવાની ઘોડી. [wires].

ધોર *m.*—સારંગી બરાબર ધોર આપતી નથી (tune of the *f.*—દરવાજા બહાર ધણી ધોર જોવામાં આવે છે (tombs).

adj.—ધોર વનમાં તેઓ આવી પહોંચ્યા (terrible).

અસર *n.*—એનું ધરમાં જરા પણ અસર નથી (influence)—ઈશ્વર આગળ આપણું કંઈ અસર છે ? (power, strength)—મુ'બઈમાં નોટનું અસર બહુ છે (currency).

ચોકડી *f.*—a collection of four : ચંડાળ ચોકડી—a sign (×)—diamonds in cards—નાનો ચોક—ખાળ.

ઝાડ *n.*—a tree—of lamps (to be suspended from the ceiling, or to be placed on the ground)—a genealogical table—આતશખાજમાં ફેરવાનું ઝાડ.

તન *m.*—a son. *n.*—body; attention.

તાર *m.*—a wire (of any metal)—a telegraph.

તાલ *m.*—આજે રમવાનો કંઈ તાલ આવ્યો નહીં (=મજા, હેજત)—ગાવામાં : એને તાલ આપતાં જરા આવડતી નથી—એને માથે તાલ પડી છે (baldness).

તાવ *m.*—fever—a single sheet of paper—થું મૂછને તાવ દે છે ? (twists and fashions). [—an arrow.

તીર (Sanskrit) *n.*—bank of a river &c. (Persian) *n.*

તોડ *m.*—મહારા પગમાં બહુ તોડ થાય છે (pain)—ફૂલ ના તોડ (do not pluck)—એનો હવે કંઈ તોડ મંદો તો રીક (=નીમણ).

દંડ *m.*—a staff (of a king, an ascetic &c.)—fine—the portion of the hand from the shoulders to the elbow—ચાર હાથનો એક દંડ (a measure)—તે રોજ ખસેં દંડ કહાડે—પીલે છે (in physical exercise).

દર *m.*—rate, ભારાનો દર શું છે ?

n.—a hollow or cavity underground (ઉદરનું દર).

adj.—every; દર વરસે ખાર લાખની ખંડણી અપાય છે.

નાકું *n.*—the eye of a needle—the end of a street or lane—નાકું ચૂકવવું : to pay the custom-duty—નાકું ઘેરીને બેસવું : to sit at the place where several roads branch off in various directions.

નાથ *m.*—a master; a lord.

f.—બળદની નાથ મજબુત નથી.

નામ *n.*—a name of a person or an object : તેનું નામ સરસ્વતીચંદ્ર હતું—*a noun* in grammar—fame : કવિ નર્મદે તો ખરેખર દુનિયામાં નામ મેળવ્યું છે.

નાળ *m.*—the umbilical cord.

f.—of a shoe—a narrow pathway; નાળ એટલી સાંકડી હતી કે બે ગાડી ભાગ્યેજ જઈ શકે.

નિશાન *n.*—a banner or a standard or a flag—an aim—a sign; a mark.

પડદો *m.*—ખાજ અથવા દરિયાનો પડદો—નાટકના પડદા—થોડા વખતને માટે કામચલાઉ આંતરો—પડદો—ગારીનો પડદો—સિતાર—સારંગીના પડદા—કાનનો પડદો—તમને મહારો પડદો હોય તો હું અહીંઆથી આલ્યો નહીં.

પત્ર *m*, *n.*—an epistle; a letter. *n.*—a leaf.

પદ *n.*—terms in a proportion in mathematics—પદવી : થોડો વખત પ્રયાં એ રાજ્યમાં વહીવટ પદ પામ્યો છે—કક્કાનાં પદ—

દયાસમનાં પહેલ વાંચવામાં બહુ મઝ પડે છે- કઠી-મ્લોકનો ચોથો ભાગ ; એક લીટી-મુઆની પાછળ પદ આપણું.

પાક *m.*-cooked food-the crop & field-production ; ઘરમાં માકડનો પાક બહુ છે-some કેફી eatable : માજમ પાક-શિયાળામાં ખ.વાને બનાવેલી વસાણાવાળી વસ્તુ તે પાક-કેરી પાકમાં ધાલવી-ગોડ પાકપર ચહડયું છે.

પાકું *adj.*-ripe (as opposed to કાચું)-એનું કામ પાકું છે (=ચોકસ)-પાકા અક્ષર (=ફરેલા, સારા)-પાકી ઉમર (mature age ; maturity)-પાકો માણસ (well-experienced)-પાકો રંગ (fast colour)-પાકો ફૂઓ (ફરતો અંદરથી ચળી લીધેલો).

પાટલી *f.*-a bench to sit upon-an ornament for hands-the box of the carriage-પગની પાટલી-ધોતીઆની પાટલી.

પાનું *m.*-a page of a book-a blade of a knife-a kind of gem-મહારે વળી એની સાથે ક્યાં પાનું પડયું ? (=સંબંધ).

પાર *m.*-an end-a ford-a bank.

પાળી *f.*-a long blade of knife-a fixed turn : હજમતની પાળી-ચોકની આસપાસ પાળી હોય તે સારું.

પેંડો *m.*-a kind of sweetmeat-પરાળ ; ધાસ : પ્રતાપ હમેશાં પેંડાં પર સૂતો.

ફેર : *m.*-a difference-a screw-giddiness : મહને આજ બહુ ફેર આવે છે.

ભરવું *v.*-to fill to pay : તમે કેર ભર્યો ?-to measure : ગજ ભરે પણ તણ ફાડે એવો નથી-to embroider : એને ભરતાં સારું આવડે છે-to promise to pay ; to subscribe : દીપમાં રકમ ભરવી.

ભાર *m.*-a burden : ભાર ખેંચનારાં પ્રાણી-a weight : એમાં કેટલોક ભાર છે ?-indigestion : પેટમાં ભાર થયો લાગે છે-respect : એનો ઘરમાં કોઈ ભાર રાખવું નથી-obligation : તમારો મહારા પર બહુ ભાર થયો છે.

ભારે *adj.*—weighty; heavy—dull and indisposed: આને શરીર જરા ભારે લાગે છે—very dear or costly—difficult: આ દાખલો ખડુ ભારે જણાય છે.

ભાત *m.*—cooked rice : આને ભાત સારો થયો છે.

ફ.—a kind, sort, variety: આ ટોપીમાં ઘણી ભાત છે. સહુ બેનોમાં તે ભાત પાડતી.

ન.—rice with husks (raw): જૂનું ભાત સારું જણાય છે.

ભાવ *m.*—affection: અમરા પર ભાવ રાખજો—rate: હાલ કળદારનો ભાવ શું ચાલે છે? in rhetoric—ભાવ, વિભાવ, અનુભાવ.

મૂઠ *f.*—મૂડી (a fist)—તરવારની મૂઠ—મૂઠ મારવી (in magical science)—ગીસ્લીદંડા (મોર્ફિદાંડા)માં મૂઠ દાવ.

મૂળ *n.*—the root of a tree—the source of a river—the derivation of a word—the cause: એ કથ્યાનુ મૂળ શું?—beginning: મૂળથીજ મેં ના કહી હતી—one of the constellations (મૂળ નક્ષત્ર).

રંગ *m.*—પાશ્વરીનો રંગ સારો નથી (colour)—આજે બરાબર રંગ આવ્યો (મજા પડી)—આજે તે રંગમાં જણાય છે (સ્કેરમાં, ફેકમાં)—તેના ધડીચડીના રંગ જાણ છે (whims, ideas) આખરે જવાનો વખત આવ્યો હતો, પણ એણે રંગ રાખ્યો(આખરે, શોભા)—રંગ છે ત્હને! (Bravo! સામારા).

રસ *m.*—મહને રસ થયો છે (cold)—ફેરીનો રસ(juice)—ધાતુનો રસ (liquid): પડરસ:સ્વાદ (tastes)—એમાં કાંઈ રસ પડતો નથી (=હોજત. મજા)—નવરસ—શુંગરાદિ—તમારે પગે રસ કતર્યો છે.

રામ *m.*—Balaram, brother of Krishna—Ramchandra, son of Dasharatha—Parashurama—strength: એનામાં કંઈ રામ નથી—life; soul: થોડા વખતમાં એના રામ રમી ગયા (died)—interest per cent. (દોકડા). [court).

રોકડું *adj.*—રોકડા પૈસા (cash)—રોકડો જવાબ (ready and

વગ *m.*—influence : એને મોટા મોટા સાથે વગ છે.

f.—room : અહીં તમારી વગ થાય એમ નથી.

વટાવતું *v.*—to have a change : નોટ વટાવતી—to pass by and leave far behind : હમે તે વડ વટાવી પડે દૂર, મયા ત્યારે વરસાદ પડયો.

વણતું *v.*—to weave (cloth)—કૂલ વણવાં (to collect)—ચોખા વણવા—રોટી વણવી—ઢોરડું વણતું—to select what is good.

વાટ *f.*—a path : વાટે જતાં વડતું નહીં—the tire of a wheel—to wait (વાટ જોતી)—ઢીવેટ (wick)—મસાલાવાળી વધારેલી ઊંચ—Imp. 2 Sing. of વાટતું.

વારો *m.*—turn: મ્હારો વારો આવશે ત્યારે જોઈ લઈશ—closing of shops : આજે વારા છે—હજમતનો વારો—પાળી.

વિધિ *m.*—અસ્ત્રા (the Creator)—fate or destiny.

m., f.—mole or manner—rites or ceremonies—Imperative form in grammar.

વિષમ *adj.*—odd, not even (એકી)—not equal, unequal—not quite even or flat.

સોઈ *m.*—a tailor, *f.*—preparations; arrangements.

હાર *m.*—a garland of flowers—a necklace of gold.

f.—a line : લાંબી હારમાં બચા ગોડવાયા—defeat : એ લશ્કરે સજડ હાર ખાંધી.

બાણ *m.*—Banasura *m.*—an arrow—ખેતરોની હદ સાચવવા મોડાડાના અથવા પથ્થરના કરેલા મોટા ઢગલા.

છટો *adj.*—alone : છટો હું હતો છઠ્ઠો છક છોટો. *m.*—a necklace of pearls.

N. B.—*Paronyms* are words similar in sound, but differing in spelling and meaning. Such words cannot be found in Gujarati, for in it, every letter and syllable have their own

distinct sounds in pronunciation, and thus there can never be two words of different spellings, having the same or similar pronunciation.

418. In Gujarati, there are words that are similar in *spelling*, but differing in *sound* and *meaning*. The difference in sound again is of two kinds:—

(a) The vowel-sound is a little *broad*er, or

(b) There is the addition of an *aspirate*.

419. The following are a few illustrations of the first kind.

કેરી-a genitive suffix	ટોળી-a band or company
કેરી-એક ભત્રીજું અપાત્રું	ટોળી-ગમત કરનારો; મનક કરનારો
કેરી-a genitive suffix	ઓસરવું-કતરી જવું (રેશનાં પાણી)
કરી-a mango	ઓસરવું-સંકોચાવું
ખોળ-તપાસ	કોઠી-a granary
ખોળ-દોરને ખાવાનો	કોઠી-કોઠવું ઝાડ
ખોળો-તપાસ કરો	ડોળ-દાળમાંનાં; વડાણનાં (masts)
ખોળો-lap	ડોળ-ચહેરો, આકૃતિ.
ખોળ-round	મેર-a peacock
ખોળ-treacle	મેર-આંખા ઉપરનાં કુંદ
ચોપડી-past tense of ચોપડવું	મોળ-Imper. 2 sing. of મોળવું
ચોપડી-a book	મોળ-ફીક (મહોમાં આવે છે તે)
ચોપડા-imper. 2 plu.	રોપ-તાનો છાડો; રોપો
ચોપડો-વેપારીનો હિસાબનો	રોપ-અડાઈ; મોટાઈ
ચોળી a bodice of women	કોણ-an angle
ચોળી-a kind of vegetable	કોણ-who ?
છાડ-a plant	સોળ-sixteen
છાડ-સૂકાઈ ગયેલો ગર્ભ	સોળ-શરીરે મારના પડે છે તે

420. The following are a few examples of the second kind :—

આવું— I come	કડા-એક જતનું જાત,
આ'વું-such	કડાનાં ફલ.
કરો-taxes ; do	ક'ડા (કઢા)-તેલ વગેરે ઉકાળવાનો
ક'રો-a wall	મોટો પેણો.
કોડ-desires	એડ-એડી
કો'ડ-(કોઢ)-a cowpen ; leprosy	એ'ડ-a prison ; confinement
ચડવું-to be cooked well	કોડીઉં-દીવો બાળવાનું
ચ'ડવું-to ascend	કો'ડીઉં-દોર બાંધવાનું નાનું ધર ;
કડી-a ring ; a line in poetry	કો'ડના રોગચાળું (માણસ)
ક'ડી (કઢી)-છારાની	છો-don't care
પરાણો બળદ હાંકવાને વપરાતી	છા'-કરો ચણવાને વપરાય છે તે
આરવાળી લાંબી લાકડી	મારો-an assassin
પ'રાણો-a guest	મા'રો-my ; mine
મોરી-a gutter	તારો-a star
મો'રી-a net of cotton used to muzzle animals	તા'રો-thy ; thine
સવાર-a horseman	મારૂં-I beat
સ'વાર-morning	મા'રૂં-my ; mine
તારૂં-from the verb તારવું	મારી-beat
તા'રૂં-thy ; thine	મા'રી-my ; mine
	તારી-past tense from. તારવું
	તા'રી-thy ; thine

N. B.—The following words in Gujarati are usually pronounced with an *aspirate*, though it is never written. (Of late, the system of expressing this *aspirate* has been introduced in several cases) :—

અમે, આ'લું (such), ડ'નાળો, ડ'નું, ડ'લકું, એ'સી, એ'ડકી, એ'રણ, એ'લું, કંડા, કંડાણું, કંયું, કરાંજણું, કરો, ક'લેટું, ક'લઈ, કા'નો, કા'નુડો, કુ'વાડી-ડો, કે'લું, કે'ણી, ખુ'વાર, ખો', ખો'લું, ખો'સણું, ચો'ટું, ચંડભડણું, ચીંડ, ચીંડવણું, ચૂંકો, ચે'ન, ચોંટ, ચોંટી, જા'નું, જા'જ, જા'જણું, જા'યા, જા'રી, જા'ડં, જોડણું, જોરણું, ટાંચણું, ટે'લ, ટે'લિયો, ટાંમ, ડે'લું, ડો'વી નાંખણું, તા'રે, તે'ણું, થંડ, દ'રાજ, દાંડેમ, દાંચકો, નરે'ણી, ના'નું, નાંસણું, નો'તરં. પ'રોણો, પા'ણિયાં, પિ'યો, પે'ડી, પોંચ, પોંચી, પોંવા, ફરે'કાળ, ફરે'ડી, ફ'ણિયું, બ'નેચી, બાંચ, બારંચિયો, બારો'ટ, બીંક, બે'ન, બો'ણી, મા'મેરં, મો'ટું, મો'સમ, છુ'વાર, લે'ચી, લે'ણું, વ'રીયાળી, વે'ત, વે'ટમી, વે'વણ, વે'વાઈ, વે'તરં, સંવાર, સાંમે, સિ'રોઈ, સો'વાસેણ.

IV. HYBRIDS.

421. *Hybrids*—**દ્વિભાષિક શબ્દો**—are words, the constituent parts of which are derived from two different languages. There are many words of this nature in Gujarati, the following being a few instances in point:—

- અણકિસખી—અન (Sanskrit) + કિસખી (Pers.)
 અન્નગજ—અન્ન (S.) + ગજ (P.)
 અનહદ—અન (S.) + હદ (Arabic)
 અમનચમન—અમન (A.) + ચમન (P.)
 અક્ષમસ્ત—અક્ષ (A.) + મસ્ત (P.)
 આખરસાલ—આખર (A.) + સાલ (P.)
 આગબોટ—આગ (S. or P.) + બોટ (Eng.)
 આપઅખત્યાર—આપ (S.) + અખત્યાર (A.)
 આપખુદી—આપ (S.) + ખુદી (P. from ખુદ self)
 એકતરફી—એક (S.) + તરફી (A.)
 અપશુકન—અપ (S.) + શુકન (P.)
 લાચાર—લા (A.) + ચાર (P.)
 નામંતૂર—ના (P.) + મંતૂર (A.)
 બહોજલાલી—બહ (P.) + જલાલી (A.)
 ગુલાબજળ—ગુલાબ (P.) + જળ (S.)

CHAPTER XV.

* * *

In this Chapter, which may be taken as merely a supplement to the Chapter on Derivation (*Vide* Chap. VI), we propose to give a list of Gujarati words with their originals in either Sanskrit, Persian, Arabic, or English, simply for the sake of easy reference. In several cases for the facility of readers, the words are traced to their etymological roots.

422.—

Originals in Sanskrit.

Gujarati	Sanskrit	Gujarati	Sanskrit
અકરાંતિયું	અતિક્રાંત	અતીત	અતિથિ
અકળ	અકલિત	અંધાપો	અંધત્વ
અકળામણ	આકુલતા	અધ્યાસ	અધ્વયું
અખાડ	આપાદ	અપાસરો	ઉપાશ્રય
અખાત્રીજ	અક્ષયતૃતીયા	અફીણ	અહિફેન
અગયિયો	અગરિત	અભરખ	અભ્રક
અગરબત્તી	અગરવર્તી	અમયું	મિથ્યા
અગિયારસ	એકાદશી	અમાસ	અમાવાસ્યા
અગિયારી	અગ્ન્યાગાર	અળતો	અલગ્નક
અધરાણી	અગૃહિણી	આંમળી	આંશુલી
અધરૂં	અગ્રાહ	આંતરફું	અંત્ર
અંગરખો	અંગરક્ષક	આંખો	આંખ
અંશુરો	અંશુક	આંસુ	અશ્રુ
અચરત	અચર્ય	આંકડો	અંક
આચિતું	અચિન્ત્ય	આપું	અક્ષત
અજવાળું	ઉત્તરણ	આધું	અગ્રાહ
અજણ્યું	અજ્ઞાત	આજ	અધ
અટારી	અટ્ટાલિકા	આડું	આદ્રક
અઠવારિયું	અષ્ટવાર	આસરો	આશ્રય

અડક્ટ	આસ્કાલન
અડધો	અર્ધ
અભુકોટ	અનકૂટ
ઉછંગ	ઉત્સંગ
ઉજમ	ઉદમ
ઉભણી	ઔધાની
ઉકરડો	ઉત્કર (ક)
ઉદરાવો	ઉદ્વેગ
ઉધરસ	ઉર્ધ્વરસ
ઉનાળો	ઉષ્ણકાળ
ઉમરડો	ઉદુમ્બર
ઉઠાણી	ઉર્ધ્વધાની
એકવાડ	ઉચ્છિષ્ટ
એલચી	એલા
એમછવ	ઉત્સવ
એઠલો	આસ્થલ
એરમાઈ	અપરમાતૃક
એસડ	ઔષધ
એળ	આવલી
ઉટ	ઉટ
અંતરભી	અંતર્યામી
કાખ	કક્ષ
કાચખો	કચ્છપ
કટાણું	કષાયિત
કંસારો	કાંસ્થકાર
કાંટો	કણ્ટક
કપડું	કર્પટ
કપાસ	કર્પાસ
કમરખ	કર્મરંગ
કાકડી	કર્કટી
કાજળ	કન્નજલ
કામળો	કમ્બલ
કરમ	કૃમિ

આગળી(latch)	અર્જલી
આસો	આશિન
આસોપાલવ	અરોહ
કાતર	કર્તરી
કાદવ	કર્દમ
કાખરું	કર્પુર
કિરમજ	કૃમિજ
કુખડું	કુખજ
કોથળો	કોષ્ઠલ
કોદરા	કોદ્રવ
કોળિયો	કવલ
કહોળું	કુખાંડ
ક્યારડો	કેદાર
કુંભાર	કુંભકાર
કાનખનૂરો	કર્ણખનૂર
કપડવણજ	કાર્પટવાણિજ્ય
કંકોતરી	કુંકુમપત્રી
ખનૂર	ખનનૂર
ખાંધ	સ્કન્ધ
ખીલો	ક્રીલ
ખૂણો	કોણ
ખંતર	ક્ષેત્ર
ખેતી	કૃષિ
ખઈ	ક્ષય
ખેતરપાળ	ક્ષેત્રપાળ
ખરમ	ધર્મ
ખાંડ	અન્ય
ગીધ	ગૃધ્ર
ગેર	ગૈરિક
ગોખર	ગોક્ષુર
ગોખલો	ગવાક્ષક
ગોરચંદન	ગોરોચના
ગોસાંઈ	ગોસ્વામિ

કરવત	કરપત્ર
ગોવાળણી	ગોપાલિની
ધર્મ	ગોધૂમ
ધર	ગૃહ
ધરાક	ગ્રાહક
ધામ	ધર્મ
ધી	ધૃત
ધેખર	ધૃતવ
ધરણ	મહાણ
અપો	અમ્પક
અમ્મર	આમર
અત્રેણું	અર્પણ
ચિતારો	ચિત્રકાર
ચોરસ	ચતુરસ
ચોમાસું	ચતુર્માસ
ચોદશ	ચતુર્દશી
અમાર	અર્મકાર
ચાક	ચક્ર
જનમોતરી	જન્મપત્રિકા
જમાઈ	જમાતૃ
જલન્દર	જલોદર
જળો	જલકૃા
જાગરમાન	જાગવદ્યમાન
જાગાર	ધૂતકાર
જૂ	યુકા
જેઠીમધ	મધુચંદિકા
જગન	યજ્ઞ
જનોઈ	યજ્ઞાપતીત
જાની	યાજ્ઞિક
જજમાન	યજમાન
જામની	યામિની
પરબ	પ્રપા
પરમિયો	પ્રમેહ

ગોવાળિયો	ગોપાલ
જેગણી	ચોગિની
ઝાળ	જવાલા
તરસ	તૃષા
તેરસ	ત્રયોદશી
ત્રવાડી	ત્રિવેદી
દડિયો	દ્રોણ
દરાજ	દર્દુ
દિયેર	દેવર
દરો	દૂર્વા
દીવી	દીપિકા
દીવો	દીપ
દીવાળી	દીપાલી
દીવેલ	દીપતેલ
દીવેટ	દીપવર્તી
દેહેરું	દેવગૃહ
દેવળ	દેવાલય
દરે	દ્વિવેદી
ધૂતારો	ધૂર્ત
ધોતીઈ	ધોત્ર
નચીન	નિશ્ચિન્ત
નાળિયેર	નારિકેલ
માંજર	માર્જર
નિસરણી	નિઃશ્રેણી
નિસાસો	નિઃશ્વાસ
નોતરું	નિમન્ત્રણ
પડવો	પ્રતિપદ્
પતિજ	પ્રતીતિ
પતવાળી	પત્રાવલી
પરતો	પ્રતાપ
પરનાળ	પ્રણાલિકા
બાદરવો	બાદ્રપદ
બાલો	બલ્લ

परवाणुं प्रवाल
 परसेवा प्रसेवेद
 पराणु प्रधूलु
 पक्षं प्रधं
 पस्तानुं प्रस्थान
 पांगणुं पंगु
 पा पाद
 पा'ना प्रसनव
 पापड परपट
 पावडी पादुका
 पीमण परिमक्ष
 पुनेम पुलिमा
 पूनराय पूनराय
 पराध पुराहित
 पडेरण परिधान
 परतावे पश्चात्ताप
 पडमिडियुं परिवेष्टक
 पाडासी प्रतिवासी
 पारेण परीक्षक
 पित्राध पैत्रिक
 प्याहुं पदति
 पासुं पाश्च
 इरसी परशु
 इराण इलाहार
 इगण इक्षुत
 जणद जलिवर्द्ध
 जारस द्वादशी
 जत्रिजे ब्राह्मण
 जभूति विभूति
 बीमडा निमग्न
 वडरी विक्रय
 वल्लुण वाष्णिग्य
 वांगुली वन्द्या

लितर अक्षयन्तर
 लीण शिक्षा
 लीणार शिक्षुक
 लोणध ब्राह्मण
 लीणारी शिक्षाहारी
 लीत भित्ति
 लोमियो लोमिक
 मगरमस्त महोन्मत्त
 मण्ड मण्डल
 मरुद मर्यादा
 मसाण समशान
 मागसर मार्गशीर्ष
 मांजर मंजरी
 माणी मक्षिका
 माकड मर्कट
 मांडवा मंडप
 माणस मनुष्य
 मडांयं मातृगृह
 माक्षण माक्षिनी
 मुक्की मुष्टि
 मोती मंज्रिक
 मोर मयूर
 माटी मृत्तिका
 महगियुं महर्षक
 रमार रंजकार
 रतननेत रत्नयोति
 रकुयकर रिपुयक
 रान अरण्य
 रीछ कक्ष
 सजेणम श्लेष्मा
 सांज शृंगला
 सराध श्राद्ध
 सावडुं संपत्तीक

વાંસળી	વંશી
વાડી	વાટિકા
વાદળ	વાદલ
વિજલો	વ્યંગન
વિસામે	વિશ્રામ
વિસારો	વિસ્મરણ
વિંછી	વૃથિક
વેડો	વડ્ડી
વેપર	વ્યાપાર
વેહેવાર	વ્યવહાર
વખાણુ	વ્યાખ્યાન
વાંકુ	વક્ર
વસમું	વિષમ
શાકર	શકરા
શિયાળ	શૃગાલ
શિયાળો	શીતકાલ
સેજ	શય્યા
સસરો	શ્વસુર
સખાણું	સુલક્ષણ
શણગાર	શૃંગાર
સધામ	સ્વધામ
સનેપાન	સત્રિપાત
સંધિવા	સંધિવાત
સાવરાળી	સંભાળની
સરખું	સદશ
સરાણુ	શાણુ
સલકડી	સલાકા
હુહાર	હોહકાર
બેહેમાડળો	ભયચાકુલ or વિરહવ્યાકુલ
છાંકું	છિદ્ર
ધરતી	ધરત્રી

સાસુ	શ્વશ્રુ
સાહુડી	શદ્ગત્રી
સાળો	શ્યાલક
સાળી	શ્યાલિકા
સિંધવ	સૈન્ધવ
સુખડ	શ્રીખડ
સુતાર	સૂતધાર
સૂપકું	સૂર્ય
સહેલું	સુલભ
સઈ	સૂચિક
સોઈઆણી	સાવિકા
સોક	સપત્ની
સોનું	સુવર્ણ
સોય	સૂચિ
સગડી	શકડી
સસહું	શશક
સંધરો	સંઘડ
સપરમે	સુપર્વ
હથેલી	હસ્તતલ
હરડે	હરીતકી
હમણાં	અધુના
હવાડો	આહવા
હળવર	હરિદ્રા
હોળી	હોલિકા
યાણું	સ્થાન
ફાંસો	પાસ
પિયર	પિતૃશુદ્ધ
બધકોષ	બદ્ધકોષ
લખેસરી	લક્ષ્મી
વેનાઈ	વેવાલિક
લક્કડખોદ	લક્ષ્મકુદ
રખ(ખે)વાળ	રક્ષપાલ

423.—

Originals in Persian.

- આબખોરો—આબખુરે from આબ water, and ખુરદ્ to drink
 અસ્તર—આસ્તર from આસ્તુદ્ to spread
 અજમાયશ—આઝમાએશ from આઝમુદ્ to try
 આબરૂ—from આબ water, and રૂ face
 કમખખત—કમખખત from કમ less, and ખખત fortune
 કાર્કર્દી—કારકર્દેગી from કાર work, and કર્દેગી that which is done
 કારકૂન—from કાર work, and કરદ્ to do
 કારખાનું—from કાર work, and ખાને house
 કારભાર—કારોભાર from કાર business, and ભાર entering
 ખાયેશ—ખાહશ from ખાસ્તદ્ to desire
 ખાનગી—from ખાને house
 ખુદા—from ખુદ self, and આમદ્ to come
 ખુનરેશ—from ખુન blood, and રીખતદ્ to pour
 ખુબસુરત—from ખુબ beautiful, and સુરત face
 ખુમચો - ખૂમચેહ   ખુરસી—કુરસી
 ખુશખો—ખુશખુ from ખુશ pleasant, and ખુ smell
 ગાલીચો—from ગાલેહ household furniture, and ચે diminutive
 ગુંજશ—ગુંજયેશ from ગંજદ્ to be contained
 ગુલાબ—from ગુલ rose, and આબ water
 ચશ્મા—from ચશ્મ an eye જનાકારી—ઝનાકારી from ઝન a woman
 જનવર—from જન soul, and વર possessing .
 જરહોજ—ઝરહુજ from ઝર gold, and હુખતદ્ to sew
 જહાંપનાહ—જહાનપનાહ from જહાન world, and પનાહ shelter
 તનદુરસ્તી—from તન body, and દુરસ્તી state of being good
 તબાંર—તવાંર from તવાન power, and ગર having
 દમલખાજ—દમલખાજ from દમલ fraud, and ખાખતદ્ to play
 દરમાયો—દરમાહ from દર every, and માહ month
 દલગીરી—દિલગીરી from દિલ heart, and ગીરફતદ્ to seize
 દસ્તાવેજ—દસ્તઆવીઝ from દસ્ત hand
 દસ્કત—દસ્ખત—દસ્તખત from દસ્ત hand, and ખત writing
 દિવાનું—દીવાનેહ—from દીવ demon, and આનેહ like
 દુરખીન—from દુર distant, and દીદ્ to see

દુશ્મન—from દુશ evil, and મનીદન to think
 નાખુદા—નાવખુદ from નાવ a boat, and ખુદા master
 લાચાર—from લા without, and ચારેહ remedy
 નાખુદ—from ના not, and ખુદન to exist
 નિમકહરામ—from નમક salt, and હરામ unlawful
 પરી—from પર wings
 પાદશાહ—from પાદ throne, and શાહ master
 પાયબમે—પાયબમે from પાય foot, and બમે garment
 પિશાબ—પેશાબ from પેશ before, and આબ water
 પેગંબર—પેઘમ્બર-પેઘામ્બર—from પેઘામ a message, and ખુદન
 કરમાશ—કરમાયશ from કરમુદન to order [to carry
 બગીચો—બાગીચેહ —a diminutive from બાગ a garden
 બનર—બાઝાર from બાઝ back, and આવરદન to bring
 બબરચી—આવરચી બરતરફ—from બર on, and તરફ side
 બાજી—બી from બાખતન to play બાબુબન્દ—બાબુબન્દ
 બુનિયાત—બુનિયાદ બેશક—from બિ without, and શક doubt
 ભિસ્તી—બિહીસ્તી
 મજૂર—મઝહૂર—from મુઝદ wages, and વર having
 મલમ—મરહમ મુડદું—મુરદેહ from મુરદન to die
 મેવો—મીવેહ મોન (socks)—મુઝેહ મોન (waves)—મોન
 મોરચો—મૂરચેહ [cut short.
 મુખતેસર—મુખતસિર passive participle from એખતે સાર કર્દન to
 રંગરેજ—રંગરેઝ from રંગ colours, and રીખતન to pour
 રજ—રઝાઈ રંચો—રંદેહ રખર—from ર face, and બ to
 રમાશ—from ર face, and માલીદન to rub [બાશ be thou
 રોજનામું—રોઝનામેહ શાબાશ—શાબાશ from શાદ happy, and
 સીસો—શીશેહ સતાર—સિતાર from સેહ three, and તાર wire, string
 સરખર—from સર head, and કાર affairs
 સરકો—સિરકેહ સરંબમ—from સર head, and અન્બમ end
 સરનામું—સરનામે from સર head, and નામેહ writing
 સરપાવ—સરાપા from સર head, and પા foot
 સાલગીરી—સાલગીરેહ from સાલ year, and ગીરેહ a knot
 સુરવાલ—સીરવાલ સોબન—સોબન્દ

હરદમ — from હર every, and દમ moment

હુકમનામું—હુકમનામેહ from હુકમ order, and નામેહ writing

હોશિયારી—હુશીયારી from હુશ wisdom, and ચારી friendship

સંખજરું—સંગેજરાહત from સંગ a stone, and જરાહત a wound

અંબાડી—અંબારી ઓખર—ઔઝાર

કરારદાદ— from કરાર an agreement, and દાદન to give

જુરસો—જેશ from જેશીદન to boil

તેજમ—તેજઆમ from તેજ strong, and આમ water

નાદાન— from ના not, and દાન knowing, from દાનેસ્તન to know

મુબારકબાદી— from મુબારક happy, and બાદ mayest thou be

મોજ—મજેહ મોજે—મંજિ રકાબી—રિકાબી સાલસ—સલીસ

સાગીત—શાગીર્દ

હરામખડું—હરામખાદેહ—from હરામ unlawful, and ખાદેહ born

424.— Originals in Arabic.

અખસાર—અખતિયાર

અખબાર—plural of ખબર

અદાવત—from અદલ justice અદાવત—from અદુ an enemy

અફ્સા—અફ્સાહ—plural of ફુહ mouth

અનામત—અમાનત—from અમન safety

અલાહિદું—અલાહીદેહ

અશરાફ—plural of શરીફ noble

આશાક—આશિક—from ઈશક love

એહશાન—from હસન to do good હેવાલ—એહવાલ—plural of હાલ

ઔરત—ઔરત—from ઔર naked

આલાદ—plural of વતદ a son

કઝયો—કઝીયેહ

કબજે—કબજેહ—from કબ્જ taking

કબુલાત—કબુલીયત

કચાયત—કચાએદ—plural of કાયદેહ

કિરમજ—કિરમિજ કુદરત—from કદર power

કેફ—કેઈફ

કેર—કેહર

કોલકરાર—કોલવકરાર

ખાસિયત—from ખાસ peculiar

ખેરસદક્ષા—from ખેર good, happy, and સુલેહ peace

ખેરાત—plural of ખેરત

ખફલત—ખફલત—from ખફલ

જમાત—જમાઅત—from જમેઅ collecting

[negligence

જમૈયો—જમિયેહ

જવાહીર—plural of જૈહર (જવેર)

જમીન—ઝમિક from ઝમન being surety for another

- છડેલો—છીલેલો
 તકલીફી—તકલીફી from તકલીફ imitation
 તમાલો, તમાલો—તમાલ from કુમા to demand
 તપસીલ—તપસીલ from ફસલ to divide તખેલો—તપીલેલો
 તરબુલો—તરબુલેલો તવારીખ—plural of તારીખ
 તસવીર—from સુરત face તાલુખ—તાઅલુખ from અજબ wonder
 તાલુકો—તાઅલુકેલો from અલક depending
 દોલત—from દોલત from દોલ fortune નકશો—નકશેલો
 નજબો—નજબેલો from નજલ to descend
 નાજર—નાજિર from નઝર sight ફકીર—from કુક poverty
 ફજેલી—ફઝીલત ફાજલ—ફઝિલ from ફઝલ bounty
 ફારગતી—ફારેખતી from ફારેખ released, and ખત a letter
 ફુરજો—ફુરજેલો
 ખીલકુલ—from ખી without, અલ the, and કુલ total
 બેઝાશક—from ખી, લા without, and શક doubt
 મખદૂર—મકદૂર from કદર power મજક—મજાલ, મજાલત
 મજલ—મઝિલ મનસુખો—મનસુખેલો from નસખ erecting
 મરામત—મરમત મશાલ—મશઅલ from શોઅલે a flame
 મશકરો—મશખરગી from સખરોએ jest મસલત—મસલહત
 માતખર—માઅતખિર માફક—મુવારીક from વફક to agree
 મામલત—મુઆમલત from અમલ action
 મારફત—મુઆરિફત from મુઆરિફ from અરફ to know
 માશુક—માઅશક from ઇશક love મુકદ્દમો—મુકદ્દમેલો
 મિજલસ—મજલિસ from જલસ to sit મુકાદ્દમ—મુકદ્દમ
 મુનસફ—મુનસિફ from નિસ્ફ half
 મુમારક—from ખરકત a blessing મુરબ્બી—from રબ્બ supporter
 મુલાકાત—from લખ appearance
 મેહેસૂલ—મહસૂલ past participle from હાસીલ કરદન to acquire
 મોહોરમ—મોહરૂરમ from હરામ unlawful
 રમઝન—રમઝાન from રમઝ fasting
 લવાજમ—લવાઝિમ plural of લાઝિમ necessary
 વસિયતનામું—વસિયતનામેલો from વસિયત a last will, and નામેલો
 a written document

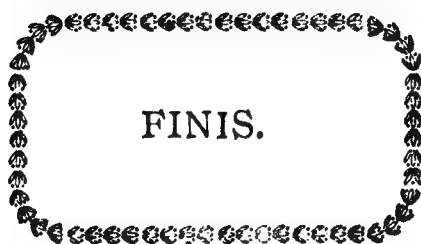
વસીલો—વસીલેહ વાયલો—વાયલેહ from વચ્ચે promising
 શરાબ—from શરબ to drink [in general
 સરિયામ—શારેઅ આમ from શારેઅ a high way, and આમ people
 સાથુ—સાથુન સીકન્દર—ઇસ્કન્દર હકીગત—હકીકત from હક truth
 હકુમત—from હકુમ command હમાલ—હમ્માલ from હમલ to carry
 હરામખોર—હરામખુર from હરામ unlawful, and ખુર from ખુરદન
 હલવો—હલવા from હલ્વ being sweet [to eat
 હવાલો—હવાલેહ હાંસલ—હાસિલ from હસલ to acquire
 હોદ્દો—ઓહદેહ ઇલકાબ—અલકાબ plural of લકબ to style
 આજમ—આઝિમ from અઝમ great
 આછા—આછી from આછા weak
 એકરાર—ઇકરાર from કરાર agreement
 ઇન્તેન્નર—ઇન્તિઝાર from નઝર sight ઉરફે—ઉર્ફ from અર્ફ known
 તુકમરીયાં—તુખમે રેહાંન from તુખમ seed પોલાદ—પુલાદ
 આલીન'હ—from આલી high, and નહ dignity
 અખતરો—ઇખતરા from ખરેઅ splitting, analysing

425 —

Originals in English.

Gujarati	English	Gujarati	English
આડર	order	ક્લાક	clock
આસરેટ	all right	કાંપ	camp
આસળેલ	all well	ટિકીટ	ticket
ઇજનેર	engineer	રોન	round
ઇસ્પિટાલ	hospital	હુકમદાર	who comes there
કપતાન	captain	કાફી	coffee
કામેટી	committee	કરાંટી	quarantine
જાન્યુઆરી	January	પલેમ	plague
ફેબ્રુઆરી	February	સુપરીટંટ	superintendent
માર્ચ	March	કાબીજ	cabbage
કારતુસ	cartridges	કોર્ટ	court
કીટલી	kettle	ગલાસ	glass
કોપરબ્રાસ	copper-brass	ગાજ	gauze

અરમર	German silver	ગેણી	guinea
તીજેરી	treasury	ગવંડર	governor
તીજેરર	treasurer	બટાકા	potato
બાટલી	bottle	લાનકલાક	lawn cloth
મડમ	madam	સીલોટ	slate
મનવાર	man-of-war	લા'યરી	lawyery
ફારમ	form	વાસકુટ	waistcoat
રપોટ	report	સટ	set
રસીદ	receipt	બકીટ	jacket
સટલ	settle	પાટલુન	pantaloon
ટામરેલ	tramway	ગાટર	garter
વાનીસ	varnish	ફાસીન	fashion
બુટામ	button	ફ્લાનીન	flannel
કબાટ	cupboard	રાજેસ	Roger's
ફુલીસકેપ	foolscap	બ્રુમ-બ્રુમ	Brougham
પાનેર	panel	પોલીસ	poultice
ગીલીટ	guilt	બર્નુસ	burnouse
સીલીક	silk	અ'જીન	engine
હંદરવેટ	hundredweight	નાટપેટ	not paid

OPINIONS.

.....It promises to be *a useful addition* to the existing text-books.

AMBALAL SAKARLAL,

M. A., LL. B.

.....It will prove *a very useful and instructive guide to students*, for whom it is specially intended. The general reader will also find it very useful.....*I strongly recommend the book for use in our High Schools.* Looking to the arrangement of the subject-matter, the lucidity of exposition, and the simplicity of language, the book is bound to be a success.

DAMUBHAI DAHYABHAI MEHTA,

M. A., B. SC., LL. B.

.....An *excellent grammar* of the Gujarati Language in English *for the use of the students as well as the general public*.....*It supplies a want long felt of a Gujarati Grammar by one whose mother-tongue is Gujarati.*

JAMJETRAM NANABHAI,

B. A., LL. B.

.....*Very useful to students reading Gujarati for their examinations*.....The student would find in your book much that is required for their purposes. Your book, I need hardly say, is deserving of every encouragement, and I wish you every success.

MARKAND NANDSHANKER MEHTA,

B. A., LL. B.

.....In a moderate compass *it will supply a real want*. Your arrangement of the book and classification of subjects is excellent, the treatment thereof clear, concise and complete. I wish it a great success.

CHUNILAL MANEKILAL GANDHI,

B. A., LL. B.

SAHITYA RATNA

OR

Gems of Gujarati Literature

BY

I. P. KHANSAHEB, B. A.

AND

NARHARILAL TRIMBAKLAL,

M. A., LL. B.

PRICE Re. 1-4-0

Can be had from,

C. N BROTHERS—Booksellers & Publishers:

Bhoga Talao SURAT.

